Derman Bayladı

EFSANELER DÜNYASINDA ANADOLU

Anadolu Mitolojisi

3.Baskı

SAY

EFNANELER
DÜNYASINDA ANADOLU
(Anadolu Mitolojisi)

Derman Bayladı

1940'ta doğdu. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Klasik Filoloji bölümlerinde okudu. TRT İstanbul Radyosu'nda on beş yıl prodüktör olarak görev yaptı ve yüzlerce radyo programına imzasını attı. 1983 yılında gerçekleştirmiş olduğu 'Bu Şehr-i Stanbul' adlı dizi programla Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nce Radyo-TV yayınları dalında 'Yılın Gazetecisi' seçildi. 1985 yılında TRT'deki görevinden kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Halen araştırma ve çevirilerinin yanı sıra 'Profesyonel Turist Rehberi' olarak çalışmaktadır.

Henüz Pertevniyal Lisesi'nde öğrenciyken tarih öğretmeni merhum Reşad Ekrem Koçu'nun anlatmış olduğu "Troialı Hektor'un öyküsü" ve birlikte gezdikleri İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde gördüğü eserler onda mitolojiye karşı merak uyandırdı. Bu merak onu mitolojinin köklerini aramaya, Eski Yunan ve Latin dillerini öğrenmeye yönlendirdi. Anadolu kültür ve uygarlığı üzerinde yaptığı çalışma ve araştırmalardan edindiği birikimi bir yurt tanıtım hizmeti olarak yabancı konuklara da sunmak amacıyla 'Turist Rehberliği' mesleğini seçmiş bulunuyor.

Çin Dağı, Çinçin Dağı adlı masal kitabı, *Nesini Söyleyim* (Mahmut Alptekin ile) adlı halk edebiyatı araştırması (Varlık Yay.) *Tanrıların Öyküsü, Uygarlıklar Kavşağı Anadolu, İstanbul'un Yüreğinde Tarihe Yolculuk, Dinler Kavşağı Anadolu* adlı inceleme kitapları, *Nağmeler Tahtım Olsa* adlı romanı (Say Yayınları) çeşitli edebiyat dergilerindeki ve Cumhuriyet gazetesindeki yazıları, İngilizce ve Fransızcadan yaptığı yirmi kadar çocuk klasiği çevirisi, TRT'de yayımlanan radyofonik oyunları yazarın kültürel etkinlikleri arasında yer almaktadır.

EFSANELER DÜNYASINDA ANADOLU

(Anadolu Mitolojisi)

Derman Bayladı

SAY
İstanbul

Say Yayınları
Mitoloji Dizisi

Efsaneler Dünyasında Anadolu / Derman Bayladı

ISBN 975-468-149-X

© Say Yayınları - Derman Bayladı

Yayın yönetmeni: Murat Batmankaya
Editör: Özgü Çelik
Düzelti: Erkan Ünlücan

Baskı: Kelebek Matbaacılık, İstanbul

Kapak resmi: Neptün'ün Atları

3. baskı: Say Yayınları, 2004
1. baskı: Say Yayınları, 1996

08 07 06 05 04 7 6 5 4 3

© **Say Yayınları**
Ankara Cad. 54/12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 512 21 58 • Faks: 0 212 - 512 50 80
http://www.sayyayinlari.com
e-posta: sayyayinlari@superonline.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 528 17 54 • Faks: 0 212 - 512 50 80
e-posta: saydagitim@ttnet.net.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
Giriş 13

MASALLA GERÇEĞİN KUCAKLAŞTIĞI BÖLGE: MARMARA 15
Çanakkale'nin Kurucusu Dardanos 16
Troia Kral Soyuna İlişkin Efsaneler 17
Ganymedes: Tanrılar Başbuğunun Gözdesi 17
İlos: İlyada Destanına Adını Veren Kral 18
Laomedon: Tanrılara Verdiği Sözde Durmayan Kral 19
Uğursuz Bir Troialı: Paris 22
Tanrıçalar Yarışıyor 22
Troia Savaşları 31
Helene'nin Kaçırılması 31
Akhilleus Savaştan Çekiliyor 34
Akhilleus Savaşa Dönüyor 40
Hektor'un Ölümü 43
Homeros'tan Sonrası 45
Akhilleus'un Silahları ve Aias 49
Philoktetes'in Çilesi 50
Tahta At ve Troia'nın Düşmesi 52

TROİA'NIN BAHTSIZLARI 59
Hekabe: Bir Annenin Katlanılmaz Dramı 59
Andromakhe: Bahtsız Eş, Bahtsız Ana 61
Kassandra: Kehanetlerine Kimseyi İnandıramayan Bilici 62

ÇANAKKALE YÖRESİ İLE İLGİLİ BAŞKA EFSANELER 65
Helle Efsanesi ya da Çanakkale Boğazı'nın Öyküsü 65
Hero ile Leandros: Mitologyanın Romeo ile Juliette'i 67
Tanrıların En Tuhaf Biçimlisi Lapsekili Priapos 72

TROAS'TAN BİTHYNİA'YA DOĞRU
YA DA ÇANAKKALE'DEN İSTANBUL'A 77
İlk Durak Kapıdağ Yarımadası 77
Su Perilerinin Mudanya'da Kaçırdıkları Çocuk:
Güzel Hylas 79
Khalkedon'a (Kadıköy) Varış 82
Phineus'un Çilesi ya da Karnını
Hiç Doyuramayan Kral 84
Karadeniz'in Çarpışan Kayaları 85
Karadenizli Savaş Tanrıçaları: Amazonlar 86
Nikaia (İznik) Nasıl Kuruldu 88

İSTANBUL VE EFSANELERİ 91
İstanbul'un Kuruluş Efsanesi 91
İstanbul'un Anıtları ile İlgili Efsaneler 94
Kız Kulesi 94
Battal Gazi Kız Kulesi'nde 95
Ayasofya ve Efsaneleri 96
Ayasofya'yı Bekleyen Melek 97
Kral Kızının Ölüsü 98
Duvardaki El İzi 98
İstanbul'un Fethiyle İlgili Efsaneler 100
Gövdelerinin Yarısı Kızarmış Balıklar 100
Ayasofya'da Kaybolan Papaz 101
Marmara Denizi'nin Dibindeki Sunak 102
Taşa Dönüşen İmparator 104
Rumeli Hisarı Nasıl Yapıldı 105
Koca Top Güllelerini Avucuyla Durduran Ermiş 107
Yavedut Sultan 108

ALIR GÖTÜRÜR EFSANELER
MARMARA'DAN AKDENİZ'E 111
Kuğuya Dönüşen Savaşçı: Kyknos 111
Teukros 114
Sarıkız Efsanesi 114
Telephos: Bergama'yı Kuran Yiğidin Öyküsü 116
Philemon ile Baukis: Bir Bergama Masalı 119

LYDİA BÖLGESİNDE YARATILAN EFSANELER 122
Tantalos: Tanrıları Sınayan Manisa Kralı 122
Manisa'nın Bahtsız Prensesi Niobe 124
Tuttuğu Her Şey Altın Olan Kral 126
Eşek Kulaklı Kral 129
Derisi Yüzülen Anadolulu Satyr: Marsyas 133
Herakles ile Omphale ya da
Lydia Kraliçesinin Buyruğundaki Yiğit 135
Gyges'in Sihirli Yüzüğü 138
Phrygialı Agdistis'ten Ana Tanrıça Kybele'ye 140
Pandareos: Zeus'un Köpeğini Çalan Lydialı 143
Gordias ya da Kördüğümün Öyküsü 144
Ankhuros: Yerin Yuttuğu Phrygia Kralı 144
Nannakos: Tufanı Önceden Bilen Phrygia Kralı 144
Lityerses: Herakles'e Meydan Okuyan
Dinarlı Zorba 145

İZMİR VE YÖRESİNDE
OLUŞTURULAN EFSANELER 147
Kolophonlu Arakhne'nin Öyküsü ya da
Örümcek'e Dönüşen Güzel Kız 147
Bilicilikte Anadolu-Yunanistan Rekabeti
ve Anadolu'nun Üstünlüğü 150
Ephesos (Efes) Nasıl Kuruldu 152
Artemis Tapınağı'nın Öyküsü 153
Yedi Uyurlar 157

MİLETOS: BİLİMİN VE BATI UYGARLIĞININ BEŞİĞİ 161
Çömlekçi Kız Kaeira 163
Antheus ya da Sadakatin Cezası 164
Miletoslu Brankhos'un Efsanesi 164
Miletos'tan Bir Masal: Eros ile Psykhe 166

KARİA EFSANELERİ 175

MAİANDROS (BÜYÜK MENDERES) NEHRİ İLE İLGİLİ EFSANELER 175
Para Cezasına Çarptırılan Nehir 175
Kalamos (Kamış) ile Karpos'un (Meyve) Efsanesi 176
Beşparmak Dağlarının Uykuya Doymaz Çobanı 176
Üvey Annesine Âşık Olan Prens 180
İki Candan Arkadaş: Hermias ile Yunusbalığı 182
Halikarnassoslu (Bodrum) Güzel Peri Salmakis'in Öyküsü ya da Çift Cinsiyetli Hermaphroditos 184
Denizkızlarının Ülkesi 187
Kardeşine Âşık Olan Kızın Öyküsü 189
Kral Kızının Öyküsü 192
Korsanların Kaçırdığı Kız: Theonoe 192

LYKİA VE EFSANELERİ 195
Ağzından Alev Saçan Canavarın Öyküsü 195
Kurbağaya Dönüşen Köylüler 199
Kız Kardeşine Âşık Olan Genç: Leukippos 200
... Ve Geldik Sözün Sonuna 201

Küçük Mitoloji Sözlüğü 203
Yararlanılan Kaynaklar 265

ÖNSÖZ

Anadolu'nun her yanından efsaneler fışkırır. Binlerce yıldır sayısız uygarlıkları bağrında yeşerten ve onlara yurt olan bir toprak parçası için doğaldır bu.

Anadolu, değişik toplumlardan aldıklarını bir güzel özümser önce, birleştirir, kaynaştırır. Ardından yepyeni bir bireşim (sentez) olarak sunar bu ürünü, bağrında yurt tutmak isteyenlere. Bir yandan alırken bir yandan da fazlasıyla verir karşılığını aldıklarının. Çünkü "Anadolu"dur o. "Toprak Ana"dır. Onun bereket dolu bağrından uygarlıklar doğar ve de yan ürünleri efsaneler, masallar, destanlar, halk hikâyeleri... Bakarsınız, en gerçek olay bile, bir destan ya da efsane olmuş dolaşır dilden dile. Öylesine verimli bir kaynaktır bu, binbir gözeden fışkıran.

Anadolu'da bin yıldan bu yana Türkleşme ve İslamlaşma sürecinde oluşan destanlar ve efsaneler bizim. Ya daha öncekiler? Onlar da bu toprağın cömert bağrından fışkırmadılar mı? Batı bilim ve düşüncesi, Batı Anadolu'nun bereketli topraklarında filizlenmedi mi ilk kez?

Anadolu efsaneleri, onu doğuran toprağın payı bir yana bırakılarak Batı'da yüzlerce yıldır anlatılıyor, okullarda okutuluyor, sanat yapıtlarına konu oluyor "Yunan Mitolojisi" adı altında. Bizler ise, bu adlandırmaya çanak tutacak biçimde, bizden olan, bizde yaratılan efsaneleri –bilinçli ya da bilinçsiz– dışlamaya özen gösteriyoruz. Bu topraklarda yaratılan bütün kültür ürünleri bizimdir oysa. Matematiğin

diliyle konuşmak gerekirse, bu kültürlerin "paylarını" değişik inançlar, değişik adlar; değişik diller oluşturmuş bulunsa da "payda" tek ve aynı: Anadolu.

Benim bu kitapta sunduklarım – Yunan Mitolojisi olarak değerlendirilse de– özbeöz Anadolu efsaneleridir gerçekte. Yalnızca efsaneleriyle değil tanrılarının ve kahramanlarının kökenleriyle de. Konuyu bu tür efsanelerle sınırlı tutmak istedim. Yoksa daha çok uzar giderdi de, ciltlerle kitap yazmak gerekirdi. Ancak, önemleri dolayısıyla kimi zaman –İstanbul'u, Kazdağı'nı, Yedi Uyurlar'ı anlatırken olduğu gibi– daha yakın dönemlerin efsanelerini de aktardım. Ama ölçü klasik mitolojinin ilgi alanına giren efsanelerle sınırlı kaldı ilke olarak.

Bu konuyla ilgili olarak daha önce de kitaplar yazıldı. En başta Halikarnas Balıkçısı'nın yapıtları. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, İsmet Zeki Eyüboğlu ve daha nice değerli ustaların, bilim adamlarının yapıtları da çok önemli katkılarda bulunmuştur adı geçen konulara. Yabancı yazarların kendi dillerinde yazdıkları yapıtlardan ve çevirilerden de yararlandım. Ama yalnızca bu yapıtlarla yetinmek yerine klasik Yunan ve Latin yazarlarının, ozanlarının, tarihçilerinin yazdıklarından da yararlanmak, bir başka deyişle temel kaynaklara da inmek istedim elden geldiğince. Yapıtlarına başvurma olanağını bulabildiğim klasik yazarlar şunlar.

Yunanlı yazar ve ozanlar: Homeros, Hesiodos, Ksenophon, Pindaros, Aiskhylos, Euripides, Sophokles, Aristophanes, Platon, Theokritos, Lukianos, Pausanias, Strabon, Musaios.

Latin yazar ve ozanları: Ovidius, Vergilius, Lucretius, Seneca, Apuleius, Plautus, Titus Livius.

Yararlanmış bulunduğum tüm kaynakların ayrıntılı dökümü sonraki kaynakça bölümünde sunulmuştur.

Say Yayınevi'nce daha önce yayımlanmış bulunan *Tanrıların Öyküsü* adlı kitabım klasik mitolojinin genel kavram-

larını tanıtma amacını taşıyordu. İkinci kitabım *Uygarlıklar Kavşağında Anadolu* ise, Anadolu kültür ve uygarlığının Batı dünyasına etkisini inceliyor. Elinizde tuttuğunuz *Efsaneler Dünyasında Anadolu* kitabı, Anadolu'da antik dönemlerde yaratılan efsaneleri tanıtmayı amaçlıyor.

Bu konuda yapıtlar vermiş bulunan değerli ustaların çabalarına küçücük de olsa bir katkıda bulunabildiysem ne mutlu bana.

GİRİŞ

Yunan Mitolojisi deyince her şeyden önce Yunanistan geliyor akla. Böyle olması da son derece doğal. Eh, konu madem ki Yunan efsaneleri, öyleyse bu efsane konularının geçtiği toprakların da Yunanistan'da olması gerekmez mi? Attik Yarımadası, Mora Yarımadası, Tesalya ve de bunların sağında, solunda, Ege Denizi'nde, İyon Denizi'nde serpilmiş duran büyüklü küçüklü binlerce ada.

Peki, bütün bu efsaneler oralarda mı yaşanmış gerçekten? Bir başka deyişle bunlar birer Yunanistan efsanesi mi?

Bu soruya "evet" diyebilmek için ya kör kör parmağım gözüne dercesine art niyetli ve kopkoyu bir Yunan tutkunu olmalı insan, ya da bu konuda hiçbir şey bilmemeli.

Şöyle üstünkörü, yüzeysel bir okuyuş bile, bu efsanelerin nerelerde geçtiği konusunda fikir verecektir. Mezopotamya, Mısır ve Suriye'deki kaynak ve kökenlerini bırakalım bir yana, bu ülkelerde geçen efsaneleri göz ardı edecek olursak, son derece yoksullaştırmış oluruz bu masalları bütününü. Hele bir de asıl kaynak ve köken olan Anadolu'yu da çıkardık mı işin içinden, ortada Yunan Mitolojisi diye bir şey kalmaz.

Hangi birisinden söz edelim ki! Olymposlu tanrılardan mı? En başta tanrılar başbuğu Zeus, Troia Savaşları boyunca karargâhını Anadolu'daki İda Dağı'na kurarak Gargaros tepesine postu serip yatmamış mıydı yanı başında sevgili karısı Hera ile birlikte? Ya ötcki tanrılar, onu kendi yanları-

na çekebilmek için diller dökerek dört dönüp durmuyorlar mıydı Zeus babalarının yanında?

Haydi, Olymposluların, Troia Savaşları sırasında bu Anadolu toprağını enine boyuna arşınlamalarını da bir yana bırakalım. Peki ya daha öncesi?

Athena, dokumacılıkta kendisiyle boy ölçüştü diye Kolophonlu Arakhne'yi nerede örümceğe dönüştürmüştü? Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışması nerede geçiyordu? İkiz kardeşler Apollon ve Artemis, Anadolulu prenses Niobe'nin on dört çocuğunu oklarıyla birer birer nerede öldürmüşlerdi? Erkek düşmanı, savaşçı kadınlar olan Amazonların ülkesi neresiydi? Çanakkale Boğazı'na niçin Hellespontos (Helle Denizi) deniyordu? Mitolojinin ünlü iki öyküsünün kahramanları Hero ile Leandros, Philemon ile Baukis nerede yaşamışlardı? Adı efsanelerde sıkça geçen Midas nerenin kralıydı?

Devam edelim mi dersiniz? Hem erkek hem dişiliği belirten "Hermaphrodit" sözcüğü nereden kaynaklanıyor? Tanrıçalar arasındaki dünyanın ilk güzellik yarışması nerede yapılmıştı? Güzel çoban Endymion sonsuz uykusunu nerede uyuyor? Bellerophontes, ağzından alevler saçan canavar Khimaira'yı nerede öldürmüştü? Ana Tanrıça Kybele'nin sevgilisi Attis kimdi ve nereliydi? Aralarından bir gemi geçtiği zaman birden çarpışarak o gemiyi paramparça eden Symplegad kayaları neredeydi?

Bu adlar ve öyküler saymakla bitecek gibi değil. Yalnızca adlarını söylemek bile sayfalar dolusu uzar gider daha başkaca hiçbir şey anlatmasak da. İyisi mi bin yıllar öncesi Anadolu'muzda yeşermiş bulunan öykülerimize geçelim. Bunu yaparken de bugünkü coğrafi sınırlara göre bölge bölge yolculuk edelim "Efsaneler Dünyasının Gizemli Anadolusu'nda". Önce Marmara bölgesinden başlayarak...

MASALLA GERÇEĞİN KUCAKLAŞTIĞI BÖLGE: MARMARA

Bölgenin adı Marmara, ama bölgeye adını veren denizin kendisi de iki deniz arasında yer alıyor; kuzeyde Karadeniz, batıda Ege denizi. Yurdumuzun Trakya bölümü de bu bölgenin içinde.

Söz antik çağlardan açıldığında, Mysia'nın kuzey bölümüyle Troas ve Bithynia'nın tamamı bu bölge içinde yer alıyor. Çanakkale ve İstanbul boğazları ise bölgenin girişleri ve de kapıları.

Çanakkale dedik ya, Mitoloji'nin en ünlü ve de içli öyküleri burada yaratılmış. Uzağa gitmeye ne gerek var, dünyanın en ünlü destanının konusu burada geçmiyor mu? Yüce ozan Homeros, "İlyada" adlı ölümsüz yapıtını neresi için yaratmıştı ki?

"İlion" yani öteki adıyla "Troia" "İlos'un yeri", "İlos'un şehri" anlamlarına geliyor. İlyada ise bu şehrin destanı işte. Ne var ki, Anadolulu Homeros, burada on yıl süren o kanlı savaşları anlatmaz yalnızca. Sözü döndürür, dolaştırır, sonra da bir yolunu yordamını bulup başlar tanrıların ve ölümlülerin başka başka yerlerdeki öykülerini de anlatmaya. Bu nedenle, Yunan Mitolojisi denen efsaneler bütünü, Çanakkale yöresinde yaratılmış demektir bir bakıma.

Çanakkale böylesine önemli bir yer olduğuna göre, öykümüze buranın kuruluş efsanesiyle başlamak en doğrusu olacak herhalde.

Çanakkale'nin Kurucusu Dardanos

Titan İapetos oğlu Atlas'ın sonradan birer yıldıza dönüşen yedi kızı varmış. "Pleiades"ler denirmiş bu güzel kızlara. Ölümlü, ölümsüz kendisine durmadan yeni sevgililer arayan tanrılar başbuğu çapkın Zeus, bu kızların en güzeli olan Elektra'yı gözüne kestirmiş. Bu birleşmeden Dardanos, İasion ve Harmonia doğmuş.

Derler ki, Elektra, Dardanos'u Yunanistan'daki dağlık Arkadia'da dünyaya getirmiş. Dardanos bir süre kardeşi İason'la birlikte Samothrake Adası'nda yaşamış. Sonra ne olmuşsa olmuş, ada sular altında kalmış. Dardanos da hemen karşıdaki Anadolu kıyılarına geçmiş. Bundan sonrasını Troialı prens Aineias'ın ağzından Homeros anlatır bir güzel. Dardanos, Dardanie'yi kurmuş. Daha o zaman, İlion yani Troia yokmuş henüz. Dardanoslular çok pınarlı İda'nın eteklerinde yaşarlaşmış.

Dardanos, Anadolu topraklarındaki Troas bölgesine geldiği zaman, oraların kralı Teukros adında biriymiş. Teukros, kızı Batieia'yı Dardanos'a vermiş. Bu evlilikten Erikhtonios doğmuş.

Dardanos kral soyu sürüp gidiyor böylece. Erikhtonios'tan sonra oğlu Tros kral olur. Troia bu kralın adından gelir. Tros'un oğlu İlos'tan dolayı "İlion" da denir Troia'ya, İlos'un oğlu Laomedon ise, verdiği sözü tutmadığı için, hem denizler tanrısı Poseidon ve hem de mitolojinin en güçlü yiğidi Herakles ile bir hayli dert açar başına. Onun oğlu da, Homeros Troiası'nın son kralı Priamos'tur.

Çanakkale ve yöresinin kuruluş öyküsü kısaca böyle. Ne var ki, yörenin, özellikle de Troia'nın, daha kuruluşundan başlayarak belalar eksik olmaz başından. Çünkü, Troia lanetli bir tepeye kurulmuştur da ondan. Niye lanetli, görelim:

Kavga, kin ve öç tanrıçası Eris'in "Ate" diye bir kızı vardır. Mutsuzluk tanrıçasıdır bu kadın ve insanların başlarına

durmadan dertler açar. Onları şaşırtır, akıllarını başlarından alır, olmayacak işler yaptırtır, Zeus'u bile aldatmıştır düzenbazlığıyla. Derler ki, Zeus, günün birinde Ate'nin oyununa geldiğini anlayınca, saçlarından yakaladığı gibi onu Olympos'tan aşağı atmış. Ate de döne döne gelip Troas bölgesindeki bir tepeye düşmüş. Troia şehri de tam bu tepenin üzerine kurulmuşmuş işte daha sonra. Şehrin uğursuz yazgısı da buradan kaynaklanıyormuş. Troia'nın acıklı sonu ise, bilindiği gibi taş taş üzerinde bırakmamacasına yakılıp yıkılması ve Dardanos soyunun ortadan kaldırılması. Bu amansız savaştan söz etmeden Troia şehrinin ve Dardanos oğullarının çevresinde yaratılan efsaneleri ele alalım.

Troia Kral Soyuna İlişkin Efsaneler

Dardanos ile başlayan Troia kral soyu, tanrılar başbuğu Zeus'a kadar dayanır daha önce de görüldüğü gibi. Bu soyun kurucusu Dardanos'un öyküsünü kısaca anlatmıştık. Onun oğlu Erikhtonios ve torunu Tros'un anlatılmaya değer serüvenleri yoktur. Ama, Tros'un üç oğlundan ikisi –öyküleri pek de uzun olmamakla birlikte– önemlidir.

Ganymedes: Tanrılar Başbuğunun Gözdesi

Tros'un İlos, Assarakos ve Ganymedes adlarında üç oğlu vardı. Homeros, Ganymedes'ten söz ederken onun "tanrılara denk ve ölümsüz insanların en güzeli" olduğunu söylüyor. Öylesine güzelmiş ki bu delikanlı, tanrılar başbuğu Zeus bile bu çekicilik karşısında ilgisiz kalamamış. delikanlının, İda Dağı (Kazdağı) eteklerinde sürülerini yaydığı günlerden birinde bir kartal biçimine girerek güçlü pençeleriyle kaptığı gibi Olympos'taki tanrısal sarayına götürmüş onu. Delikanlı orada tanrıların nektar sunucusu olmuş.

Sonradan anlatılan öykülere göre, Ganymedes pek de başarılı olamamış bu görevinde. Zeus, onu cezalandırmayı

aklından geçirmişse de güzel delikanlıya kıyamamış, gökyüzüne çıkartarak bir burç yapmış onu. Bizim "Kova burcu" adıyla bildiğimiz burç, bu Ganymedes imiş işte. Güzel delikanlıdan boşalan göreve, Zeus, gençlik tanrıçası Hebe'yi getirmiş.

İlos: İlyada Destanına Adını Veren Kral

Troia şehrinin adı Tros'dan gelir gerçi; ama "İlion" diye de bilinen Troia'ın asıl kurucusu İlos'tur. Zaten bütün kavgalar, patırtılar da "İlion" adından kaynaklanan "İlyada" destanında ölümsüzleştirilmiştir.

İlos'un şehri nasıl kurduğuna gelince:

İlos, Phrygia kralının düzenlediği bir yarışmaya katılır. Yarışmada birinci gelir ve ödül olarak da kendisine bir inek verilir. Biliciler, İlos'a, bu ineği izlemesini ve onun yatıp yerleşeceği yerde bir şehir kurmasını söylerler. İnek gide gide bir tepeye varır durur. Zeus'un "Uğursuz Tanrıça Ate"ye kızıp da Olympos'tan fırlattığı zaman onun düştüğü tepedir burası. Tanrıçanın uğursuzluğu tepeye de geçmiştir. Ama, İlos nereden bilsin bunu! Tanrısal buyruklara uyarak şehrini kurar, sonra da Zeus'tan şehir için bir güvence ya da işaret göndermesini diler. Zeus da gökten Palladion'u indirir. Sağ elinde kargı, sol elinde de öreke tutan dev bir Athena heykelidir bu. İlos bilicilere danışır, onlar da bu kutsal heykel için bir tapınak yapmasını söylerler İlos'a. Bu heykel tapınakta durdukça hiç kimse ele geçiremeyecektir şehri.

Bir başka anlatıma göre, İlos, tapınağı yaptırırken Palladion heykeli açık çatıdan içeri düşerek kendiliğinden almış yerini. Yine bir efsanede tapınağın ateş aldığı, İlos'un da alevlerin arasına dalarak heykeli kurtardığı anlatılır. Ama o sırada da Athena'yı görmüş. Oysa hiçbir ölümlünün gözü tanrısal varlıkları görmemeliydi. İlos da bu yüzden gözlerini kaybetmiş. Ama ne de olsa tanrıça için girmişti alevlerin

içine, canını hiçe sayarak. Nitekim, tanrıça da ona acımış da gözlerini bağışlamışmış zaten.

Tros'un üçüncü oğlu Assarakos'un efsanelerde adı geçmez. Ama, Dardanos soyunun beşinci kralı Laomedon olumsuz kişiliğiyle oldukça ün kazanmıştır.

Laomedon: Tanrılara Verdiği Sözde Durmayan Kral

Verdiği sözde durmazlığın, dönekliğin ve güvenilmezliğin simgesidir Laomedon. Bu tutumu hem kendisinin, hem çocuklarının, hem de krallık sürdüğü Troia'nın başına felaketler getirmiştir.

İlos, şehri kurmuştu; ama İlion'un çevresinde onu koruyacak surlar yoktu. İlos ölüp de yerine oğlu Laomedon kral olunca, tanrılar başbuğu Zeus, kardeşi Poseidon'la oğlu Apollon'a kral Laomedon'un hizmetinde çalışmalarını buyurur. Tanrılar buna karşılık ücretlerini alacaklardır.

Poseidon, şehrin etrafını, sağlam, geniş surlarla çevirir. Apollon ise, kıvrımlı İda'nın ormanlık yarlarında Laomedon'un sığırlarını güder. Böylece mevsimler geçer, ücretlerin ödenme zamanı gelir. Gelgelelim Laomedon, tanrıların emeklerinin karşılığını vermeye yanaşmaz bir türlü. Ücretleri ödemek şöyle dursun, bir de küstahça çıkışarak aşağılar tanrıları. Bununla da yetinmez, bir güzel de gözdağı verir, "şimdi sizin ellerinizi ayaklarınızı bağlar, tunç kılıcımla kulaklarınızı keser, uzak adalarda köle diye satarım" diyerek.

Laomedon, tanrılara böylesine kafa tutma cesaretini nereden almıştı bilinmiyor; ama vay sen misin böyle davranan! Tanrılara verilen sözü tutmamak, hele ki onları aşağılamak ne demek!

Apollon, hedefini şaşmaz oklarıyla şehre veba yağdırır. Poseidon da denizden ejderha gönderir Troia'ya. Ejderha, şehir halkına aman vermez. Tanrı sözcüsü, bu beladan

kurtulmanın tek yolunun, Hesione'nin korkunç canavara sunulması olduğunu söyler. Hesione, Laomedon'un kızıdır. Kral çaresizlik içinde razı olur buna. Kızını bir kayaya bağlayıp çekilir.

Rastlantı bu ya, tam o sırada, Argonautlarla birlikte Altın Post seferine katılmış olan yiğit Herakles de Troia kıyılarına ayak basmamış mı? Olanları öğrenince Laomedon'a kızını kurtaracağını söyler. Ama kral da bu hizmetine karşılık değerli atlarını vermelidir ona. Bu atları vaktiyle Zeus, Ganymedes'i kaçırmasının karşılığı olarak bağışlamıştı İlos'a

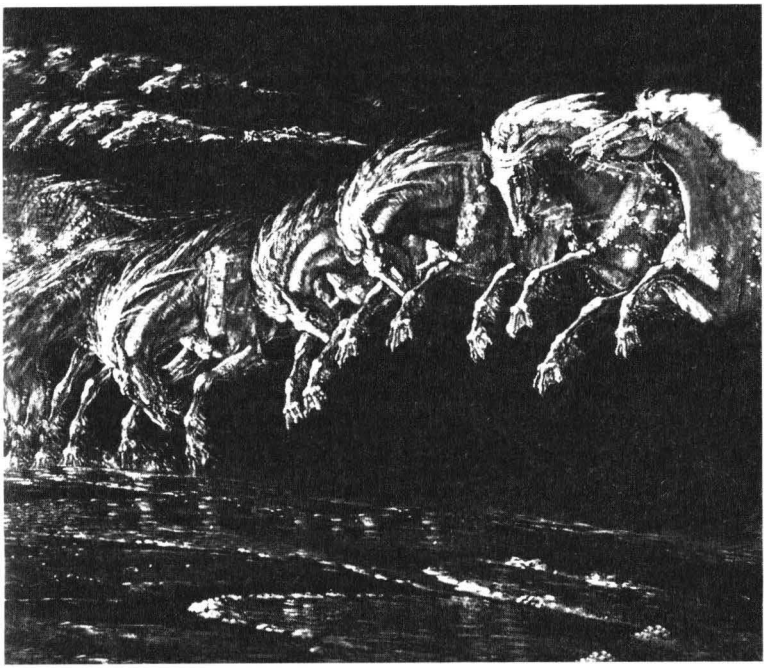
Laomedon kabul eder Herakles'in yardım önerisini. Atları vereceğine de yemin eder. Herakles, atları dönüşte alacağını söyleyerek yoluna devam eder. Dönüşte kendisi yerine arkadaşı Telamon'u gönderir, kraldan yeminle söz verdiği atları alıp getirsin diye. Ne var ki, söz verip de caymak kanına işlemiştir Laomedon'un. Atları vermek şöyle dursun, bir de üstelik Telamon'u zindana attırmaz mı!

Öyle yapar, ama bu davranışı da onun sonunu getirir. Herakles şehri basar, altını üstüne getirir, hem Laomedon'u ve hem de –biri dışında– bütün oğullarını öldürür.

Söylendiğine göre, Herakles, Hesione'ye kardeşlerinden yalnızca birini kurtarma hakkını tanımış; prenses de örtüsüyle en küçük kardeşi Podarkes'i örterek onu kurtarmış. Bu nedenledir ki, Podarkes'e "Kurtarılmış" anlamına gelen Priamos adı verilmiş daha sonra. Homeros Troiasının son kralı Priamos bu kırımdan arta kalan bu çocukmuş işte. Herakles, güzel Hesione'yi de arkadaşı Telamon'a eş olarak vermiş.

Derler ki, Troialılar, prensesleri Hesione'nin Yunanlılarca böyle alınıp götürülmesini içlerine sindirememişlermiş bir türlü. Troialı prens Paris'in, Yunanlı Güzel Helene'yi kaçırması bu olayın misillemesiymiş.

Dardanos'la başlayan Troia kral soyu Priamos'la son bulur. Ama bu soyun bir başka üyesi, zor zoruna da olsa Yu-

Neptün'ün Atları

nanlıların yaptığı soykırımdan kurtulup kaçmanın bir yolunu bulur. Hem Roma krallık soyunun kurucu atası olur böylece, hem de bir başka görkemli destana adını verir. Homeros'un destanında birinci derecedeki kahramanlarla aynı önemde görülmeyen bu Troialı prensin adı Aineias'tır ve Romalı ozan Vergilius'un aynı addaki destanının da baş kişisidir. Kendisi, tanrıçaların en güzeli Aphrodite'nin oğludur. Bu nedenledir ki Romalılar, Aineias dolayısıyla köklerini Anadolu'ya ve Aphrodite'ye bağlıyorlardı.

Anadolulu Aineias'ın asıl serüveni Anadolu dışında geçtiği için fazla söz etmeyeceğiz ondan. Ama, Dardanos soyunun bir başka üyesi var ki, Troia'nın başına dertlerin ve uğursuzlukların en büyüğünü o getirmişti. Koca bir kentin

ve parlak bir uygarlığın ortadan kalkmasına neden olan bu kişi, son kral Priamos'un oğlu Paris'ten başkası değildir.

Uğursuz Bir Troialı: Paris

Dardanos soyunun Laomedon'dan sonraki bir başka olumsuz kişisidir Paris. Aslına bakılırsa uğursuzluğu daha doğmadan başlamıştır. Şöyle anlatılmaktadır bu öykü:

Priamous'un karısı Hekabe en küçük çocuğuna gebeymiş. Doğumdan birkaç gün önce bir düş görmüş. Karnından bir alev çıkıyormuş ve bütün Troia'yı yakıyormuş.

Hekabe bu düşünü bilicilere yorumlatmak ister; ama onlar hiç de iyi şeyler demezler bu konuda. Söyledikleri, bu çocuğun Troia'ya uğursuzluk ve yıkım getireceğidir.

Priamos da, Hekabe de fena halde ürkerler bu yorumdan. Priamos, çocuğun doğar doğmaz öldürülmesini buyurur; ama analık duygusu baskın gelen Hekabe, bir başka çare düşünür. Çocuğu, uşağı aracılığıyla Ida Dağı'ndaki çobanlara teslim eder. Bir anlatıma göre de, Priamos'un görevlendirdiği uşak, çocuğu dağa bırakır kendi öldürmeye kıyamadığı için. Nasılsa bir yabani hayvan gelir de parçalar çocuğu diye düşünmüş olmalı.

Bir yabani hayvan gelmiş gerçekten de. Bir dişi ayıymış bu. Ama, bebeği parçalamak şöyle dursun, bir ana sevgisiyle bağrına basmış onu, bir de süt vermiş üstelik. Derken aradan zaman geçmiş, çocuğu çobanlar bulmuşlar, bakıp büyütmüşler.

Çok yakışıklı, gözü pek bir yiğit olmuş Paris. Sürülerini de o denli iyi korurmuş ki, bir tekini bile kaybetmez, kurda yedirmezmiş. Bu yüzden, "Koruyucu" anlamına gelen "Aleksandros" adını vermiş ona çobanlar.

Tanrıçalar Yarışıyor

Paris, İda Dağı'nın çam ve kekik kokan ormanlarında doğal yaşamın ve özgürlüğün tadını sindire sindire çıkarır-

ken, aynı dağda yaşayan Oinone adlı peri kızı görmüş güzel delikanlıyı. Görür görmez de yüreğine Eros'un okları değmişçesine vuruluvermiş Paris'e. Paris de onun güzelliğine ilgisiz kalmamış. Zaten yaşamında gördüğü ilk kadınmış Oinone. Evlenmişler hemen, işi uzatmadan.

Paris ve Oinone, İda Dağı'nın kimi zaman doruklarında, gölgeli ormanlarında, kimi zaman da binbir çiçeğin kokusunun birbirine karıştığı çok pınarlı yamaçlarında mutluluk dolu bir düş dünyasında yaşarlarken, hiç beklemedikleri bir olay uyandırıvermiş genç çifti bu doyulmaz uykularından. Tanrısal bir buyruk gelmişmiş Parise yüce Zeus'un katından. Buyruğu getiren, tanrılar başbuğunun habercisi Hermes'miş. Göz kamaştıran görkemi ve güzelliği içinde kutsal elçi şöyle demiş Paris'e gülümsemeyle;

"Ne mutlu sana ki, bir ölümlünün düşünde bile göremeyeceği yüce bir görevle onurlandırılıyorsun Paris! Olympos'ta oturanların en güçlüsü yüce babamız Zeus, erişilmez bir şanla taçlandırıyor seni."

Paris'cik şaşkın şaşkın bakıp da ne diyeceğini bilemezken, Hermes sürdürmüş konuşmasını:

"Sen, şimdi hayal bile edemeyeceğin bu onurun ne olduğunu merak ediyorsun değil mi? İyi aç kulaklarını öyleyse: Güzeller güzeli üç tanrıça arasından en güzelini seçip, şu elmayı vereceksin ona zaferinin ödülü olarak. Ah, bu görevin bana verilmesi için neler feda etmezdim."

Haberci tanrı bunları söyledikten sonra, pırıl pırıl yanan altın renginde bir elma uzatır hâlâ şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemeyen Paris'e.

Bu elma neyi simgeliyordu acaba?

Hesperidler diye bilinen Batı Kızları'nın bahçesinde altından elmalar veren ağaçlar vardı. Bu Hesperidler üç kız kardeş olup gece gündüz bahçeyi beklerlerdi yanı başlarında bir ejderle birlikte.

Günlerden bir gün Deniz Kızlarından Thetis ile ölümlü yiğit Peleus'un düğünü yapılmış. Bütün tanrılar, tanrıçalar çağrılmış bu düğüne de, yalnızca kavga ve nifak tanrıçası Eris çağrılmamış, "ne olur ne olmaz, geldi mi bakarsın hır çıkarır" diye.

Ama, Eris tanrıçanın işi gücü düzen bozmaktır ya, yapacağını yapar yine de. Bir yolunu bulur, kimseye göstermeden kendini, gelir düğünün yapıldığı görkemli göksel saraya. Eğlencenin en çoşkulu yerinde Hesperos kızlarının altın elmalarından birini, üzerine "en güzel kimse ona" diye yazarak atar şölen sofrasına. Birbirinden güzel tanrıçaların her biri elmayı sahiplenmeye çalışır, en güzelin kendisi olduğu inancıyla. Eris, öcünü iyi almıştır tanrıçaların çekişmelerine neden olarak. Bu çekişme uzar gider şenlik boyunca.

İyi ama kimdir gerçekten en güzel tanrıça?

Tanrılar başbuğu, bu sorunu bir ölümlünün çözmesini kararlaştırır ve görevi İda Dağı'nın güzel, soylu çobanı Paris'e verir. Niye Paris? Bunun yanıtı belli değildir. Zeus öyle dilemiştir, öyle olmuştur.

Böylece dünyanın ilk güzellik yarışması tanrıçalar arasında düzenlenir. Üç güzel tanrıça katılır İda Dağı'nda düzenlenecek olan bu yarışmaya. Bu tanrıçalar Hera, Athena ve Aphrodite'dir.

Derler ki, tanrıça Aphrodite, yarışmaya başlamadan önce Troas Ovası'nı sulayan Skamandros Irmağı'na saçlarını daldırmış. Bir adı da "Kızıl Su" anlamına gelen "Ksanthos" idi bu ırmağın. Bu suya giren koyunların tüyleri kızıllaşırmış da ondan bu ad takılmışmış ırmağa. Aphrodite de saçları kızıllaşsın ve daha çekici görünsün Paris'e diye öyle yapmışmış.

Yeri gelmişken biraz daha tanıyalım bu ırmağı. Herakles, Hesione'yi kurtarmak için Troas bölgesine ayak bastığında susamış. İda Dağı eteklerinde bir su kaynağı bulmak

Paris'in Yargısı

umuduyla toprağı kazınca oradan su fışkırmış. "Skamandros" Yunancada "kazmak" anlamına gelen "skapto" sözcüğünden türemedir.

Troia kral soyu, nasıl ki baba tarafından Dardanos yoluyla Zeus'a ulaşıyorsa, ana tarafından Batieia yoluyla da Skamandros'a ulaşıyordu. Skamandros bu yüzdendir ki Troialı yiğitleri öldürüp öldürüp ırmağa atan Akhilleus'a fena halde öfkelenir ve tüm kızgınlığıyla taşıp kabararak onu boğmaya çalışır. Eğer, Troialıların amansız düşmanı Hera

araya girip de oğlu ateş tanrısı Hephaistos'u salmasaydı Skamandros'un üzerine, Irmak-tanrı taşkın burgaçlarıyla dibe indirip yok edecekti kuşkusuz acıma nedir bilmez Akhilleus'u.

Skamandros ya da öteki adıyla Ksantos, öylesine saygı görürmüş ki yörede adına bir de tapınak dikilmiş. Troas bölgesinin genç kızları, düğünlerinden bir gün önce bu Irmak-tanrıya saygılarını göstermek için Skamandros'a gelir ve onun suyunda yıkanırlarmış. Onun berrak sularının güzellik verdiğine inanırlarmış.

Neyse, biz yine yarışmaya dönelim:

Üç güzel tanrıça, Skamandros'un berrak sularında yıkanıp güzelliklerine güzellik katmışlar, giyinip süslenmişler. İşte tam o anda Hermes, beraberinde getirdiği Paris'le yanı başlarında bitivermiş tanrıçaların.

Uzatmayalım, yarışma başlar. Ne var ki, tanrıçalar nice güzel olsalar da hiç birisi emin değildir kendisinin kazanacağından. Bu yüzdendir ki ayartmaya, daha açıkçası rüşvete başvururlar. Hera:

"Eğer beni seçecek olursan, seni Asya'nın egemeni yaparım" der.

Hera, tanrıçalar başbuğu Zeus'un karısı ve göklerin ecesidir. Kendisi, tanrılar dünyasında hüküm sürdüğüne göre, egemenlik sözü vermesi doğaldır onun için.

Sıra Athena'nındır. O da kendisinde fazlasıyla bulunan bir niteliği vaat eder soylu çobana: Sonsuz akıl ve başarıyı. Öyle ya, aklın ve zekânın simgesi değil midir Athena tanrıça?

En son Aphrodite kalmıştır. Güzel çoban Paris, öteki tanrıçaların sözleriyle bir hayli etkilenmiştir. Aphrodite bunu fark eder, tanrısal güzelliğinin bütün şuhluğu ve baştan çıkarıcılığıyla gülümser delikanlıya:

"Ben de sana dünyanın en güzel kadınının aşkını vaat ediyorum."

Aşk ve güzellik... Aphrodite bu iki kavramın simgesi ve tanrıçası değil mi? Bunları gerçekleştirmekten daha kolay ne olabilir ki onun için?

Aphrodite'nin tanrısal güzelliği karşısında aklı zaten başından gitmiş olan soylu çoban, yaşadıklarının düş mü yoksa gerçek mi olduğunu kestiremez bir türlü de, altın elmayı –sanki ipnotize olmuş gibi– ağır ağır ona uzatır. Tanrıçanın sözlerinden ona sahip olacağı kanısına mı kapılmıştı dersiniz? İnsanların ve tanrıların dünyasında Aphrodite'den daha güzeli olmadığına göre, böyle düşünseydi de haksız sayılmazdı herhalde. Kendisiyle aynı soydan olan bir başka prens, Ankhises de, yine İda Dağı eteklerinde sahip olmamış mıydı güzeller güzeli tanrıçaya?

Bütün bu düşünceler Paris'in aklından geçmiş miydi bilinmez. Her neyse, yarışma sona ermiş, Aphrodite'nin güzellikte öteki tanrıçalara üstünlüğü resmen kanıtlanmıştır; ama öte yandan da Hera ile Athena'nın amansız düşmanlığını kazanmıştır. Üstelik bu düşmanlık, bütün Troia'nın başına felaket olarak çökecek, tanrısal İlion'un yakılıp yıkılmasına, Dardanos oğullarının soykırımına yol açacaktır.

Neyse, biz gelelim öykümüzün devamına:

Tanrıçalar tarafından vaatlerde bulunulmuş, yarışma sonuçlanmış, sıra gelmiştir Aphrodite'nin sözünü yerine getirmesine. Paris, dünyanın en güzel kadınının aşkını kazanmayı Asya'nın egemeni olmaya, akıl ve başarıya yeğ tutmamış mıydı? Aphrodite'nin vaadi bir tutku gibi yerleşir içinde, kor olur yakar yüreğini.

Öte yandan, zavallı Oinone'cik, İda Dağı'nın bu güzel perisi, kocasındaki değişikliği fark eder, derin derin iç çekişlerine tanık olur, her gün biraz daha kendisinden uzaklaştığını görür de yüreciği pır pır atar kaygıyla. Ne var ki, elinden gelen bir şey de yoktur. Derken, Paris durup durur-

ken tutturmasın mı "ben dağda bayırda çobanlık etmekten usandım, aşağıya şehre inip biraz insanlar arasına karışmak istiyorum" diye!

Bir peri kızıdır Oinone. Ne de olsa yarı tanrısallık vardır yaratılışında. Bu nedenle de geleceği bilme yetisine sahiptir. Bütün Troia kral soyuyla birlikte Paris'in de felaketli sonunu görmüştür. Soylu çobanı caydırmaya çalışır düşüncesinden. Ama boşuna. Paris, Nuh der de peygamber demeye yanaşmaz bir türlü. Oinone, o zaman:

"Aphrodite'nin oğlu Eros ne güçlü bir tanrıymış ki, görünmez oklarıyla nasıl vurmuşsa yüreğinden, daha yüzünü bile görmediğin bir ölümlüye çıldırasıya sevdalandırmış seni. Ama aslında, kader tanrıçasının senin için yazdığı kötü yazgıdır seni bu yola iten. Git de seni bekleyen uğursuz yazgınla kucaklaş öyleyse."

Paris, o zaman yarım ağızla da olsa avutmak ister güzel peri kızını:

"Sen tasalanma benim güzel Oinone'm. Belki de bir geçici hevestir yüreğimdeki. Hele bir gideyim soyağacımızın çizildiği baba ocağına, yakınlarımla kucaklaşayım. Yine döner gelirim kırk pınarlı İda'nın kekik kokan dağlarına da yeniden kucaklarım seni doya doya."

"Söylediklerine kendin de inanmıyorsun ya," der Oinone. "Ama, tutku yüreğini alev alev sardığına göre, ben nice çabalasam da engelleyemem gidişini. Bir daha dönmeyeceksin, biliyorum. Ama tümden silip atma beni yüreğinden. Günün birinde bakarsın ihtiyacın olur bana. O zaman ara beni."

Paris, güzel periyi son bir kez kucaklayarak yazgısının yolunda ilerlemek üzere iner İda Dağı'ndan. Toy prens, yazgı tanrıçaları Moira'ların kendisi ve bütün soyu için nasıl bir son hazırladıklarını nereden bilebilirdi ki?

Paris'in İda Dağı'ndan inişi konusunda şöyle bir öykü de anlatılır:

Troia'da, kral Priamos'un buyruğuyla bir yarışma düzenlenmiş. Yarışmanın galibine bir boğa verilecekmiş. Gelin görün ki soylu çoban Paris'in sürüsünden çalınan bir boğaymış bu. Paris, boğanın alınıp götürülmesine ses çıkarmak şöyle dursun onun ardına takılarak peşi sıra ovaya inmiş, birlikte şehre gelmişler. Paris de yarışmalara katılmış ve hepsinden de birinci çıkmış. Ödül olarak da yine kendi boğasını kazanmış.

Gelgelelim, Priamos'un öteki oğulları da katılmışlar yarışmaya. Kendilerinden birinin değil de bir yabancının (kardeşlerini tanımadıkları için onu öyle sanıyorlarmış) kazandığını görünce, kıskançlıklarından onu öldürmeye kalkmışlar. Paris de canını kurtarabilmek için Zeus sunağına sığınmış. O zaman kız kardeşi Kassandra onu tanımış ve şehrin başına felaket getireceği gerekçesiyle hemen öldürülmesini istemiş. Öldüğünü sandıkları oğullarına yeniden kavuşan Priamos ve karısı Hekabe, Paris'e sevinçle sarılmışlar ve Kassandra'nın sözlerini kulak ardı etmişler. Her şeyi önceden bilmesine karşın, sözlerine kimseyi inandıramayan bu bahtsız kadının öyküsünü daha ilerde göreceğiz.

Ailesiyle tanışan ve Troia sarayında bir süre kalıp dinlenen Paris, daha sonra Sparta Kralı Menelaos'un eşsiz güzellikteki karısı Helene'yi kaçırmak için Yunanistan'a gider. Aphrodite, bu kadının aşkını vaat etmişti Paris'e. Kral Menelaos, nasıl haince bir niyetle geldiğini bilmediği konuğuna sarayının kapısını içtenlikle açar ve onu ağırlar. Daha sonra büyükbabası Katreus'un cenaze törenine katılmak üzere Girit'e gider, nankör konuğu dünyalar güzeli karısıyla sarayında başbaşa bırakarak.

Paris, ayağına dek gelen bu fırsattan yararlanmasın da ne yapsın! Güzel kraliçenin gönlünü kazanmakta pek de güçlük çekmez. Helene ne denli güzelse, Paris de o denli yakışıklıdır hakçası. Helene'nin gönlü akıvermiştir Paris'e. Genç prense karşı en küçük bir direnme bile göstermeden

onunla kuzu kuzu Troia'ya gelir. Bu konuda elbette ki Aphrodite'nin payını da unutmamalı. Tanrıça, Paris'e verdiği sözü yerine getirmiş, dünyanın en güzel kadını Helene'nin ona âşık olmasını sağlamıştı.

İşte, kıyamet de bu olay üzerine koptu. Hem Troialılara hem de Yunanlılara felaket getirecek olan uğursuz savaşın tohumları atılmış oldu böylece.

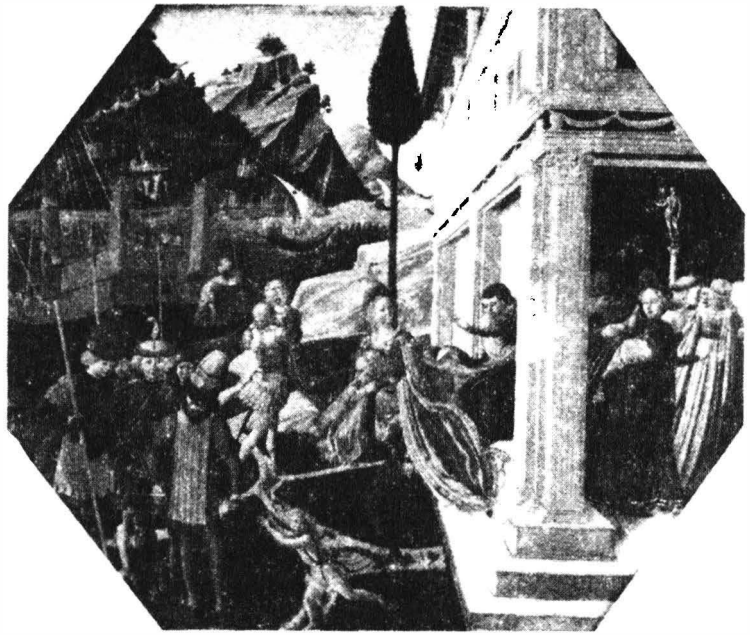
TROİA SAVAŞLARI

Helene'nin Kaçırılması

Güzel Helene, tanrılar başbuğu Zeus ile Leda'nın kızı ve tanrısal ikizler Dioskur'ların kız kardeşidir. Söylendiğine göre, Zeus bir kuğu biçimine girerek Leda'ya yanaşır. Bu birleşme sonucunda Leda iki yumurta doğurur. Yumurtalardan birinden Helene ile Polydeukes (Pollux), ötekinden de Klytaimnestra ile Kastor çıkmış. Ne var ki, Leda, Zeus'la birleştiği günün gecesi kocası Sparta kralı Tyndareos'la birlikte olduğu için çocuklar "Tyndareos çocukları" diye biliniyorlardı.

Uzatmayalım, daha küçük yaşından beri, güzel kızın isteyeni çok olmuş. Yirmi dokuz, bir başka söylentiye göre de doksan dokuz soylu prens, Helene'yle evlenmek istemiş. Tyndareos, bu denli kalabalık istekli karşısında ne yapacağını şaşırmış. Hiç kimseyi darıltmak ve karşısına almak da istemiyormuş. Sonunda, kurnaz Odysseus'a danışarak şöyle bir çözüm atmış ortaya:

"Bilirsiniz ki soylu ve de güzel kızların isteyeni çok olur. Sizler gibi soylu prens ve kralların bana damat olmak istemeleri onur verir bana ancak. Ne var ki, bir kızı yüz kişi ister, bir kişi alır. Ben de elbette ki kızımı içinizden birine vereceğim. Ama, şimdi hepiniz ant içerek bana söz verin bakalım! Hiç biriniz küsüp kenara çekilmeyecek, kızımın kocası hanginiz seçilirse seçilsin, seçilmeyenleriniz yaşadığı-

Helene'in Kaçırılması

nız sürece ona destek vereceksiniz. Bu koşulumu kabul etmezseniz, ben de hiç birinize vermem kızımı."

İsteklilerin hepsi de kabul ederler Tyndareos'un bu koşulunu. Tyndareos'un isteği uyarınca üstelik bir de yeminle pekiştirirler sözlerini. Bunun üzerine, Tyndareos, Helene'yi Menelaos'a, öteki kızı Klytaimnestra'yı da Menelaos'un ağabeyi Agamemnon'a verir. Tyndareos'un ölümünden sonra Agamemnon, Mikene tahtına çıkar, kardeşi Menelaos ise Sparta kralı olur.

Girit dönüşü sevgili karısı güzel Helene'yi ve onca değer verip ağırladığı konuğu Paris'i göremeyen, üstelik de onların birlikte kaçtıklarını öğrenen Menelaos beyninden vurulmuşa döner. O öfke ve çaresizlik içinde, ağabeyi Agamem-

non'a haber salar önce. Ardından da kendisine destek olacaklarına yeminle söz veren kral ve prensleri bu sözlerini tutmaya çağırır.

Kendi kendilerini yeminle bağlayan kral ve prensler pek gönüllü olmasalar da Agamemnon'un komutası altında toplanırlar. İçlerinden Akhilleus ve Odysseus gibi yan çizip kaytarmak isteyenler de çıkar. Odysseus delirmiş numarasına yatar, Akhilleus ise, kadın kılığına girerek kendisini gizlemek ister. Ama her ikisinin de foyaları çabucak ortaya çıktığı için, sonunda onlar da katılmak zorunda kalırlar Anadolu seferine.

İşte bundan sonrası tümüyle Anadolu'da geçer artık. Yunan donanması, Troia'ya geldiğini sanarak daha güneydeki Mysia kıyılarına varır önce ve Yunanlılar hemen yağmaya girişirler. Ama o yörenin kralı olan Herakles oğlu Telephos yiğitçe karşı koyar saldırganlara ve bu arada da, Akhilleus tarafından yaralanır. Telephos'un öyküsünü daha sonra göreceğiz.

Neyse, birçok serüvenden sonra Yunanlılar, donanmalarıyla Troia önlerine gelmeyi başarırlar. Ama dokuz yıl orada kalırlar. Ne var ki, bu dokuz yılı hiçbir şey yapmadan geçirdiklerini sanmamalı. Tersine yörede yağma ve çapulculuk hareketlerine girişirler.

Biliciler, Troia'ya ilk ayak basan Yunanlının ilk önce öleceğini söylemişlerdi. Bu şansızlık da gelip Protesilaos'u buldu. Teselyalı bir yiğitti Protesilaos. Acelecilik edip karaya en önce atladığı için ilk hayatını kaybeden de o olmuştu.

İki tarafın da birbirlerine üstünlük sağlayamadıkları savaşın onuncu yılında, birleşik Yunan orduları başbuğu Agamemnon ile Akhilleus arasında bir anlaşmazlık çıktı.Tanrı Apollon'un rahibi Khryses'in kızı Khryseis, Agamemnon'un cariyesiydi. Khryses, kızını özgürlüğüne kavuşturmak için kurtulmalıklarla Agamemnon'un katına çıkmış; ama kral ağır hakaretlerle kovmuştu ihtiyarı. Bu aşağılamadan dola-

yı çok üzülen Khryses, Apollon tanrıya yakararak bu saygısız kralın cezalandırılmasını istedi.

Apollon tanrının gönlü, rahibinin aşağılanarak kovulmasına razı olmamıştı elbette ki. Ayrıca, Lykia'nın ulusal tanrısı olarak bir Anadoluluydu kendisi de. Agamemnon'un saygısızca davranışının öcünü yalnızca ondan değil bütün yandaşlarından da almak için, istilacı ordunun üzerine, hedefini şaşmaz oklarıyla tam dokuz gün veba yağdırdı. Yunanlılar savaşarak değil, vebadan kırılarak yok oluyorlardı.

Sonunda, Akhilleus'un önerisiyle bilici Thestor oğlu Kalkhas'a danışıldı. Kalkhas da, Khryseis'in babasına mutlak geri verilmesini söyledi. Hem de kurtulmalık istenmemeliydi. Yoksa, okçu tanrının öfkesi sürüp gidecekti daha.

Bu sözleri duyan Agamemnon, gözdesi Khriseis'i istemeye istemeye vermeye razı oldu; ama ona karşı Akhilleus'un gözdesi Briseis'i almalıydı. Agamemnon'un bu hayasızca isteği, Akhilleus'u çileden çıkarmaya yetmişti. Tam kılıcını çıkarıp onu öldürecekken, Athena tanrıça gelerek yatıştırdı yiğidi.

Akhilleus Savaştan Çekiliyor

Akhilleus, tanrıçanın sözlerine uyarak Agamemnon'u öldürmekten vazgeçti; ama ona demediğini de bırakmadı. Ondan sonra da savaştan çekilip "ne halleri varsa görsünler" diye yüzüstü bıraktı Yunanlıları. Bununla da yetinmedi, deniz tanrıçalarından olan annesi Thetis'e ağlaya ağlaya yalvardı, ta ki gümüş ayaklı tanrıça gitsin de Zeus'a yalvarsın, tanrılar başbuğu da savaş talihini Troialılardan yana çevirsin diye. O zaman anlaşılacaktı Akhilleus'un değeri.

Ana yüreği bu, Thetis, oğlunun acı acı ağlayıp yalvarmalarına dayanamayarak soluğu Olympos'ta aldı. Vaktiyle bir kez Zeus'un başı kimi tanrı ve tanrıçalarla derde girmişti de Thetis kurtarmıştı onu bu güç durumdan. Thetis, işte bu yardımını başına kakarcasına hatırlattı tanrılar başbuğuna.

O da buna karşılık oğlunun isteğini kabul etmeli, Troialıları kayırmalıydı.

Aslına bakılırsa, Thetis'in Zeus'tan böyle bir istekte bulunmasına gerek yoktu. Zeus'un gönlü Troialılardan yanaydı zaten. Karısı Hera da hep bunu söyleyip Zeus'un başının etini yiyordu.

Troia savaşı, bir şehirle, bu şehri ortadan kaldırmak isteyen istilacı gücün değil, Yunanistan'la Anadolu'nun savaşı olmuştu. Bütün Yunan ulusları, Agamemnon'un buyruğuna girerlerken; Anadolu'nun uzaktaki yakındaki toplulukları da Troialı yiğit prens Hektor'un komutası altında yerlerini almışlardı.

Yalnızca uluslar değil, Olymposlu tanrı ve tanrıçalar da iki bölüğe ayrılmışlardı savaşan tarafları ayrı ayrı desteklemek için.Savaşın en kızıştığı zamanda, Olympos Dağı'ndan kalkıp İda Dağı'nın doruğundaki Gargaros Tepesine yerleşti Zeus. Buradan bütün Troia Ovası'nı ve şehrini kuşbakışı görebilecekti.

Tanrılar başbuğunun Troialılardan yana olmasına karşılık, karısı tanrılar ecesi Hera var gücüyle Yunanlıları destekliyordu. Troialılara karşı ise amansız bir öfke ve kin duymaktaydı. Eh, bunun nedenini anlamak hiç de zor değil ve de –onun açısından bakıldığında– hak vermek gerek ak kollu tanrıçaya. Birincisi, Troialı Paris, birincilik ödülü elmayı ona değil Aphrodite'ye vermişti. İkincisi, Aphrodite, Zeus'un Hera'dan değil, bir başka tanrıça olan Dione'den doğma kızıydı. Bu nedenler yetip artmaz mı tanrılar ecesinin Troia'ya ve onun halkına amansızca düşman kesilmesi için?

Troia karşıtı bir başka tanrıça da Athena idi bu savaşta. Onun tutumu da doğal sayılmalı. Çünkü, Athena da güzellik yarışmasında Aphrodite'ye yenilmişti. Üstelik de, Agamemnon'un yönetimindeki Atina şehrinin kurucu ve koruyucu tanrıçasıydı o.

Troialılara karşı olan bir de güçlü tanrı vardı: Denizler Hakanı Poseidon. Bir zamanlar Troia Kralı Laomedon'un kendisini bir yıl boyunca bedavaya çalıştırmasını, bir de üstelik tehditler savurarak aşağılamasını unutmamıştı anlaşılan. Onun da geçerli nedeni vardı demek ki.

Gelelim bu savaşta Troialılardan yana tanrı ve tanrıçalara: Önce güzeller güzeli tanrıça Aphrodite doğallıkla, sonra sevgilisi Ares. Ares, savaş tanrısıydı gerçi; ama bu savaşta başarı gösterebildiğini söylemek oldukça zor. Erkek haliyle bir tanrıça önünde yenik düşmüştü. Athena, koca bir taşı bu sözüm ona savaş tanrısının boynunun orta yerine indirerek toza toprağa bulamıştı onu.

Ares'in yenilgisi bu kadarla kalsa yine iyiydi. Ya, bir ölümlü olan Diomedes karşısında yenilmesine ne demeli peki? Daha önceleri de yiğit Herakles'in onu evire çevire bir güzel benzetmesini ise hiç anlatmayalım daha iyi.

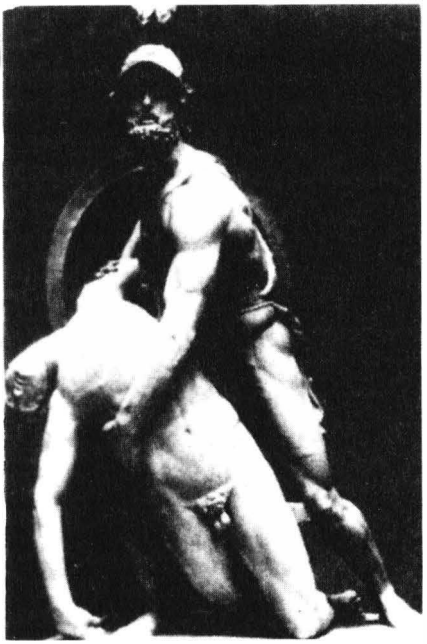
İkiz kardeş olan, her ikisi de okçu tanrı ve tanrıça Apollon ile Artemis de Troialıların baş destekçileriydi. Bu da gayet doğal. Onlar, Anadolulu idiler çünkü. Yurttaşlarının yanında yer almalarını yadırgamamak gerekir. Üstelik, Apollon, Lykia'nın ulusal tanrısıydı. Bu savaşları anlatan Homeros, "Lykialı Apollon" demiyor muydu ondan söz ederken?

Neyse, bırakalım Olympos'luları şimdilik de, geçelim savaşın seyrine:

Yunanlılar, Troia önünde başarı sağlayamadıkları dokuz yıllık savaştan bıkmışlardı aslında. Onların bu bıkkınlıklarını sezen Agamemnon, ordu önderlerine geri dönmeyi önerdiyse de, Odysseus'un girişimiyle savaşın sürdürülmesine karar verildi. Öte yandan Paris, Menelaos'a meydan okumuş, onunla teke tek savaşmayı istemişti. Helene, savaşı kim kazanırsa ona kalacaktı.

İlk atılım Paris'ten geldi. Genç prensin savurduğu kargının ucu Menelaos'un sert kalkanı üzerinde bükülüp kalmıştı. Menelaos, bunun üzerine kargısını fırlatarak Paris'in kal-

kanını deldi. Sonra da kılıcını tolgasının üzerine indirdi. Ne var ki, kılıcı üç, dört parçaya bölünerek elinden düştü. O zaman da, Paris'i tolgasından yakalayarak sürüklemek istedi; ama tanrıça Aphrodite hemen yetişerek tolganın kayışını kesti. Menelaos'un elinde boş bir tolga kalmıştı şimdi. Tanrıça Aphrodite, bir buluta sardığı Paris'i Menelaos'un elinden kaçırdı.

Menelaos ve Patroklos

Savaş, bundan sonra iki tarafın en güçlü yiğitlerinin kıyasıya boğuşmalarıyla sürdü gitti. Yunanlılardan Aias ile Diomedes büyük yararlıklar gösterdiler. Troialı Prens Hektor'a gelince o, bir kasırga gibi esti Yunan ordusunun üzerine ve onların en seçkin yiğitlerini birbiri ardı sıra kırıp geçirdi. Sağ kalanlar, Hektor'un önünden kaçarak kazıkları, hendekleri aşıp gemilere dar attılar kendilerini.

Artık, Agamemnon da, öteki Yunan beyleri de, Akhilleus olmadıkça bu savaşın kazanılamayacağını anlamışlarda. Agamemnon, Odysseus ve Aias'ın önderliğindeki bir kurulu, değerli armağanlarla birlikte Akhilleus'a gönderdi gönlünü yapsınlar diye. Akhilleus, gerçi onları iyi karşıladı, güzelce ağırladı; ama verdiği karardan caysın diye dil dökmelerine de kanmadı. Dediği dedikti Akhilleus'un. Nesi var nesi yoksa gemilerine yükleyip ertesi gün yurduna dönmek

üzere yola çıkacaktı. Dahası, onlara da kendisi gibi yapmalarını önerdi.

Bu haberi alan Agamemnon, umutsuzluk içinde bir başına savaşa girdi. Bir hayli de de yararlık gösterdi. Sonra, yaralanarak geri çekildi.

Savaş, sürekli Akhaların aleyhine gelişmekteydi. Zeus'un keyfine diyecek yoktu gerçi; ama karısı, tanrılar ecesi Hera'nın bu işten mutlu olduğu hiç mi hiç söylenemezdi. Kısa bir süre için de olsa Zeus'un desteğini Troialılardan uzaklaştırmak amacıyla bir düzen düşündü. Süslendi, püslendi, taktı takıştırdı; bir de, can düşmanı Aphrodite'yi tatlı sözlerle tavlayarak, onun erkeklerde istek uyandıran memeliğini aldı.

Hakçası, Aphrodite'ye karşı kaybetmiş de olsa çok güzel bir kadındı tanrıça Hera. İda Dağı'nda tüm güzelliği ve görkemiyle Zeus'un karşısında beliriverdi. Zeus, önüne geçilmez bir istek duymuştu karısına. Hera da farkındaydı bunun. Ama, hemencecik de "evet" dememeliydi kocasına. Biraz naz, biraz işve, "ama olur mu, ya bir gören olursa?" diye sözüm ona ağırdan alırken, Zeus, onun da bir çaresini buluvermişti. "Bulut Devşiren" nitelemesiyle tanınan Zeus, devşirdiği bulutları bir yorgan gibi üzerlerine örterek muradına erdi.

Hera'nın bunca çekiciliğiyle tanrılar başbuğunu baştan çıkarıp koynuna alması, onu aman aman arzulamasından değildi aslında. Kadınca bir hileydi başvurduğu. Bu arada, uyku tanrısı "Hypnos"un da yardımını sağladı. Bu tanrısal birleşmeden sonra derin bir uykuya daldı Zeus. Tanrıçalar ecesinin beklediği an da buydu işte. Zeus, uyku süresince de olsa Troialılara arka çıkamayacaktı artık. Nitekim, o uyurken, denizler hakanı Poseidon'un yardımıyla Akha ordusu toparlanıp Troialılara kayıplar verdirmeye başladı. Bu arada, Hektor da Telamon oğlu Aias'la teke tek yaptığı bir dövüşte göğsüne yediği ağır bir taşla yaralanmış savaş dışı kalmıştı.

Derken, tanrılar başbuğu derin uykusundan uyandı ve Troialıların düştüğü zor durumu görünce, karısının kendisine düzen kurmuş olduğunu anladı. Bu öfkeyle, Hera'yı bir güzel pataklayacaktı; ama tanrılar ecesi, suçu Poseidon'un üzerine atarak işin içinden sıyrıldı. Zeus da, haberci tanrıça İris'i denizler hakanına göndererek, onun bu işlere karışmamasını öğütledi. Poseidon da, tanrılar başbuğunun sözlerini kulak ardı etmenin kendine hiçbir yarar sağlamayacağını bildiğinden, istemeye istemeye savaşı bıraktı.

Savaş talihi bir kez daha Troialılara gülümsemişti şimdi. Apollon'un yüreklendirmesiyle Troia ordusu toparlandı. Hele, Hektor, Yunan ordusunda bir kasırga gibi esiyor, karşısına çıkanı Hades'e gönderiyordu. Sağ kalanlar ise çil yavrusu gibi dağılarak gemilere doğru kaçışıyorlardı. Ama, Troialılar da peşlerini bırakmıyorlardı onların. Gemilerin önünde kıyasıya çarpışmalar başladı. Troialılar, gemileri yakmak istiyorlar; Akha yiğitleri de bunu engellemeye çalışıyorlardı. Telamon oğlu Aias'ın yiğitçe direnmesine ve çırpınmalarına karşın, gemisi ateş almıştı bile.

Akha ordusu bozgunun eşiğindeydi artık. Patroklos, bu kötü haberi ağlaya ağlaya Akhilleus'a bildirdi. Ama bütün bunlar, Akhilleus'un umurunda bile değildi. Yunanlılar ne denli kötü duruma düşerlerse kendi değeri de o denli iyi anlaşılacaktı. Ama, can dostu Patroklos'un, onun silahlarını ve zırhını kuşanıp savaşa katılmasına da karşı çıkmadı.

Patroklos'un savaşa girmesiyle birlikte Yunan ordusunun maneviyatı yükseliverdi bir anda. Troialılar ise, onu böyle Akhilleus'un silahları ve zırhlarıyla görünce, Akhilleus'un inadından vazgeçip savaşa katıldığını sandılar. Patroklos savaşçılıkta ve yiğitlikte dostu Akhilleus'u aratmıyordu açıkçası. Şimdi kaçıp gerileme sırası Troialılara gelmişti. Patroklos, karşısına çıkanı bir ölüm tanrısı gibi tepeleyip saf dışı bırakıyordu. Bu arada, ta Lykia'dan kalkarak Troia-

lılara yardıma gelmiş olan yiğit Sarpedon da, Patroklos'un yaptığı kırımdan payını almıştı.

Lykialı önder Sarpedon, Hektor'un en sevdiği dostlarından biriydi ve tanrılar başbuğu Zeus'un da oğluydu. Ama, Zeus koruyamamıştı oğlunu Patroklos'un eliyle yok olmaktan. Çünkü; yazgı tanrıçası, onun alınyazısını böyle belirlemişti ve Zeus bile değiştiremezdi bunu.

Ama, Patroklos'un son yiğitlik gösterileri olmuştu bundan sonraki çarpışmaları. Onun ölümü de Hektor'un elinden oldu. Hektor, onu öldürdükten sonra, silahlarını ve zırhını da alarak kendisi kuşandı.

Patroklos'un ölümü Troialıları sevince boğarken, Yunanlılar yasa bürünmüşlerdi. Akhilleus'un ölümsüz atları bile ağlıyorlardı Patroklos için. Ama, Akhilleus bu acı haberi öğrenememişti henüz. En yakın dostu Patroklos nasıl olsa döner gelir diye bekliyordu.

Sonunda, Nestor'un oğlu gelip haber verdi Patroklos'un öldüğünü. Akhilleus, duyduğu acıyla öyle bir çığlık attı ki, ta denizin dibinde yaşayan anası bile işitti onun bu çığlığını. Onunla birlikte Nestor oğlu Antilokhos da gözyaşı dökmekteydi. Akhilleus öylesine kederliydi ki Antilokhos, yiğidin, bıçağıyla kendi canına kıymasından korkmuştu.

Öte yandan, Akhilleus'un annesi Thetis, oğlunun acı dolu çığlığını duyar duymaz onun yanına gelmişti. Akhilleus yüreği yana yana, annesine, Patroklos'un öcünü alacağını, yoksa bir daha insanlar arasında yaşayamayacağını söyledi.

Akhilleus Savaşa Dönüyor

Thetis de oğluyla birlikte gözyaşı dökerek, Hektor'dan sonra ölme sırasının ona geleceğini hatırlattı. Ama, Akhilleus kararını vermişti bir kez. Kimse caydıramazdı onu düşüncesinden. En yakın arkadaşını koruyamamanın acısı yüreğini dağlamaktaydı. Annesine,

"Ben şimdi, sevgili arkadaşımın canını alan Hektor'la karşılaşmaya gidiyorum. Ondan sonra da, eğer Zeus ve öteki tanrılar ölmemi buyurdularsa durmasın, gelsin ölüm" dedi.

Ana yüreği bu, Thetis üzülüyordu oğlu için; ama hak da veriyordu ona.

"Dostlarını ölümden korumak istemen hiç de ayıp bir şey değil" dedi oğluna. "Ama, silahların Troialılarda kaldı. Yarın şafağa kadar bekle. Ben o zaman, Hephaistos'a senin için yaptırdığım silahlarla döneceğim yanına"

Thetis, ertesi sabah gerçekten de demirci tanrı Hephaistos'un dövdüğü, o güne değin görülmemiş güzellikteki silahlarla dönüp geldi oğlunun yanına. Akhilleus, silahları kuşanarak Agamemnon'un otağına gitti. Öteki Akha ulu ları da oradaydı. Akhilleus, Agamemnon'la barıştı ve sonra da bütün beyleri savaşa çağırdı. Odysseus,

"Bırak, önce karnımızı doyurup bir güzel güç toplayalım. İnsan, karnı doymazsa eli ayağı çözülür, iyi savaşamaz" dediyse de Akhilleus:

"Arkadaşımın öcünü almadan boğazımdan hiçbir şey geçmez benim" dedi.

Savaşın sonu yaklaşıyordu artık. Yazgı daha önceden belirlendiği için, tanrılar başbuğu da tanrı ve tanrıçaları özgür bıraktı. İsteyen istediği tarafı tutabilecekti bundan böyle.

Akhilleus, çılgın bir aslan gibi daldı Troia ordusunun içine. Karşısına çıkan hiç kimse, onun ölümcül silahlarından kurtaramıyordu kendisini. Bütün Troia'yı tek başına kılıçtan geçirecekti sanki. O kadar çok insan öldürdü ki, Troia Ovası'ndan akmakta olan Skamandros ve Simoeis ırmakları, cesetlerle dolup taşarak kandan kıpkırmızı kesildiler. Skamandros –ki, o da öteki ırmaklar gibi bir tanrıydı ve aynı adı taşıyan tanrıyla simgeleniyordu– Akhilleus'un bu kıyımına ve amansız öfkesine aynı öfkeyle karşılık vererek taştı, kabardı ve bu savaş fırtınasını boğmaya çalıştı. Akhil-

leus, "Ksanthos" adıyla da bilinen bu ırmağın azgın dalgaları içinde yok olup gidecekti nerdeyse. Ama, Troia ve Troialıların düşmanı Hera, ateşin ve demircilerin efendisi Hephaistos'u Akhilleus'un yardımına gönderdi. Topal tanrı da, anasının buyruğunu iki etmeksizin tüm Troia Ovası'nı ve de ırmağın iki kıyısı boyunca uzanan bütün ağaçları, çiçekleri, bitkileri ateşe verdi. Skamandros o zaman, ateşin gücüne boyun eğerek pes etmekte buldu çareyi.

Derken, tanrılar da girdiler savaşa. Hephaistos'un desteğinden güç alan Akhilleus, Troialıları bir ölüm tırpanı gibi biçe biçe, sağ kalanları da önüne kata kata şehir surlarına kadar geldi. Troialılar, surlardan içeri girerek zor attılar kendilerini İlion'a. Şimdi yalnızca Hektor kalmıştı dışarda. Annesi Hekabe ve babası kral Priamos, fırtına gibi yaklaşan Akhilleus'un önünden kaçsın da şehre girip canını kurtarsın diye, bu en sevdikleri oğullarına yalvar yakar oldular. Ama, yiğit Hektor kendi kendisiyle bir iç hesaplaşmaya girerek böyle bir şey yapmayı şahsına yakıştıramadı.

Hektor, öz benliğiyle yaptığı bu tartışmanın içindeyken, Akhilleus artık iyice yaklaşmıştı ona. Yenilmez kahraman, tanrısal zırhları içinde daha da heybetli görünüyordu. Hektor, onu böyle görünce bütün yiğitliğine karşın, yine de korku kapladı yüreğini ve kaçmaya başladı. Hektor önde, onu yakalayıp öldürmek isteyen Akhilleus arkada olmak üzere surların çevresini üç kez dolandılar böylece. Olympos'taki tanrılar da ne olacak diye durmuşlar onları seyrediyorlardı. Zeus, çok sevdiği Hektor'a yardım etmek istiyordu; ama Athena, Hektor'un yazgısının zaten belli olduğunu söyleyerek babasına karşı çıktı. Bunun üzerine, Zeus bir altın terazide her iki kahramanın ölüm tanrıçalarını tarttı. Hektor'un ölüm kefesi ağır basmış ve düşerek ta Hades'e değin varmıştı yuvarlana yuvarlana. Hektor'dan ve Troia'dan yana ne yapılırsa yapılsın hiçbir yararı olmayacaktı artık. Yazgının böylece belirlenmesi üzerine, Apollon da çekti artık

desteğini, Hektor'un, Akhilleus eliyle öleceği alnına yazılmıştı bir kez. Şimdi geriye yazgının yerine getirilmesini sağlamak kalıyordu. Athena tanrıça, Hektor'un en sevdiği kardeşi yiğit Deiphobos'un görünümüne girerek, onu Akhilleus'un karşısına çıkmaya özendirdi.

Hektor'un Ölümü

İki düşman cephenin en güçlü yiğitleri yüz yüze gelmişlerdi artık. Kaçmanın yarar sağlamayacağını anlayan Hektor, bütün yürekliliğiyle Akhilleus'un karşısına dikilmişti. Önce, Akhilleus fırlattı kargısını; ama Hektor eğilince kargı gidip toprağa saplandı. Akhilleus kargısız kalmıştı; ama Athena, Hektor'a fark ettirmeden kargıyı gizlice Akhilleus'a geri verdi. Sıra Hektor'undu şimdi. O da kargısını fırlattı. Ama, kargı, Akhilleus'un kalkanına çarparak ta uzaklara gitti. Hektor, o zaman yanı başında sandığı kardeşi Deiphobos'a seslenerek, ondan yeni bir kargı istedi. Ama koydunsa bul Deiphobos'u! O zaten hiçbir zaman orada olmamıştı ki. Çok bilmiş Athena'nın oyunuydu bu.

Temiz yürekli Hektor işte o zaman anladı Athena'nın kendisine kurduğu düzeni. "Demek, Olymposlular koruyormuş bunu" dedi kendi kendine. "Ölümüm geldi demek. Ama öyle de olsa yiğitçe çarpışarak öleyim bari de gelecekteki insanlar da duysunlar bunu."

Böyle diyerek kılıcını çekip saldırdı Akhilleus'a. Akhilleus da aynı anda kargısını, köprücük kemiği üzerinden boğazına saplayıverdi Hektor'un.

Hektor can çekişirken, Akhilleus'a yalvararak ölüsünü anne babasına vermesini istedi, kendisi için tören yapılsın diye. Ama, Akhilleus, göğsünde yürek değil de bir kaya parçası taşıyordu sanki. Öylesine kin ve öfkeyle doluydu ki içi, Hektor'a;

"Dizlerime sarılıp anan, baban adına boşuna yalvarma bana. İçimden seni parçalayıp çiğ çiğ yemek geliyor; ama

bırakacağım köpekler yapsın o işi. Baban, bana ağırlığınca altını tartıp verse de; seni doğuran anan, ölü bedenini döşeğe yatırıp ağlayamayacak. Sen burada kuşlara, köpeklere yem olacaksın" dedi.

Hektor, onun yumuşamayacağını anlamıştı:

"Senin ne olduğun yüzünden belli" dedi ölgün bir sesle. "Ama, senin ölümün de uzak değil. Paris'le Apollon, seni Batı Kapıları'nın önünde öldürecekler yakında."

Bunları söyledikten sonra da son nefesini verdi.

Akhilleus'un öfkesi yine de yatışmış değildi. Hektor'un ölüsünü arabasının arkasına bağlayarak defalarca surların çevresinde dolaştırdı. Hera, Athena ve Poseindon'un dışında bütün öteki tanrılar üzüntü duymuşlardı bundan. Apollon, Hektor'a sağlığında olduğu gibi, öldüğünde de sahip çıkarak, sürüklenirken derisi yüzülmesin diye altın kalkanıyla koruyordu onu.

Öte yandan, oğullarının acıklı yazgısını gören Priamos'la Hekabe ağlayıp dövünmeye başladı. Sonunda, Zeus araya girerek Hektor'un ölüsünün babasına verilmesini kararlaştırdı. Habercisi İris'i çağırarak,

"Git söyle Priamos'a da, armağanlarıyla birlikte Akhilleus'un yanına varıp oğlunun ölüsünü istesin. Korkmasın sakın, Akhilleus, ona bir şey yapmayacaktır."

Priamos, tanrısal habercinin dediklerini yerine getirerek yanına çeşit çeşit değerli armağanlar aldı. Zeus, kimseye görünmeden Akhilleus'un otağına gidebilsin diye, oğlu Hermes'i katmıştı ihtiyar kralın yanına. Priamos, Akhilleus'un otağına girince, ona "senin de benim gibi ihtiyar bir baban var. Onu gözlerinin önüne getir de anla benim çektiğim acıyı" dedi.

Akhilleus, ihtiyar kralın bu sözleri üzerine yumuşamıştı. Konukluğuna saygı gösterdi ve güzelce ağırladı onu. Sonra, adamlarını çağırarak Hektor'u yıkayıp yağlamalarını ve bir örtüyü güzelce sarmalarını buyurdu. Priamos'a da,

"Oğlunu gömmek için ne kadar süre istersin ihtiyar?" diye sordu. "Söyle de o süre içinde savaşmayalım birbirimizle."

Priamos, dağdan odun getirmek, sarayda yas tutmak ve mezara tümsek yığmak için on bir günlük süre istedi. On ikinci gün savaşa başlayabilirlerdi yine. Akhilleus, ihtiyar kralın isteğini kabul etti.

Hektor'un ölüsü Troia'ya getirilince sarayda herkes dövünerek ağlamaya başladı. En fazla ağlayanlardan birisi de güzel Helene idi. "Kayınlarım içinde en çok seni severdim. Hiç azarlamadın beni. Sarayda biri bana bir kötü söz söyleyecek olsa hemen sustururdun onu" diyerek ağıt yakıyordu güzel kadın.

Görkemli bir tören düzenlendi yiğit prens için. Dokuz gün ormandan odun taşındı. Onuncu gün, Troialılar Hektor'un ölüsünü bu odun yığınının üzerine koyarak odunları ateşe verdiler. Sonra da üzerine şarap dökerek söndürdüler. Hektor'un kemiklerini toplayarak altın bir kutuya koydular, kutuyu da erguvan renkli bir örtüye sararak açtıkları derin bir çukura gömdüler. Çukurun üzerini de taşlarla örerek bir mezar tümseği oluşturdular. Sonra da şehre dönerek sarayda bir şölen düzenlediler.

Bu şölenle, "atlan iyi süren Hektor'un" cenaze töreni sonra ermiş oldu.

Homeros'tan Sonrası

Anadolulu ozan Homeros'un dile getirdiği Anadolu destanı İlyada'nın öyküsü özetle böyle işte. Akhilleus'un öfkesiyle başlayan destan, Hektor'un cenaze töreniyle son buluyor. Ama son bulan, Homeros'un Troia üzerine anlattığı İlyada Destanı yalnızca. Troia şehrinin acıklı öyküsü daha sonra da sürer oysa. Bu öyküyü, Romalı ozan Vergilius'un "Aineias" adlı destanından öğreniyoruz. Ama, Sophokles ve Euripides gibi büyük tragedya yazarlarının da katkıları olmuştu Troia savaşı ve sonrasıyla ilgili bildiklerimize.

Hektor, Akhilleus'un eliyle can vermişti; ama ölürken kendi günlerinin de sayılı olduğunu söylemişti ona. Kehanetinin gerçekleşmesi fazla zaman almadı.

Akhilleus, Troialı yiğit prensi alt etmeyi başarmıştı; ama Akhaların beklentileri gerçekleşmiyordu bir türlü yine de. Troia olağanüstü bir direnç gösteriyordu istilacı orduya. Bağlaşıkları da yalnız bırakmıyorlardı. Troialıları bu kahramanca direnişlerinde. Kraliçeleri Penthesileia'nın öncülüğünde Amazonlar geldiler ilk olarak. Bu savaşçı ve yiğit kadınlar, böylesi bir ölüm kalım uğraşı sırasında Anadolulu yurttaşlarını yalnız bırakmak istememişlerdi. Gerçi başka Anadolulu uluslar da vardı Troialıların yanında canla başla çarpışan; ama uzun süren savaş onları yorgun düşürmüştü. Kahramanlıkları dünyaya yayılan bu yürekli kadınların gelişi, taze bir güç kattı Troialılar cephesine. Şimdi yeniden var güçleriyle yüklenip Yunanlıları püskürtmeye başlamışlardı. Hele, Penthesileia, bir savaş tanrıçası gibi önüne çıkanı Hades'e gönderiyordu.

Ne var ki, sonunda yazgı onu da yenilmez kahraman Akhilleus'un karşısına çıkardı. Yiğit kraliçe korkusuzca dövüştü; ama sağ memesi üzerine aldığı kargı darbesi onu bu dünyadan ayırdı. Zaten güzel olan genç kraliçenin yüzüne ölürken daha bir güzellik gelmişti. Akhilleus, onun silahlarını soymak için üzerine eğilince gördüğü bu güzellik karşısında kendisinden geçti. Ölü kraliçeye âşık olmuştu adeta. Yunan ordusunun soytarısı Thersites, onun bu duygularıyla alay edince Akhilleus, Thersites'i öldürdü.

Troia'ya yardıma gelenlerden biri de Habeş Kralı Memnon olmuştu. Bu doğaldı, kendisi gerçi uzak bir ülkenin kralıydı; ama Troia, baba yurduydu onun, köken olarak Anadoluluydu. Dardanos soyundan geliyordu. Troia'nın son kralı Priamos'un yeğeni, yiğit Hektor'un ölümünden üzüntü duyarak Troia'ya gelmişti askerleriyle.

Akhilleus'un Amazonlar Kraliçesi'ni öldürmesi

Troialı prens Tithonos'la şafak tanrıça Eos'un oğlu olan Memnon, daha gelir gelmez büyük kahramanlıklar gösterdi. O da, Akhilleus gibi Hephaistos'un elinden çıkma silahlar ve zırh taşımaktaydı sırtında. Onun gelişiyle birlikte, Troialılar yeniden maneviyat ve güç kazandılar. Memnon, bir çok Akhalı yiğidin yanı sıra, bilge Nestor'un oğlu Antilokhos'u da öldürünce karşısında Akhilleus'u buldu.

Antilokhos, Akhilleus'un Patroklos'tan sonraki en iyi dostuydu. Patroklos'un öldüğü haberini gözyaşları içinde Akhilleus'a götüren de oydu. Patroklos'un ölümü, Antilokhos'la dostluğunu daha da pekiştirmişti.

Tıpkı Patroklos'un ölümünde olduğu gibi, Akhilleus öç alma isteğiyle yanıp tutuştuğu zaman, annesi Thetis, onu engellemek için çok uğraştı, çok dil döktüyse de başarılı olamadı. Thetis'in bu çabalamaları boşuna değildi. Çünkü, Akhilleus, Memnon'u öldürecek; ama hemen arkasından o da ölecekti.

Deniz tanrıça Thetis bu çabasında başarısız kalınca bu kez, Memnon'un annesi Eos ile birlikte tanrılar başbuğu Zeus'a başvurdu. Her iki tanrıça da kendi oğullarının hayatta kalması için yalvardılar. Zeus, tıpkı Hektor'la Akhilleus'un kavgasında yaptığı gibi, onların yazgılarını da teraziye vurdu. Memnon'un ölüm kefesi ağır basmıştı. Memnon, Akhilleus'un elinden can verecekti ve öyle de oldu.

Ne var ki Akhilleus'un da sonu oldu bu. Memnon'un ölmesiyle Troialıların maneviyatlarının bozulacağını ve daha fazla direnemeyeceklerini düşünen Akhilleus, şehri ele geçirmek için surlara saldırdı. İşte o zaman, Paris'in surlar üzerinden attığı bir oka Apollon tanrı yön verdirdi ve ok gidip doğruca Akhilleus'un silah işleyen tek yerine, topuğuna saplandı.

Hektor'un ölürken yaptığı kehanet gerçekleşmiş oldu böylece Akhilleus da, Troia surları önünde hayatını kaybetti.

Her iki tarafa da yıkım ve felaketler getiren bu uğursuz savaş daha nice yiğitlerin yok olmasına, kan ve gözyaşına yol açacaktır. Bir iç çekişme yüzünden yok yere ölüp giden yiğitlerden biri de Telamon oğlu Aias'tı.

Akhilleus'un Silahları ve Aias

Demirciler tanrısı Hephaistos'un kendi elleriyle Akhilleus için dövdüğü zırh ve silahlar, Akha yiğitleri arasında en çok yararlık gösterene verilecekti. Ama kim olacaktı bu yiğit?

Sonunda iki aday seçildi. Odysseus ve Aias. Zırhı ve silahları bunlardan biri alacaktı. Ne var ki, seçim yapmak da kolay değildi. Adayların seçiciler kurulunu ikna etmeleri gerekiyordu. Önce, Aias söz aldı:

"Kim benimle yiğitlikte boy ölçüşebilirmiş ki ey yüce yargıcılar! Şu Odysseus denen adam mı? Hektor elinde alev alev yanan meşalesiyle gemileri tutuşturmaya geldiğinde, Odysseus geri çekilirken, ben savunmuştum onları. Çene yarıştırmanın silahla çarpışmak gibi bir tehlikesi yoktur. Ama, herkes yaratılışına göre. Ben nasıl ki savaş alanında yiğitliğimle parlıyorsam, onun da çenesini kullanmakta üzerine yok hakçası. Aslında, size kahramanlıklarımı sayıp dökmenin de bir gereği yok."

Aias, böylece ne yaptı ne ettiyse kahramanlık namına, bir bir döktü ortaya hepsini. Bunları söylerken de, ne alçaklığını dile getirmediği kaldı Odysseus'un ne de soyuna dil uzatmadığı. Sözlerini şöyle tamamladı:

"İşin gerçeği, ben bu onuru, kendimden çok bu silahlar için istiyorum. Aias'ın onların değil, onların Aias'a gereksinmeleri var açıkçası."

Sonra, Odysseus söz aldı. Önce, soyunu temize çıkarmakla işe başladı; ardından da, Aias'ın savlarını tek tek öyle bir çürüttü ki, yargıcılar oy birliğiyle Odysseus'a verdiler Akhilleus'un silahlarını. Bunu içine sindiremeyen Aias, öfkeyle hem yargıcıları hem de Odysseus'u öldürmek istedi.

Ama, Athena tanrıça, o sırada onun geçici olarak aklını başından aldığı için, "Yunanlı önderleri öldürüyorum" diye bir koyun sürüsüne daldı ve zavallı hayvanların hepsini kılıçtan geçirdi. Ama, aklı başına geldiği zaman yaptığından çok utandı. Ölmeyi bu utançla yaşamaya yeğ tuttuğu için kendi kılıcının üzerine atılarak hayatına son verdi.

Aias, Akhaların Akhilleus'tan sonraki en güçlü ve en yiğit kişisiydi hakçası.

En ünlü ve en güçlü iki kahramanlarının üst üste yaşamlarını yitirmeleri, iyice umutsuzluğa düşürmüştü Yunanlıları. Öte yandan, en korkulu iki düşmanlarının ortadan kalktığını gören Troialılar ise, şimdi daha bir canla başla savunmaya koyuldular şehirlerini. Yunanlılar, on yıldır ailelerinden uzakta sürdürdükleri; ama olumlu bir sonuca ulaştıramadıkları, üstelik de sayısız kayıplara uğradıkları bu anlamsız savaştan bıkmışlardı artık. Askerler geri dönme isteklerini yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardı.

Akha ileri gelenleri, ne yapılması gerektiğini düşünüp bir çare ararlarken, ünlü bilici Kalkhas gelip şöyle bir öneride bulundu:

"Troia'da, Helenos diye biri var. Onu bulup getirebilirseniz neler olacağını, neler yapmamız gerektiğini söyleyecektir."

Bu Helenos, bir gece tedbirsiz davranarak sur dışında tek başına dolaşmaya çıkmıştı. Onu yakalamak için nicedir yolunu gözleyen Odysseus bu fırsatı kaçırmadı. Hemen üzerine atılarak zincire vurdu ve Yunan karargâhına getirdi. Soylu bilici, neler yapılması gerektiğini söylemek zorunda kaldı. Herakles'in yakın arkadaşı Philoktetes'in getirilmesi gerekliydi her şeyden önce.

Philoktetes'in Çilesi

Philoktetes, Akha yiğitleri içinde en iyi ok kullanan kişiydi. Herakles, alevler içinde yanarak ölürken, ok ve yayını

Philoktetes'e vermişti. Troia seferi başladığında, o da öteki önderlerle birlikte yola çıkmıştı. Ama, yolda bir deniz yılanı soktu onu. Azan ve irinleşen yarasından çok kötü bir koku geliyordu. Bu kokuya dayanamayan yoldaşları, onu Lemnos (Limni) Adası'nda bıraktılar. Zavallı adam orda gecelerini bir mağarada geçirerek on yıl yaşadı. Bir yerden bir yere sürüne sürüne gidiyor, oklarıyla kuş avlayarak yaşamını sürdürüyordu.

Soylu bilici Helenos'un öğütleri üzerine, kurnaz Odysseus ile Akhilleus'un oğlu Neoptolemos, onu getirmek için Lemnos'a yola çıktılar. Philoktetes, Odysseus'tan nefret ediyordu; ama Neoptolemos'a güvendi. Bir ağrı nöbeti sırasında ok ve yayını delikanlıya verdi. O zaman, Odysseus, silahları ele geçirdiklerine göre, Philoktetes'i orda yüzüstü bırakıp gitmelerini önerdi Neoptolemos'a. Ama, genç adam, kendisine güvenerek ona silahlarını bile emanet eden kişiyi düş kırıklığına uğratmayı ve onu ıssız adada, üstelik de silahlarından yoksun bir durumda yüzüstü bırakmayı vicdanına yediremedi. Aldığı ok ile yayı Philoktetes'e geri verdi. Şimdi onun güvenini yeniden kazanmıştı; ama nice dil dökse de, kendileriyle birlikte Troia'ya gelmeye ikna edemiyordu inatçı kahramanı.

Neyse ki, ölümünden sonra Olympos ailesine katılan ve tanrılaşan Herakles göründü de bu sevgili arkadaşına, onlarla birlikte Troia'ya gitmelerini söyledi. Kendisini, yaralarından dolayı tek başına bırakıp gittikleri için bütün Akhalara kin besleyen Philoktetes; ancak tanrısal dostunun isteği üzerine onlara katılmaya razı olmuştu. Philoktetes, Troia'ya gelince Makhaon tarafından tedavi edildi. Hekimlerin tanrısı Asklepios'un oğlu olan Makhaon, kısa sürede iyileştirerek ayağa kaldırdı Philoktetes'i. İyileşen kahramanımız hemen savaşa katıldı ve bir kuşatma harekâtı sırasında attığı bir okla, bu uğursuz savaşın başlamasına neden olan Paris'i yaraladı.

Paris'in yarası ölümcüldü. Çünkü, Herakles'in Philoktetes'e verdiği oklar, yenilmez kahramanın alt etmiş olduğu korkunç Lerne ejderinin kanına batırılmıştı. Bunun ilacı, yalnızca, Paris'in güzel Helene uğruna vaktiyle İda Dağı'nda vefasızca bırakıp gittiği karısı Oinone'de vardı. Bu ilacı bir zamanlar Apollon tanrı vermişti güzel peri kızına. Ama, Oinone, ilacı sadakatsiz kocasına verir miydi bakalım?

Nitekim de vermedi. Güzel peri, bunca sevdiği kocasının bir başka kadın uğruna kendisini sorumsuzca bırakıp gitmesinin acısını aradan geçen uzun yıllara karşın unutamamıştı.

Adamları, sarıp sarmalayıp İda Dağı'na götürdüler Paris'i, Oinone belki onunla ilgilenir diye. Ama, güzel peri öylesine kırgın ve küskündü ki, yüzüne bile bakmak istemedi eski kocasının. ilacı da vermedi. Vefasızlık ve sorumsuzluğuyla iki taraftan binlerce insanın boş yere yitip gitmesine, uygarlık örneği görkemli şehrin de yakılıp yıkılmasına yol açan, bu güzelliğine güzel ama boş kafalı ve düşüncesiz prens, acılar içinde kıvrana kıvrana can verdi.

Oinone, gerçi ağır sözlerle geri çevirmişti Paris'in yardım isteğini; ama onu artık sevmediğinden değildi böyle davranışı. Aslında bütün vefasızlığına karşın, yine de bir gün olsun unutmamıştı kocasını. Terk edilmişliğin verdiği hınçla, gururu kırılmış bir kadının duygularını dile getirmek istemişti öyle konuşarak. Ama, sonra çok pişman oldu. İlacı vermemekle, bile bile kocasının ölümüne seyirci kalmıştı. Çektiği vicdan azabına dayanamayarak o da kendi canına kıydı.

Tahta At ve Troia'nın Düşmesi

Savaş, bir tarafın zaman zaman saldırması öteki tarafın da savunmasıyla sürüp gidiyor ve biteceğe de hiç benzemiyordu. Daha kimbilir nice canlar yok olacaktı böyle sürüp gittikçe. Sonunda, ordu içinde kaynaşmalar başladı. Troia

bir türlü alınamadığına –ve de alınacak gibi gözükmediğine– göre, kuşatmayı kaldırıp yurda dönmek en iyi yol olacaktı. Ama, bunca yoksulluk ve acıya katlandıktan sonra eli boş geri dönmenin onursuzluk olacağı düşüncesi dile getirildi Akhalı önderlerce.

Zora başvurmanın yarar sağlamadığı böylece ortaya çıktığına göre, bir de akıl yolunu denemenin ne zararı olabilirdi ki!

Düşünülüp taşınıldıktan sonra, bu sefer de bir düzene başvurmanın yerinde olacağına karar verildi: Dev boyutlarda tahtadan bir at yapılacak ve Troialılara armağan olarak sunulacaktı. Yunanlılar sonra da sözüm ona dönüş için gemilere bineceklerdi. Tahta atın içine gizlenmiş bulunan seçkin Yunanlı askerler de, gece ordan çıkarak şehrin kapılarını açacaklardı arkadaşlarına.

Tahta At hilesi kimin başının altından çıkmıştır tam bilinemiyor. Yunanlı bilici Kalkhas'ın önerdiğini söyleyenler var. Kimi anlatımlara göre de, Troialı prens, soylu bilici Helenos vermiş bu aklı Yunanlılara. Ama, genel kanı, bu işin fikir babasının çok bilmiş Odysseus olduğu yolundadır. Bu doğru değilse bile; ancak onun kurnazlığıyla bağdaştırılabilmiş olmalı böylesi bir düzen. "Bu hile, olsa olsa Sisyphos'un oğluna uygun düşer" diye mi düşünmüş olmalılar, kimbilir! Odysseus, gerçi "Laertes oğlu" diye geçer Homeros'un destanlarında; ama onun Sisyphos'un oğlu olduğunu söyleyenler de var. Neyse...

Epeios adında bir Yunanlı önderin çabasıyla tahtadan o kocaman at yapıldı. İçine de Akhaların en iyi silah kullanan savaşçılarından elli kişi girdi. Geri kalanları da, sözüm ona yurtlarına dönmek üzere gemilere binip yelken açtılar; ama doğruca Tenedos'a (Bozcaada) gittiler ve orda Troialılara hazırladıkları tuzağın sonunu beklediler.

Öte yandan, Troialılar ise, Akhaların böyle birden bire çekip gitmlerine bir anlam verememişlerdi. Hele bu devasa Tahta At neyin nesiydi? Hepsi bu işin içinde bir bit yeni-

ği olduğunu düşünüyordu; ama kimse de kesin bir kanıya varamıyordu. İçlerinden en uyanık olanları şöyle diyorlardı:

"Yunanlıların bize armağan göndermeleri hayra alamet sayılmaz. Bu, olsa olsa bir tuzaktır. Atalım gitsin onu denize!"

"En iyisi altına koca koca korlar koyup ateşe verelim gitsin" diyorlardı kimileri. Daha başkaları ise,

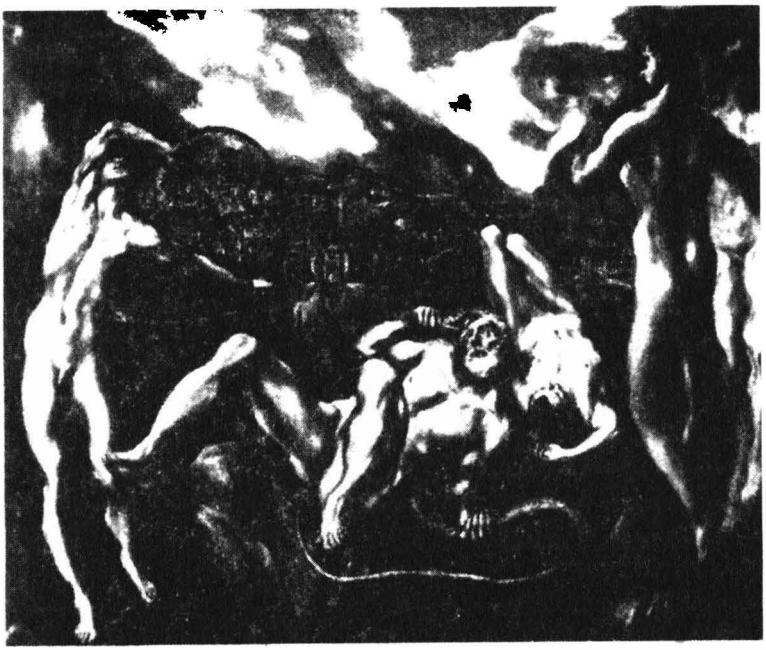
"Şunun sağını solunu bir güzelce delelim de, o koca karnının içinde ne gibi sırlar saklıyormuş öğrenelim" diye öneride bulunuyorlardı.

İşte o sırada, nereden çıktıysa çıktı, genç bir Yunanlı göründü. Şeytana külahını ters giydirmekte Odysseus'tan geri kalmayan Sinon adındaki bu adam şöyle dedi, neye karar vereceklerini bilmeden tartışıp duran Troialılara:

"Bir Yunanlı olduğumu yadsıyacak değilim. Yazgı tanrıçası, her ne kadar beni mutsuzluktan mutsuzluğa attıysa da, bir dönek ve de yalancı olmaktan korudu. Günün birinde fırsat elverir de sağ salim yurdum Argos'a dönecek olursam, Odysseus denen o alçaktan nasıl öç alınırmış görsünler. Tanrılara andım var. Olur olmaz sözlerle halkı bana kışkırttı kendi yaptığı kötülükleri örtbas etmek için. Ama, bütün bunları anlatıp da niye boşu boşuna vaktinizi alıyorum ki sizin! Eğer bütün Yunanlıları aynı kaba koyuyorsanız, bana işkence edin olup bitsin."

Troialılar, Sinon'un içten görünen konuşmasına aldanarak ellerini çözdüler. Yunanlıların, kendilerine ne gibi bir tuzak hazırlamış olduklarını anlamak istiyorlardı. Yalanlarına Troialıları inandırmayı başaran ve onların güvenleri kazanan Sinon şöyle sürdürdü sözlerini;

"Yunanlılar dönmeye hazırlandıkları sırada gökyüzü kararardı, fırtına çıktı. Phoibos Apollon'un bilicisinin dediğine göre, gemilerin sağ salim yola çıkabilmeleri için bir Argoslunun kanını akıtmaları gerekiyormuş. Onlar da bula bula beni buldular kurban edecek Odysseus'un önerisiyle. Beni

Laokoon

sunağa götürdüler. Neyse ki, geceleyin bağlarımı koparıp kaçmayı başardım. Ellerim bağlı olarak gelip size sığındım. Bu atın ne olduğuna gelince, onu da söyleyeyim: O hain Odysseus, şehrinizin koruyucusu olan kutsal Pallas heykelini çalmıştı ya hani, tanrıça işte buna çok öfkelendi. Kendisine karşı işlenen bu saygısızlığı bağışlamak için bu Tahta At'ın yapılmasını buyurdu. Kalkhas, bu atın neredeyse bulutlara değecek yükseklikte olmasını istedi. Eğer bu adağı geri çevirecek olursanız. Athena'nın öfkesini çekermişsiniz de, şehriniz yakıp yıkılırmış."

Sinon, bu sözlerle, kararsızlık içindeki Troialıların akıllarını çelmeyi başardı. Ama, iki kişi, düzenci Yunanlıya hiç inanmamışlardı: Poseidon tanrının rahibi Laokoon ile Kral

Laokoon

Priamos'un kızı, Hektor'un da ikiz kardeşi olan bilici Kassandra. Zavallı kızcağız yırtındı, didindi almasınlar bu uğursuz armağanı içeri diye; ama kim dinleyecekti onu? Yazgısı öyleydi Kassandra'cığın. O, her şeyi önceden bilirdi; ama hiç kimseyi inandıramazdı sözlerine.

Laokoon da, Troialıları uyarmıştı atın içeri alınmaması için; ama o da kimseye dinletememişti. İşte tam o sırada, Troialıların bütün kuşkularını söküp atan inanılmaz bir olay gerçekleşti: Laokoon, iki oğluyla birlikte sunakta Poseidon'a koca bir boğayı kurban etmekteydi. Birden dalgaların arasından iki koca yılan çıktı. Gözlerinden kan ve ateş saça saça ilerlediler. Ejderhaları gören herkes korkuyla kaçışmaya başladı. Ama, yılanlar gidecekleri yeri biliyorlardı. Doğruca Laokoon'a doğru yöneldiler ve korkunç halkalarını, iki oğlu üzerine doladılar. Babaları elde silah çocukların yardımına koşmak isteyince bu kez de onu sarıp sarmaladılar. Üçünü de cansız bıraktıktan sonra, Athena Tapınağı'na doğru yönelerek tanrıçanın heykeli dibine çöreklendiler.

Bu mucize, Troialılardaki kuşkunun son izlerini de silmişti artık. Duvarları yararak bin güçlükle de olsa Tahta At'ı içeri aldılar. Ondan sonra da büyük bir keyifle yiyip içtiler ve uykuya daldılar.

Hain Sinon da bu anı bekliyordu zaten. Herkesin uykuya daldığını görünce şehrin kapılarını açıp Tenedos'tan dönen savaşçıları içeri aldı. O arada, Tahta At'ın içindekileri de çıkarmıştı.

Bundan sonrası tam bir soykırım oldu. Akhilleus'un oğlu Neoptolemos, ihtiyar kral Priamos'u yaşına başına saygı göstermeksizin sunağa sürükledi ve orada boğazladı. Böylesine kana susamışlığı, acımasızlığıyla ünlü babası Akhilleus bile yapmamıştı da, bir de üstelik ihtiyar kralı bir geceliğine konuk etmişti çadırında.

Gözleri dönmüş Akhalılar kana buluyorlardı her yanı. Bu acımasız kırımdan Hektor'un daha küçücük olan sevgili oğlu Astyanaks da payını aldı. Taş yürekli bir Yunanlı –bir anlatıma göre de Neoptolemos– yavrucuğu annesinin kucağından koparark götürdü ve surlardan aşağıya attı.

Akhalar, Dardanos soyundan hiçbir erkek bireyin hayatta kalmaması için ant içmişlerdi anlaşılan. Bu arada, şehri de ateşe vermişlerdi. Alevler, kral Priamos'un bir zamanlar uygarlığın ve süzülmüşlüğün simgesi olan o görkemli şehrini kızgın soluğuyla eriterek yutmaktaydı.

Yine de, Dardanos soyundan kurtulanlar olmuştu: Prens Aineias, babası Ankhises, bir de Aineias'ın oğlu Askanias, sağ kalabilen kişiler olmuşlardı bu kırımda. Bunda, kuşkusuz Aphrodite'nin payı büyüktü. Eski sevgilisinin, oğlunun ve torunun bu kan ve ateş denizi içinde boğulup gitmelerine gönlü elvermemişti.

Aineias, yaşlı ve yürüyemeyen babasını sırtına alıp oğlunu da elinden tutarak, kendisini ilerde Roma soyunun kurucusu yapacak olan yazgısına doğru gitmek üzere şehirden ayrıldığında kıyım sürmekteydi hâlâ. Priamos'un görkemli sarayından ise kararmış taş yığınlarıyla bir yığın sıcak kül kalmıştı geriye. İlkçağın en büyük iki destanına, "İlyada" ve "Aineias"e konu olan bu Anadolu serüveni böyle son bulmuştu işte.

TROİA'NIN BAHTSIZLARI

İki ayrı denizi birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı ve yöresi, değişik ve ilginç efsanelerin yaratıldığı bir bölge olmuştur tarih boyunca. Bunların en önemlisi, Troia savaşlarını konu edinen ünlü İlyada Destanı'dır kuşkusuz, yörenin kurucusu Dardanos ile başlayıp Priamos ile sona eren kral soyunun öyküsünü ve masalsı tarihini de anlatmaktadır bu destan.

Bu destanın bir de yan kişileri var. Bunların adlarına destanda zaman zaman rastlarız; ama fazla önemli değillerdir orada. Kimilerininse İlyada'da hiç adları geçmez; ama başka efsanelerde önemli rol ve kişiliklere büründüklerini görürüz onların. Yeri gelmişken –sonları hep acıklı biten– bu Anadolulu efsane kişilerini de tanıyalım:

Hekabe: Bir Annenin Katlanılmaz Dramı

Hekabe, Troia'nın son kralı Priamos'un karısıydı. Priamos'un kendi deyişine göre, elli oğlu varmış, on dokuzunun annesi Hekabe imiş. Ayrıca birçok da kızı varmış çiftin.

Hekabe, aslında İlyada'da önemli bir yer tutmaktadır. Ağırbaşlı, bilge bir kadındır. Bu bahtsız ananın dramı, çocuklarının bir bir gözleri önünde öldürüldüğünü görmekle Troi'da başlar. Sonra, kocasının ve torununun da öldürülmelerine tanık olur Troia'nın yanıp yakıldığı gün. Daha sonra ise kendi kişisel çilesi ve acıları başlar.

İlyada Destanı'nda anlatıldığına göre, Polydoros, kral Priamos'un Laethoe'den doğma oğluydu ve çocuklarının da en küçüğüydü. Koşuda çok hızlı olan Polydoros, günün birinde bacaklarının çevikliğini göstermek için çocukça bir girişimde bulunmuş ve koşa koşa Akhilleus'un karşısına çıkmıştı. Bu tedbirsizliğini canıyla ödedi.

Homeros sonrası anlatımlarda ise, Polydoros, Troia savaşına katılmış olarak gösterilmiyor. Tersine, Priamos, bu çok sevdiği oğlunu savaşın yıkım ve acılarından uzak kalsın diye yanında yüklüce bir hazineyle Thrakia Kralı Polymestor'a göndermişmiş. Ama, Troia'nın ve Priamos'un güç durumda olduğunu gören Polymestor, Agamemnon'un safına geçmiş döneklik ederek. Üstelik bununla da yetinmeyerek en alçakça biçimde emanete hıyanette bulunmuş. Zavallı çocuğu boğazlatarak ölüsünü denize attırmış, yanındaki hazineye de el koymuş.

Bu anlatımlarda, Hekabe'yi Polydoros'un annesi olarak görmekteyiz. Troia'nın yakılıp yıkılmasından sonra, Hekabe başka Troialı kadınlarla birlikte Polymestor'un sarayına getirilir tutsak olarak. Yanında kızı Polyksene de vardır. Akhilleus, bu kızı, erkek kardeşi Troeilos'la atlarını sulamak için surlardan dışarı çıktığı sırada görmüş ve âşık olmuştu güzelliğine. Ama, kıza sahip olamamıştı bir türlü. Troia'nın düşmesinden sonra Agamemnon, tutsakları gemilere yükleyip yola çıkmış; ama fırtına nedeniyle Thrakia kıyılarına yanaşarak orada uygun bir rüzgâr beklemişti. İşte o sırada, Akhilleus'un ruhu Agamemnon'a görünerek, ondan Polyksene'nin kurban edilmesini istedi.

Kızcağız, bu istek üzerine anasının kollarından zorla sökülüp alındı ve kurban edildi. Kıyımın ve acının bu kadarına dayanamayan bahtsız kadın –Latin ozanı Ovidius'un anlatımıyla– parmaklarını hain kral Polymestor'un gözlerine sokarak onu kör ettikten sonra kendisi de bir köpeğe dönüştü.

Bahtsız kraliçe ve ana Hekabe'nin dramı, en canlı biçimiyle Euripides'in "Troialı Kadınlar" ve "Hekabe" adlı yapıtlarında dile getirilmiştir.

Andromakhe: Bahtsız Eş, Bahtsız Ana

Mysia bölgesindeki Thebe şehrinin kralı Eetion'un kızıymış Andromakhe. Akhilleus, asıl Troia savaşları öncesi yaptığı yağma ve çapullar sırasında Thebe'yi de basmış, yaşlı kral Eetion'u ve yedi oğlunu öldürmüş, analarını da tutsak almıştı. Öteki tutsaklarla birlikte Troia'ya getirdiği yaşlı kraliçeyi, aldığı büyük kurtulmalıklar karşısında salıvermişti sonra da.

Andromakhe'nin, Homeros'un dizeleriyle kocası Hektor'a yalvardığı bölüm yürek sızlatan türdendir. İnsan bu dizeleri duygulanmadan okuyamaz. Baba ocağındaki bütün yakınlarını yitiren genç prenses, kocası ve oğlu Astyanaks ile bulur teselliyi. "Benim anam, babam, kardeşim, sıcak döşeğimin arkadaşı, hepsi sensin. Bana acı, karını dul, yavrumuzu da yetim koyma" diye yalvarır.

Aslında, Hektor da aynı sevgi bağlarıyla bağlıdır karısına. Onun asıl düşündüğü ne babası, ne anası, ne de kardeşleridir. Onun asıl kaygısı, karısı Andromakhe içindir. Kendisinin öleceğini, Troia'nın da yok olacağını bilmektedir. Ondan sonra, karısının başına gelecek felaketleri önceden görür gibidir. Ama, Hektor nasıl savaştan çekilsin de, tek dayanağı olduğu halkını yüzüstü bıraksın! En önde dövüşmek zorundadır o. Yoksa hiç kimsenin yüzüne bakamayacaktır bir daha.

Hektor ölüp Troia da yakılıp yıkılınca yiğit prensin öngörüsü de gerçekleşir. Neoptolemos, Andromakhe'yi tutsak alarak sarayına götürür ve cariyesi yapar. Neoptolemos, Hermione ile evliydi o sıralar. Hermione, Menelaos'un Güzel Helene'den doğan kızıydı. Ne var ki, bu kadından hiç çocuğu olmamıştı. Oysa, Andromakhe üç çocuk vermişti Ne-

optolemos'a. Hermione bu yüzden, hem Andromakhe'ye hem de çocuklarına karşı öldüresiye bir kin besliyordu.

Sonraki yüzyıllarda Euripides ve Racine aynı adla yazdıkları yapıtlarında Andromakhe tipini ölümsüzleştirmişlerdir.

Kassandra: Kehanetlerine Kimseyi İnandıramayan Bilici

Kassandra, Troia'nın son kralı Priamos ile Hekabe'nin kızıydı. Aynı çiftin oğullarından biri olan Helenos'un da ikiz kardeşi. Her iki kardeş de bilicilik yetisine sahipti. Kimi efsanelere göre, ikiz kardeşler daha bebekken iki yılan beşiklerine gelerek küçüklerin gözlerini ve kulaklarını yalamış. Çocukların bilicilik yetenekleri de oradan geliyormuş.

Bir başka efsaneye göre ise, Kassandra'ya Apollon tanrı vermişmiş bu yeteneği. Koşulu da, genç kızın kendisini Apollon'a vermesiymiş. Kassandra bu koşulu kabul etmiş; ama bir kez büyücülük yetisini elde edince de verdiği söze yan çizmiş. Bu dönekliğinden dolayı, Apollon, ona verdiği büyücülük gücünü geri almamış; ama başka türlü cezalandırmış kızı: Kassandra, olacak her şeyi önceden görüp bilecek; ama onun bu sözlerine hiç kimse inanmayacaktı.

Homeros destanlarında Kassandra'nın adı pek az geçer. Onun önemi, İlyada'nın anlatmadığı bölümlerde, yani destanın öncesinde ve sonrasındadır asıl. Paris, İda Dağı'ndan şehre döndüğünde, onun Troia'ya felâket getireceğini bilen kişi Kassandra olmuş ve Paris'in hemen öldürülmesini söylemişti. Ne var ki, hiç kimseyi inandıramamıştı sözlerine. Tahta At'ın Troia surlarından içeri alınmaması için de uyarmıştı herkesi ama yine başarılı olamamıştı. Hatta, genç kızı çılgın gibi seven ve bu yüzden, babası Phrygia Kralı Mygdenes ile birlikte Troialıların yardımına koşan genç Koroibos bile kulak asmamıştı Kassandra'nın sözlerine.

Troia yağmalanıp ateşe verildiği sırada Kassandra'cık Athena tapınağına sığındı ve tanrıçanın heykeline sarıldı.

Ama orada da, "Küçük Aias" da denilen Oile oğlu Aias'ın saldırısına uğradı. Gözü dönmüş adam, zavallı kızı sürükleye sürükleye tapınaktan çıkardı. Ama, tanrıça Athena'ya büyük saygısızlık ederek günah işlediği için kendi soydaşları olan Akhaların bile öfkesini çekmişti üzerine. Taşlanmaktan güç kurtuldu. Genç kızın yardımına gelen nişanlısı Koroibos ise, kalabalık düşman karşısında fazla tutunamayarak yaşamını yitirdi.

Troia'nın düşmesinden sonra Agamemnon, Kassandra'ya âşık olarak onu alıp Yunanistan'a götürdü. Ama, Akhalar başbuğunu acıklı bir son beklemekteydi orada. Agamemnon, Troia önlerinde savaş verirken, karısı Klytaimnestra onun amca oğlu Aigisthes ile aşk hayatı yaşamaktaydı. Kassandra, yurda dönüşün uğursuzlukla sonuçlanacağını da önceden gördüğü için Agamemnon'u uyardı; ama her zaman olduğu gibi yine dinletemedi sözünü. Sarayda, hem Agamemnon'un hem de kendisinin öldürüleceğini görmüştü apaçık. Bu, onun son uyarısı oldu.

Her şeyi önceden bilmesine karşın, kimseyi inandıramadığı için olacakların önünü alamayan, bu yüzden de bilgisi hiçbir işe yaramayan Kassandra'ya bu yeteneği hiçbir zaman mutluluk getirmemişti. Bu nedenledir ki, ölürken lanetler yağdırmıştı, kendisine bu yararsız yeteneği veren tanrı Apollon'a.

Mitologyanın en bahtsız, en acı çeken kadınlarından biridir dense yeridir Kassandra için.

ÇANAKKALE YÖRESİ İLE İLGİLİ BAŞKA EFSANELER

Helle Efsanesi ya da Çanakkale Boğazı'nın Öyküsü

Ege denizi ile Marmara'yı bağlayan Çanakkale Boğazı'na "Dardanelles" adını verir Batılılar. Çanakkale'nin ilk kurucusu Dardanos'un adından geliyor bu sözcük. Eskiler, "Hellespontos" yani "Helle Denizi" derlerdi buraya. Bu ad nereden geliyor dersiniz?

Bunun kökeni de yine bir efsaneyle ilintili:

Derler ki, çok eski zamanlardan birinde, Yunanistan'daki Orkhomenos şehrinde Athamas adında bir kral yaşarmış. Bu kral, Nephele (Bulut) ile evliymiş. Önceleri mutlu bir yaşam sürüyorlarmış; ama sonra ne olmuşsa olmuş. Athamas'ın gönlü geçmiş güzel karısından. Gitmiş, İno diye bir başkasıyla evlenmiş. Nephele de –Bulut ya– üzüntü ve kızgınlığından asıl yurdu olan göğe çekilmiş. Kocasından öç almak için de, onun ülkesine tek bir yağmur damlası bile göndermemiş. Ülke kuraklıktan yanıp kavrulmuş böylece.

Bulut kızın, Athamas ile evliliğinden Phriksos adlı bir oğlu ile Helle adlı bir kızı olmuşmuş. Anneleri kızgınlığından apar topar göğe çıkınca çocuklar da babalarının yanında ve üvey ana elinde kalakalmışlar.

Masallarda çok olur. Üvey ananın bir de kendi öz çocuğu vardır da onu kollar, ötekilere de olmayacak eziyetlerde

bulunur. Ama İno anlaşılan iyice acımasız çıkmış. Hep bir fırsat aramış üvey çocuklarını ortadan kaldırmak için. Bunu başarabilirse, kocasının ölümünden sonra kendi oğlunun tahta çıkacağını düşünüyormuş.

İşte, ülkenin başına çöken kuraklık da tam aradığı fırsat olmuş. O çağlarda insanlar, bir sorunları oldu mu "nedir bunun çözümü, yolu yordamı" diye bilicilere danışırlarmış. Orada da öyle olmuş. Gitmişler, biliciye sormuşlar "ne yapalım da ülkenin başına çöken bu felaketten kurtulalım?" diye.

Meğerse kötü yürekli üvey ana, biliciyle daha önce anlaşmışmış. Ona değerli armağanlar vererek krala ne demesi gerektiğini söylemiş. Athamas, tapınağa gidip sorunca bilici şöyle demiş krala: "Bulut'a tanrılar başbuğu Zeus'un sözü geçer; ancak Zeus'u hoşnut etmek için de çocuklarınızı kurban etmelisiniz ona."

Athamas ne de olsa baba, bu işe çok üzülmüş elbette ki. Ama, "bu işin içinde bir bit yeniği olmasın" diye işkillenmek de aklına gelmemiş olmalı ki, ülkesi ve halkı açlık ve susuzluktan kurtulsun diye, içi yana yana razı olmuş çocuklarını kurban etmeye.

İşte, Nephele analığını göstermiş o zaman. Çocuklar tören için sunağa götürüldüklerinde, hemen gökyüzünden inmiş ve bulut görünümüyle onları sarıp sarmalayıp bağrına basmış. O zaman kimse göremez olmuş çocukları. Tam o sırada da Zeus'un habercisi Hermes, altın postlu bir koçla çocukların yanı başında belirivermiş. Nephele, kendi elceğiziyle yavrularını koçun üzerine yerleştirmiş. Koç da yükselip bulutların arasında gözden kaybolmuş.

Gelgelim, kader bir kez kötü yazmamış olsun insanın yazısını. Çocuklar o an için kurtulmuşlar gerçi; ama bir de işin sonrası var: Altın Postlu Koç süzüle süzüle uçarak Çanakkale Boğazı'nın üzerine varmış. O sırada nasıl olmuşsa olmuş, dalgaların uğultusundan mı ürkmüş ne, zavallı Helle'ciğin Altın Post'a sıkı sıkı sarılan parmakları gevşeyiver-

miş ve bahtsız kız döne döne denize düşmüş. Boğaz'ın burgaçlı suları bir anda kapıp yutuvermişler Helle'yi.

İşte, o gün bu gündür Çanakkale Boğazı'na "Helle Denizi" anlamında "Hellespontos" adını vermiş Batılılar.

Yolumuz hazır Çanakkale'ye varmışken yine bu yörede yaşanmış olan çok içli bir aşk öyküsünü de anlatmadan geçmeyelim.

Hero ile Leandros: Mitologyanın Romeo ile Juliette'i

Çanakkale Boğazı'nın iki ayrı yakasında karşı karşıya iki şehir varmış eski zamanlarda. Avrupa yakasında olanına Sestos derlermiş, Anadolu'dakine de Abydos.

Sestos şehrindeki bir kulede Hero adında çok güzel bir kız yaşarmış. Bir Aphrodite rahibesiymiş Hero. Ama, tanrıçanın tapınağına henüz bir kez bile ayak basmamışmış. Doğduğundan beri o kuledeymiş. Sütninesi de hiç ayrılmıyormuş yanından. Bilicilerin kız daha doğmadan önce söylediklerine göre, kuleden dışarı ayak basmamalıymış Hero. Yoksa başına bir uğursuzluk gelecek ve daha yaşamının baharında ölecekmiş.

Kızcağız delice merak edermiş aslında kendi kapalı dünyasının dışında neler olup bittiğini. Kimi zaman, saatler boyu hiç kıpırdamadan penceresinin kenarına oturur, Boğaz'ın dingin lacivertimsi sularını seyredermiş. Nereden gelirse gelir, zaman zaman hoş ezgiler çalınırmış kızcağızın kulağına. Nereidlerin şarkılarıymış bunlar, ya da kimbilir, belki de kız öyle sanıyormuş.

O dinginlik kimi zaman da yerini dağ gibi yükselen dalgalara bırakırmış. Sular köpüre köpüre gelip uğultuyla kıyıya çarparmış dövercesine. Sanki o köpükler arasından Poseidon üç dişli yabasıyla görünür gibi olurmuş da, kızcağızı da bir korku alırmış "Denizler hakanını acaba kimler kızdırdı böyle" diye.

Hero ile Leandros

Derken bahar gelirmiş ve işte o zaman Abydos kıyılarının seyrine doyum olmazmış. Toprak Ana'nın bağrı her renkten çiçeklerle bezenirmiş. Rüzgâr tatlı tatlı esişiyle uslu uslu boyun eğdirirmiş meyve yüklü yemyeşil dallara. Kuşların cıvıltıları, Orpheus'un çalgısından yükselen tanrısal ezgilerle yarışırmış adeta. Aslında doğanın sevinciymiş bu. Tanrıça Aphrodite'nin, sevgili Adonis'in yeraltı karanlıklarından yeniden yeryüzüne dönmesinin sevinciymiş. İki sevgilinin kavuşması şenliklerle kutlanır, törenler düzenlenirmiş tanrıçanın tapınağında.

Bir bahar günü yine kutlamalar yapılıyor, halk akın akın tanrıçanın tapınağına gidiyormuş. Hero'cuk da ilk kez olarak katılmak istemiş bu kutlamalara. Aslında, tanrıçaya adanmış bir bakire olarak hem hakkı hem de göreviymiş bu onun. Ama, sonunda başına bir uğursuzluk gelmesinden korkan sütnineyi razı edemiyormuş bir türlü. Neyse yalvara yalvara, kendisinin de gelmesi koşuluyla nihayet gönlünü edebilmiş kadının.

Birlikte kuleden çıkarak tapınağın yolunu tutmuşlar. Hero'cuk hem öylesine şaşkın hem de öylesine mutluymuş ki, ilk kez içinde bulunduğu doğanın bu güzelliği karşısında yavru kuzular gibi hoplayıp oynamak istiyormuş hep.

Tapınağa varınca genç kız buhurunu yakmış, saçısını sunmuş içi mutlulukla dolu dolu olarak. Sonra da dışarı çıkmışlar.

Hero'nun gözleri tam o sırada, kendi yaşında bir delikanlıya takılmış. Genç adam o kadar güzelmiş ki, kızcağız bakışlarını bir türlü ondan ayıramıyormuş. Öte yandan da, "bu genç olsa olsa tanrıçamız Aphrodite'nin yavuklusu Adonis'tir. Başka bir kimse bu denli güzel olmaz. Bakıp da günah işlemeyeyim tanrıçaya karşı" diyormuş kendi kendisine. Ama, ne yapsa da bakışlarını ayıramıyormuş delikanlıdan.

Ne var ki, Leandros adlı bu delikanlı da benzeri duygular içindeymiş. O da genç kızdan ayıramıyormuş gözlerini. "Bu kız, insan suretine girmiş Aphrodite'nin kendisi olmalı mutlaka. Aman ne olur ne olmaz, bakmayayım yüzüne de çarpılmayayım" diye düşünüyormuş.

Her neyse, iki gencin de akıllarından aynı düşünceler geçtiği için uzaklaşmak istemişler oradan. Ama. Bir de bakmışlar ki, uzaklaşmak ne söz! İyice yakınlaşmamışlar mı birbirlerine nasıl olduğunu anlamadan! Sonra elleri birleşivermiş.

İlk heyecanları geçtikten sonra, her ikisi de kim olduklarını söylemişler. Boğaz'ın iki ayrı yakasından iki ölümlü. Leandros, "Biz ölümlü olsak bile aşklarımız ölümsüz olacak" demiş. "Bunu Ak Kollu Tanrıça istemiş olmalı. Aşk tanrıçası değil mi ki? Verdi oğlu Eros'a buyruğunu, o da yüreklerimizin ta orta yerine sevgi taşıyan oklarını fırlattı. Artık vazgeçemeyiz birbirimizden."

"İyi ama nasıl buluşabileceğiz?" diye Hero sormuş. "Ben, önümüzdeki bahara değin kuleden ayrılamam ki."

"Sen o işi bana bırak. Ben bir Triton gibi güzel yüzerim. Gece olup de sütninen uyuyunca sen fenerini yakarsın, ben de ışığına bakarak Abydos'tan yüze yüze gelirim senin bulunduğun yere. Gül parmaklı Şafak Tanrıça güzel yüzünü göstereceği sırada da ayrılırım yanından."

Kararlaştırdıkları gibi de yapmışlar. Sütninesi yatağına gittiği zaman, Hero da sanki uyuyacakmış gibi çekilirmiş yatağına, sonra da elinde feneriyle pencereye gelir, yüreği çarpa çarpa genç adamın yolunu gözlermiş. Leandro, bir deniz kuşu gibi süzülerek kuleden içeri girer girmez kucak kucağa gelirmiş iki sevgili. Delikanlının bedenindeki tuzlu ıslaklık, o zaman tatlı bir ürperti vererek Hero'nun da vücuduna geçermiş.

Eros'un yürekleri alevlendiren esiniyle kaç gün, kaç hafta, kaç ay geçtiğini bilmeden her gece buluşuyorlarmış böyle. Ama, onlar fark edemeseler de mevsimler birbiri ardı sıra geçip gidiyormuş. İlkbahar geçeli aylar olmuş, sonra yaz da gitmiş. Sonbaharın son günleriymiş artık. Kış ha geldi geliyormuş deli deli esen rüzgârlarıyla.

Bir gece, Anadolu yakasındaki Abydos'tan, sevgilisine bir an öce kavuşabilmenin heyecanıyla yine denize girmiş Leandros. Ona, bu zorlu yolculuğunda Hero'nun rüzgârda titreşen ışığı yön vermekteymiş.

Artık neredeyse karşı kıyıya varmak üzereymiş ki, olmuş olanlar. O zamana değin pek de öyle hırçın görünmeyen

denizde bir fırtına patlamış ki, ancak o kadar olur! Denizler hakanı Poseidon, sanki birilerine öfkelenmiş de, kızgınlığını ondan almak istermişçesine üç dişli yabasıyla azgın dalgaları Leandros'un üzerine üzerine sürmüş. Her kıyıya yaklaşmak isteyişinde, dalgalar geri atmış genç adamı. "Ak Tanrıça İno"dan yardım istemiş Leandros. Denizdeyken zorda kalanlara yardım edermiş o; ama dalgaların uğultuları ve kükremeleri arasında, Leandros sesini duyuramamış olmalı Tanrıça'ya besbelli.

Delikanlı son gücü ve umuduyla hâlâ ışığa doğru yüzmeye çalışıyormuş; ama fırtına yüzünden ışık da sönüvermemiş mi birdenbire! Leandros, yönünü de kaybetmiş işte o zaman. Saatlerdir dalgalarla boğuşmaktan artık kollarında yüzecek güç kalmamışmış. Derken, dalgaların en büyüğü gelmiş, delikanlıyı bulutlara doğru uçurmuş adeta. Oradan da bir o kıyıya bir bu kıyıya savurmuş. Dalgalar en sonunda merhamete gelmişler de sanki, Leandros'un cansız bedenini, Hero'nun kulesinin önündeki kıyıya bırakmışlar öfkeleri yatışmışcasına.

Öte yandan Hero'cuk, sönen ışığını kaygıyla yeniden yakmış. Gözleri dalgalardaymış hep. İçi içini yiyormuş denizi öyle azgın gördükçe.

O kaygı ve gerginlik sırasında, bir ara içi geçer gibi olmuş Hero'nun. Gözlerni açtığında ise gece, yerini kış gündüzünün puslu ve kurşun renkli aydınlığına bırakmışmış. Kumsala serili Leandros'u görmüş o zaman. Yüzü, Hero'dan yana dönükmüş ve hâlâ açık gözleriyle ona doğru bakıyormuş sanki.

Hiçbir tepki göstermemiş Hero'cuk. Tapınağa giderken giydiği bayramlık giysilerini giymiş yine, sonra da kendini kulenin tepesinden dalgaların koynuna bırakıvermiş.

İ.S. 5. yüzyılda yaşadığı sanılan Yunanlı ozan Musaios, böyle anlatmış bu hüzünlü aşk masalını. Bu masal daha sonraki yüzyıllarda yaşamış olan sanatçıları öylesine etkile-

miş ki; örneğin, İngiliz ozanı Lord Byron, Leandros'a özenerek Boğaz'ı yüze yüze geçmiş.

Biz, bu acıklı öyküye mutlu bir son eklesek nasıl olur dersiniz?

Nereus kızları, karayazgılı iki sevgilinin cansız bedenlerini, yunusların çektiği, tanrısal bir arabaya koyup denizler ecesi Amphitrite'nin sarayına götürmüşler. Tanrıça, orada yeniden can vermiş onlara ve evlendirmiş ikisini. Hero ile Leandros hâlâ da mutluluk içinde yaşamaktaymışlar, ecenin nerede olduğu bilinmez sarayında.

Ne Abydos diye bir şehir var bugün, ne de Sestos. Çoğu insanın belki adlarını bile duymadığı bu iki şehirden kala kala birkaç yıkıntı kalmış günümüze. Ama, iki sevgilinin öyküsü hiç unutulmamış, anlatıla anlatıla günümüze değin gelmiş. Daha da nice yıllar anlatılacaktır kimbilir.

Tanrıların En Tuhaf Biçimlisi Lapsekili Priapos

Çanakkale Boğazı'ndan çıkıp Marmara Denizi'ne doğru açıldığımızda önce Lapseki, sonra da Biga ilçesinin topraklarını kıyılamış oluruz.

Lapseki'nin adı "Lampsake"den geliyor. Lampsake, Bebrykler kralının kızıymış. Yunanistan'dan gelen göçmenleri kurtarmasaymış büyük bir soykırım olacakmış. Sonunda, göçmenler şehri almışlar ve oraya Lampsake'nin adını vermişler.

Bizim bu bölümde asıl anlatmak istediğimiz, çok ilginç bir tanrının öyküsü. Biga ilçesinin Marmara kıyısındaki iskelesinin adı Karabiga. Orada çok eskiden "Priapos' diye bir şehir varmış, işte anlatacağımız öykü de, bu şehre adını veren tanrı ile ilgili.

Değişik anlatımlar, değişik anne ve baba yakıştırıyorlar bu tuhaf biçimli tanrıya. En yaygın anlatıma göre, Priapos, Dionysos ile Aphrodite'nin oğluydu. Dionysos, Hindistan'a

değin giderek dinini yaymış, oradan şan ve zaferle dönüşünde tanrıça tarafından büyük bir çoşkuyla karşılanmıştı. Sonra da olanlar olmuş, güzel tanrıça bir oğlan çocuk getirmişti dünyaya. Gelgelelim çocuk, ne anasının ne de genelde bir genç kız güzelliğiyle betimlenen babasının bu niteliklerinden bir pay alabilmişti. Bunun nedeni, tanrılar ecesi Hera'nın o amansız kıskançlığının burada da kendini göstermesiydi. Hera, bu tanrı dölüne öylesine kocaman bir üreme organı vermişti ki, organın uzunluğu kendi boyuna eşitti neredeyse. Bir başka anlatımda, Priapos, Aphrodite'nin tanrılar başbuğu Zeus'tan doğma oğlu diye gösteriliyor. Hera'nın öfkesi ve kıskançlığı da bu yüzdenmiş. Çocuk, böylelikle herkesin önünde gülünç duruma düşecekmiş. Öyle de olmuş zaten. Ne var ki, tanrılar ecesi bununla da yetinmemiş, Priapos'a üreme organının büyüklüğüyle orantılı bir azgınlık ve güç vermiş. Öyle ki, çocuk önce kendi öz annesine saldırmaya kalkışmasın mı!

Dahası, Samsatlı ozan Lukianos'un anlattığına göre, cins ayrımı da gözetmiyormuş Priapos. Kendi öz babası Dionysos bile bu saldırıdan payını almış. Dionysos, bu olayı Apollon'a şöyle anlatıyor:

DİONYSOS - Priapos için bak sana bir şey anlatayım, eğlenirsin: Geçenlerde Lampsakos'taydım; şehirden geldi, beni karşıladı, misafir etti. Sonra yatmaya gittik, hayli de içmiştik; gece yarısı bizim oğlan kalkıp da... Sonrasını söylemeye dilim varmıyor.

APOLLON - Yani sana saldırdı mı demek istiyorsun, Dionysos?

DİONYSOS - Öyle oldu işte.

APOLLON - Ya sen ne yaptın o zaman?

DİONYSOS - Ne yapacağım? Güldüm.

APOLLON - Gülüp de bir patırdı çıkartmadığına iyi etmişsin; sana saldırmakta da haksız değil hani! Güzelsindir doğrusu.

DİONYSOS - Öyle ise bir de seninle denesin, Apollon: Sen gerçekten yakışıklısındır, saçların uzun uzun; sana içip sarhoş olmadan da saldırabilir.

APOLLON - Onu göze alamaz, Dionysos; benim saçlarım güzel; ama elimde de yayla oklarım var.*

Çocuğunun bu sınır tanımaz edepsizliğinden ve biçimsizliğinden utanan Aphrodite, onu uzaklara, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasındaki Lampsakos'a (Lapseki) göndermiş. Çocuk orda Satyrlerle, Nymphelerle birlikte büyümüş. Ama nereye gitse huyundan vazgeçmiyor, bu periymiş, bu insanmış demeden hangi dişi yaratığı görse saldırıyormuş şifa bulmaz azgınlığıyla. Sonunda, Lampsakos'tan kovulmuş. Kovulmuş ama şehri de inanılmaz bir salgın hastalık kaplamış. Şehirdeki bütün erkekler, onun gibi olmuşlar. Bunun tanrısal çocuğa yapılan saygısızlık yüzünden olduğunu düşenen Lampsakoslular, doğanın ve kırların bu ele avuca sığmaz azgın çocuğunu yeniden aralarına almışlar.

Bir başka efsane, onun, Lotis adındaki bir peri kızına âşık olduğunu anlatıyor. Priapos tam kıza sahip olmak üzereymiş ki, bir eşek anırmış, o sırada uykuda olan güzel kız birden uyanıp da tuhaf görünüşlü tanrının kendisine neredeyse çullanmak üzere olduğunu görünce korkuyla kaçıp gitmiş. Priapos ise şaşkın, tecavüze hazır durumda –zaten her zaman öyleymiş ya– kalakalmış. Onu öyle gören herkes de eğlenip alay etmişler Priapos'la.

Priapos, bütün öteki –doğa ve kırları temsil eden Satyrler, Silenler, Pan vb. – tuhaf yaratıklar gibi bir doğa tanrısıydı. Üremeyi ve bereketi temsil ediyordu. Efes Müzesi'ndeki bir küçük mermer heykel, onu, üreme organı üzerindeki çeşitli meyvelerle gösteriyor. Bereket ve bolluğun döllenmeden geçtiğini simgeliyor bu. Aynı müzedeki Bes heykelinin de Priapos'u simgelediği düşünülebilir.

Lukianos, Seçme Yazılar, Hürriyet Yayınları, Bölüm XXIII

Keçi, koyun sürüleri, arı kovanları, bağlar, bahçeler, Priapos'un korumasında bulunuyordu. Lampsakos'da eşek, kurban olarak sunulurdu ona. Roma'da ise bu tanrı adına Priapos bayramları kutlanırmış.

TROAS'TAN - BİTHYNİA'YA DOĞRU YA DA ÇANAKKALE'DEN İSTANBUL'A

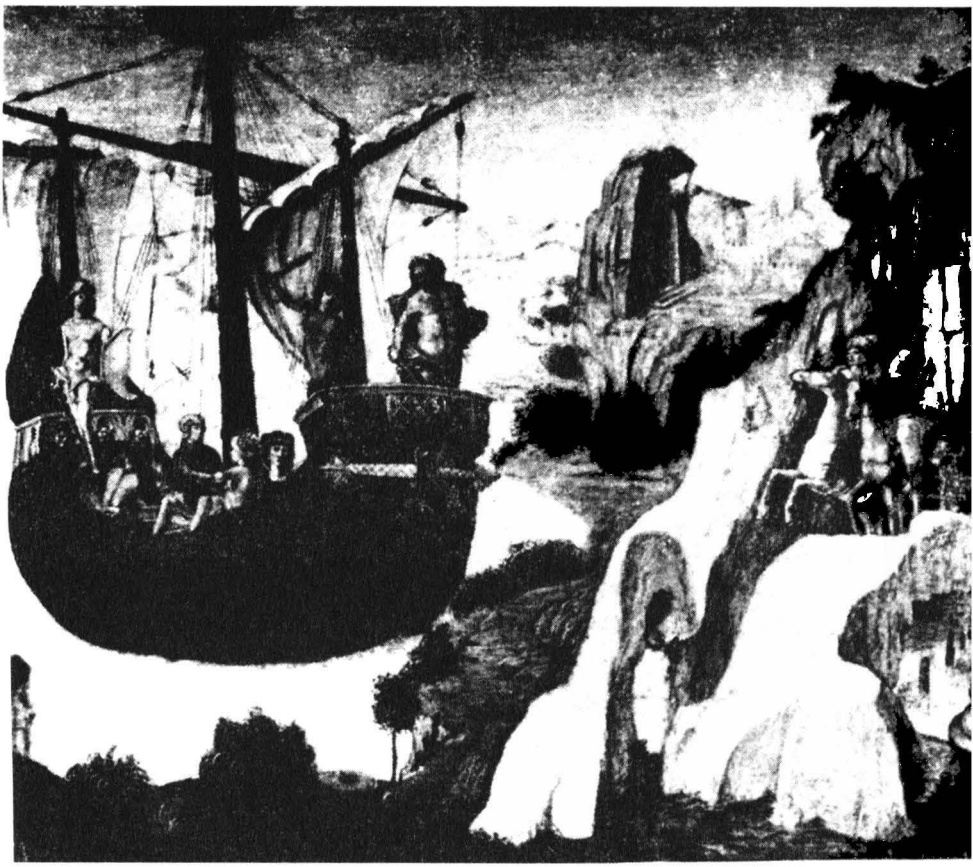
İlk Durak Kapıdağ Yarımadası

Günümüz Çanakkale sınırları içerisinde bulunan Troas bölgesinden doğuya doğru yol alırsak Bithynia'ya ulaşmış oluruz. Bu iki bölge arasında, Marmara Denizi'nin güneyinden kuzeye doğru bir mantar gibi uzayıp genişleyen Kapıdağ Yarımadası yer alır. Yarımadanın kıyıyla birleştiği yerin başlangıcında ise bir ören yeri bulunur. Eski dönemlerde burada Kyzikos adında bir şehir vardı. Antik dönemin en önemli şehirlerinden birisiydi bu Kyzikos.

Şehrin, İ.Ö. 7. yüzyılda kurulduğu sanılıyor. Ama, efsaneye bakılacak olursa çok daha eski dönemlere kadar gidiyor Kyzikos'un tarihi.

İason adlı kahraman, aralarında mitologyanın en ünlü yiğitlerinin de bulunduğu elli gözü pek soylu kişiyle Altın Post'u aramak için serüvenli bir yolculuğa girişmişti. Aralarında, "Dioskurlar" adıyla bilinen tanrısal ikizler Kastor ve Polydeukes, ünlü müzisyen Orpheus, gelmiş geçmiş en güçlü yiğit Herakles'in de bulunduğu bu elli kahraman, "Argo" adlı gemiyle bu heyecanlı ve tehlikelerle dolu sefere çıktıkları için, bu yolculuğa da "Argonautlar Seferi" deniliyor.

Argo gemicilerinin bu yolculuğu, Yunanistan'ın Thessalia bölgesindeki İolkos Limanı'ndan başlar. Kolkhis'de (Gürcistan) sona erer. Bu seferin bir de dönüşü vardır; ama

Argo Gemisi

bizim yurdumuzu yalnızca gidiş yolculuğu ilgilendirdiği için, bu bölümle ilgili öykülere değineceğiz.

Kahramanlarımızın Anadolu'daki ilk durağı Kapıdağ Yarımadası'ndaki Kyzikos oldu. Kendi adıyla anılan bu şehrin kurucusu Kyzikos, denizler hakanı Poseidon'un soyundan geldiklerine inanılan Dolionların da kralıydı. Bu konuksever kral, Argonautları iyi karşıladı ve ağırladı, yedirdi içirdi.

Kahramanlarımız, oradan yola çıktıkları zaman korkunç bir fırtınaya tutuldular. Fırtına, onları gerisin geri sürükleyerek gece karanlığında az önce ayrıldıkları Kyzikos'a attı yeniden. Dolionlar, gece karanlığında dostlarını tanıyamadıkları için, gelenlerin korsan olduklarını sanarak kahramanlarımızla amansız bir savaşa tutuştular. Argonautlar da, azgın dalgaların kendilerini sürüklediği kıyının, dostları Dolionların ülkesi olduğunu bilmediklerinden kendilerini savunmaya giriştiler. Çarpışmaya kral Kyzikos da katılmıştı.

Sabah olup da ortalık aydınlanınca iki taraf da korkunç bir yanılgıya düştüklerini anladılar. Argonautlar, bilmeden kendi dostlarının kanlarını dökmüşlerdi. Kral Kyzikos da, Argunautların önderi İason'un eliyle kaybetmişti yaşamını. Kahramanlarımız üç gün üç gece yas tuttuktan sonra kralı törenle gömdüler.

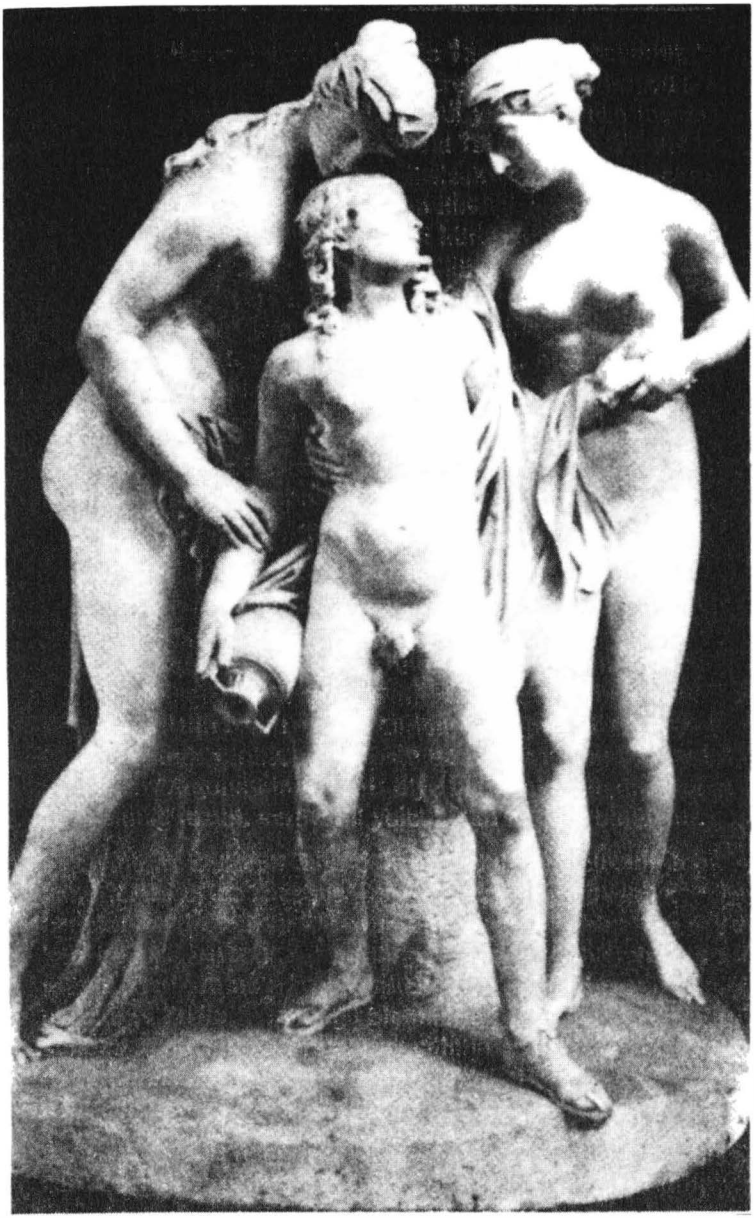
Kocasının öldüğünü gören kraliçe Kleite üzüntüsünden kendisini astı. Kleite'nin ölümünden duydukları acıyla orman perileri o kadar çok ağladılar ki, döktükleri gözyaşlarından bir kaynak meydana geldi. Bu kaynağa kraliçenin adı verildi.

Coğrafyacı Strabon'un bildirdiğine göre, Argonautlar, oradaki Dindymes Dağı'nın tepesine Tanrılar Anası Dindymene adına bir de tapınak yaptırmışlardır.

Su Perilerinin Mudanya'dan Kaçırdıkları Çocuk: Güzel Hylas

Eski çağlarda Propontis diye anılan Marmara Denizi'nde yolculuklarını sürdürmekteydi Argonautlar. Ama, yiyecek ve içecek sağlamak üzere karaya çıkmaları da gerekiyordu. Kahramanlarımız bu amaçla Marmara kıyılarındaki Kios denen bölgeye çıktılar. Bugünkü Mudanya ile Gemlik arasında bir yer olmalı burası.

Güçlüler güçlüsü Herakles'in, Hylas adında çok sevdiği bir delikanlı vardı. Bu genç elinde kaplar, su aramak için or-

Hylas ve Su Perileri

mana gitmişti. Derken, bir pınar ilişti gözüne. Çevresi otluk ve sazlıktı. Hylas, su almak için pınara eğildiği sırada, su Nymphelerinden Euneika, Malis ve Nykheia dansa hazırlanıyorlardı. Güzel çocuğu görür görmez hepsinin de yüreğini karşı durulmaz bir sevgi heyecanı kapladı. Hylas, kolunu uzatıp da kabını suya daldırınca güzel peri kızlarının üçü birden delikanlının ellerine sarıldılar ve onu çekip aldılar.

Uzun zaman geçtiği halde, Hylas'ın dönmediğini gören Herakles meraka kapılarak genç arkadaşını aramaya çıktı. Bu arada, avazı çıktığı kadar üç kez "Hylas!" diye bağırdı. Ama hiçbir cevap alamamıştı seslenişine. Aslında, Hylas onu işitmemiş değildi, dahası o da ses vermişti; ama suların dibinde olduğundan pek belli belirsiz gelmişti sesi. Çok yakında olduğu halde, çok uzaklardaymış gibi geliyordu ses. Herakles duyamamıştı genç dostunun sesini. Dağ dağ, çalı çalı dolaştı çevreyi. Öte yandan, Argo gemisi yelkenlerini açmış, yola çıkmak için Herakles'i bekliyordu. Ama, güzel Hylas'ın acısıyla içi yanan yiğidimizin, ne Argonautlar ne de İason'un işleri umurundaydı artık.

Argonuatlar ise beklediler beklediler. Herakles bir türlü dönmeyince onu orada bırakıp gittiler. Ama yiğidin kendilerini yüz üstü bırakmasını da kınamışlardı.

Derler ki, çocuğu bulmaktan umudu kesen Herakles, yöre halkını Hylas'ı kaçırmakla suçlamış. Onlardan tutsaklar alarak dostunu aramalarını buyurmuş. Bu olay, daha sonra törenler halinde kutlanır olmuş.

Bir anlatıma göre, Herakles, ta Bursa yöresinden Gürcistan'a yaya giderek arkadaşlarına katılmış.

Khalkedon'a (Kadıköy) Varış

Herakles ve Hylas'ı, Mysia topraklarında bırakan Argo gemicileri, o zamanki adıyla "Propontis" diye bilinen Marmara Denizi'nde yolculuklarını sürdürdüler. Bu yolculukları sırasında Anadolu kıyılarını nişan tutarak ilerliyorlar, ge-

reksinimlerini sağlamak için ara sıra da karaya çıkıyorlardı. Bu konaklamalardan birini de Khalkedon'da (Kadıköy) yaptılar.

Gemi kıyıya yanaşınca kahramanlarımız karaya çıktılar. Tanrısal ikizler Kastor ile Polydeukes, arkadaşlarından ayrılmışlar, kendi başlarına dolaşıyorlardı. Öylece gezine gezine sık bir ormana vardılar. Ormanın yanı başındaki berrak su kaynağını, çeşit çeşit ve renk renk çiçekleri, çınarları, selvileri, akkavakları, çiçekten çiçeğe dolaşan arıları, cıvıl cıvıl kuşları büyük bir hayranlık içinde seyrederlerken korkunç görünüşlü, dev yapılı bir adam çıktı karşılarına. Polydeukes kibarca selamladı adamı. Ne var ki, Amykos adındaki bu dev, ülkesinde bu davetsiz konukları görmekten hiç de hoşnut kalmışa benzemiyordu. Khalkedon'da Bebrykler diye bir halk yaşıyordu. Denizler hakanı Poseidon'un oğlu olan Amykos, Bebryklerin de kralıydı. Çok iyi bir boksördü. Ülkesine yabancı geldi mi kendisiyle dövüşmeye zorlar, kazanan da hep o olurdu. Ama, zaferiyle de yetinmez, rakiplerini öldürürdü hep.

Amykos, bu yabancıların kim olduklarını bilseydi böyle sertlikle ve saygısızca davranmazdı kuşkusuz. Amykos, Poseidon'un oğluysa, Kastor ve Polydeukes de, tanrılar başbuğu Zeus'un oğullarıydı. İkiz kardeşlerin taşıdıkları "Dioskuroi" (Dioskurlar) sıfatı, "Zeus'un çocukları" anlamına gelmekteydi zaten. Birbirlerine büyük bir sevgiyle bağlı olan ikizlerden Kastor, çok iyi bir at binicisi; Polydeukes ise, eşsiz bir yumruk dövüşçüsüydü.

Dev Amykos, tanrısal ikizlerin pırıl pırıl kaynayan pınardan su içmelerine bile izin vermiyordu. Polydeukes, ona, "gönlünü etmek için ne vermeleri gerektiğini" sorunca dev, "başabaş bir yumruk dövüşü" isteyerek meydan okudu. Ama, Polydeukes bunu kabul edip de dövüş başlayınca nasıl bir sert kayaya çarptığını anladı. Tanrısal rakibinden üst üste yediği yumruklarla ağzı burnu kan içinde ve kendin-

den geçmiş bir halde boylu boyunca yere serilen dev kral, ellerini kaldırıp pes etmeseydi canından da olacaktı kuşkusuz.

Polydeukes, güç durumdaki rakibinin üzerine gitmeyerek gücünün yanı sıra, gönlünün yüceliğini de kanıtlamış oldu. Ama bir de koşulu vardı kahramanımızın: Amykos bundan böyle yurduna gelen yabancılara sert davranmayacak, tersine konukseverlik gösterecekti.

Phineus'un Çilesi ya da Karnını Hiç Doyuramayan Kral

Argo gemicileri, Polydeukes'in sayesinde Khalkedon'dan sağ salim yola çıkmışlardı. Ancak, denizler hakanı Poseidon, oğlu Amykos'un yabancılara yenik düşmesinden hoşlanmamış olmalıydı ki, azgın dalgalar, Argo'yu bu kez götürüp Marmara'nın karşı kıyısına, Trakya yakasındaki Salmydessos şehrine attı.

Oranın kralı, Phineus adında bir ihtiyardı. Apollon tanrı bilicilik yetisi vermişti ona. Ama, gelecekte olup bitecekleri açıkladığı için tanrılar gözlerini kör etmişlerdi kralın. Bu yetmiyormuş gibi zavallı ihtiyarın başına bir de Harpyaları sarmışlardı. Phineus ne zaman yemeğe otursa, Harpyalar nerede olurlarsa olsunlar hemen ihtiyarın yanı başında bitiveriyorlar, yemeğini bir güzel yedikleri gibi bir de boşalttıkları tabaklara pisliyorlardı. Zavallıcığın, bu kadın yüzlü, kuş gövdeli kanatlı canavarlar yüzünden hiç rahatı huzuru kalmadığı gibi, üstelik sürekli aç kalkıyordu sofradan.

Argo gemisinin yiğitleri içinde rüzgâr tanrı Boreas'ın oğulları Kalais ile Zetes de bulunmaktaydı. Harpyalar, ancak bu rüzgâr kardeşler tarafından alt edilebilirdi. Bunu bilen Phineus, onlardan yardım istedi.

İhtiyara acıyan Kalais ile Zetes, ona yardım için söz verdiler. Kral yemeğe oturunca onlar da "bakalım ne olacak" diye Phineus'un yanında beklemeye başladılar.

Zavallı kör, el yordamıyla bulduğu ilk lokmasını henüz ağzına götürmüştü ki, canavar kuşlar sanki hep ordaymışlar gibi sofranın başında bitiverdiler yine. Göz açıp kapayıncaya değin bütün yiyecekleri kaptılar, alıp götüremediklerini ise iyice pislettiler, sonra da kaçmaya başladılar. Ne var ki, rüzgarın oğulları onlardan daha hızlıydılar. Zaten yakalayamazlarsa kendileri öleceklerdi.

Uzatmayalım, rüzgârın oğulları, Harpyaların tepelerinde bitiverdiler çabucak. Tam kılıçlarını çekmiş hepsini doğrayacaklardı ki, Zeus'un habercisi İris girdi araya:

"Yapmayın Zeus'un tazılarını öldürmeyin. Ben onların adına size söz veriyorum ki, bir daha Phineus'a zarar vermeyecekler!"

İris'in bu sözleri üzerine, rüzgârın oğulları da Harpyaları öldürmekten vazgeçtiler.

Karadeniz'in Çarpışan Kayaları

Artık, yemeğini rahatça yemeye başlayan Phineus, Argonautların bu iyiliklerinin altında kalmak istemedi. O da, kahramanlarımıza bir iyilikte bulunacaktı. Şu öğüdü verdi Argo gemisinin yiğitlerine:

"Karadeniz'e çıkmak için Symplegadların arasından geçmeniz gerekecektir" dedi. "Bunlar çarpışan kayalardır. Aralarından herhangi bir şey geçmeye görsün, hemen kapanarak birbirlerine çarparlar, o sırada da aralarında ne varsa ezilip paramparça olur. Siz şimdi söyleyeceğimi yapın: Bir güvercin yakalayıp bu kayalıkların arasından uçurun. Eğer güvercin oradan sağ salim geçerse siz de geçebilirsiniz demektir. Ama, eğer geçemezse siz bu sevdadan vazgeçip yurdunuza geri dönün."

Kahramanlarımız, o gece Phineus'u davet ederek Argo gemisinde bir şölen verdiler, yiyip içip eğlendiler. Ertesi sabah da en zorlu yolculuklarına çıkmak üzere yelken açtılar. Yaşlı kralın öğüdüne uyarak bir de güvercin yakalamışlardı.

Gemi, "Bosphoros" adıyla bilinen İstanbul Boğazı'ndan süzüle süzüle geçerek Symplegad denilen çarpışan kayaların ağzına vardı. Kahramanlarımız, o zaman güvercini salıverdiler. Kuş, kayaların arasından uçup giderken kayalar da büyük bir gürültü çıkartarak birbirlerine yaklaştılar ve kulakları sağır edici bir sesle çarpıştılar. Güvercin de tam o sıra öte yana geçmiş; ancak kuyruğundan bir iki tüy kayaların arasında sıkışıp kalmıştı. Bunu gören Argonautlar, kayaların yeniden açılmasını beklediler ve var güçleriyle küreklere asılarak hızla geçtiler aradan. Bu olaydan sonra da kayalar oldukları yerde kaldılar ve bir daha çarpışmadılar.

Bir başka anlatıma göre, Argo yolcuları arasında bulunan ünlü ozan ve müzisyen Orpheus, gemi tam kayaların arasından geçeceği sırada öylesine güzel şarkılar söylemiş, sazıyla öylesine hoş ezgiler yaratmış ki, kayalar bu tanrısal müzikle büyülenerek oldukları yerde kalakalmışlar, bir daha da hiç kıpırdamamışlar yerlerinden.

Kahramanlarımızın İstanbul Boğazı'ndan geçip de antik dönemde Pontos Eukseinos (Konuksever Deniz) adıyla bilinen Karadeniz'e çıkışlarından sonraki ilk durakları, Maryandynlerin ülkesi oldu. Kahramanlarımız, gemilerini Herakleia Pontika'da (Karadeniz Ereğlisi) kumsala çektiler. Burası, bugün Baba Burnu diye bildiğimiz küçük bir yarımadanın batı kıyısındadır. Oraya "Akherousias" deniyordu o zamanlar. Anlatıldığına göre, Herakles, üç başlı cehennem köpeği Kerberos'u, efendisi Eurystheus'a getirmek için oradan inmişti Hades'e.

Maryandynlerin kralı Lykos, Argo yiğitlerinin, dev Amykos'un hakkından geldiklerini öğrenince kahramanlarımıza büyük bir dostluk göstererek onları ağırladı.

Karadenizli Savaş Tanrıçaları: Amazonlar

Amazonlar, savaş tanrısı Ares ile Harmonia'nın ya da bir başka anlatıma göre Ares ile Aphrodite'nin kızlarıymış.

Amazonların yurtları konusunda görüş birliği yoktur; ama yine de baskın kanı, bu kadınların Karadeniz kıyılarında Terme yöresinde yaşadıkları yolundadır. Yani bir Anadolu toplumu oluşturmuştur Amazonlar.

Bu kadınlara verilen adın eski Yunancada göğüs ya da meme anlamına gelen "mazon" sözcüğünden geldiği ileri sürülüyor. "A-mazon" memesiz anlamına geliyor. Çünkü, bu kadınlar daha iyi yay çekebilmek için memelerinin birini keserlermiş. Ne var ki, bütün bu söylenenler birer varsayım olmaktan ileri gidemiyor.

Bu kendi başlarına, erkeksiz yaşayan kadınlar birçok efsanede karşımıza çıkarlar. Ünlü kahramanlardan Herakles ve Akhilleus, Amazonlarla çarpışmış ve kraliçelerini öldürmüşlerdi. Attika'nın ulusal kahramanı Theseus, yine onların kraliçeleri Antiope'yi kaçırmıştı; bu yüzden de Amazonlar ta Atina kapılarına değin gelmişlerdi kraliçelerini geri almak için.

Amazonlar bir aile yaşamı sürmezlermiş bildiğimiz anlamda. Başlarında her zaman bir kraliçe vardı. Erkeklerse ya köleydi onların yanlarında ya da hizmetçiydi. Soylarını sürdürebilmek için ara sıra erkeklerle cinsel ilişkide bulunurlar; ama doğan çocukları erkek olursa ya öldürürler ya da sakat bırakırlardı. Yalnızca kız çocuklarını aralarına alırlar ve onu bir savaşçı olarak yetiştirirlerdi.

Amazonların yurtları her ne kadar Karadeniz kıyılarında idiyse de, onlar, Batı Anadolu'ya da akınlar yapmışlardı. Kraliçeleri Penthesileia'nın önderliğinde bir Amazon birliğinin Troialı yurttaşlarına yardıma geldiğini daha önce görmüştük. Bu savaşçı kadınlar daha sonra Ege kıyılarına da varmışlar ve oralarda birçok şehrin kurucusu olmuşlardır. Ephesos'taki ünlü Artemis Tapınağı'nın da Amazonlar tarafından yapıldığı söylenir. Hititlerle de ilişkilendiriliyorlar. Bu görüşe göre, Amazonlar, Hattuşaş'taki savaş tanrıçasının hizmetkârları idiler. Yunanlılar, Anadolu'da ve kendi kültür

çevrelerinin etkisine giren bölgelerdeki anaerkil düzeni, bu düzenin kadın yöneticilerini yakından tanımaya başlayınca, kadın üstünlüğünü ya da egemenliğini Amazonlar efsanesinde dile getirmişler.

Her neyse, bizim konumuz köken araştırmaları değil, kaynaklarını yurdumuzdan alan efsaneler. Amazonlar da yurttaşlarımız olarak kabul edildiklerine göre, onları biraz tanımış olmayı istedik.

Yeniden ana konumuza dönelim: Argo gemisinin yiğitleri, hazır Amazonların ülkesinde de konaklamışken onları daha yakından tanımak istemişlerdi; ama zaman yitirmemek için fazla oyalanmadılar orada ve son durakları Kolkhis'e varmak üzere yelken açtılar.

Argonautların serüvenli seferi daha sürer gider; ama bizim konumuz onları ve başlarından geçenleri anlatmak değil. Biz yolculuk çevresinde ve sırasında yurdumuzda yaratılan efsaneleri anlatmakla yetinelim yalnızca. Onlar varsın gitsinler yollarına sağlıcakla...

Bundan sonraki durağımız İstanbul ve çevresi olacak. Ama, madem Bithynia bölgesine geldik, eski çağların önemli şehrinin efsanesini anlatmadan gitmeyelim.

Nikaia (İznik) Nasıl Kuruldu?

Günümüzde Bursa ilimizin sınırları içinde yer alan bu şipşirin kent Hellenistik dönemde kurulmuştu. Aslında kuruluş tarihi çok daha öncelere gidiyormuş; ama bu konuda kesin bir bilgimiz yok. Bildiğimiz, şehrin, Büyük İskender'in komutanlarından Lysimakhos tarafından kurulduğu ve onun karısının adını taşıdığıdır. Birkaç kez evlenen bu komutan-kralın, yönetimi altında bulundurduğu şehirlere karılarının adlarını vermek gibi bir saplantısı varmış. Lysimakhos bir ara, Ephesos'a da üçüncü karısı Arsinoe'nin adını verdiyse de bu ad tutmadı.

Tarihsel gerçek her ne kadar böyleyse de, o dönemlerde şehirlerin kuruluşunu tanrısal soydan gelen kişilere bağlamak gibi bir geleneğin varlığını da göz ardı etmemeli. Bu amaçla zorlamayla da olsa efsaneler uydurulmuş. Bu geç dönem efsanesini, Azra Erhat'ın "Mitoloji Sözlüğü" adındaki değerli yapıtından aktarıyoruz:

"Nikaia, Sangarios (Sakarya) Irmağı ile tanrıça Kybele'nin kızıdır. Kız oğlan kız kalmaya ant içen bu nympha, erkekten kaçar, yalnız avcılıktan hoşlanırmış. Hymnos adlı bir çoban gönül vermiş ona; ama Nikaia delikanlıyı yanına yaklaştırmamış, karşı koymaya çalıştığı bir anda da attığı bir okla onu yere serip öldürmüş. Tanrı Eros, kızın bu davranışına çok içerlemiş ve Dionysos'a alt olacağına karar vermiş. Nikaia'yı derede yıkanırken çıplak gören şarap tanrısı, kıza tutulmuş, kendisini Hymnos gibi öldürmeyi kurduğunu anlayınca da, Nikaia'nın su içtiği bir ırmağa şarap karıştırmış. Kız sarhoş olunca Dionysos muradına ermiş. Nikaia gebe kalmış. Önce canına kıymayı denemiş; ama sonra tanrıya boyun eğmiş ve ona birçok çocuk doğurmuş. Dionysos da, Hindistan'a yaptığı yolculuk dönüşünde Nikaia'nın onuruna bir şehir kurup ona sevgilisinin adını vermiş. Bu şehir, ilkçağda Nikaia, bugün İznik diye anılan şehirdir."

İSTANBUL VE EFSANELERİ

İstanbul'un Kuruluş Efsanesi

İstanbul'un kuruluşu hemen hepimizin kıyısından köşesinden az çok bildiğimiz bir efsane ile açıklanıyor. Biz de efsaneyi bir kez daha hatırlamakla girelim konumuza:

İ.Ö. özellikle 8. - 7. yüzyıllar, gerek Kıta Yunanistan'ında kalan, gerekse Anadolu kıyılarına göçüp yerleşen Yunanlıların yoğun koloniler kurma girişimlerine sahne olmuştu. Yalnızca Miletosluların seksenden fazla koloni kurduklarını biliyoruz.

Gelelim efsaneye: Yunanistan'daki Megaralılar yeni bir şehir kurmak istemektedir. O zamanki geleneklere uyarak Delphoi'daki Apollon Tapınağı bilicisine akıl danışırlar. Bilici de onlara şöyle der:

"Gidin, yeni şehrinizi Körler Ülkesi'nin karşısında kurun."

Bu Körler Ülkesi neresidir, bu konuda bir bilgi vermez. Zaten, Megaralılar da sormazlar. Tanrısal sırları fazla eşelememek gerekir. Gidip kendileri bulmalıdırlar o ülke neresiyse.

Uzatmayalım, epeyce uzun süren bir yolculuktan sonra, İstanbul'un günümüzdeki Sarayburnu kıyılarına varırlar. Hepsi de buranın güzelliği karşısında büyülenmiş gibidirler sanki. Derken, Anadolu yakasındaki Khalkedon'a (Kadıköy) ilişir gözleri. Burası yirmi yıl kadar önce yine Megaralılar ta-

rafından kurulmuştu. Yeni gelen göçmenlerin önderi Byzas şöyle der arkadaşlarına:

"Körler Ülkesi adı verilen yer şu karşı kıyıdaki şehir olmalı mutlaka. Böylesine güzel bir yer dururken, bu güzelliği göremeyip de karşıda şehir kuranlara kör denmez de ne denir?

Latin tarihçisi Tacitus, Megaralıların İstanbul'u kurmalarını böyle anlatıyor.

Bilinen öykü böyledir gerçi. Ama, Tacitus'tan yaklaşık 500 yıl kadar önce yaşamış olan Anadolulu gezgin ve tarihçi Heredot, "Körler Ülkesi" nitelemesini Byzas'a değil de, Pers İmparatoru Dareios'un komutanlarından Megabazos'a bağlar: "Eğer, Khalkedonluların gözleri kör olmasaymış, ellerinin altında bu kadar güzel bir yer dururken gidip o kadar güzel olmayan bir yeri seçmezlermiş!"

Şehirlerin kuruluşunu tanrı soylu kişilere bağlama geleneği burada da gösteriyor kendisini. İstanbul'a kurucusunun adından dolayı "Byzantion" denmiş daha sonra, yani bildiğimiz Bizans. Kurucu kahramanın gerçek bir kişi olup olmadığını kesin olarak bilemiyoruz; ama gerçek kişi de olsa yaşamı efsanelerle örülmüş onun da. Bir anlatıma göre, İstanbul Boğazı'na adını veren İo, Zeus'tan gebe kalarak Haliç yakınlarında Keroessa'yı doğurmuş. Keroessa da, denizler hakanı Poseidon ile birleşmiş ve bu birliktelikten Byzas doğmuş. Byzas, böylece hem ana hem de baba tarafından soylu oluyor demek ki. Sonra da kendi adını taşıyan şehrin de kurucusu olmuş.

Gelelim, İstanbul Boğazı'nın adına. Batılılar buraya "Bosphore" "Bosphorus" gibi adlar verirler. "İnek Geçidi" anlamına gelen bu adlandırma, Yunancadaki "Bosporos" sözcüğünden türeme. Bu sözcük de, Byzas'ın büyükannesi İo ile ilgili, kısaca tanıyalım İo'yu:

İo, ırmak-tanrı İnakhos'un kızıymış. Hera'nın da rahibelerindenmiş. Gel zaman git zaman, hem ölümsüzler hem

de ölümlüler arasında sayısız sevgilisi olan tanrılar başbuğu Zeus, bu kıza da kanca atmış. Gelgelelim, kocasının kendi rahibesiyle bile işi pişirecek denli ileri gittiğini gören Hera –kocasına gücü yetmediğinden– öcünü İo'dan almaya kalkmış. Zeus da, karısının hışmına uğrayıp başına bir iş gelmesin diye kızı ak bir ineğe dönüştürmüş. Ne var ki, tanrılar ecesi allem etmiş kallem etmiş, ineği Zeus'tan almayı başarmış. Kaçmasın diye de yüz gözlü dev Argos'u görevlendirmiş bekçi olarak.

Uzatmayalım, tanrılar başbuğu da, kızı kurtarsın diye Hermes'i göndermiş devin yanına. O da, tatlı masallar anlata anlata bir güzel uyutmuş Argos'u yüz gözünün yüzünü de kapattırmacasına. Sonra da kafasını kesmiş.

Hera bir kat daha öfkelenmiş o zaman. Zavallı ineğin başına bir atsineği salmış. Sinek durmadan sokarmış İo'cuğu. Kız, belki kurtulurum diye o ülke senin bu ülke benim gezmediği yer kalmamış ama boşuna. Sinek, nereye gitse rahat bırakmıyormuş İo'yu. Sonunda kendini denizlere atmış inek. Bu arada da, İstanbul Boğazı'ndan geçmiş. Bu yüzden de "Bosporos" yani "İnek Geçidi" denmiş Boğaz'a.

İSTANBUL'UN ANITLARI İLE İLGİLİ EFSANELER

Kitabımızın asıl konusu, Hristiyanlık öncesinde, yani putperest dönemlerde yurdumuzla ilgili olarak yaratılan efsaneleri dile getirmek. Ama, konu İstanbul'a gelince, tanrı ve tanrıçaların bol olduğu dönemlerle sınırlamamak gerekir efsaneleri. Aslında, binlerce yıl öncesinden başlayarak yakın zamanlara değin pek çok efsane yaratılmış İstanbul için. Ancak, biz "Efsaneler Dünyasındaki Anadolu"da bir gezinti yaptığımız için, bu efsanelerin en belli başlılarını anlatmakla yetineceğiz.

Kız Kulesi

İstanbul'un Asya yakasında, Üsküdar kıyıları önünde, denizin içinde küçük bir kuledir Kız Kulesi. Tarihi çok eskilere uzanıyor bu yapının İ.Ö. 410 yılında, Atinalı komutan Alkibiades yaptırmış burasını. Amacı, Karadeniz'den gelen gemileri kollayıp gözetlemekmiş. Yani bir karakolmuş burası. Aradan uzun yüzyıllar geçmiş, Bizans İmparatoru Manuel Kommenos, bu küçük gözetleme noktasını bir kuleye çevirmiş. Kule daha sonra Osmanlı döneminde onarımlar görmüş.

Neyse, konumuz kulenin tarihçesi değil, kule üzerine yaratılan efsaneler. Bu efsaneler de çeşitli ve hepsi de buraya neden "Kız Kulesi" denildiğini açıklamaya yönelik.

Anlatılan ilk öykü, çok eski zamanlardan beri bilinen bizim de daha önce sözünü ettiğimiz Hero ile Leandros efsanesinin Kız Kulesi'ne uyarlanmışı. Hero, Aphrodite'nin rahibesi bir genç kızdı bildiğimiz gibi. Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasındaki kulesinde geceleri ışık yakarak Anadolu yakasındaki sevgilisi Leandros'un yüze yüze kendisine gelmesini beklerdi.

Efsanenin geçtiği çağlarda Çanakkale Boğazı'nda böyle bir kule var mıydı gerçekten? Varsa bile, sonraki dönemlerde değil kulenin kendisi, izi bile kalmamış olmalı. Bu nedenle de –ortalıkta kuleye benzer bir şey görünmeyince– efsane İstanbul'a aktarılmış. Bunda da haksız bir taraf yok. Eğer, konu bir Boğaz efsanesiyse, boğaz Çanakkale'de de var İstanbul'da da. Kuleye gelince, Çanakkale'deki hayali olanının tersine burada elle tutulur, gözle görülür bir kule var. Öyleyse bu öykü niye yakıştırılmasın İstanbul'daki Kız Kulesi'ne?

İkinci efsane, Bizans dönemiyle ilgili. Derler ki, Bizans imparatorlarından birinin bir tek kızı varmış. Bir gün bilici-ler, imparatora kızının bir yılanın sokması sonucunda öleceğini söylemişler. İmparator (bunun, İstanbul'un gerçek kurucusu Büyük Konstantin olduğu söylenir), kızını bu kötü yazgıdan korumak için denizin orta yerinde bir kule yaptırmış ve oraya kapatmış yavrucağı. Eh, artık yılan da yüze yüze kuleye gidecek değil ya! İmparator, kızına her gün saraydan yiyecekler, içecekler, meyveler gönderirmiş. Böylece yıllar geçmiş, kız, denizin ortasındaki hapishanesinde serpilip gelişmiş.

İmparator günün birinden nefis yemeklerin yanı sıra, bir sepet de üzüm göndermiş. Meğer o sepetin içinde –nasıl, nereden girmişse girmiş– bir yılan üzümlerin arasında çöreklenip beklemiyor muymuş! Prensesçik, sepetin kapağını açar açmaz yılan kızı elinden sokuvermiş. Kızcağız da o anda hayatını kaybetmiş. İşte, kuleye de o yüzden Kız Kulesi denirmiş.

Battal Gazi Kız Kulesi'nde

Kule üzerine anlatılan bir başka öykü de, ünlü kahraman Battal Gazi ile ilgili. Aslında bir Arap kahramanı olan Seyyid Battal Gazi, Türk halkının hayal gücüyle bir Türk kahramanı olup çıkmış zamanla. Bu yenilmez yiğit için de-

ğişik öyküler yaratılmış. Onun, özellikle Bizans'a karşı savaşları destan biçiminde anlatılır. Bu savaşlardan biri de yine Kız Kulesi ile ilgilidir.

Halife Harun Reşid, İstanbul'u kuşatmış, ama alamamıştı. Kendisi çekilince Seyyid Battal Gazi Üsküdar kıyılarında yedi yıl bekledi ve Üsküdar'la Kadıköy'de bayındırlık hareketlerine girişti.

Söylendiğine göre, Üsküdar tekfurunun güzel bir kızı varmış. Zaten, Seyyid Battal'ın orda yedi yıl kalması da bu kıza âşık olmasından dolayı imiş. Ama, sonra Battal, Şam'a gönderilir, imparator da onun yokluğunu fırsat bilerek denizin içine bir kule yaptırır ve tekfurun kızını oraya kapatır. Battal Gazi, Şam seferinden dönüp de olanları öğrenince kuleyi basar, kızı, değerli eşyalarıyla birlikte alıp götürür.

Bizans döneminde kule Damalis Kulesi adıyla anılırmış. "Damalis" sözcüğü "genç kız" anlamına geliyor. Yani kulenin Bizans dönemindeki adı da Kız Kulesi onların dilinde. "Damalis"in bir başka anlamı da "Genç İnek". İo da bir genç inek biçiminde oradan geçip de "Bosporos" diye adını vermemiş miydi İstanbul Boğazı'na?

Ayasofya ve Efsaneleri

Yüzyıllar boyunca dünyanın en büyük ve görkemli yapıları arasında yer alan Ayasofya üzerinde de sayısız denecek derecede efsaneler üretilmiştir. Bu efsanelerden kimilerini anlatmaya çalışalım.

Günümüzdeki Ayasofya, İstanbul'un yarısından çoğunun yakılıp yıkılmasına yol açan "Nika" (Zafer) ayaklanmasından (532) sonra, Doğu Roma İmparatoru İustinianos tarafından yeniden yaptırılanıdır. İmparator, büyüklük ve görkemde Süleyman Peygamberin Kudüs'teki tapınağını gölgede bırakacak bir kilise yaptırmak istiyordu. Kiliseyi yapma görevini de, dönemin en yetenekli iki mimarı olan Tral-

lesli Anthemios ile Miletoslu İsidoros'a vermişti. Bu her iki şehir de, günümüz Aydın ilinin sınırları içinde bulunuyordu. İmparator, bu kilisenin yapımı için hiçbir özveriden kaçınmıyordu. Bu iki mimarın yanı sıra, yüz ustabaşı ile on bin de işçi çalıştırmıştı imparator. Dahası kendisi de zaman zaman gelip çalışmış bu kutsal yapıda.

Neyse, yapının tarihçesini bir yana bırakalım da efsanelere geçelim. Efsanelerin üretilmesine kilise henüz yapım halindeyken başlanıyor, sonra da yenileri ekleniyor durmadan.

Kiliseye "Hagia Sophia" (Ayasofya) yani "Kutsal Bilgelik" anlamına gelen adın verilmesi, onun tanrısal güç tarafından korunulduğuna inanılmasından geliyor. Bu konuda anlatılan efsane şöyle:

Ayasofya'yı Bekleyen Melek

Öğle vakitlerinin birinde, bütün işçiler ve ustalar yemeğe gitmek üzere çalışmalarına ara verirler. Araç gerecin başında beklemesi için de bir çırağı orada bırakırlar. Herkes gittikten sonra iyi giyimli genç bir adam gelerek çocuğa,

"Bütün işçiler işlerini bırakıp da nereye gittiler? Sen hemen git de ustabaşını çağır bana!" der. Ama çocuk, araç gerecin çalınmasından korktuğu için biraz duraksar. O zaman, genç adam şöyle konuşur:

"Sen hiç korkma çocuğum dediğimi yap. Araç gerecine bir şeycikler olmaz. Senin yerine ben beklerim onları sen dönünceye değin."

Çocuk, ustabaşının yanına vardığı zaman, onu imparatorla konuşur halde bulur ve olanları anlatır. İmparator, bunun üzerine,

"Bu genç adam, Tanrı tarafından gönderilen bir melek olmalı mutlaka" der. "Madem sen dönünceye değin bekleyecekmiş, sen de hiç dönme oraya çocuğum. O da, kıyamete değin beklesin benim kutsal mabedimi."

İmparator, çocukla meleğin karşılaştıkları yere bu öyküyü simgeleyen bir mozaik yaptırır ve çocuğu da başka bir yere gönderir.

Kral Kızının Ölüsü

Bir başka efsane, yine Kız Kulesi ile ilişkilendiriliyor. Daha doğrusu orası için uydurulmuş olan efsanenin bir uzantısı bu. İç narteksten (kapalı giriş sofasından) kilisenin ana bölümüne açılan İmparator Kapısı'nın üst yanında, biçimi tabutu andıran madeni bir bölüm vardır. Bunun iki ucunda da delikler var. Tabuta benzer biçim ve delikler, halkın hemen bir masal uyduruvermesine yetmiş de artmış bile.

Kızının, yazgısından kurtulamayarak bir yılan sokması sonucu yaşamının sonra erdiğini gören imparator, prensesin hiç değilse ölü gövdesinin yılan tarafından rahatsız edilmemesini istemiş. Bu amaçla da madenden bir tabut yaptırıp, kızı onun içine koymuş. Tabutu da, İmparator Kapısı'nın üst bölümüne yerleştirmiş. Kaygan mermerden tırmanıp da yılan nasıl erişsin oraya?

İmparatorun bu düşüncesiyle içi rahatlamış; ama aldığı önlemin yine bir yararı olmamış kızın ölü bedenine. Çünkü, yılan nasıl yapmışsa yapmış, o tabuta da tırmanmış. Sonra da bir yandaki delikten içeri girmiş. Onunla da yetinmemiş, bir de güzelce yavrulamış içerde. Yapacağını yaptıktan sonra öteki uçtaki delikten çıkıp gitmiş.

Ayasofya için uydurulan masal çok. Bir işin aslını astarını tam bilemeyince bunlara bir açıklama getirebilmek için insanın hayal gücü, doğru yanlış demeden efsaneler üretip durmuş.

Duvardaki El İzi

Ayasofya'nın güney nefinin doğu ucundaki payenin üzerinde ve epey yüksekte el biçimini andırır bir iz vardır. Buna da bir efsane yakıştırılmış.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u alınca atının üzerinde dörtnala hemen Ayasofya'ya gitmiş. Bizanslı askerlerin cesetlerini çiğneye çiğneye yine atıyla kiliseden içeri dalmış. Az önce belirttiğimiz yere gelince de atını şaha kaldırmış ve kanlı elini duvara dayamış. Sonra da daha aşka gelmiş olacak ki, bununla da yetinmemiş, kılıcını savurduğu gibi oradaki sütunun kaideye yakın bölümüne bir yarık açmış. Atı da ondan aşağı kalmamış, şahlanarak ön ayağıyla kaidede iz bırakmış.(!)

Fatih Sultan Mehmet'in bütün dinlere, dolayısıyla da kiliselere saygılı olduğunu, Fetihten sonraki ilk cuma namazını Ayasofya'da kıldığını bilmeseydik onun kiliseye atıyla girdiği masalına inanır mıydık dersiniz? Müslüman Türk padişahının kiliseye atını soktuğu bir masaldan başka bir şey değildir; ama 1204 yılında, İstanbul'u ele geçiren Haçlıların şehirle birlikte günlerce kiliseyi de yağma ettikleri, değerli kutsal eşyaları yükleyip götürebilmek için Ayasofya'ya katır soktukları Batılı tarihçilerce dile getirilen bir gerçektir. Yağma sırasında Meryem sunağının parçalanması, dinsel törenlerde kullanılan kupalarla şarap içilmesi, bir yosmanın kürsüye çıkarak dansetmesi ve şarkı söylemesi ise ayrı bir konu.

Biz yine dönelim efsanemize.

Üst kat galerisine çıkan koridorun bitişiğindeki kapıdan kuzey nefine girince dört köşe bir sütun görülür. Alt bölümü bronz kaplı bu sütunun orta yerinde, ancak bir parmağın girebileceği büyüklükte bir çukur bulunmaktadır. İşte bir efsane de bu delikli sütun üzerine uydurulmuştur. İstanbul fethedilince sözüm ona Hızır Aleyhisselam parmağını o deliğe sokmuş da kilisenin mihrabını kıble yönüne çevirmişmiş. Bu masalı kimler uydurmuşsa, kilisenin absidi* içine sonradan oturtulan ve absidle aynı doğrultuda bulunmayan mihraba dikkatle bakmamışlar demek ki.

* *Absidc (Absid):* Kiliselerde mihrabı içeren yarım daire biçimindeki bölüm

Bu delik üzerine uydurulan bir başka söylentiye göre de, bir dilekte bulunup parmağını oraya sokan kişinin parmağı ıslanırmış. Bu nedenledir ki, o sütunun önünden meraklılar hiç eksik olmaz.

Ayasofya'nın ana kubbesi de efsanelerden kendine düşen payı almıştır. Hem bu sefer işin içine bir de anakronizm (tarih tutarsızlığı) girer. Büyük kubbe, Hazreti Muhammed'in tükürüğüyle tutturulmuşmuş bir söylentiye göre. Ayasofya 537 yılında bitirilmişti. İslam peygamberinin doğmasına daha otuz üç yıl daha vardı oysa o tarihte. Ama, insanın hayal gücü ne mekân tanıyor ne de zaman. Kendi uydurduğuna kendisi inanıyor insanoğlu.

İSTANBUL'UN FETHİYLE İLGİLİ HİKÂYELER

Hristiyan dünyası, Ayasofya'nın melekler tarafından korunduğuna, bunun için de hiçbir zaman Müslümanların eline geçemeyeceğine inanmıştı. Bu nedenle de, İstanbul'un fethi tam bir şok etkisi yapmıştı Hristiyanların üzerinde. Alınmaz sandıkları şehrin, "imansızlar" diye niteledikleri Türkler tarafından alındığını görünce bu kez de İstanbul'u günün birinde geri alma hayallerine kaptırdılar kendilerini ve durmadan efsaneler uydurdular. Bunlardan birkaç örnek görmek ilginç olurdu herhalde.

Gövdelerinin Yarısı Kızarmış Balıklar

Derler ki, şehrin fethedildiği sırada yoksul bir keşiş bir dere başında oturmuş, orada yakaladığı yedi balığı tavada kızartmaktaymış. Balıkların her birinin birer yanı kızarmış da, tam öteki yanlarını da kızartmak için onları çevirmek üzereyken oradan geçen biri, İstanbul'un alındığını haber vermiş keşişe. Ermiş adam, İstanbul'un alınabileceğine hiç mi hiç inanmazmış meğerse. Şöyle demiş ordan geçen yolcuya:

"Nasıl ki, bu balıklar bir daha canlanıp şu suya atlayamazlarsa, İmansızlar da hiçbir zaman İstanbul'a giremezler."

Daha bu sözler ağzından henüz çıkmış ki, yedi balığın yedisi de Tanrı'nın hikmeti, canlanıvermişler ve bir kuyruk vuruşuyla tavadan sıçrayıp kendilerini dereye atıvermişler, yarısı kızarmış yarısı kızarmamış bir halde derede yüzmeye başlamışlar. Hâlâ da yüzüp dururlarmış öylece. Gün gelecekmiş, İstanbul'u geri alacaklarmış. O zaman bir başka keşiş gelecekmiş oraya. Balıklar da kendiliklerinden onun oltasına takılacaklarmış. Bu yeni keşiş, dere kenarında ocağını kuracakmış ve birincinin yarım bıraktığı işi böylece tamamlayacakmış.

İnsanoğlu böyle efsaneler uydurup da avunabiliyorsa, varsın uydursun uydurabildiğince, ne demeli!

Ayasofya'da Kaybolan Papaz

Bu masal da yine Ayasofya'yla ilgili:

Şehir düşüp de Türkler Ayasofya'ya girdikleri sırada papazın biri vaaz vermekteymiş. "İmansız"ların(!) geldiğini görünce aceleyle vaaz kürsüsüne çıkıp oradan kutsal çanağı almış. İsa'nın kanının sunulduğu bu kutsal tasın Müslümanların eline geçmesini istemiyormuş çünkü. Sonra da küçük bir kapıdan geçip gitmiş. Kapı da kendiliğinden kapanıvermiş papazın arkasından. Ama, Türkler, papazı görmüşlermiş. Hemen ardı sıra seğirtmişler kapıya doğru.

Gelgelelim, papazın gözden kaybolduğu yere varınca bir de bakmışlar ki ne bir kapı var orada, ne de en küçük bir iz. Dümdüz bir duvar yalnızca. Bir oyuna getirildiklerini düşünerek fena halde öfkelenmişler. Bu işin sırrını çözmek için var güçleriyle duvara saldırmışlar; ama bu saldırılardan bir sonuç alamadıkları gibi ellerindeki silahları da kırılmış üstelik. O zaman, Padişah,

"Ordumuzdaki duvarcı ustalarını getirin de şu duvarı yıksınlar, biz de görüp anlayalım ne varmış onun arkasında!" demiş.

Duvarcılar kazmalarını, demir çubuklarını, keskilerini alıp işe koyulmuşlar. Ama ne denli uğraşsalar da duvarı delmeyi başaramıyorlarmış bir türlü. Sonunda, "bu işin bizim anlayamadığımız teknik bir gizi olmalı mutlaka" demişler. Padişah pek öfkelenmiş o zaman, şöyle bağırmış ustalara:

"Hepinizde elinden bir iş gelmeyen beceriksiz adamlarsınız. Bu yüzden cezanızı göreceksiniz. Çabuk, Bizanslı ustaları alıp getirin buraya!"

Uzatmayalım, padişahın buyruğuyla Bizanslı ustalar işe koyulmuşlar bu kez; ama onlar da başarılı olamamışlar.

Peki, neymiş bu işin gizi?

Derlermiş ki, papaz "İmansız"ların eline geçmekten kurtardığı kutsal çanağa sımsıkı yapışmış bir durumda öylece beklermiş olduğu yerde. Şehir bir gün nasıl olsa geri alınacak (!) ya! İşte, o zaman, kapı kendiliğinden açılacak, papaz da oradan geçerek kürsüye çıkacak ve kutsal öğütlerine bıraktığı yerden devam edecekmiş.

Bu kişinin patrik olduğu da söylenir. Her kimse o, beş yüzyıldan uzun süredir bekleniyor demek. Bir o kadar yıl daha beklenecek mi dersiniz?

Marmara Denizi'nin Dibindeki Sunak

Şehir düştüğü gün Bizanslılar, Ayasofya'nın kutsal sunağını hemen bir gemiye yüklemişler telaşla. Sunağın, Müslümanların eliyle parçalanıp yok edilmesinden korktukları için onu bir Frenk ülkesine göndermek istiyorlarmış. Ama, gemi Marmara'ya açıldığında şiddetli bir fırtınaya yakalanmış. Aceleyle donatıldığı, üstelik de aşırı ölçüde yüklendiği için fırtınaya dayanamamış, dev gibi dalgalar, bütün eşyası ve yüküyle birlikte yutuvermişler gemiyi.

Ama yine de üzülmemiş Bizanslılar; çünkü önemli olan kutsal sunağın "İmansız'ların eline geçmemesiymiş. Bekledikleri biçimde olmasa da Tanrı yine de gerçekleştirmişmiş onların bu dileklerini:

Ayasofya'nın kutsal sunağı, kumların ve deniz kabuklarının oluşturduğu yatağında dinlenmekteymiş şimdi. Geminin battığı yer denizcilerce bilinirmiş, zaten orayı bulmak hiç de zor değilmiş. Çünkü, dalgalar nice azgın olursa olsun, fırtına korkunç gürültüler çıkararak denizi nice alt üst ederse etsin, geminin bulunduğu yer her zaman sessizlik ve dinginlik içindeymiş. Denizin düz ve parıltılı yüzeyinden hoş kokular yükselir ve meleklerin şarkı söyledikleri duyulurmuş. En usta dalgıçlar, mercan toplayıcılar, sünger avcıları gemiyi görmek için dalma girişimlerinde bulunmuşlarmış; ama hiçbiri de başarılı olamamışmış. Deniz o noktada çok derinmiş. Sunak ve öteki kutsal eşya da, "İmansız"lar eliyle kirletilmekten bu şekilde korunuyorlarmış zaten.

Ama günü gelip de şehir geri alınınca, bir dalgıç su yüzüne yeniden nasıl çıkarsa, sunak da kendiliğinden öylece yükselecekmiş. Denizin üzerinde salına salına Bizans'a doğru yüzecekmiş. O zaman, onu alıp Ayasofya'ya götürecekler ve neşeli ilahiler arasında yeniden Kutsal Bilgelik'e adayacaklarmış.

İşte, o zaman, Büyük Iustinianos'un yaptırdığı mabette altın mozaiklerle azizlerin tasvirleri ışıl ışıl parlayacak, İncil'in sözleri yankılanacak, dalgaların yaladığı mermer sunak üzerinden haç yeniden gösterecekmiş kendisini.

Tarih kitapları, Bizan'ın son imparatoru XI. Konstantin Dragazes'in, Türklere karşı elinde kılıcıyla Şehir'ini yiğitçe savunurken öldüğünü yazarlar. Fatih Sultan Mehmet de, onun savaşırken hayatını kaybettiğini öğrenince ölüsünü aratıp buldurmuş ve kahraman bir hükümdara gösterilmesi gereken saygıda kusur etmemişti.

Tarihi gerçek böyle olduğu halde, burada da duyguların gerçeğe karşı çıktıklarını görüyoruz, çoğu zaman yapıldığı gibi: "Tanrı'nın koruyuculuğundaki bir şehir nasıl olur da Müslümanların eline düşer? Kutsal Kilise'ye nasıl girebilir 'İmansız'lar? Hele, Şehir'in yiğit savunucusu imparator,

Türklerin eliyle can verir mi hiç? Yüce Tanrı ne yapmış yapmış, korumuştur onu."

İşte, bu duygular içindeki Bizanslılar, son hükümdarlarının öldüğü gerçeğini kabullenemiyorlardı kolay kolay.

Peki, eğer ölmediyse ne oldu imparatora? Nereye gitti Konstantin Dragazes?

Tarihin yanıtı belli. Ama bir de efsanenin yanıtı var.

Taşa Dönen İmparator

"Türkler Şehir'e girince İmparator hemen atına atlamış muhafız kıt'asının başına geçerek düşmanla çarpışmaya koyulmuş. Ama düşman çok kalabalıkmış, oysa, İmparator'un yanında bir avuç seçkin asker varmış. Yine de kahramanca çarpışıyorlarmış İmparator'la adamları, ne var ki, eşit olmayan koşullar yüzünden art arda kayıp vermeye başlamışlar. Ya ölüyorlar ya da ağır yaralanıyorlarmış. İmparator ise çevresini kuşatan düşmanla yiğitçe dövüşerek kafa kesiyor, kol koparıyormuş.

"İmansızlar birden bir zafer çığlığı atmışlar: İmparator'un soylu atı aldığı yaralarla ölü olarak yere yıkılmış, yıkılırken de süvarisini yere fırlatmış. O zaman, gece gibi kapkara bir zenci eğri palasını sallayarak İmparator'un üzerine atılmış; ama havaya kaldırdığı kolu mucizevi bir şekilde kalakalmış öylece: Tanrı'nın bir meleği ateşten kılıcıyla Türkleri püskürterek alıp götürmüş. Türkler de şaşkınlıktan ağızları bir karış açık durumda bakakalmışlar.

"Altın Kapı'nın yanı başında bir yeraltı mağarası varmış. Kayalığın altında, geçitleri, salonlarıyla uzayıp gidermiş bu kimsenin bilmediği mağara. Melek de, İmparator'u bir taşa dönüştürmüş ve o mağaraya saklamışmış işte. Bizas'ın son İmparator'u o karanlık yerde, Tanrı'nın meleğinin gelip kendisini hayata döndüreceğini, elinden tutup yaşayanların dünyasına götüreceğini beklermiş.

"İşte o zaman, İmparator, bir vakitler onunla nice kavgalara atıldığı güzel kılıcını eline yeniden alıp mağaradan çıkacakmış. Tanrı da, ona sayılamayacak kadar çok askerden oluşan bir ordu verecekmiş. O da, zafer kazanan imparatorların eskiden yaptıkları gibi, Altın Kapı'dan* geçerek Şehir'e girecekmiş, Türkler de önünden çılgınlar gibi kaçışacaklar, evmiş, saraymış, camiymiş demeden neresi rast gelirse oraya saklanmaya çalışacaklarmış; ama yine de kurtulamayacaklarmış ceza görmekten.

"Sevgili İmparator'un yönetiminde Şehir geri alındığı zaman ise hiçbir "İmansız'a acıma gösterilmeyecekmiş, öyle bir kıyıcılık yapılacakmış ki, Boğa Meydanı** kanlar içinde yüzecekmiş.

"Efsaneymiş", "masalmış" demez, dileyen dilediği gibi inanır inanmak istediğine, ne diyelim!

Rumeli Hisarı Nasıl Yapıldı?

Hem İstanbul hem de İstanbul'un ünlü anıtlarıyla ilgili efsaneler pek çoktur. Türkler de bu konuda Bizanslılardan geri kalmamışlardır. Bunlardan bazılarını görelim.

Yedinci Osmanlı Padişahı Sultan İkinci Mehmet, İstanbul'u fethetmeyi aklına koymuştu bir kez. Onu kararından kimse döndüremezdi. Ancak, gerekli önlemleri de almalıydı. Bu amaçla, büyük dedesi Yıldırım Bayezid'in, Boğaz'ın Asya kıyısında yaptırmış olduğu Anadolu Hisarı'nın karşısına bir hisar da kendisi yaptırmak istedi. Ama, orası Türklerin elinde değildi henüz. Bizans imparatoru ile Türk Padişahı dostça ilişkiler içindeydiler o sıralarda. Sultan Mehmet, bu ilişkiyi bozarak imparatoru kuşkulandırmak istemediğinden, Boğaz'ın Rumeli yakasındaki küçük bir toprak parçasını dostça dileklerle elde etmeyi tasarlamıştı.

* ***Altın Kapı (Latince Porta Aura):*** Yedikule Hisarı'nın batı duvarındaki antik kapı. Doğu roma İmparatorları bir savaştan zaferle döndükleri zaman bu kapıdan geçerek şehire girerlerdi.

** ***Boğa Meydanı (Forum Tauri):*** Beyazıt Meydanı.

Aslında, padişahın bu girişimi, gizlice Müslüman olmuş bulunan bir rahipten aldığı mektuptan kaynaklanmaktaydı. Boğaz'ın Rumeli yakasındaki kiliselerden birinin papazıydı bu rahip. Sultan İkinci Murat'ın öldüğünü öğrenince oğlu genç padişah İkinci Mehmet'e bir mektup göndermişti:

"İstanbul'u fethedecek ulu emir sensin" diyordu mektubunda. "Anadolu Hisarı'nın karşısında bir kale yaptırırsan, İstanbul'a erzak gelemeyeceği için burada kıtlık olacaktır. Sen de, gücü sınırsız askerlerinle bizim taraflara gelip şereflendirirsin buraları."

Mektubu alan genç padişah büyük bir ferahlık ve sevinç duyarak Edirne'deki sarayından yola çıkmış ve sözüm ona avlanmak için Karadeniz kıyılarındaki Terkos yöresine gelmişti. Buradaki kalenin komutanına armağanlar vermiş, Bizans İmparatoru Konstantin'e de avladığı hayvanlardan göndermişti. Bu arada, imparatorla kurduğu iyi dostluk ilişkilerine dayanarak, Boğaz sırtlarında bir av köşkü kuracak kadar büyüklükte toprak parçası istemişti Konstantin'den.

İmparator önce duraksamıştı biraz. Ancak, dostluk ilişkilerinin bozulmasını da istemiyordu. Bu nedenle, Türk padişahının isteğini yokuşa sürmeye çalıştı. Eğer, Sultan Mehmet, bir sığır derisinin kaplayacağı kadar toprak parçasıyla yetinirse sorun çıkmayacaktı. Bundan fazlası ise dostluk ilişkilerini zedeleyebilirdi. Bu sınırlamayla, Konstantin, bir yandan Türk padişahının gönlünü alırken öte yandan da onun yayılmasını önlemiş olacaktı aklınca.

Genç padişah, Bizans imparatorunun sözde cinliğini anlamıştı. Onun koşulunu kabul etti. Ama, kıvrak zekâsıyla bu işin üstesinden geleceğine güveniyordu. Hemen bir öküz boğazlatarak derisini yüzdürdü, sonra da deriden ince ince şeritler çıkartarak uç uca ekletti. Bununla da geniş bir alanın sınırlarını belirlemiş oldu. İşte, Rumeli Hisarı'nı da bu alana yaptırdı.

İnşaata başlandığı sırada, Bizans imparatoru, koskoca bir arazinin çevrildiğini öğrenmiş ve elçilerini göndererek Türk Padişahı'nın girişimine şu sözlerle karşı çıkmak istemişti:

"Biz, dostumuz Padişah Hazretlerine bir sığır derisinin kaplayacağı alan kadar araziye izin vermiştik; ama görüyoruz ki anlaşma koşullarına uyulmuyor. Bu iş dostluğa sığmaz."

Padişah da bunun üzerine elçilere, öküzün derisinden kestirttiği incecik şeritleri gösterdi:

"Biz, av köşkümüzü bu sığır derisinin çerçevelediği alan içine kuruyoruz. Eğer sınırı taşmışsam yıkalım."

Bu yanıt karşısında İmparatorun diyecek sözü kalmamıştı artık.

Sultan İkinci Mehmet, böylece Rumeli Hisarı'nın yaptırılmasını başlatınca o yakınlardaki kilisenin rahibi şöyle demiş padişaha:

"Padişahım yüce adınız Muhammed'dir. Kitabımızda Konstantiniyye'yi sizin alacağınız yazılıdır. Bu kalenin şekline bakınca da sizin adınız okunmalıdır. Ben bu işlerden anlarım. İzin verin de hisarınızı ben yapayım."

Padişahın uygun görmesiyle rahip, yapının mimarlığını üstlenir. Hisar bitirilince de padişah tarafından oranın muhafızlığına atanır.

Koca Top Güllelerini Avucuyla Durduran Ermiş

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşatmasıyla ilgili efsaneler de vardır. Halk arasında anlatılan efsanelerden birincisi şöyledir:

Türk ordusu Şehir'i kuşatmıştır; ama bütün uğraşmalarına karşın, alamamaktadır. Hele o koskoca korkunç toplar etkili olamamaktadır yeterince. Bunu da, Şehir'i koruyan ermişlerden birinin gücüne bağlarlar. Sözde bu ermiş, her bir

topun ateşlenmesi sırasında "Gâvurcuklarıma dokunmayın!" diyerek elini kaldırır, yüzlerce kilo ağırlığındaki taş gülleler de ermişin avucuna sanki bir nohut tanesiymiş gibi çarpıp yere düşerek bir türlü ulaşamazlarmış hedeflerine.

Genç padişah bu durumu görünce umutsuzluğa kapılarak şöyle dua etmiş:

"Ey Tanrım! Eğer, Konstantiniyye'nin fethi bana nasip olmayacaksa şu anda benim canımı al! Ama bu kutlu şehrin alınması benim alnıma yazılmışsa, o zaman şu ermiş kişinin canını al ki, daha fazla kan dökülmeden bu iş sona ersin."

Tanrı, genç sultanın dileğini kabul etmiş olacak ki, ermiş o anda ruhunu teslim etmiş. Türk askerlerinin Şehir'e girmesi de fazla uzun sürmemiş.

Yavedut Sultan

Aynı konuda yukarıdakinin benzeri, birde "Yavedut Sultan" efsanesinde anlatılıyor:

Bizans on gündür kuşatma altındadır; ama Bizanslılar da çok şiddetli bir direnme göstermektedirler. Bunu gören padişah, ulemayı ve şeyhleri toplayarak bu işin nereye varacağını sorar. O zaman Fatih'in hocası Ak Şemseddin şöyle konuşur:

"Siz hiç tasalanmayın padişahım, Tanrı'nın izniyle Konstantiniyye'nin fatihi siz olacaksınız. Lakin biraz sabretmek gerek. Şehir surların içinde, Şeyh Maksuz halifelerinden Yavedut Sultan diye bir zat vardır. Şehir onun dualarının sayesinde ayakta durmaktadır. Ama o ellinci günde ölecektir, siz de o zaman şehri fethedeceksiniz."

Dediği gibi de olur. Fatih, şehri fethedip de Ayasofya'ya gittiği zaman Terleyen Direk diye bilinen sütunun yakınlarında nurlar içinde bir cesedin kıbleye dönük olarak yattığını görür. Cesedin göğsünde al renklerle yazılmış "Yavedut" yazısı seçilmektedir.

Padişah cesedin yıkanmasını buyurur. O zaman Terleyen Direk'ten "Merhum yıkanmıştır, götürüp defnedin" diye bir ses duyulur. Eminönü'den buldukları bir kayığa koyarlar cesedi. Kayık onları kendiliğinden Eyüp yakınlarına götürür. O zaman merhumun tabutu kayıktan çıkar ve kazılmış bir mezar yerine gelerek orada durur. Gömütten "Yavedut!" diye bir ses gelmektedir. Merhumu oraya gömerler.

İstanbul'un efsaneleri anlatmakla biter mi? Başlı başına bir kitap yazmak gerekir bunlar için. Biz şimdilik bu kadarıyla yetinelim de, yurdumuzun efsanelerle örülmüş dünyasının bir başka bölgesinde sürdürelim gizemli yolculuğumuzu.

ALIR GÖTÜRÜR EFSANELER MARMARA'DAN AKDENİZ'E

Efsaneler dünyasında Çanakkale'den başlayarak Marmara kıyılarında bir gezinti yaptık. Bu arada İstanbul'u da tanıdık masalları ve efsaneleriyle. Şimdi yeniden başlangıç noktamıza dönsek de yolculuğumuzu güneye doğru, Ege'nin her kıyısı buram buram masal kokan büyülü toprağında sürdürsek... ne dersiniz?

Kuğuya Dönüşen Savaşçı: Kyknos

Kyknos, sözcük anlamına göre "Kuğu" demek zaten Yunancada. Bu kuşun öyküsü ise yurdumuzla ilgili. Aslında mitolojide geçen Kyknos adı çoktur ama biz Anadolulu iki Kyknos'u tanıyacağız konumuzla ilgili olarak.

Ege Denizi'ndeki iki adamızdan biri olan Bozcaada'ya "Tenedos" denirdi eski zamanlarda. Amasyalı Strabon'a göre daha önce de "Leukophrys"miş Bozcaada'nın adı. İşte bu adanın karşı kıyılarında Kolonai diye bir şehir varmış. Kyknos bu şehrin kralıymış. Babası denizler hakanı Poseidon'muş. Kyknos doğduğu zaman annesi onu deniz kıyısına bırakmış. Çocuğu bir kuğu kuşu büyütmüş. Kyknos büyüyüp gelişince Troia kralı Laomedon'un kızlarından biriyle evlenmiş ve ondan Tenes adında bir oğlu olmuş. Karısı ölünce Kyknos ikinci kez evlenmiş. Ne var ki bu kadın üvey oğluna gönül vermiş, oysa namuslu ve dürüst bir genç olan Tenes kadına bir anne gibi saygı göstermekteymiş.

Üvey oğlundan yüz bulamayan kadın öfkelenerek iftira etmiş Tenes'e. Güya delikanlı göz dikmişmiş babasının karısına. Kyknos, kadının çok etkisinde kalmış olmalı ki, işin aslı astarı nedir diye araştırmaya gerek bile duymadan bu iftiraya hemen inanıvermiş ve oğlunu bir sandığa koyarak denize atmış. Sandık dalgalar tarafından Leukophrys Adası'na gelmiş Poseidon tanrının koruyuculuğuyla. Tenes daha sonra oranın kralı olmuş ve adaya da kendi adını vermiş Tenedos diye.

Kyknos aradan zaman geçince hatasını anlamış ve oğluyla barışmak üzere Tenedos'a gelmiş. Ne var ki, üvey ananın sözüne uyarak kendisine karşı acımasız davranan babasını bir türlü bağışlayamamışmış genç prens. Kyknos, gemisini bir halatla kıyıya bağlayıp da karaya çıkmak üzereyken Tenes elinde bir baltayla gelmiş ve halatı kesmiş. Dalgalar da gemiyi alıp uzaklara atmış.

Troia savaşları arasında Akhilleus bölgede yağma ve çapul seferlerine girişmişti. Bozcaada'ya da çıkmıştı bu amaçla. Orada Tenes karşı koydu Akhilleus'a ama yenilmez kahramanın kargısıyla can verdi.

Poseidon oğlu Kyknos o yöreyle ilgili bir başka efsanede daha karşımıza çıkar. Yine Akhilleus'un yağma için yöreyi kasıp kavurması anlatılmaktadır bu efsanede.

Troas kıyılarına ilk ayak basan Akhalı Protesilaos, Hektor tarafından öldürülmüştü. Akhilleus da bunun öcünü almak için çevrede yağma hareketlerine girişti. Kyknos bu saldırganlara yiğitçe karşı koyarak onlardan pek çoğunu öldürdü. Öte yandan Akhilleus asıl Hektor'u aramaktaydı, ama Troialı yiğidin yazgısının yerine gelmesi için on yıl vardı daha. Bu yüzden elinde Pelion Dağı'ndaki ormanlardan kesilmiş kargısıyla ölüm saça saça ilerlerken Hektor'la değil ama Kyknos'la karşı karşıya geliverdi birden. Akhilleus şöyle seslendi ona:

"Kim olursan ol delikanlı öleceksin. Ama yaşamın Akhilleus'un ellerinde son bulacağı için yine de şanslı saymalısın kendini."

Böyle diyerek kargısını fırlattı. Ağır kargı doğruca gidip hedefini vurmuştu ama hiçbir yara açamamıştı. Çarpmanın şiddetiyle Kyknos'un göğsü biraz berelenmişti, hepsi bu. Poseidon'un oğlu o zaman şöyle seslendi Akhilleus'a:

"Ey tanrıça oğlu! Görüyorum ki hiç bir yara açılmadığı için şaşırıp kaldın. Ne vahşi at yelesiyle süslü şu başımdaki tolga, ne de sol koluma ağırlık yapmaktan başka bir işe yaramayan şu oyuklu kalkan yardımcı olabilirler bana. Ben onları birer süs diye taşıyorum ancak. Bana silah işlemezliğin nereden geldiğini merak ediyorsan dinle de öğren: Ben senin gibi Nereid oğlu değil, Nereidlerin babasını, onun kızlarını ve çepeçevre denizleri buyruğu altında tutan Tanrı'nın oğluyum"

Böyle dedikten sonra o da kargısını fırlattı. Kargı dokuz kat köseleyi delip onuncuda takılı kaldı. Akhilleus da saldırdı ama yine sonuçsuz kaldı bu girişimi. En küçük bir yara açamamıştı Kyknos'un bedeninde. Öfkesinden kızgın bir boğaya dönmüştü. "Benim bir vuruşta surları yıkan, ırmakları kana çeviren kollarım böylesine mi güçsüz kalacaktı?" diye söylendi kendi kendine.

Sonunda bir düşünce geldi aklına. Silahıyla ne denli vurursa vursun hiçbir zarar veremeyecekti Kyknos'a. Çünkü onu koruyan babası Poseidon'du. Olanca gücüyle Kyknos'a yüklendi. Kılıcının kabzasıyla yüzüne vura vura bir kayaya doğru sürdü onu. Sonra da sırt üstü yere devirdi. Sert dizlerini ve kalkanını göğsüne dayadı Kyknos'un. Tolgasının kayışını dolayarak sıka sıka soluğunu kesti. Akhilleus kurbanının silahlarını soymaya hazırlanıyordu ki, boşlukta kalakaldı elleri. Denizler hakanı Poseidon, oğlunu Akhilleus'un elinde bırakmamış, bir kuğuya dönüştürerek

kurtarmıştı onu. O güzel, alımlı beyaz kuş Kyknos'un adıyla anılır işte o gün bu gündür.

Teukros

Teukros, Troas bölgesinde akan Skamandros (Menderes) Çayı ile aynı bölgedeki İda Dağı'nın (Kazdağı) perisi İdaia'nın oğluymuş. Teukros'un Anadolu'ya Girit'ten geldiği de söylenir. O zamanki geleneklere göre Teukros biliciye danışarak nerede durmaları gerektiğini sormuş. Bilici de "canlıların saldırdıkları yerde" diye yanıt vermiş. Teukros ve adamları Troas bölgesinde Hamaksitos (Babakale) denen yere gelip açıkta gecelemişler. Onlar uyuya dursunlar, çok sayıda tarla faresi sürüler halinde gelerek silah ve donatımlarının deriden yapılma bölümlerini yemişler. O zaman Teukros bilicinin belirttiği yerin burası olduğunu anlamış. Oraya yerleşmişler ve Apollon Smintheus (Fare Öldüren Apollon) adına bir de tapınak kurmuşlar. Bu tapınak Khryse (Gülpınar) adındaki yerdeydi. Troia'ya karşı savaşan Akha orduları başkomutanı Agamemnon bu tapınağın rahibinin kızı Khryseis'i cariye olarak tutuyordu yanında. Daha önce de gördüğümüz gibi kızın babası Khryses değerli kurtulmalıklarla Agamemnon'a gelerek kızını geri almak istemiş ama ağır sözlerle kovulmuştu kral tarafından. Khryses de Apollon'a yalvarmıştı Agamemnon'un bu dinsizce davranışını cezalandırması için. Apollon da rahibine yapılan hakaretin öcünü almak için hedefini şaşmaz oklarıyla Akha ordusuna tam dokuz gün boyunca veba yağdırmıştı.

Sarıkız Efsanesi

İlkçağlardaki adıyla İda Dağı, günümüzdeki adıyla Kazdağı Anadolu-Türk geleneğinde de önemli bir yer tutmaktadır.

Alevi inançlarına göre ermiş bir kişi sayılan Sarıkız için çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Hepsi de değişik değişiktir bunların. Biz bunlardan bir tanesini aktaralım:

Hazreti Ali, Kan Kalesi'ni ele geçirirken, kale burcundan bakan kralın kızı, Ali'yi görmüş ve ona gönül vermiş. Bir söylentiye göre de çok güzel, çok iyi kalpli bir genç kızmış. Herkese yardım etmeyi severmiş. Gelgelelim onun bu nitelikleri dosttan çok düşman kazandırmış kendisine. Kızcağızın hakkında durmadan dedikodular çıkarılmış, iftiralar edilmiş. Öylesine ileri gidilmiş ki bu konuda, kızın kötü yola düştüğünü ve öldürülmesi gerektiğini söyleyenler bile çıkmış. Hiç kimse onunla bir arada bulunmak istemiyormuş.

Kızın babası bu olan bitene çok üzülüyormuş ama ne yapsın? Çevrenin baskılarına daha fazla dayanamayarak kızını almış, yanına da bir kaz katarak odun kesme, kaz gütme bahanesiyle dağa götürmüş.

Kızcağız orada oyalanırken babası onu dağda yalnız başına bırakarak gizlice kaçmış.

O dağın tepesinde hiç kimse bir geceden fazla yaşayamazmış. Ama Sarıkız'a bir şeycikler olmamış. Ovada yaşayanlar dağın tepesinde her gece bir ışığın yandığını görüyorlar ve pek şaşıyorlarmış buna.

Uzatmayalım, masum kız dağın doruğunda insanlardan uzak, kazlarıyla birlikte yaşamını sürdürüp gidiyormuş öylece. Bu arada çeşitli kehanetler göstermekten de geri kalmıyormuş. Bulunduğu yere nur yağar, kışın yollarını kaybedenlere yol gösterirmiş.

Aradan zaman geçmiş, babası kızını görmek için dağa tırmanmış. Onu dağın doruğunda tek başına bırakıp gittiği için vicdan azabı içinde yanıp tutuşmaktaymış adamcağız. Dağa tırmanırken ormanda yolunu kaybetmiş. O sırada karşısına bir ışık çıkmış, adam da ışığı izleye izleye dağın doruğuna kadar varmış. Işık orada bir silkinip Sarıkız oluvermiş. Adam buna çok şaşırmış, ama kızının da bir ermiş olduğunu anlamış. Oturup biraz sohbet ettikten sonra adam kızından abdest almak için su istemiş. Sarıkız eline bir tas

almış, kolunu dağın doruğundan uzattığı gibi Edremit Körfezi'nden suyla dolduruvermiş.

Kimi anlatımlarda kızın sırrı açığa çıktığı için oracıkta öldüğü bildirilir. Kimilerine göre ise babası Sarıkız'ı dağdan indirmeye ikna etmek için çalışır, ama başarılı olamaz. Bir süre sonra ikisi de ölür. Sarıkız'ın yattığı tepeye Sarıkız Tepesi, babasının gömülü olduğu yere de Babatepe adı verilir. Kazlardan dolayı dağa da Kaz Dağı denir.

Daha bir değişik biçimi vardır Sarıkız efsanesinin. Onun Hazreti Ali'nin kızı olduğu söylenir, kimi zaman da Selmanı Farisi (Selman-ı Pâk) ile geçer adı.

Bir Sarıkız yaşadı mı gerçekten? Ya da inancın hayal gücüyle yoğrulmasından mı çıktı bu söylence ortaya? Aslında önemi de yoktur bu soruların. Çok tanrılı dönem Zeus'un makamı yapmıştı İda Dağı'nı. İslam inancında da Sarıkız'ın makamı oldu orası Kaz Dağı adıyla. İnananlar için etiyle kanıyla gerçeğin ta kendisi olur Sarıkız. Bir geleneği inançla bütünleştirip yaşatanlara ne mutlu.

Sarıkız efsanesinde Kazdağı'nın adının nereden geldiğini görmüştük. Dağa çok tanrılı dönemlerde verilmiş olan İda adı yine bir efsaneyle ilgili.

Dardanos'un, bir anlatıma göre İdaios ve Dimas adlarında iki oğlu olmuş. İdaios, Troas bölgesindeki dağın eteğine yerleşmiş ve adını da dağa vermiş.

Şimdi Ege Denizi boyunca güneye doğru ilerleyerek Mysia topraklarına varalım ve efsaneler dünyasının ünlü bir kahramanını tanıyalım orada.

Telephos: Bergama'yı Kuran Yiğidin Öyküsü

En güçlü Yunan kahramanı Herakles'in birçok karısı vardı. Bunlardan biri de Arkadia kralı Aleos'un kızı Auge idi.

Apollon tanrının Delphoi'daki tapınağının bilicisi Aleos'a kızından doğacak bir çocuğun dayılarını öldüreceğini söylemişti. Bunun üzerine Aleos, kızını tanrıça Athena'nın ta-

pınağına adadı. Ama nasıl olmuşsa olmuş, günün birinde yiğit Herakles, Auge ile karşılaşmış ve görür görmez âşık oluvermişti kıza. Bu birliktelikten Telephos doğdu.

Ne var ki Aleos bunca önleme rağmen kızının yine de doğurduğunu öğrenince çok kızmıştı. Kehanetin yerine gelmesini önleyebilmek için hem Auge'yi hem de Telephos'u bir sandığa koyarak denize attırdı. Sandık yüze yüze Mysia kıyılarına geldi. Oranın kralı Teuthras, Auge ve oğlunu kurtardı. Anneyle evlendi, çocuğu da kendisine evlat edindi. Teuthras'ın ölümünden sonra Mysia tahtına Telephos geçti.

Bir başka anlatıma göre ise Auge, Mysia'ya tek başına gitmiş, orada köle olarak kral Teuthras'a satılmıştı. Bebek Telephos ise Arkadia'da bir dağa bırakıldı. Çocuk orada bir dişi geyik tarafından emzirildi. Bir süre sonra çobanlar tarafından bulunarak büyütüldü. Derken kaza ile iki adam öldürdü. Kehanet yerine gelmişti: Telephos'un bilmeden öldürdüğü o iki adam kendi dayılarıydı.

Bu olay üzerine Telephos Arkadia'dan kovuldu O da nereye yerleşmesi gerekeceği konusunda akıl danışmak üzere Delphoi bilicisine gitti. Tanrı sözcüsü Telephos'a Mysia'ya gitmesini öğütledi. O da bu söze uyarak Mysia'ya geldi. O sırada Auge, kral Teuthras'la evli değildi henüz. Teuthras genç adamı iyi karşılayarak onu ağırladı ve dahası Auge ile evlendirmek istedi. Ana-oğul birbirlerini tanıyamadıkları için az daha gerçekleşecekti de bu uğursuz evlilik. Ama tam birleşecekleri sırada aralarından bir yılan akıp gitti. Bunu tanrısal bir işaret olarak algılayan Auge ile Telephos o zaman ana-oğul olduklarını anladılar.

Auge daha sonra kral Teuthras ile evlendi. Kralın ölümü üzerine de Mysia tahtı Telephos'a kaldı.

Yunan ordusu Troia üzerine ilk sefere çıktığında donanma yanlış bir rota tutarak Mysia kıyılarına çıkmıştı. Akhilleus çapulculuk ve yağma girişimine burada da başladı. Ama kral Telephos ülkesini savunmaya kararlıydı. Saldırganlara

karşı yiğitçe savaştı ve onlardan birçoğunu da öldürdü. Derken Akhilleus'la karşı karşıya geldi. Acımasız kahramanın heybetli görünümü öylesine ürkütücüydü ki, Telephos silahlarını bırakıp kaçmaya başladı, "yiğitliğin onda dokuzu kaçmak, biri de hiç görünmemektir" sözü uyarınca. Akhilleus dev yapısının yanı sıra ağır silahlar nedeniyle iyice hantallaştığı için Telephos'u yakalayamayacaktı belki, ama araya şarap tanrısı Dionysos girdi ve işte o zaman Telephos'un ayağı bir asma kütüğüne takıldı. Kahramanımız tam da artık kurtulduğunu sandığı sırada boylu boyunca uzanıverdi yere. Akhilleus de fırsatı kaçırır mı, kargısıyla kalçasından vurdu Telephos'u.

Neyse, yaptıkları kıyım ve soygunu yeterli bulmuş olacaklar ki bir süre sonra çekip gitti Yunan donanması. Telephos aldığı yaradan ölmemişti, ama acılar içinde kıvranıyordu. Hiçbir hekim de iyileştiremiyordu yarasını. En sonunda danıştığı biliciler ona "bu yarayı kim açmışsa ancak o iyileştirebilir" dediler. Yarayı açan Akhilleus olduğuna göre Telephos da onun ardına düştü. Araya araya Aulis'te buldu kahramanı. Yunan donanması uygun bir rüzgâr bekliyordu orada yelken açmak için. Uzatmayalım, Telephos yalvardı, yakardı, yenilmez yiğidi kendisine acındırdı, Akhilleus da kargısının pasından biraz yaraya sürünce yara iyileşiverdi.

Telephos, Hellenistik dönemin en zengin ve en görkemli şehirlerinden biri olan Pergamon'un (Bergama) kurucu atası olarak kabul edilir. Ama şehre adını veren, Neoptolemos'la Andromakhe'nin oğlu Pergamos'muş.

Şimdi de kendileri yoksul ama gönülleri alabildiğince zengin, "iki gönül bir olunca samanlık seyran olur" misali mutluluğu parada, malda, mülkte değil de, birbirlerinde bulan, sevecen mi sevecen, konuksever mi konuksever yaşlı bir çiftin hem hoş hem de duygulandırıcı öyküsünü anlatalım. Bir Bergama masalıdır bu.

Philemon ile Baukis: Bir Bergama Masalı

Günün birinde tanrılar başbuğu Zeus "varsam şu ölümsüzlerin arasına da görsem halleri nicedir" diyerek almış yanına da ele avuca sığmaz haberci Hermes'i, inmiş Olympos'tan yeryüzüne.

Ölümlüler kılığında dolaşa dolaşa varmışlar bir evin önüne, çalmışlar kapısını, seslenmişler içeri "yollarını şaşırmış iki garip yabancıyız, açmaz mısınız kapınızı, almaz mısınız bizi konukluğa tanrılar hoşnut olsunlar diye sizden?" demişler. Ama açılmak şöyle dursun, aralanmamış bile kapı.

Böylece bin ev dolaşmışlar belki de, ama kimse konukseverlik göstermemiş onlara. Ya açmıyorlarmış kapıyı, ya da açsalar bile bu iki yabancıyı görünce kapatıveriyorlarmış hemen, "bizim kim oldukları belirsiz çulsuz, dilenci takımıyla işimiz yok" diyerek. Nice zengin konaklarından hep böyle aşağılayıcı yanıtlar almışlarmış.

Her yerden geri çevrilen tanrısal gezginler, artık umutlarını kestikleri bir sırada harap bir kulübenin önünde bulmuşlar kendilerini. Saz ve samanla kaplıymış kulübenin her bir yanı.

Kapı açılmış, yaşlı mı yaşlı bir kadın görünmüş. Kadın bakmış ki karşısında iki zavallı yolcu durmakta. Nicedir yol yürüdükleri, yorulup susadıkları belliymiş. Kadın "kimsiniz, necisiniz, nereden gelip nereye gidersiniz?" diye sormamış bile. "Aa, durulurmu öyle kapıda sayın konuklarım, buyursanıza içeri!" demiş.

Tanrısal konuklar içeri girince en az kadın kadar, belki ondan da yaşlı bir adam görmüşler. Neredeyse iki büklüm ihtiyarmış bu, ama çok güleryüzlüymüş.

"Buyurun sayın konuklarımız, oturun şu minderin üzerine de dinlenin biraz, yorulmuşsunuzdur. Size sunacak bir koltuğumuz bile yok, ama bağışlayın bizi, en iyi eşyamız bu" diyerek eski püskü, yamalı ama temiz bir minder gös-

termiş ihtiyar. Sonra bir kütük bulup karısıyla birlikte üzerine oturmuşlar tanrısal konukların karşısına geçip. İhtiyar adam,

"Benim adıma Baukis derler" demiş. "Karımın adı da Philemon"dur. Kaç on yıl geçti birlikte yaşamaya başladığımızdan beri bilmiyoruz. Belki altı, belki de yedi. Biz bize geçinip gidiyoruz böyle. Ne hizmetçimiz var, ne efendimiz, ne biz buyururuz kimseye, ne de kimse bize buyurur. Böyle gelmiş yaşamımız, dileriz ki tanrılardan yine böyle gitsin."

Adam böylece söyleşedursun, kadın ocağa kuru yapraklar, kabuklar atmış, güçsüz soluğuyla henüz sönmemiş kıvılcımları üfleyerek ateşi canlandırmaya çalışmış. Sonra kocasının kendi elleriyle sulayıp büyüttüğü sebzeleri ayıklamış, bir küçük tencereye koymuş onları. Üzerlerine de kimbilir ne zamandır sakladığı rengi kararmış, kurutulmuş etten katmış biraz. Ama yumuşak olsun diye önce kaynar sudan geçirmiş eti. Yemek ağır ağır pişinceye değin konukları sıkılmasın da oyalansınlar diye yorgun bacaklarını, kollarını yıkamış onların ılık suyla.

Yaşlı kadın sonra titreyen elleriyle üç ayaklı bir masa çekmiş ortaya. Masanın üçüncü ayağı kısa geliyormuş da, dengelemek için bir kırık çanak parçası koymuş altına. Sonra da iştah açsınlar diye masaya taze naneler, siyah ve yeşil zeytinler, hindibalar, kızılcıklar koymuş; ılık külde pişmiş yumurtalar, taze peynirler getirmiş. Yemek pişince o da gelmiş masaya. Kadıncağız daha neler çıkarsın konuklarına bilemiyormuş. Cevizler, üzümler, hurmalar, erikler, kokulu elmalar, incirler dizilmiş masanın üzerine. Bir testi de şarap bulmuş kadıncağız. Daha yeni çekilmiş şarap, tadı da pek öyle iyi değilmiş ama ne yapsın ihtiyarcıklar, ellerinde olan buymuş ancak.

Konuklar iştahla yemeklerini yedikçe ihtiyarların yüzleri de mutlulukla ışıldamaktaymış onları şöyle ya da böyle

ağırlayabildikleri için. Yapmacık değil, içten gelen bir konukseverlikmiş onlarınki.

İhtiyarların dikkatlerini şarap testisi çekmiş bir ara. Sık sık döktükleri halde çanaklarına, eksileceği yerde hep eski düzeyini koruyormuş şarap. İhtiyarları bir korkudur almış, dualar okumaya başlamışlar. Bir yandan da bağışlanmalarını diliyorlarmış konuklarından, bu denli yoksul bir sofra çıkardıkları için önlerine. Bir kazları varmış ihtiyarların ama onu yemek için değil de, kulübelerine bekçilik etsin diye besliyorlarmış. İhtyarcıklar bu kazı kesip de onu da sunmak istemişler tanrısal konuklarına. Zavallıcıklar doğru dürüst yürüyemedikleri halde kazın arkasından koşmaya kalkışmışlar, onu yakalamak için. Kaz kaçarken kendisini bir o yana bir bu yana attıkça, ihtiyarlar da bir o yana bir bu yana savruluyorlarmış. Kaz sonunda gelip tanrıların yanına sığınmış. Onlar da kestirmemişler hayvanı.

"Biz tanrıyız" demişler. "Sizin iyilik nedir bilmez komşularınız hak ettikleri cezaya çarptırılacaklar, ama sizlere hiçbir kötülük gelmeyecek. Yalnız şimdi siz bırakın evinizi de, dağın tepesine gelin bizimle birlikte."

İhtiyarların ikisi de uymuşlar bu söze. Değneklerini kaka kaka, oflaya puflaya tanrıların ardı sıra çıkmışlar yokuşu.

Doruğa varınca bir de ne görsünler! Bütün şehir sular altında kalmamış mı? Bir kendi evleriymiş ayakta kalan. Ama artık küçücük, harap bir kulübe değil de, görkemli ve göz alıcı bir tapınakmış o. Tanrılar başbuğu o zaman, "dileyin bakalım ihtiyarlar bizden ne dilerseniz" demiş.

Philemon ile Baukis birbirleriyle bir fısır fısır konuşmuşlar, sonra tanrılara dönerek:

"Tapınağınızın hizmetçileri ve bekçileri olmaktır dileğimiz" demişler. "Madem ki bugüne değin birlikte yaşadık, isteriz ki aynı anda tamamlayalım günlerimizi de, birimiz ötekinin ardından ağıt yakmasın."

Tanrılar iki iyi ihtiyarın dileklerini yerine getirmişler. Karı koca yaşadıkları sürece tapınağın bekçisi olarak kalmışlar. Sonra da yaşlanıp iyice bükülmüş belleri.

Bir gün tapınağın basamaklarına oturmuşlar da eski günlerini anıyorlarmış ki, birbirlerinin yapraklarla kaplandığını görmüşler her ikisi de. Güçlükle "elveda, ey benim sevgili eşim!" sözcükleri dökülmüş dudaklarından ve her ikisinin de ağzı kabuklarla kaplanmış, tepeleri dallanmış. Aynı kökten bir meşeyle bir ıhlamur ağacı çıkmış.

İyi yürekli, konuksever ihtiyarlar ölmemişler de böylece birer ağaca dönüşmüşler. Oradan geçenler çelenkler asarlarmış bu ağacın dallarına

LYDİA BÖLGESİNDE YARATILAN EFSANELER

Bergama'dan biraz içerilere, doğuya doğru yol aldığımızda Lydia'ya varırız. Nice efsanelere beşiklik etmiş bir yöremizdir orası da. Hazır yolumuz düşmüşken Lydia'da yaratılan efsanelerden bir kaçını görelim.

Tantalos: Tanrıları Sınayan Manisa Kralı

Lydia kralı Tantalos başbuğu Zeus'un oğluydu. İşlediği bir suç yüzünden Hades'te sonsuz bir cezaya çarptırılmıştı. Neydi suçu, bunu doğru dürüst yanıtlayan yok. Herkes kendince bir şey söylüyor. Tantalos –işlediği suç her neyse– cezasını yalnızca kendisi çekmiş olsaydı, denecek bir şey olmazdı. Ama üzerindeki lanet kuşaklar boyu sürüp gitmiştir. Kendisi de öteki dünyada sonsuz bir açlığa ve susuzluğa çarptırılmıştır. Öyle ki, hemen yanıbaşında duran ağacın meyve dolu dalı o elini uzatınca uzaklaşıverir hemen. Ayaklarının dibinden fışkıran pınar o su içmeye eğildiği zaman yerin derinliklerine kaçar.

Tantalos Anadolulu bir kraldı, ama oğlu Pelops yoluyla Yunanistan'da Argos soyunun kurucusu olmuştu. Troia önündeki Yunan orduları başkomutanı Agamemnon da onun soyundan geliyordu.

Tantalos ne suç işlemişti de, bu yüzden üzerindeki lanet kuşaklar boyu yakasını bırakmamıştı?

İşlediği ileri sürülen suç tek değil, çeşitlidir. Ama hangisini işlemiştir bu suçlardan, yoksa hepsini mi, bilemiyoruz. Bunlardan biri Troia kralı Tros'un oğlu Ganymedes'i kaçırmasıymış. Bunu da öç almak için yapmışmış. Tros, Troia'da verdiği görkemli şölene Tantalos'u çağırmamış da, o da bu yüzden kaçırmışmış Ganymedes'i. Bu güzel çocuğu Zeus da kaçırmıştı. Herhalde kendisinden önce davrandığı için kızmıştı Tantalos'a, kimbilir!

Bir başka söylentiye göre Tantalos'un suçu tanrısal sırları açığa vurmasıymış. Kendisi Zeus'un oğlu olduğu için belki de haberdardı bu sırlardan, ama neydi bu sırlar onu bilen yok. Hani açığa vurulmuşlardı ya Tantalos tarafından?

Tanrılar başbuğunun oğlu olduğu için kayırılırmış Tantalos. Olympos sakinleri sık sık sofralarına davet ederlermiş onu. Ama o, tanrısal nimetlerden yiyip içip tanrılara şükredeceği yerde böyle yapmamış. O yiyeceklerden ve ölümsüzlük veren şaraplardan çalıp ölümlülere götürmüş, onlar da bu nimetlerden yararlanarak ölümsüzlüğe kavuşsunlar diye. Tanrısal sır da ölümsüzlük sırrıydı belki. Ama bu suç bağışlanır türden br suç değildir tanrılar için. İnsanlar da ölümsüz olursa kime söz geçireceklerdi tanrılar? Benzeri bir suçu Prometheus işlemişti de yüzyıllar boyu zincire vurulu kalmıştı Kafkas Dağları'nda.

Tantalos'un işlediği söylenen suçlardan biri de bir köpekle ilgilidir. Zeus ona bir köpek emanet etmişmiş. Sonra Hermes'i gönderip köpeği istediğinde Tantalos geri vermeye yanaşmamış hayvanı, üstelik "nerede bilmiyorum" diye yemin ederek yalanla kandırmaya çalışmış tanrıyı.

Genellikle kabul gören bir öyküye göre ise Tantalos "bakalım söylendiği gibi tanrılar her şeyi bilip anlıyorlar mı" diye onları sınamaya kalkmış. Kendi öz oğlu Pelops'u kesmiş, pişirmiş ve de yemek niyetine koymuş tanrıların sofrasına. Aslında onların hiçbiri de her şeyin ne olduğunu pek bilmezmiş, ama bu kez bilecekleri tutmuş nasıl olmuşsa. Demeter'in dışında hiçbiri yemeğe elini uzatmamış. Demeter'in böyle yapması da kaçırılan kızı Persephone'yi düşündüğü için dalgın olması yüzündenmiş.

Zeus bu saygısızlığı ve haddini bilmezliği yüzünden Tantalos'u sonsuz cezasını çekeceği Hades'e göndermiş. Pelops'a ise yeniden can vermiş. İşte bu Pelops sonradan Yunanistan'a giderek bizim Mora dediğimiz, Yunancada ise "Pelops'un Adası" (Peleponnesos) diye bilinen yarımadaya kendi adını vermiş.

Pelops'un Yunanistan'daki maceraları –Anadolu dışında geçtiği için– konumuzla ilgili değil. İsteyen okurlarımız "Tanrıların Öyküsü" adlı kitabımızda Pelops'un maceralarını ayrıntılarıyla görebilir. Biz Tantalos'un oğlunu bir yana bırakalım da, kızının acıklı öyküsünü görelim şimdi.

Manisa'nın Bahtsız Prensesi Niobe

Tantalos soyu üzerindeki lanet, onun yalnızca oğlundan değil, kızından türeyen kuşakları da kovalamıştı. Dahası tümüyle kurumuştu kızının soyu.

Niobe idi bu prensesin adı. Babasının kendini beğenmişliği kızına da geçmişti anlaşılan. O da tuttu, bir tanrıçaya meydan okudu. Bu da onun felaketi oldu.

Thebai kralı Amphion'la evlenmişti Niobe. Bu evlilik onu altısı erkek, altısı da kız olmak üzere on iki çocuk annesi yapmıştı.* Niobe'nin gururu da bu doğurganlığından ileri gelmekteyti işte. Bu gururun verdiği sarhoşlukla ikiz

* Kimi kaynaklara göre Niobe'nin yedisi oğlan yedisi kız olmak üzere on dört çocuğu vardı

tanrı-tanrıça Apollon ve Artemis'in anaları Leto için düzenlenen bir törende şöyle konuştu:

"Daha bana hiçbir saçı saçılmaz ve buhur yakılmazken Leto adına yapılan bu kutlamalar, bu tapınaklar da ne demek oluyor? Benim babam Tantalos, tanrılar şölenine çağrılma onuruna erişmiş tek insandır, annemse Pleiadların kızkardeşi. Bir büyükbabam gökkubbeyi omuzlarında taşıyan Atlas, bir başka büyükbabam da tanrılar başbuğu Zeus'tur. O üstelik kayınbabam da olur benim. Bütün bunlara on iki çocuğumu da ekleyin, o zaman ben gururlanmayayım da kim gururlansın? On iki çocuğun yanında yalnızca iki çocuğun sözü mü olurmuş tanrısal bile olsalar? Ama gelin görün ki Leto kasım kasım kasılıyor bununla. Gelsin de benim çocuklarımı görsün, anlar o zaman neymiş döl bereketi."

Bir ölümlünün kendisini aşağılamasından dolayı son derece üzülen Leto, gitmiş anlatmış bunu çocuklarına. Tanrısal ikizlerden bu aşağılamanın öcünü almalarını istemiş. Çocuklar analarının dileğini yerine getirmez olurlar mı hiç? Her ikisi de okçu olan tanrı ve tanrıça kuşanmışlar oklarıyla yaylarını, haddini bilmez Niobe'nin günahsız on iki çocuğunu gidip avlamışlar tek tek. Kimi at sürerken, kimileri yağlanıp güreş tutarken çiçekli Lydia çayırlarında, kimi koşarken dudaklarında gülücüklerle, kimileri yemyeşil otlar üzerinde sere serpe uzanıp yatarken, kimileri de Toprak Ana'nın sunduğu yabani çiçekleri toplarken hedef olmuş tanrısal ikizlerin ölüm kusan oklarına. Her biri olduğu yerde kalakalmış niçin çarptırıldığını anlayamadan bu tanrı katından gelen cezaya.

Bir ana yüreği dayanabilir mi böylesi acıya? Günlerce yaş dökmüş Niobe. Sonra organları sertleşmiş yavaş yavaş duyularıyla birlikte. Derken günün birinde bütün bedeni taş kesmiş de, kıpırdayamaz olmuş yerli yerinden. Ama gözyaşları akmış durmuş binlerce yıldır hiç kesilme-

den. Hâlâ da akar dururmuş yitirdiği on iki çocuğunun acısıyla.

Manisa şehrinde bir kaya parçası vardır. Uzaktan bakıldığında bir kadın başını andırır. Gözlerinden yaş akan bir kadın başı. Niobe'nin başıymış o. Bütün gövdesi taşa kesmiş ama göz pınarları canlıymış hâlâ. "Ağlayan Kaya" diyorlar bu kadın başı biçimindeki taş parçasına. Gerçekten Niobe midir o kaya, bilinemez. Efsane böyle yakıştırılmış, böyle yorumlanmış, ne denir ki?

Niobe bir Anadolu kadınıydı. Yaşam verdiği on iki çocuğuyla Anadolu'nun kökü binlerce yıl öncesine uzanan Toprak Ana'sını, onun bereket ve doğurganlığını simgeliyordu. Leto da bir Anadolulu idi. Bir tanrıçaydı üstelik. Tanrısal ikizler Apollon ve Artemis'in annesiydi. O ikizler ki, Yunanistan nice sahip çıkmaya çalışırsa çalışsın, anaerkil düzenin egemen olduğu Anadolu'nun tanrı ve tanrıçalarıydılar.

Hazır günümüz Manisa ilinin topraklarında dolaşırken bu yörelerde yaşamış çok ünlü bir kralla ilgili olarak yaratılan öykülere geçelim. Midas adıyla bilinen bu kralı hemen hemen tanımayan yok gibidir. Phrygia kralıdır ama onunla ilgili efsaneler Lydia'nın başkenti Sardes'te geçer Zaten o dönemlerde Batı ve İçbatı Anadolu'daki Mysia, Karia, Phrygia gibi ülke ve bölgelerin sınırları birbirine karışmış gibidir. Midas, Phrygia kralıdır ama Lydia kralı gibi görünür efsanelerde daha çok. Onun iki ünlü efsanesi vardır. Bunları aktarmaya çalışalım.

Tuttuğu Her Şey Altın Olan Kral

Bizde pek bilinen ve de söylenen bir hayır dua biçimi vardır: "Tuttuğun altın olsun!" Mecazi anlamıyla şans ve başarı dileğidir bu. Ama gerçek anlamıyla ele alındığında, böyle bir özelliğe sahip olmanın pek de şans getirdiği söylenemez. Böyle bir olay kral Midas'ın başına gelmiş ama mutluluk getirmemiş ona.

Şarap tanrısı Dionysos çevresinde Satyrler, Bakkhalar ve çeşitli tuhaf yaratıklardan oluşma alayıyla Lydia ve Phrgia'da dolaşmaktaymış. Tam oradan ayrılacağı sırada Silenos'un yanında olmadığını fark etmiş. Şişman, dazlak kafalı, kıllı göğüslü, durmadan içtiği için her zaman sarhoş bir ihtiyarmış bu. Bacakları iri gövdesini taşıyamadığı için hep eşek sırtında katılırmış Dionysos'un alayına. Dionysos tanrının en sevdiği yaratık da oymuş.

Silenos o gün yine şarabı fazla kaçırmış, yaşının da etkisiyle sızmış kalmış bir yerlerde. Neyse ki Phrygia köylüleri onu bulmuşlar, çelenklerle süsleyerek kralları Midas'a götürmüşler. Thrakialı Orpheus tarafından Bakkha sırlarına erdirilmiş olan Midas, Dionysos'un yoldaşını tanımış ve büyük konukseverlikle ağırlayarak on gün on gece şölen vermiş onuruna. On birinci günü de götürüp onu genç tanrıya teslim etmiş.

Kendisini yetiştirmiş olan yaşlı dostuna kavuşmanın sevinciyle Dionysos ne isterse dileyebileceğini söylemiş Midas'a. Kral da hiç önünü ardını düşünmeksizin "dokunduğu her şeyin altın olmasını" dilemiş. Dionysos da onun bu dileğini kabul etmiş.

Midas, başına ne mutsuzluklar getireceğini bilemediği bu ödüle kavuşmaktan büyük sevinç duymuşmuş. Emin olmak için neye rastladıysa elini değdirmiş, görmüş ki hepsi de altın oluyor. Bir dala uzanmış. Dal hemen altına dönüşmüş. Yerden bir taş almış, taş altının kendine özgü rengiyle parıldamaya başlamış hemen. Bir toprak tümsekçiğine değmiş eli, toprak bir altın külçesine dönüşmüş. Ağaçtan bir elma koparmış. Herhangi bir elma değil de Hesperideslerin altın elmasıymış sanki elinde tuttuğu. Bir buğday başağı koparmış, başaktan altın tanecikleri dökülmüş. Kapıya dokunmuş, kapı ışık saçar olmuş sanki. Ellerini bir su birikintisinde yıkamaya kalkmış, avuçlarından altın damlacıkları akmaya başlamış. Mutluluğuna diyecek yokmuş kralın.

O böyle sevinç içindeyken uşağı çeşitli yemeklerle dolu bir sofra hazırlamış önüne. Midas elini ekmeğe uzatmış, ama parmaklarının dokunmasıyla ekmek sertleşivermiş elinde. Ağzına attığı yiyecekler bir maden tabakası halinde dişlerini kaplayıvermiş Şarap içecek olmuş, içtiği şarap değil de sıvı halindeki altınmış sanki. Sürüp gitmiş tuhaflıklar böylece. Yiyecek, içecek bolmuş ama hiçbiri açlığını gideremiyormuş ki! Dayanılmaz bir susuzluk boğazını kavuruyormuş. Sözün kısası, doymak bilmezliği yüzünden işlediği hata ona azap ve mutsuzluktan başka birşey vermemiş. O zaman uzatmış ellerini göğe doğru ve şöyle yakarmış Dionysos'a:

"Hata ettim, bağışla beni ey şarap tanrısı. Bana acı da, görünüşü iyi ama aslında uğursuzluktan başka bir şey getirmeyen bu yetenekten kurtar beni."

Neyse ki tanrı, iyi tarafına gelmiş de, onun hatasını kabul ettiğini de görerek şöyle demiş Midas'a:

"Madem açgözlülük sana mutsuzluktan başka bir şey getirmedi, öyleyse Sardes'in yanıbaşında akan çayın dağdan fışkıran kaynağına doğru tırman, gövdeni oradaki suyla arındır. Böylece hatanı da temizlemiş olursun."

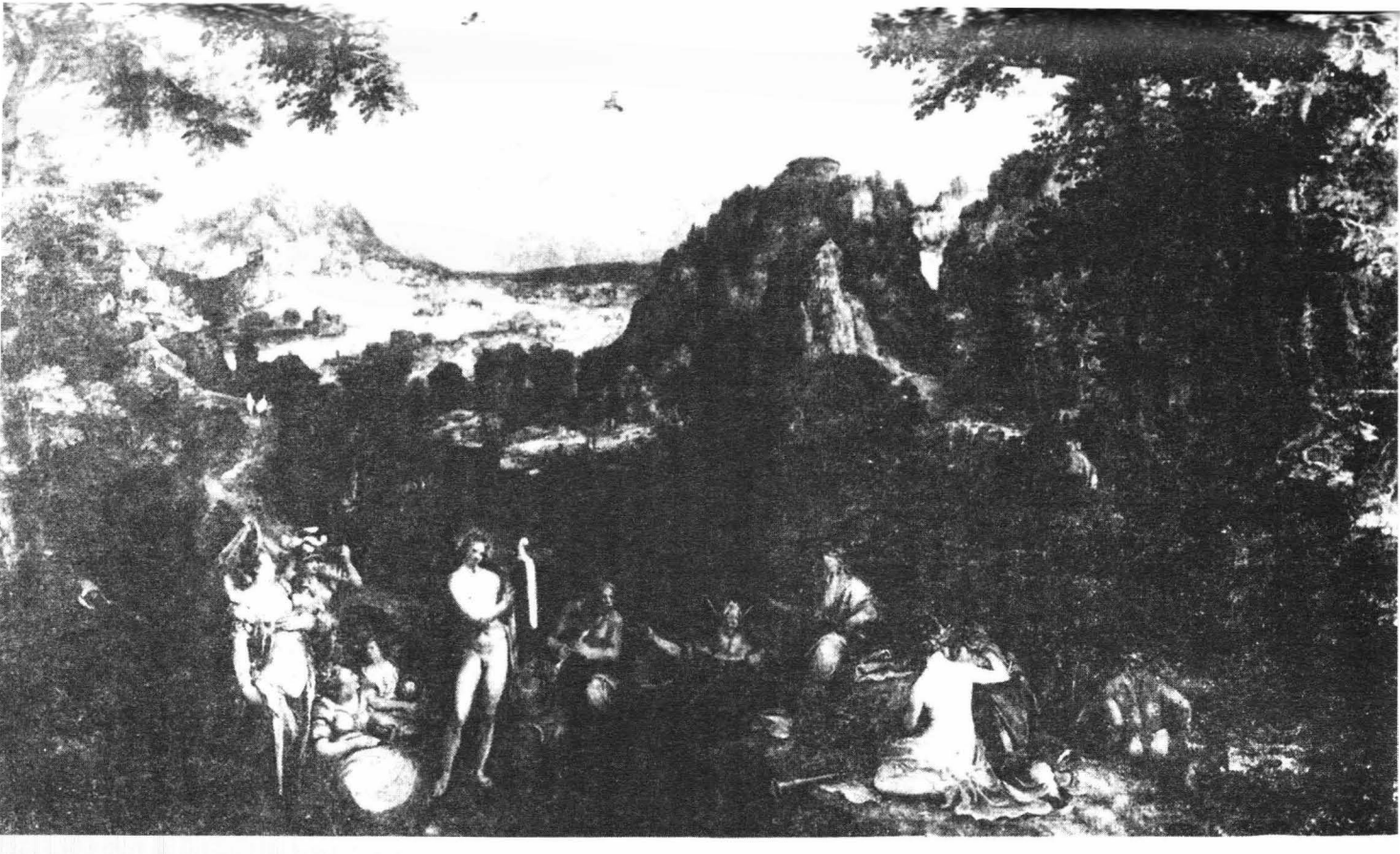
Midas, tanrının dediği gibi yaparak o suya girmiş ve bedenini kaplayan altınlar da çaya geçmiş. O zamanlar Paktolos diye bilinen Sart Çayı'nın rengi altın sarısıymış bu yüzden. Hâlâ da altın arayıp dururlar bu çayda.

Eşek Kulaklı Kral

Midas, mutsuzlukla biten bu zenginlik macerasından sonra bir daha açgözlülük etmemiş ve mutluluğu doğanın kucağında arayarak kırlarda, ormanlarda dolaşmaya başlamış. Efsane bu ya, bu gezintilerinden birinde keçi ayaklı tanrı Pan'a rastlamış. Pan kamıştan kavalını öttüre öttüre dolaşıyor ve peri kızlarına hava atıyormuş böylece çıkardığı dokunaklı seslerle.

Apollon ve Marsyas

Midas'ın Yargısı

Birde aklına nereden estiyse esmiş, Apollon'a meydan okuyacağı tutmuş. Güzel sanatların ve de müziğin tanrısı Apollon ile boy ölçüşmeye kalkmak olacak iş mi? Ama olmuş işte. Bir de hakem gerek. O da Tmolos (Bozdağ) Dağı'nın tanrısı olmuş.

Önce Pan başlamış yarışa. Kavalını uzun uzun yankılattırmış ovada. Onun yabansı müziği Midas'ı pek etkilemiş. Keçi ayaklı tanrı çalmasını bitirince kutsal Tmolos yüzünü Apollon'dan yana çevirmiş. Başı defne dalıyla taçlanmış altın saçlı tanrı sol elinde tuttuğu fil dişi kakmalı ve değerli taşlarla süslü lirini havaya kaldırmış. Tanrının usta parmakları tellerin üzerinde gezinirken çıkan tatlı ezgiler Tmolos'u büyülemiş. Dağ tanrısı o zaman Pan'a "Apollon'un karşısında eğilmelisin, onun liri senin şu basit kamışından çok üstün," demiş.

Tmolos Dağı'nın bu sağduyulu yargısına çoğunluk katılmış. Yalnız, Midas karşı çıkmış bu karara ve onları haksızlık etmekle suçlamış. O zaman Apollon tanrı "güzel müziği ayırt edemeyen kulak insan kulağı olamaz, o halde senin layığın bir çift eşek kulağı taşımak olmalıdır ancak" diyerek Midas'ın kulaklarını şöyle bir sıvazlamış. O zaman herkesin şaşkınlıktan açılan gözleri önünde kulaklar, uzamış, bir çift eşek kulağına dönüşmüş.

Midas'cık ne yapsın şimdi? Utancından kimselere görünemez olmuş. Sonunda bir başlık geçirmiş kafasına da ancak öyle çıkar olmuş halkının karşısına. Onun bu sırrını bir tek saçlarını kesen berberi biliyormuş. Ama bu sırrı başkalarına açmak kimin haddine!

Zavallı berber tanık olduğu gerçeği hiç kimseyle paylaşamamaktan dolayı büyük sıkıntılar içindeymiş. Neyse ki sonunda bir çözüm bulmuş kendine. Gidip gözlerden uzak bir yerde toprağa bir çukur açmış ve aylardır dayanılmaz bir yük taşır gibi taşıdığı sırrı Toprak Ana'nın bağrına fısıldayıvermiş. "Midas'ın kulakları eşek kulaklarıdır" diye-

rek. Toprağın bu sırrı kıskançlıkla saklayacağını düşünüyormuş.

Ama bir sır paylaşılırsa sırlığı kalır mı onun artık? Nitekim de öyle olmuş. Önce berber, sonra Toprak Ana derken dünya âlem öğrenmiş Midas'ın gizini. Hele ki Toprak Ana doğurucu gücü ve bereketiyle bir aldığını bin olarak geri vermez mi doğaya?

Gerçi berber kazdığı çukuru yeniden toprakla örtmüş ama oradan da hemen sazlar, kamışlar bitmiş. Bunlar aradan bir yıl geçip de iyice olgunlaşınca, bir de yel esmeye görsün, başlamışlar kral Midas'ın sözümona gizini dört bir yana yaymaya insan gibi dile gelip 'Midas'ın kulakları eşek kulaklarıdır" diye yankılanarak.

Peki Midas ne mi yapmış sırrı açığa çıkınca?

Eski efsaneler bu konuda pek bir şey söylemiyor, ama Türkiye'de yaratılan bu masala çağdaş bir yorum yine bir Türk yazarından geliyor. Apollon tanrı Midas'a bir çift eşek kulağı vermekle onu cezalandırmak istemiştir gerçi, ama bu ceza Midas için bir ayrıcalık, dolayısıyla da üstünlük aracı olmuştur. Asıl ceza Apollon'un insan kulaklarını ona geri vermesiyle olur. Midas, kendisini herkesten üstün kılan ayrıcalığını kaybederek sıradan biri oluverir bir anda. O zaman da herkesin aşağılaması ve alaylarıyla karşılaşır. Güngör Dilmen "Midas'ın Kulakları" adlı yapıtında Apollon'un verdiği cezayı gerçekte bir ödül gibi yorumlayarak katkıda bulunmuş Anadolu efsanesine.

Derisi Yüzülen Anadolulu Satyr: Marsyas

Midas'la ilgili olarak anlatılan bir başka efsane de Satyr Marsyas'ın acıklı öyküsüdür. Bu efsanenin konusu da bir müzik yarışmasıdır yine. Ancak bu kez Apollon'un karşısında Pan değil de Satry Marsyas vardır yarışmacı olarak. Konunun geçtiği yer biraz daha güneyde Karia bölgesindedir. Sayısız kıvrımlar çizerek akan Büyük Menderes Nehri'nin

suladığı bereketli ovalarda... Bu nehirden çıkan bir kol güneye doğru iner ve günümüz Muğlası'na doğru yol alır Çine Çayı adıyla. İşte efsane de bu çayla ilgilidir.

Derler ki kavalı bulan kişi Athena tanrıça imiş. Ama bir gün kavalını çalarken bir dereye yansıyan yüzünü görmüş. Kavalı öttürürken şişen yanakları yüzünden tanrıçanın güzel yüzü çirkin bir görünüm almaktaymış. Athena öfkeyle kavalı atmış elinden.

Bir başka anlatıma göreyse Hera ve Aphrodite tanrıçalar, Athena'nın kaval çalarken yüzünün aldığı gülünç hali görerek onunla eğlenmişler. Tanrıça bir derede yüzüne bakarak kaval çaldığı sırada gerçekten de çirkinleştiğini görmüş ve atmış kavalı elinden. Atarken de bunu kim bulur da öttürürse başına büyük bir bela geleceğini söylemiş. Bula bula Marsyas bulmuş kavalı. Marsyas'ın babası Hyagnis de bir müzisyenmiş ve Phrgia armonisi denilen diziyi de o bulmuşmuş.

Kulağı müziğe doğuştan yatkın olan Marsyas pek beğenmiş bulduğu kavalın sesini. Öyle ki, bundan daha güzel ses veren hiçbir müzik aleti olamayacağını ileri sürmüş. Derken daha da ileri giderek Apollon tanrıya bile meydan okumuş. "Benim kavalım senin lirinden daha güzel ses çıkarır" diyerek. Güzel sanatların ve müziğin tanrısı Apollon kaçacak değil ya yarıştan! "Buyur haydi gel hodri meydan!" demiş ve dikilmiş karşısına haddini bilmez Satyr'in. Ama bir de koşul sürmüş ileri: Kim kazanırsa kaybedene istediğini yapacak. Yarışma hakemi olarak Tmolos seçilmiş yine. Kimi kaynaklara göre ise sanat perileri Mousalar hakem olmuşlar. Kral Midas kendi ülkesinde yapılan bir yarışmayı izlemez olur mu? O da arzı endam etmiş yarışma yerine.

Her neyse, yarışma başlamış. İlk çekişme başabaş geçmiş. Bunun üzerine yarışma tekrarlanmış. Bu sefer Apollon bir kurnazlık yaparak lirini tersten tutup çalmış. Lirin tersi yüzü olur mu, ne taraftan tutulursa tutulsun aynı sesi verir

gene. Apollon bunu başardı ya, Marsyas'a da aynı şeyi yapmasını söylemiş. Akılsız Satyr ne bilsin Apollon'un düzenini? "O yapar, ben yapamaz mıyım" düşüncesiyle kavalı tersine çevirip öttürmek istemiş ama ses çıkmamış dilli kamıştan. Böyle olunca da yarışmayı kaybetmiş. Ama Midas tutturmasın mı "Marsyas'ın kavalı yine de Apollon'un lirinden üstündü" diye! Apollon tanrı o zaman "müziğin hasına duyarsız kulaklar ancak eşeğindekiler olabilir" demiş ve bir dokunuşla Midas'ın kulaklarını eşek kulağı örneği uzatıvermiş. Sonra da öfkesini alamayarak Marsyas'ı bir ağaca bağlamış ve canlı canlı yüzmüş derisini.

Derler ki, öfkesi geçince Apollon tanrı yaptığı bu vahşetten dolayı çok pişman olmuş da lirinin tellerini koparmış.

Doğanın kıllı yaratıkları Satyrler; kırların, ormanların ve suların perileri Nympheler, Marsyas'ın yakın dostu ve yetiştirmesi (ya da oğlu) Olympos, bir de çayırların yünlü ya da boynuzlu yaratıkları öylesine ağlamışlar, öylesine gözyaşı dökmüşler ki, toprağın bereketli bağrı en ince kılcal damarlarına değin içmiş bu gözyaşı selini, sonra da onu bir ırmağa dönüştürerek yeryüzüne göndermiş. Marsyas Çayı denmiş bizim bugün Çine Çayı adını verdiğimiz bu akarsuya.

Daha sonra güneyde, Karia bölgesinde gezerken anlatmamız gereken bir efsaneyi Midas'la ilgisi dolayısıyla daha önce anlatmış bulunuyoruz. Biz yine biraz kuzeye, Lydia bölgesine dönelim.

Herakles ile Omphale ya da Lydia Kraliçesinin Buyruğundaki Yiğit

Yenilmez kahraman Herakles bir çılgınlık anında çok sevdiği arkadaşı İphitos'u öldürmüştü. Bu suçtan arınmak için üç yıl boyunca Lydia kraliçesi Omphale koca yiğidi bir hizmetçi kadın gibi kullandı. Ona kadın giysileri giydirdi. Herakles yün eğiriyor, bulaşık yıkıyor, işlerinden arta kalan zamanlarda kraliçenin buyruğuyla onun yatağını da payla-

şıyordu. Omphale ise yiğidin öldürüp her zaman üzerinde taşıdığı Nemea aslanının postuna sarınıyor, onun ağır gürzünü de eline alıp başında bekliyordu. Gücü sonsuz yiğit, Omphale'nin oyuncağı olmuştu adeta. Kraliçe onu cezalandırmak için yumuşacık tüylü terlikleriyle vuruyordu arasıra. Aslanları, ejderhaları yok eden, tanrıların bile kendisinden çekindiği koca Herakles, zorunlu tutsaklığı yetmiyormuş gibi gönlüyle de tutsak olmuştu kraliçeye. Bu nedenle onun her yaptığına, her kaprisine kuzu kuzu boyun eğiyordu gücü sınırsız kahraman.

Omphale sarayında kapalı kalmaktan sıkılmış, kırlarda, çayırlarda dolaşmak istemişti biraz. Herakles'i de yanına aldı. Sarayın resmiyetinden, sıkıcılığından, bir sürü muhafız ve halayığın kalabalığından uzaklaşıp güzeller güzeli Omphale'yle başbaşa kalmak kahramanımızın arayıp da bulamayacağı bir fırsattı. Büyük bir sevinçle uydu kraliçenin buyruğuna.

Birlikte o koru senin, şu çayırlık benim diye gönüllerince dolaşıp durdular Tabiat Ana'nın bağrında. Kimi zaman bir ağacın gölgesinde dinlendiler, kimi zaman buz gibi pınarlardan su içtiler. Bütün bu yolculuk boyunca Omphale Herakles'in aslan postuna bürünmüş, onun gürze benzer sopasını da elini almıştı.

Böyle geze dolaşa yoruldular, uykuları geldi. Dinlenmek için kuytu bir köşe ararken Tmolos'un (Bozdağ) eteklerinde bir mağara çarptı gözlerine. İçeri girdiler, orada bir güzel karınlarını doyurduktan sonra ayrı ayrı birer köşeye çekilip uykuya daldılar.

Rastlantı bu ya, kırların ve çayırların keçi ayaklı tanrısı Pan da dağlık Arkadia'dan bıkmış, Batı Anadolu'nun yemyeşil binbir çiçekle süslü ovalarına gelmişti. Şehvetine gem vuramayan azgın tanrı "ah güzel bir Nymphe çıksa da karşıma onunla biraz hoşça vakit geçirsem" diye düşünüyordu. Nc var ki güzel peri kızları onun oralarda dolaştığını bil-

dikleri için köşe bucak kaçmışlar, nerede kuytu bir yer bulduklarsa oraya büzülüp gizlenmişlerdi korkularından. Çünkü azgın tanrıya bir göründüler mi onun saldırısından kurtulamayacaklarını iyi biliyorlardı.

Aslında Pan Yunanistan'dan kalkıp ta Anadolu'ya güzel kraliçeye rastlama umuduyla gelmişti. Güzelliği dillere destan bir kadından söz edilsin de Pan ilgisiz kalsın! Olacak iş değildi bu. Ama Omphale'yi gidip sarayında ziyaret edecek hali de yoktu tuhaf biçimli tanrının. O da işi oluruna bırakmıştı.

"Nasıl yapsam da bir peri kızı bulsam diye" dağı, ovayı araya araya mağaranın bulunduğu yere vardı. O sırada kır çiçeklerinin kokusundan daha değişik bir koku çarptı çapkın tanrının burnuna. Omphale'nin kokusuydu bu. Kırlarda, ormanlarda dolaşa dolaşa her tür çiçeğin kokusunu öğrenen Pan kraliçenin kokusunu tanıyıvermişti. Yüreği sevinçle hopladı. Gökte aradığını yerde bulmuştu. Güzeller güzeli Omphale'yi eline geçmiş sayıyordu artık. Ama yine de tedbiri elden bırakmamalıydı. Omphale'nin Herakles'le birlikte olduğu kulağına çalınmıştı çünkü. O insan azmanıyla karşılaşmak hiç mi hiç işine gelmezdi eciş büçüş Pan'ın.

Usul usul mağaradan içeri daldı. Eliyle sağa sola dokunarak karanlıkta Omphale'nin bulunduğu köşeye doğru ilerledi. Ama eli aslan postuna değince korkuyla ürperdi. Orada yatanın Herakles olduğunu sanmıştı. Ayaklarının ucuna basa basa geri gitti ve öteki köşeye yöneldi. Herakles orada üzerinde Omphale'nin giysisiyle uzanmış yatmaktaydı.

Pan'ın eli yumuşacık giysiye değince "işte bu sefer buldum aradığımı!" diye sevinçle uzandı Omphale sandığı Herakles'in yanına ve entarisinin eteğini sıyırarak okşamaya başladı. Ama Herakles uykusu arasında onun kıllı ellerinin dokunuşunu duymuş, "bu da nesi, mağaradan içeri keçi mi

girdi?" diye doğrulmuştu yerinden. O karanlıkta iyi göremediği için keçi sandığı Pan'ı kıllı bacağından kavradığı gibi havada döndürüp yere çarptı. Gürültüye Omphale de uyanmış. Herakles'in yanına gelmişti. Çalı çırpı yakarak mağarayı aydınlatınca zavallı biçimsiz tanrının yerde acıyla kıvrandığını gördüler, ikisi de bastı kahkahayı. Pan şimdi acısını unutmuştu da, utancından ne yapacağını bilmiyordu. Öte yandan ucuz kurtulduğuna sevinmiyor değildi. Herakles'e bulaşıp da sağ kalmış olmak duyulmuş değildi o güne değin. Yenilmez kahraman isteseydi, tanrılığına bakmaz, yamyassı ediverirdi garip Pan'ı.

Neyse ki, her ikisi de önce bir güzel eğlenmişlerdi onun bu süklüm püklüm haliyle, ama sonra da acımışlardı. Herakles ona;

"Haydi bakalım; teke misin, tanrı mısın her neysen, bırak kraliçelerin ardında dolaşmayı da git, peri kızlarında dene şansını" diyerek serbest bırakınca zavallıcık ardına bakmadan çıkıp gitti mağaradan. Söylendiğine göre bir daha da yakınından bile geçmemiş oraların "aman, ne olur ne olmaz, şu Herakles yabanisine çatmayayım da, cehennem kayıkçısı Kharon'un kayığına binip Hades'e inmeye bile razıyım" diyerek.

Gyges'in Sihirli Yüzüğü

Anadolulu tarihçi Heredotos'un anlattığına göre Lydia'da önceleri Herakles soyundan gelme krallar egemenlik sürmekteydi. Bu soyun son kralı olan Kandaules ölünce Lydia tahtına Mermanadlar hanedanı geçti. Bu soyun ilk kralı Gyges idi. Son kral ise zenginliğiyle ünlü Kroisos (Krezüs-Karun) olmuştu.

Tahtın el değiştirmesi konusunda Heredotos'un anlattığı kadarıyla olağanüstü bir olay yoktur. Ama Anadolulu tarihçi ve gezginin çağdaşı olan Yunanistanlı düşünür Platon (Eflatun) bu el değiştirme öyküsüne biraz efsane katar:

"Gyges, Lydia kralının hizmetinde bir çobanmış, günün birinde bir sağanak ve bir deprem yüzünden yer çatlamış, hayvanların otladığı yerde derin bir yarık açılmış. Bunu görünce şaşakalan çoban yarığın içine inmiş ve orada görülmedik birçok güzel şey arasında içi oyuk, üstü delik deşik, tunçtan bir at görmüş. Eğilip içine bakmış atın, insan boyundan büyük bir ölü görmüş; ölünün parmağında altın yüzükten başka bir şeyi yokmuş. Bu yüzüğü alıp yukarı çıkmış. Çobanlar, her yıl başında olduğu gibi, krala hesap vermek için toplandıklarında, Gyges bu toplantıya parmağında yüzükle gelmiş. Otururlarken, yüzüğün taşını farkına varmadan avucunun içinde çevirmiş. Bunu yapar yapmaz yanında oturanlar kendisini görmez olmuşlar, nereye gitti diye soruşturmaya başlamışlar. Şaşakalmış herkes. Yüzükle oynarken taşı çevirince gene gözle görülür olmuş. Böylece işi çakan Gyges, yüzüğün tılsımını denemiş, bakmış ki, yüzüğün taşını içeri çevirince görünmez oluyor, düzeltince görünüyor. Bunun üzerine saraya girenlerin arasına katılmanın yolunu bulmuş. Sarayda kralın karısını baştan çıkarmış, onun yardımıyla kralı öldürüp yerine geçmiş..."*

Evet, Gyges kralı öldürüp onun yerine geçmiş, karısıyla da evlenmiş, ama Heredotos bu olayı –masal öğeleri katmadan– biraz değişik biçimde anlatıyor. Kısaca özetleyelim:

Herakles oğulları soyunun son kralı Kandaules'in çok güzel bir karısı varmış. Kral karısına delicesine sevdalıymış. Dünyada ondan daha güzel bir kadın yokmuş krala göre.

Kandaules'in askerleri arasında en fazla hoşlandığı ve en önemli işlerini gördürdüğü Daskylos oğlu Gyges diye biri varmış. Kral yine bir gün karısının güzelliğinden söz etmişse de, bu arada şunları söylemiş Gyges'e:

* *Devlet*, Eflatun. Çevirenler: Sabahattin Eyüboğlu - M.Ali Cimcoz. Remzi Kitabevi, 3. Basım

"Bakıyorum ki, ben karımın güzelliğinden söz ettiğim zaman sen pek de inanır gibi görünmüyorsun. Öyleyse onu kendi gözlerinle hem de çıplak olarak gör de bak o zaman nasıl inanıyorsun."

Gyges kralın bu sözlerinden dehşete kapılmış. Onun, kendisini sınamak için böyle konuştuğunu sanmış. "Yapmayın, etmeyin efendim, insan kendi kralının karısını nasıl çıplak görebilirmiş? Ben dünyada sizin karınızdan daha güzel bir kadın olmadığına inanıyorum, ne olur istemeyin bunu benden!" dediyse de söz geçirememiş efendisine.

Uzatmayalım, kralın üstelemesiyle onların yatak odasına gizlenmiş. Kraliçe yatağa girmek üzere soyunmuş, dökünmüş, Gyges saklandığı yerden hayran hayran seyrediyormuş onu. Tam odadan çıkacağı sırada Gyges'i görmüş kadın, ama bunu belli etmemiş. Ertesi gün de Gyges'i çağırtarak şöyle demiş ona:

"Senin için iki yol var Gyges: ya Kandaules'i öldürüp hem Lydia tahtını hem de beni alırsın, ya da görmemen gereken şeyi gördüğün için ölürsün. Her iki halde de ikinizden biri ölecek. Ya bu suçu işlemeye seni zorlayan o, ya da beni çıplak görmekle edep dışına çıkmış olan sen."

Gyges bakmış ki bir yanda kendi canından olmak var, öte yanda da cinayet işlemek. Ama bu cinayetin sonucu olarak hem güzeller güzeli bir kadına, hem de Lydia tahtına sahip olacağı için o da ikincisini yeğlemiş ve kraliçenin de suç ortaklığıyla efendisini öldürmüş.

Phrygialı Agdistis'ten Ana Tanrıça Kybele'ye

Anadolu'nun Ana Tanrıça geleneği tarih öncesi çağlara İ.Ö. 8500 yıllarına tarihlenen Neolitik (Cilalı Taş Çağı) döneme değin uzayıp gidiyor. Bu dönemlerle ilgili en önemli merkezler ise Konya ilimizdeki Çatalhöyük ile Burdur ilimizdeki Hacılar. Bu merkezlerdeki kazılar sonucu bulunan

Ana Tanrıça heykelcikleri bu tanrıçanın önem ve işlevini çok güzel belirliyor.

İşte bu Ana Tanrıça değişik çağlarda ve toplumlarda değişik adlar alıyor. Ne var ki hangi adla bilinirse bilinsin özü ve temeli Cilalı Taş Çağı'ndaki Ana Tanrıça'dır. Kybele adıyla Phrgia'nın ulusal tanrıçası derecesine yükselen bu özde değişmez Anadolulu tanrıça Roma çağında, dahası Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bile korumuştu önemini.

Ana Tanrıça'nın gelişiminden *Tanrıların Öyküsü* ve *Uygarlıklar Kavşağı Anadolu* adlı kitaplarımızda ayrıntılarıyla söz ettiğimiz için burada yeniden uzun uzun anlatmayacağız aynı konuyu. Anadolu Efsanelerini konu alan bu kitabımızda onun Phrygia'da geçen değişik bir yaratılış öyküsünü İ.S. II. yüzyılda yaşamış olan Yunanlı gezgin ve coğrafyacı Pausanias'tan aktararak sunacağız:

"Zeus'un bir gece uykusu sırasında gördüğü bir düş üzerine tohumları yeryüzüne dökülmüş. Toprak bu tohumlarla döllenerek bir süre sonra çift cinsiyetli bir yaratık getirmiş dünyaya. Çocuğa 'Agdistis' adını vermişler. Ne var ki tanrılar ürkmüşlermiş bu tuhaf yaratıktan. Onun erkek organını kesmişler, kesilen bu organdan bir badem ağacı çıkmış. Ağacın meyveleri büyüyüp de olgunlaşınca Sangaris (Sakarya) Irmağı'nın kızı bu ağaçtan bir badem koparıp göğsüne koymuş, ama badem hemen kayboluvermiş ve kız da gebe kalmış. Kız doğum yapınca bir teke, çocuğun bakımını üstlenmiş ve büyütmüş onu. Attes adındaki bu çocuk öylesine güzel bir delikanlı olmuş ki, insanlar arasında eşi yokmuş daha. Agdistis çocuğa âşık olmuş. Eh, artık tümüyle kadın olmuştu ya!

Attes ergenlik çağına erişince kralın kızıyla evlenmek üzere Pessinus'a gitmiş. Tam düğün töreni yapılmaktaymış ki Agdistis çıkagelmiş birden. Attes bunun üzerine çıldırarak erkeklik organını kesmiş. Aynı şeyi kızın babası da yapmış. Agdistis bir süre sonra da bu davranışından pişmanlık

duymuş, Zeus'a yalvararak Attes'in bedeninin çürüyüp bozulmamasını sağlamış."*

Phrygialıların ulusal tanrıçası olan Kybele'nin en önemli tapım merkezi Pessinus'ta (Sivrihisar yakınındaki Ballıhisar) idi. Tanrıçaya orada "Agdistis" adıyla tapınılmaktaydı.

Bir başka anlatıma göre Sangarios'un kızı Nana'nın canı badem çekmiş ve Agdistis'in organından çıkan ağaçtan bir badem koparıp yemiş. O anda gebe kalıp Attis adı verilen çocuğu getirmiş dünyaya. Bir su perisiyle bir ağaçtan olma çocuk ormanda büyümüş ve eşsiz güzellikte bir delikanlı olmuş. Derken Agdistis görmüş bu güzeller güzeli çocuğu. Görür görmez de çılgıncasına âşık olmuş ona. Gerçi badem ağacı Agdistis'in erkek organından türediği için Agdistis bu güzel delikanlının büyük babası da sayılıyormuş ama artık erkekliği gidip de tümüyle kadın olduğuna göre, bu kişiliğiyle torununa sevdalanmakta bir sakınca görmemiş anlaşılan.

İyi hoş da, güzel delikanlının o taraklarda bezi yokmuş demek ki, Agdistis'in sırnaşmalarına yüz vermemiş. Sen misin böyle yapan! Agdistis de aklını başından alıvermiş zavallı gencin ve de onu kendi kendisini iğdiş etmeye zorlamış. Tanrılar onun erkeklik organını kesmişlerdi ya, o da bunun öcünü Attis'ten almak istedi belki de.

Attis'cik ne yapsın! Gitmiş, kendisine hayat veren badem ağacının dibinde kesmiş organını. Toprağa dökülen kanlarından da menekşeler bitmiş.

Ne var ki Agdistis yaptığına pişman olmuş biraz sonra. Attis çok kan kaybetmiş olmalı ki, kendi kendine açtığı yaradan ölüp gitmiş zavallıcık. Agdistis tanrılara yalvarıp bir lütuf sağlamış delikanlı için. Saçları sonsuza değin hep uzayacak, serçe parmağı da oynayacakmış. Bedeni hiç bozulmayacakmış böylece.

Bu efsanlerde Kybele, Agdistis, Nana birbirine karışır ve içinden çıkılmaz bir hal alır. Ama hepsinin ortak nokta-

* Pausanias ou Voyage Historique de la Grèce.

sı toprağın bereket ve doğurganlığını simgelemesidir. Anadolulu Kybele Yunanistan'da Rheia (Rhea) olur ve tanrılar başbuğu Zeus'u doğurur. Attis de onun sevgilisidir.

Attis üzerine anlatılan bir öykü de şöyledir:

Attis Phrygia'da Kalaos diye birinin oğluymuş. Çocuk büyüyünce gidip Lydia'ya yerleşmiş ve oranın halkına Tanrılar Anası'nın gizemlerini öğretmeye başlamış. Tanrıça o kadar çok seviyormuş ki bu genci, Zeus ona olan öfkesinden Lydia tarlalarına bir yaban domuzu salmış. Domuz ekinleri alt üst emiş, insanları öldürmüş. Attis de ölenler arasındaymış. İşte bu yüzdendir ki, Pessinus'taki Galatlar hiç domuz eti yemezlermiş.

Pandareos: Zeus'un Köpeğini Çalan Lydialı

Lydia ile ilgili olarak anlatılan bir başka efsane de Pandareos içindir.

Titan Kronos, kendisini tahttan indirecekleri korkusuyla yeni doğan bütün çocuklarını yutmaktaydı. Rhei en son doğan çocuğu Zeus'u kurtarmak için kundağa sarmış olduğu bir taşı bebek niyetine kocası Kronos'a yutturmuş, Zeus'u da Girit'te İda Dağı'ndaki bir mağaraya kapatmıştı. Çocuğu beklesin ve içeriye kimseyi sokmasın diye altından bir de köpek dikmişti mağaranın kapısına. Zeus orada büyüyüp babası Kronos'u tahtından devirdikten sonra evrenin egemenliğini eline geçirmiş ve kardeşleriyle paylaşmıştı bu egemenliği. Altın köpek o zaman Girit'teki Zeus tapınağına bırakıldı. Gelgelelim, Pandareos diye biri bu köpeği bekçilik ettiği yerden alıp Lydia'ya götürdü ve emanet olarak kral Tantalos'a verdi. Bir süre sonra köpeği geri almaya geldiğinde Tantalos onu vermediği gibi, bir de inkârda bulunmuş "bende köpek yok" diye. Üstelik yemin de etmiş. Bunların çekişmelerine pek kızan Zeus her ikisinide cezalandırmış. Pandareos'u bir taşa dönüştürmüş hırsızlığından dolayı, Tantalos'u da Spylos Dağı (Manisa Dağı) altına hapset-

miş. Tantalos'un Hades'te sonsuz bir işkenceye çarpılmasına neden olan suçlarından biri de bu eylemiymiş söylendiğine göre.

Gordias ya da "Kördüğümün Öyküsü"

Phrygia'nın başkenti Gordion'un kurucusuymuş Gordias. Şehrin hisarına bir araba yerleştirmiş. O arabanın oku çözülmez bir düğümle bağlıymış. Bu düğümü kim çözmeyi başarabilirse Asya krallığı onun olacakmış. Büyük İskender fetihlerine başladığı zaman Gordion'a geldiğinde uzu uzun uğraşacağı yerde bir kılıç vuruşuyla kolayca kesivermiş düğümü. Bilindiği gibi Büyük İskender Asya Kıtası'nın büyük bölümünü fethetmiş.

Phrygia'nın ilk kralı Midas, Tanrılar Anası Kybele ile Gordios'un oğluymuş. Pessinus'taki Kybele tapınağını da Midas kurmuş ve oranın baş rahibi olmuş.

Ankhuros: Yerin Yuttuğu Phrygia Kralı

Ankhuros, Midas'ın oğluymuş. Günün birinde başkent yakınında büyük bir toprak kayması olmuş. Yer öylesine yarılmış ki şehir de o yarığın içinde kaybolup gidecekmiş adeta. Ankhuros bunun üzerine tanrı sözcüsüne danışmış. Sözcü de ona en değerli şeyini uçuruma atmasını söylemiş. Ankhuros en eğerli eşyasını ve hazinelerini attığı halde yine de kapanmamış yarık. En sonunda da kendisini atmış uçurumdan aşağı, yarık da o zaman kapanıvermiş.

Nannakos: Tufan'ı Önceden Bilen Phrygia Kralı

Efsanevi Phrygia krallarından biri de Nannakos'tur. Üçyüz yıl yaşayacağına, o öldükten sonra ise tufan olacağına inanmaktaymış halkı. Bu tufandan kimse kurtulamayacakmış.

Gerçekten de o öldüğü gün tufan olmuş. Deukalion'dan başka sağ kurtulan olmamış bu tufandan.

Lityerses: Herakles'e Meydan Okuyan Dinarlı Zorba

Phrygia bölgesinde egemenlik süren krallardan birisi de Lityerses'miş. Midas'ın oğluymuş ve Kelainai (Dinar) kralıymış. Bölgesine yabancı biri geldiği zaman onu sofrasına çağırarak yedirir, içirir, sonra da tarlalarına ekin biçmeye yollarmış. Yabancıyı orada ekin biçme yarışmasına çağırırmış, ama üstün gelen her zaman kendisi olduğu için rakibinin kafasını keser, gövdesini de ekin demetlerine bağlarmış.

Günün birinde Herakles'in yolu düşmüş oraya. Lityerses onu da yarışmaya çağırmış ama gücü sonsuz yiğitle kim başa çıkabilmiş ki o çıksın! Bu sefer kaybeden Lityerses'in kendisi olmuş. Kahramanımız bu zalim kralın başını kesmiş, gövdesini de Maiandros'a (Menderes Nehri) atmış.

İZMİR VE YÖRESİNDE OLUŞTURULAN EFSANELER

İzmir ilimizin Ege Denizi kıyısındaki en kuzey ilçesi Dikili, en güneydeki de Selçuk'tur. Antik dönemdeki Aiolis ve İonia kentlerinin büyük bölümü bu iki uç arasında yer almaktaydı. Özellikle İonia gerek sanatı, gerek düşünürleri, gerekse efsaneleriyle Batı uygarlığının beşiği olmuştu. "İlyada" ve "Odysseia" destanlarının yaratıcısı koca ozan Homeros'un İzmirli, ünlü düşünür ve doğa bilimcileri Thales, Anaksimenes ve Anaksimandros'un Miletoslu (Milet), Anaksagoras'ın Klazomenailı (Urla), diyalektik felsefenin babası Herakleitos'un da Ephesoslu (Efes-Selçuk) olduklarını hatırlamak yeterlidir sanırız.

Ege bölgesinin günümüz İzmir, Aydın ve Muğla illerine bağlı kıyı kesimleri mitolojinin en güzel efsanelerinin de yaratıldığı yörelerdir aynı zamanda. Öyleyse bu efsaneleri yaşaya yaşaya, Ege bölgesinde kuzeyden güneye doğru bir geçmiş zaman yolculuğuna ne dersiniz?

Kolophonlu Arakhne'nin Öyküsü ya da Örümceğe Dönüşen Güzel Kız

Zekâ ve akıl tanrıçası Athena bu niteliklerinin yanı sıra çok da güzeldi. "Önde Savaşan" (Promakhos) sıfatıyla savaşın da temsilcisiydi. El işlerinde çok hünerli olan tanrıça, özellikle dokumacılıkta ünlüydü.

Athena Olympos'ta tanrılar ve tanrıçalar arasında bu becerisini sergileye dursun, yeryüzünde bir ölümlü güzel kız da birbirinden hoş örtüler, kumaşlar dokuyarak haklı bir ün kazanmıştı çevresinde. Bu kız Kolophon'da yaşıyordu, adı da Arakhne idi. Ürettiği dokumaların güzelliği dilden dile dolaşa dolaşa tanrılar katına değin ulaşmıştı. Dokumacı tanrıça Athena ilgisiz kalır mı hiç bunu duyar da? Bu kızı görmek, neler ortaya çıkardığını öğrenmek istedi.

Öte yandan Arakhne –gördüğü ilgiden başı dönmüş olacak ki– günün birinde hiç yapmaması gereken bir hata yaptı: Athena tanrıçaya meydan okudu dokumacılıkta.

Nicedir bu ölümlü kızı tanımak isteyen Athena, kendisiyle boy ölçüşmek istendiğini duyar da kaçırır mı eline geçen fırsatı? Hemen yaşlı bir kadın kılığına bürünerek Olympos'taki sarayından indi yeryüzüne. Doğruca Arakhne'nin evine giderek önce bir öğütte bulunmak istedi bu kendini bilmez kıza:

"Bak kızcağızım," dedi. "İhtiyarlık kötüdür, bilirim. İnsana hastalıklar, düşkünlükler getirir. Ama bütün bu olumsuzlukların yanı sıra deneyim de kazandırır. Sen sen ol, dinle bu ihtiyarın öğüdünü de vazgeç ölümsüzlerle boy ölçüşmeye kalkışmaktan. Ölümlüler içinde birinci olmanın onuru ve gururu yetmiyor mu sana? Ben senin yerinde olsaydım sarfettiğim sözlerden dolayı özür dilerdim Athena tanrıçadan. Eğer böyle yaparsan o bağışlayacaktır senin haddini bilmezliğini."

Athena böyle konuştu ama onun sözlerine kulak asan kim? Gurur öylesine aklını başından almıştı ki Arakhne'nin, özür dilemek şöyle dursun, daha da bir dikeldi ihtiyar bir kadın sandığı tanrıçanın karşısında:

"Sen aklını yitirmiş olmalısın ihtiyar! Görüyorum ki yaşlılık iyiden iyiye bükmüş belini. Bu kadar uzun yaşamak bir şey kazandırmaz insana. Sen, kızın varsa kızına, gelinin varsa gelinine sakla bu öğütleri. Benim akıla gereksinmem

olsaydı onu yine kendimden alırdım. Hem ben Athena'ya meydan okumuşken niye karşıma çıkma yürekliliğini göstermiyor, anlamıyorum."

Arakhne'nin bu sözleri bardağı taşıran damla oldu. Athena, ölümlü kızın bu son küstahlığı üzerine başından takma beyaz saçlarını çıkardı, belini doğrulttu, göz alıcı güzelliği ve tanrıçalığının bütün görkemiyle çıktı ortaya:

"Athena'yı bekliyordun öyle mi! Athena karşında işte. Hadi göster bakalım ustalığını!

Biri ölümlü, öteki ölümsüz iki kadın birer dokuma tezgâhı bulup geçtiler başına tüm becerilerini sergilemek için.

Athena Olymposluların yaşamını işliyordu. Kendisinin –Atina şehrinin sahipliğini ele geçirmek için– denizler hakanı Poseidon ile yarışmasını ve daha bir çok tanrısal olayları resmetti kumaş üzerine. Yapıtını kendi simgesi olan zeytin ağacıyla bitirdi.

Arakhne ise, özellikle Zeus'un bütün çapkınlık öykülerini dökmüştü kumaşa olağanüstü bir ustalıkla.

Athena, Arakhne'nin hem tanrıların kirli çamaşırlarını ortaya dökmesine fena halde içerlemişti, hem de ustalıkta kendisinden daha üstün oluşuna. Kızın tezgâhındaki örtüyü çekip yırttı büyük bir öfkeyle. Bununla da yetinmedi, kızgınlığını alamamış olmalı ki, elindeki şimşir mekikle birkaç kez vurdu Arakhne'nin alnına. Böylesine bir hakarete uğramayı hiç beklemeyen kızcağız boynuna bir ip dolayarak kendisini astı. Bu kez de tanrıçanın sözüm ona acıyacağı tuttu. Arakhne'ye:

"Ölmeyeceksin, ama madem tavanlara asılı kalmak istiyorsun, kal öyle. Dokumayı da çok sevdiğine göre, sen ve soyundan gelecek olan çocukların durmadan dokursunuz artık!"

Daha sözlerini bitirir bitirmez bir değişiklik başlamış Arakhne kızın gövdesinde. Kolları, bacakları ufalmış, sonunda da bizim "örümcek" diye bildiğimiz, tavan köşelerin-

de asılı kalırken bir yandan da durmadan ağ dokuyan o küçük yaratığa dönüşmüş. Eski Yunan dilinde Arakhne "örümcek" anlamına geliyor zaten.

BİLİCİLİKTE ANADOLU-YUNANİSTAN REKABETİ VE ANADOLU'NUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Kolophon on iki İon şehrinden biriydi. Kalıntıları İzmir ilimizin sınırları içindeki Değirmendere kasabası yakınlarındadır. Buranın hemen güneyinde de Apollon tanrının en önemli bilicilik merkezlerinden Klaros bulunmaktaydı. Bu merkez Yunanlıların ünlü kör bilicisi Teiresias'ın kızı Manto tarafından kurulmuşmuş. "Mantevo" (kehanette bulunmak) fiilinden türeyen Manto sözcüğü bu kadının niteliğini ve mesleğini belirliyor zaten. Hem babası hem de kendisi bilici olan Manto'nun oğlu Mopsos da annesinin ve büyükbabasının izinden giderek bilicilik mesleğini sürdürüyor. Mopsos'un babası Apollon tanrı imiş. Çoğu kahramanlarda olduğu gibi bir de ölümlü fbabası varmış Mopsos'un. Adı Rhaikos imiş.

Bu Mopsos, annesinin Klaros'ta kurmuş olduğu Apollon tapınağının bilicisiymiş. Kolophon şehrini kuran da Mopsos'muş. Troia savaşlarıyla ilgili bölümde kendisinden söz ettiğimiz bilici Kalkhas, Yunanlıların en güvendikleri ve sözlerine bel bağladıkları kişilerden biriydi. Bir çok isabetli kehanetlerde bulunmuştu. İşte bu ünlü bilici Kolophon'da Anadolulu meslektaşı ile karşılaşmış ve uğradığı büyük yeniligi sonucunda kahrından ölmüştü. Zaten bir tanrı sözüne göre Kalkhas kendisinden üstün bir biliciyle karşılaşacak ve o gün ömrü sona erecekti.

Mopsos, Kalkhas'ın bir yabani incir ağacını göstererek oradaki küçük incirlerin kaç tane oldukları sorusuna "on bir tanedirler" diye yanıt vermiş ve üstelik ağırlıklarının ne kadar çekeceğini de söylemiş. Yanıtın doğru olduğu anlaşılınca Kalkhas üzüntüsünden ölmüş.

Bir başka anlatıma göre ise Kalkhas, gebe bir domuzun karnında kaç yavru bulunduğunu sormuşmuş Mopsos'a. Mopsos da "biri dişi olmak üzere üç yavru var" diyerek soruyu doğru yanıtlamış ve bunu kanıtlayınca da Kalkhas kederinden ölmüş.

Mopsos ve Kalkhas üzerine anlatılan değişik öykülerde hep Anadolulu bilicinin üstünlüğü dile getirilmektedir. Bunlardan birisine göre Lykia kralı bir sefere çıkacakmış. "Sonuç ne olur?" diye öğrenmek üzere her iki biliciye de danışmış kral. Kalkhas onun bu savaştan yengiyle çıkacağını, Mopsos ise yenileceğini söylemiş. Sonuç Mopsos'un dediği gibi olmuş ve Kalkhas da üzüntüsünden kendisini öldürmüş.

Kalkhas'ın ölümü konusunda anlatılan öykülerin hepsi de Anadolu'da geçer. Bu öykülerin çoğunda daha önce de belirtildiği gibi Kalkhas Anadolulu meslektaşı Mopsos karşısında yenik düşmeyi içine sindiremeyerek ya üzüntüsünden ölüyor ya da kendi eliyle son veriyordu yaşamına. Bir öyküde de Kalkhas'ın nasıl öldüğü –yine Anadolu'da olmak üzere– değişik bir biçimde veriliyor:

Günümüz Aliağa ilçesinin hemen yanıbaşında antik dönemde "Myrina" adıyla bilinen bir şehir vardı. Bir Aiol şehriydi burası. İşte oradaki kutsal korulukta Kalkhas bir bağ yetiştirmişmiş. Ama o yöredeki bir tanrı sözcüsü yetiştirdiği üzümün şarabını içemeyeceğini söylemiş Kalkhas'a. Bağ yeşermiş, üzüm vermiş. Üzümden şarap yapılmış. Kalkhas bir şölen düzenlemiş ve komşularını çağırmış, onlara şaraplar sunmuş. Kendisi de şarabını içmek üzere bardağını kaldırdığı sırada aklına o bilicinin sözü gelmiş de başlamış kahkahalarla gülmeye, "hani yetiştirdiğim bağın şarabını içmek nasip olmayacaktı bana! İşte koydum kadehime ve içiyorum" diyerek. Ama öylesine gülmüş, öylesine gülmüş ki, gülmekten katılıp kalmış ve şaraptan tek bir yudum bile içemeden ölmüş gitmiş.

Ephesos (Efes) Nasıl Kuruldu

İlkçağların en önemli ve en büyük şehirlerden olan Ephesos'un kuruluşu efsanelere dayandırılır. On iki İon şehrinden biriydi Ephesos. İ. Ö. 10. yüzyılda kurulduğu sanılan Ephesos Kimmerlerin, Lydialıların, Perslerin egemenliğini tanıdı. Hellenistik dönemde yıldızı iyice parlamaya başlayan Ephesos, Anadolu'nun en büyük ve kalabalık şehri olmuştu. İ. Ö. II. yüzyılda Roma döneminin başlamasıyla birlikte Ephesos, Romalıların yönetimine girmiş oldu. En parlak dönemini ise imparator Augustus'un başlattığı "Pax Romana" (Roma Barışı) çağında yaşadı. Hristiyanlığın başlangıç dönemlerinin en önemli olaylarına da sahne olmuştu Ephesos. Bu nedenledir ki kutsal bir şehir niteliğini de kazanmıştı.

Konumuz efsaneler olduğuna göre, tarihsel bilgileri bir yana bırakıp Ephesos üzerine anlatılan efsaneleri görelim.

İ. S. II. yüzyılda yaşamış bulunan Lydia doğumlu yazar ve coğrafyacı Pausanias'ın söylediklerine bakılırsa şehir Kystros (Küçük Menderes) Irmağı'nın oğlu Ephesos tarafından kurulmuş ve bu nedenle de kurucusunun adını almış.

Bir başka efsanede ise Atina kralı Kodros'un oğlu Androklos'un Ephesos'u nasıl kurduğu şöyle anlatılıyor:

Androklos daha Anadolu kıyılarına göçmeden önce, kurmaya niyetlendiği şehrin neresi olacağı konusunda çağın gelenekleri uyarınca tanrı sözcüsüne danışmış. Sözcü de ona bir balık ve bir yaban domuzunun yol göstereceğini söylemiş. Androklos, adamlarıyla birlikte Anadolu'ya gelmiş. Bir gün, karınlarını doyurmak üzere balık kızartırlarken bir kıvılcım sıçrayıp çevredeki çalılığı ateşe vermiş. O sırada çalılıkta uyumakta olan bir yaban domuzu alevleri görünce korkuyla yerinden fırlayıp kaçmaya başlamış. Hem balığı hem domuzu aynı anda gören Androklos tanrısal ke-

hanetin gerçekleştiğini düşünerek yaban domuzunun ardından gitmiş. Hayvanı yakaladığı yerde öldürerek şehri de oraya kurmuş.

Artemis Tapınağının Öyküsü

Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri sayılan ve Ephesoslu Artemis adına kurulan tapınağın geçmişi, tarihsel verilere göre İ. Ö. 700 yıllarına değin uzanıyor. Küçük bir sunak olan bu ilk yapıdan sonra değişik tarihlerde tapım bölümleri eklenmiş yapıya. Ama asıl tapınak İ. Ö. 560 yılında Giritli mimar Khersiphron ve oğlu tarafından yapılmaya başlanmış. Bu tapınağın İ. Ö. 356 yılında Herostratos adında bir deli tarafından yakıldığı söylenir. Bu "Arkhaik Dönem" tapınağıdır.

Tapınak ikinci kez İ. Ö. 334 tarihinde yapılmış. Bu da "Hellenistik Dönem" tapınağıdır. Birincisinden de görkemli olan bu tapınak İ. S. 263 yılında Gothlar tarafından yıkılmış, kalıntıları da Aziz Yahya Kilisesi ve Ayasofya gibi erken Hristiyan dönemi yapılar için kullanılmıştır. Bir zamanların dünya harikalarından biri olan bu olağanüstü yapıt-tan kala kala tek bir sütunla içi su dolu bir temel çukuru kalmış günümüze.

Tarihsel verilerin özeti kısaca böyle. Ama işin bir de efsane bölümü var. Böylesine büyük ve görkemli bir yapıt meydana getirilir de işin içine efsane girmez olurmu? Kural burada da değişmiyor elbette ki.

Tapınak Artemis tanrıça için kurulmuştu, ama bu Artemis bizim bildiğimiz durmadan av peşinde koşan, okları hedefini şaşmaz, kız oğlan kız Apollon'un ikizi olan Artemis'ten bir hayli farklıydı. Buna da şaşmamalı. Ephesosluların Artemis'i, adı bir yana bırakılırsa Anadolu'nun Ana Tanrıça geleneğinin bir uzantısından başka bir şey değildi. Doğurganlığını ve toprağın verimini simgeleyen birçok meme vardır göğsünde. Coğrafyacı Strabon, ikizlerin annesi

tanrıça Leto'nun, çocukları Ephesos'ta doğurduğunu belirtiyor. Ephesos'un limanı Panormos'un bulunduğu kıyının biraz yükseğinde, çoğu selvilerden oluşmuş ve her çeşit ağaçın yetiştiği Ortygia varmış. Şahane bir koruymuş burası. Ortasından da Kenkhrios Çayı geçermiş. Leto tanrısal ikizlerini burada doğurmuş ve o çayda yıkanmışmış. Süt anne Ortygia'nın ilk defa süt verdiği kutsal yer ve tanrıçanın altında ilk defa dinlendiği söylenen zeytin ağacı da buradaymış.

Bu koruluğun yukarısında Solmissos Dağı bulunmaktaydı. Kuretesler burada konaklıyor ve Leto'nun Hera'dan saklanabilmesi için gözcülük ediyorlarmış.

Pausanias'a göre Amazonlar, Artemis tapınağını çok eski zamanlardan beri biliyorlar ve Ephesoslu Artemis'e kurbanlar sunuyorlarmış. Dahası, Herakles tarafından bozguna uğratıldıkları zaman da oraya sığınmışlarmış. Ama tapınağı kuran onlar değillermiş. Tapınak ülkenin yerlisi olan Kresos diye biriyle Kaystros Irmağı'nın oğlu Ephesos tarafından yaptırılmışmış.

Tapınak hakkında bir de şöyle bir öykü anlatılır: Mimar yapının bütün parçalarını yerli yerine koymuş, ama sütun başlıkları üzerine konması gereken "arşitrav" (baştaban) adını verdiğimiz en büyük parçayı ne yaptıysa yerleştirmeyi başaramamış. Bu duruma öylesine üzülmüş, öylesine üzülmüş ki, eğer ertesi gün de bir çözüm bulamazsa kendi yaşamına kendi eliyle son vermeyi koymuş kafasına. O gece Artemis tanrıça mimara düşünde görünerek tapınağın ertesi sabah tamamlanmış olacağını söylemiş. Mimar sabahleyin uyandığında tapınağın gerçektende bitirilmiş olduğunu görmesin mi? Bu nedenle tapınağın gökten bitirilmiş olarak indirildiği söylenirmiş.

Tapınağı İ. Ö. 356 yılında, tarihte bir ad bırakmak amacıyla Herostratos adında bir delinin yaktığı söylenirse de bu öykü çok kişi tarafından biraz kuşkuyla karşılanıyor. Koca

taş yapının tek bir kişi tarafından –hem de onca koruyucu tarafından görülmeksizin– yakılmış olması aklın alacağı bir iş değil. Tapınak zamanla bir çeşit banka ve hazine işlevi görmüştü. Varlıklı yurttaşlar paralarını ve değerli eşyalarını bankaya yatırırmış gibi koyarlardı buraya. Bir de tanrıça adına işletilen arazilerin, taş ocaklarının gelirleri de burada saklanırdı. Rahiplerin kesin yetkileri bulunmaktaydı tapınaktaki bu servet üzerinde. Tapınağın bir deli tarafından yakıldığı hikâyesi bu zenginliklere el koymak için bir bahane miydi acaba? Ne var ki, yangın ertesinde başrahibin yaptığı açıklama iyice pekiştiriyor bu kuşkuyu.

"Yüce tanrıçamız bunca gücüne rağmen nasıl oldu da koruyamadı kutsal tapınağını? Buna gücü mü yetmedi yoksa tapınağın yanmasına göz mü yumdu?"

Başrahip "halk nasıl olsa körü körüne inanır ne söylersem söyleyeyim" diye mi düşündü yoksa gözlerinin içine baka baka insanlarla dalga mı geçmek istedi, bilemiyoruz. Ama verdiği yanıt mizah edebiyatının başyapıtları arasında yer alabilecek niteliktedir. Şöyle yanıtlamış soruyu:

"Yüce Tanrıça o gün tapınakta olmadığı gibi Ephesos'ta da değildi. Kraliçe Olympias'ın doğumunda hazır bulunmak üzere Makedonya'ya gitmişti. Bu yüzden koruyamadı kutsal tapınağı."

Soruyu soranların bu yanıtla tatmin olup olmadıklarını, ya da diyecek bir şey bulamadıkları için kendi dillerinde bir "la havle" çekip çekmediklerini tarih bize söylemiyor. Ama aynı tarih 55x115 boyutlarında, 127 mermer sütunlu, neredeyse tamamı taştan yapılma bu dev ölçülerdeki yapının hiç kimseye fark ettirmeden benzinsiz, mazotsuz, patlayıcısız olarak hem de tek bir kişi tarafından rahatça cayır cayır nasıl yakılabildiğini de söylemiyor.

Tanrıça Artemis'in sıfatlarından biri de 'lokhevo' (doğurmak) fiilinden türeyen 'Lokheia' idi. Bu sözcük 'doğumda hazır bulunan' anlamına geliyor. Rahibin demesine

göre Artemis bu sıfatıyla gitmiş oluyor kraliçe Olympias'ın sarayına. Olympias, Makedonia kralı Philippos'un (Filip) karısı ve Büyük İskender'in annesi idi. Gerçek olsun, efsanevî olsun ünlü kahramanlara asıl babasının yanında bir de tanrısal baba uydurma geleneğine uyularak Büyük İskender'e tanrılar başbuğu Zeus yakıştırılmıştı baba olarak. Anlatıldığına göre Zeus bir yılan biçimine girerek Olympias'ı koynuna almış, bu birliktelikten de Büyük İskender doğmuşmuş. Eh, tanrıların en büyüğünün oğluna ebe olarak da bir tanrıça (!) yakışırdı herhalde. Hele ki bu buyruk Zeus'tan geldiyse "hayır" demek Artemis'in ne haddine! Tası tarağı toplayıp pür telaş soluğu Olympias'ın sarayında almış olmalı geleceğin bu büyük fatihini dünyaya getirmek için. Herostratos da onun yokluğunu öğrenmiş nasıl öğrenmişse, elini kolunu sallaya sallaya gelip kimseye kendisini göstermeden bu dünya harikasını kolayca yakmış demek ki.

Büyük İskender Anadolu'yu fethi sırasında bu masalı duymuştu. Tapınak onun doğduğu gece yandığına göre, bilmeden Büyük İskender neden olmuş bu yangına dolayısıyla. O da bu zararın bir bölümünü olsun gidermek amacıyla tapınağın onarımına katkıda bulunmak istemiş, hatta Strabon'un bildirdiğine göre Ephesoslulara bundan önceki ve gelecekteki bütün harcamaları vaat etmiş. Ama Ephesoslular "bir tanrının diğer tanrılara adak vermesinin yakışık almayacağını" söyleyerek onun yardım önerisini geri çevirmişler. İskender tanrılar başbuğunun oğluydu ya, demek babasından tanrılık da geçmiş oluyordu kendisine. O da buna inanmış olmalı ki bir süre sonra (İ. Ö. 331) Mısır'a gidip orada kendisini Ammon'un oğlu sıfatıyla tanrı ilan ettirdi. Ammon, Mısırlıların Zeus'uydu. Miletos yakınındaki Didyma Apollon tapınağının sözcüsü de İskender'i "Zeus'un Oğlu" ilan ederek tanrılığını pekiştirmişti büyük fatihin.

Yedi Uyurlar

Putataparlık sona erip de Hristiyanlık dönemi başlayınca bu kez de o doğrultuda efsaneler üretilmeye başlandı. Bunlardan biri de Ephesos'taki bir mağarayla ilgilidir. Mağaranın adı "Yedi Uyurlar" mağarasıdır.

Peki bu mağarının öyküsü nedir? diye sual eylerseniz onu da şöyle hikâye etmişler eskiler:

Hristiyanlık diye bir din çıkmış miladi yılların hemen başlangıcında. Bu dinin yandaşları eski inançları tanımıyorlar, suretleri yapılıp tapılan ne kadar tanrı ve tanrıça varsa toptan yadsıyorlarmış hepsini de. Tek bir Yaratan tanımaktaymışlar bu yeni dine inananlar. Adları saymakla bitmez tanrı ve tanrıçaların tümünü bir kalemde yok sayıyorlarmış, bu uğurda her zorluğu, dahası ölümü göze alrak. İsa diyorlarmış, Meryem diyorlarmış, "göklerdeki Baba'mız" diye birinden söz ediyorlarmış, "ama tanrıların babası Zeus'a pek benzemiyormuş bu. Üstelik Paulos diye biri gelmiş Ephesos'a da, halkın anlamadığı bir sürü laf etmiş koca tiyatroda. Bir de durup dururken "bırakın putlara tapmayı, bırakın Artemis heykelleriyle oyalanmayı, hepsi yalandır onların" gibisinden sözler söylemesin mi! Neredeyse bir isyan çıkaracakmış halk "Bizim Artemis'imiz uludur, senin dediklerin de kim oluyormuş?" diyerek. Sonunda yatıştırmışlar halkı ama Paulos denen kişi bir daha tutunamamış oralarda da, gitmiş Roma'ya. Derler ki, Roma'da da karıştırmış ortalığı da, bu yüzden başını kesmişlermiş Paulos'un orada.

Her şeye rağmen temel atmış olmalı ki bu Paulos, gittiği, konuştuğu yerlerde, inananları günden güne artıyormuş. Ama sayıları henüz az, yöneticilerse zorba mı zorba oldukları için inançlarını dışa vuramıyorlarmış pek. Öyle yapanların zulümlerden zulüm beğenmeleri gerekirmiş çünkü.

Ephesos'ta yedi genç varmış, bir de bunların Kıtmir diye bir köpekleri. Yeni dine inanan bu yedi genç bıkmışlar

yapılan zulümlerden de, gözden uzak bir yer aramışlar kendilerine sığınacak. Geze dolaşa Panayır Dağı eteklerinde bir mağara bulmuşlar, dalmışlar içeri Yüce Yaratan'ın kendilerine göz kulak olması dileğiyle. Mağaraya girer girmez de ağırlaşıvermiş göz kapakları. Ne olduklarını anlamadan her biri kıvrılıvermiş mağaranın bir köşesine de, uyuyakalmışlar öylece. Köpek de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatıp öylece dalmışmış uykuya.

Uzatmayalım, ne kadar uyumuşlarsa uyumuşlar, uyandıkları zaman karınlarının acıktığını hissetmişler. Belki bir gün belki bir günden de az süre uyuduklarını sanıyorlarmış. Neyse, arkadaşlarından birinin eline bir bakır ya da gümüş para verip" git bize fırından bir ekmek al getir de hep birlikte karnımızı doyuralım" demişler.

Genç almış parayı, inmiş Ephesos'un pazar yerine, parayı fırıncıya uzatıp bir ekmek istemiş. Fırıncı bir paraya bakmış, bir delikanlının yüzüne, sonra bir daha bakmış paraya ve ardından da bağırmaya başlamış "bu para sahte, sen de bir kalpazan olmalısın" diye. Böyle bağırarak da geleni geçeni başına toplamış.

Zavallı delikanlı olanlardan bir şey anlamıyormuş da "nasıl sahte olurmuş, her zaman kullandığımız para bu bizim, işte üzerinde de kudretli imparatorumuzun resmi var. Dün yedi arkadaş girdik şu dağın eteğindeki mağaraya, bütün gün uyumuşuz. Uyanınca da karnımız acıktı. Ver şu ekmeği de gideyim, arkadaşlarım beni bekliyor," demiş.

Dükkâna gelenlerden biri parayı evirmiş çevirmiş şöyle bir, "evet" demiş paranın üzerinde imparator resmi var, ama bizim şimdiki imparatorumuza hiç mi hiç benzemiyor. Çok eski bir para olmalı bu. Belki de birkaç yüz yıllık. Kimbilir, bu para delikanlıya belki de dedelerinden kaldı da kurnazlık edip sana yutturmaya kalktı o da. Gerçi böyle işleri yapacak bir gence benzemiyor, ama bilinmez ki."

Sonunda "bu işi çözse çözse Aziz Yahya Kilisesi'nin papazı çözer. Bir bilgindir o, her şeyi bilir. En iyisi ona gidelim" demişler ve genci de alıp gitmişler oraya. Papaz paraya bir göz atmış, daha bakmasıyla birlikte anlamış olan biteni. Çünkü karşısında duran genç bir mucizeyi simgeliyormuş. Yüzyıllar öncesine aitmiş para ve o yedi genç de köpekleriyle birlikte yüzlerce yıldır uyumuşlarmış mağarada. Ama bunun farkında değillermiş. Putataparların zulmünden kaçan gençlerin kaçmalarına gerek yokmuş artık, devir Hristiyanlık devriymiş çünkü.

Delikanlılar köpekleriyle birlikte papazlar, piskoposlor, dahası imparator tarafından kutsanmışlar, ermiş payesine erişerek ululanmışlar, ama Tanrı'nın mucizesi açığa çıktığı için bir kez daha ve de bu sefer sonsuz uykuya dalmışlar, hâlâ uyurlarmış o mağarada her göz göremezmiş onları.

Bir Hristiyanlık inancı olarak Ephesos'a mal edilen "Yedi Uyurlar" öyküsünün İslam inanışında da yeri vardır. Bu öykü Kuran'da, Kehf suresinde anlatılır. Gençlerin 309 yıl uyudukları belirtilir Kuran'da. Ancak hem 7 sayısı hem de 309 yıl kesinlik göstermez Kuran'da. Bunlar daha çok simgesel sayılardır. Ayrıca Ashâb-Kehf adıyla bilinen başka mağaralar da vardır Anadolu'da, ancak Hristiyanlık inanışında yer alan mağara Ephesos'taki olduğu için biz burada onun öyküsünü anlattık.

MİLETOS: BİLİMİN VE BATI UYGARLIĞININ BEŞİĞİ

Kuzeyden güneye doğru Ege kıyıları boyunca yaptığımız gezinin bir başka durağı da Miletos olacak. Aydın ilimizin sınırları içinde kalıntıları bulunan Miletos özellikle İ. Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda hem zenginlik, hem görkem ve hem de bilim ve kültür açısından İon dünyasının en önemli şehri ve metropolü olmuştu. Bilim ve doğa felsefesi Yunanistan'dan çok daha önce gelişmişti burada. İonia düşünürleri kendilerine "Philosophos" yani "filozof" değil, "Physiologos" (doğayı inceleyen, doğa olaylarıyla uğraşan) diyorlardı. İlk Çağ'ın önde gelen düşünürlerinden Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, tarihçi ve coğrafyacı Hekataios, şehir düzenlemesinde devrim yaratan Hippodamos ve Ayasofya'nın iki mimarından biri olan İsidoros buralıydılar hep.

Miletos, zenginlik ve görkemini dışarılara da taşımış, değişik bölge ve ülkelerde 90 kadar koloni kurmuştu. İ. Ö. 546 yılında Lydia devletine son veren Persler tüm İonia'yı da egemenlikleri altına almışlardı. İ. Ö. 499'da Miletos, İonialıların Perslere karşı giriştiği ayaklanma hareketine önderlik etti. Ama bu hareket İonia için başarısızlıkla sonuçlandı. Miletos bütün donanmasını kaybetti. Şehir yakılıp yıkıldı, halk Dicle boylarına sürgün edildi. Bu olaydan sonra İonia şehirleri arasındaki üstün yerini Ephesos'a devretti Miletos. Ancak önemini tümüyle yitirmedi.

Günümüzdeki Miletos kalıntıları antik dönemin pek çok şehrinde olduğu gibi Roma dönemini yansıtır daha çok. Ayakta kalan yapıları arasında tiyatrosu ve Faustina hamamları özellikle dikkati çeker.

Pausanias'a göre Miletos'un kuruluşu şöyle gerçekleşmiş:

"Atina kralı Kodros'un en büyük iki oğlu Medon ve Neileus babalarının tahtını ele geçirmek için birbiriyle çekişiyorlarmış. Medon'un sol ayağı topalmış, bu yüzden Neileus onun krallığını asla kabul edemeyecekmiş. Sonunda iki kardeş Delphoi Tapınağı bilicisine danışmaya karar vermişler. Tanrı sözcüsü de Medon'un kral olacağını bildirmiş. Bunun üzerine Neileus ve öteki kardeşleri kendileriyle birlikte gelmek isteyen Atinalıları ve İonları da peşlerine katmışlar, bir koloni kurmak üzere ülkeden ayrılmışlar. Gemileriyle Asya kıyılarına varınca Kodros oğullarının her biri ayrı bir komşu şehrin yolunu tutmuş. Neileus ise kendi adamlarıyla Miletos'a yerleşmiş.

Miletos'un yerlilerinin söylediklerine göre çok eski zamanlarda, kuşaklar boyu Anaktoria adıyla biliniyormuş ülke. Bu ad orada egemenlik sürmüş olan Anaks'ın adından gelmekteymiş. Sonra bir Girit ordusuyla Miletos çıkagelmiş ve ülkeye de kendi adını vermiş. Ülkenin daha önceki sahipleri olan Karialılar bu Giritlerle birlikte yaşamışlar bir süre. Ama İonialılar eski Miletosluları yenince, şehirden kaçanların dışında belirli yaştaki bütün erkekleri öldürüp onların karıları ve kızlarıyla evlenmişler..."

Pausanias, anlattıklarının bu son bölümünde Herodotos'u doğrulamış oluyor. Herodotos, Yunanistan'dan gelen göçmenlerin Karialı kadınların ana-babalarını öldürdüklerini ve bu kadınları aldıklarını söylüyor. Ama bu kadınlar da ilginç bir biçimde öç almışlar yeni kocalarından: kendi aralarında yeminle berkitip koydukları ve anadan kıza geçen bir yasaya göre erkeklerle birlikte sofraya oturmamışlar,

kocalarının adlarını ağızlarına almamışlar. İlk kocalarının ve oğullarının ölümünü böyle ödetmek istemişler, bir cinayet işledikten sonra kendileriyle birlikte yaşamaya kalkışan yeni kocalarına...

Coğrafyacı Strabon da Miletos'un Girit'ten gelen göçmenlerce kurulduğunu söylüyor, ama onun verdiği bilgi biraz daha değişik. Girit'ten gelen göçmenlerin önderi Sarpedon, adamlarını denizden içerdeki eski Miletos'a yerleştirmişmiş. Girit göçmenlerinin geldiği yerin adı da Miletos'muş. Bu yüzden yeni şehirlerine de aynı adı vermişler. Burası daha önce Leleglerin elinde bulunmaktaymış. Neileus ve ondan sonra gelenler şehri tahkim etmişler.

Antik dünyanın en görkemli ve zengin şehirlerinden biri olan Miletos'un söylenti ve efsanelerle karışık kuruluş öyküsü böyle işte. Şimdi de gelelim Miletos ve çevresinde yaratılmış olan masal ve efsanelere...

Çömlekçi Kız Kaeria

"Kaeira", Karialı Kız anlamına gelen bir sözcük. İonia'nın güney sınırlarını oluşturan Priene ve Miletos şehirleri Karia bölgesi içinde yer almaktaydı daha önce. Kaeira, Miletos'un kuruluş efsanesiyle ilgili bir genç kızdır. Kodros'un oğlu Neileus (ya da Neleus) Atina'dan ayrılmadan önce, zamanın geleneklerine uyarak Ephesos'un kurucusu olan kardeşi Androklos gibi Delphoi Tapınağının sözcüsüne danışmış nereye bir şehir kurması gerektiği konusunda. Tanrı sözcüsü de, bir genç kızın elinden suyla toprağı alacağı yerde kurmasını söylemiş şehri. Neileus adamlarıyla Atina'dan göçüp de Miletos'un bulunduğu yere gelince yolda rastladığı bir çömlekçi kızdan biraz çamur istemiş. Kız toprağı suyla karıştırarak çamuru yapmış ve Neileus'a vermiş. Tanrı sözünün gerçekleştiğini gören Neileus da oraya yerleşerek şehri onarmış ve kral olmuş.

Antheus ya da Sadakatin Cezası

Halikarnassos kralının oğluymuş Antheus. Miletos zorbası Phoibos'un sarayında tutsak olarak yaşamaktaymış. Günün birinde Phoibos'un karısı Kleoboia (ya da Philaikhme) güzel delikanlıya âşık olmuş. Ancak konukluk haklarında saygıda kusur etmek istemeyen genç adam kadının aşkına karşılık vermemiş. Kadın da öcünü korkunç bir biçimde almış o zaman: altın bir şarap kadehini kuyuya atmış, sonra da Antheus'a kuyuya inip kadehi aramasını söylemiş. Delikanlı kuyuya inince Kleoboia üzerine koca bir taşı atarak öldürmüş onu. Sonra da yaptığına pişman olarak kendisini asmış.

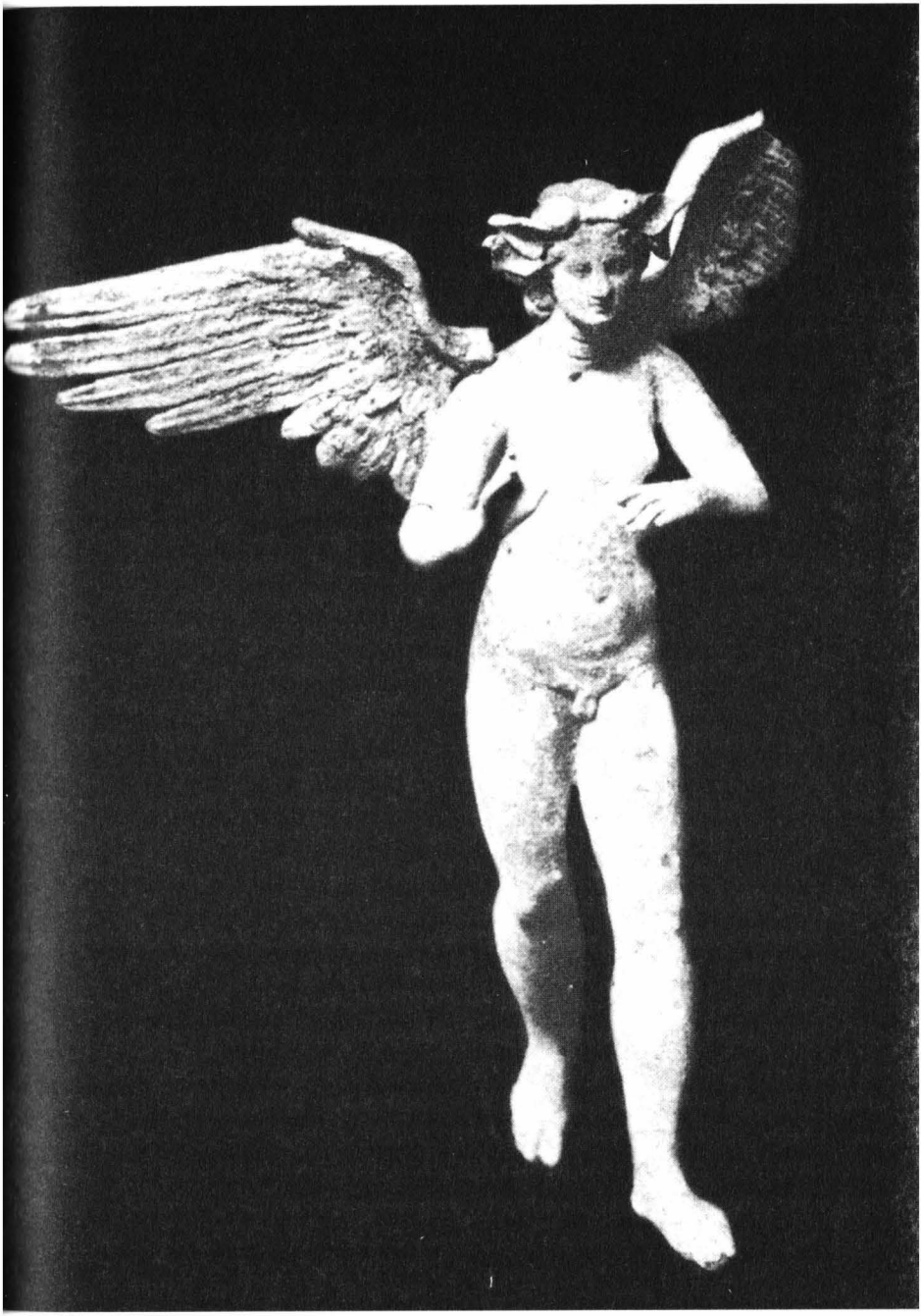
Miletoslu Brankhos'un Efsanesi

Miletos örenlerinin 19 km. güneyinde Apollon tanrı adına yapılmış olan devasa bir tapınağın kalıntıları bulunmaktadır. Didyma Apollon Tapınağıdır burası ve bilicilik merkezidir. Pausanias'ın bildirdiğine göre tapınak ve onun sözcüsü, İonların bölgeye gelişlerinden önce de varmış orada.

Tapınağın kuruluş öyküsüne gelince...

Smikros adındaki 13 yaşında bir çocuk babasıyla Miletos kırlarında bir gezinti yapmaktaymış. Baba-oğul Delphoi kökenliymişler ve gezmek için gelmişlermiş. Miletos'a. Nasıl olmuşsa, babası unutmuş çocuğu ve çekip gitmiş. Çocuğu Eristharses adında soylu bir Miletoslu bulmuş ve yanına alarak büyütmüş. Sonra da Ak Tanrıça'nın (Leukothea) buyruğu üzerine kızıyla evlendirmiş onu. Ama Ak Tanrıça'nın bir koşulu daha varmış: Smikros ve üvey kardeşi, Miletoslulara tanrıça onuruna çocuklar için bir jimnastik yarışması düzenlemelerini söyleyeceklermiş.

Smikros'un "Brankhos" adında çok güzel bir oğlu olmuş. Çocuk bir gün dağda sürülerini otlatırken Apollon tanrı onu görüp sevmiş ve geleceği bilme yetisini bağışlamış. Brankhos, Apollon adına bir sunak yaptırarak orada

Eros

bilicilik görevine başlamış. Sonra birden gözden kaybolu-vermiş ve Didyma'daki tapınağı kurmuşlar. Brankhos'un oğulları da onun ölümünden sonra baba mesleğini sürdürmüşler ve kuşaktan kuşağa sürüp gitmiş bu.

Miletos'tan Bir Masal: Eros ile Psykhe

Sevgi anlamına gelen "Eros" ile Ruh demek olan "Psykhe"nin öyküleri bütün öğeleriyle tam bir masaldır. Eros, aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'nin oğluydu. Elinde oklarıyla dolaşan, kanatlı, çok sevimli ve güzel bir çocuk olarak betimlenirdi. Onun oklarına hedef olanlar çılgınca bir aşka kapılmaktan kurtaramazlardı kendilerini. Ama günün birinde bu ele avuca sığmaz çocuk kendi oklarına hedef olmuş da, Psykhe adında bir ölümlü kıza tutulmuş delicesine. "Bu iş nasıl olmuş?" diye sorarsanız, biz de yüzyıllardan süzülüp gelen masal geleneğine uyalım ve "bir varmış bir yokmuş" dedikten sonra anlatmaya başlayalım:

Çok ama çok eski zamanlarda ülkelerden birinde Psykhe adında güzellikte eşsiz bir kız yaşamaktaymış. Psykhe üç kızkardeşin en küçükleriymiş. Kızın ablaları da güzelmişler, ama küçüğün güzelliği hiçbir ölümlüde yokmuş. uzak ülkelerden akın akın insanlar bu kızın güzelliğini görmeye gelirlermiş hep. Derken kızı tanrıçaların en güzeli Aphrodite'nin yerine koymuşlar da kimse uğramaz olmuş artık onun tapınaklarına. Güzellikte kendisinden daha üstünü tanımayan Aphrodite katlanabilir mi hiç insanların bir ölümlüye tapınmalarını adeta? Ama öyleymiş işte. Tanrıçanın adı anılmaz olmuş onun güzelliğinin yanında.

Aphrodite kızı cezalandırmaya karar vererek oğlu Eros'u da almış yanına, Psykhe'nin yaşadığı ülkeye gitmiş. Oğluna:

"Annenin öcünü al oğlum" demiş. "Fırlat oklarını şu kızın yüreğine de, onu ölümlülerin en aşağılığına en çulsuzu-

Aphrodite, Eros'a Psykhe'ye oklarını atmasını emrediyor.

na, en yoksuluna, en çirkinine, yiyecek ekmek bile bulamayan birine âşık et. O da anlasın bakalım o zaman bir tanrıçayla boy ölçüşmenin ne demek olduğunu."

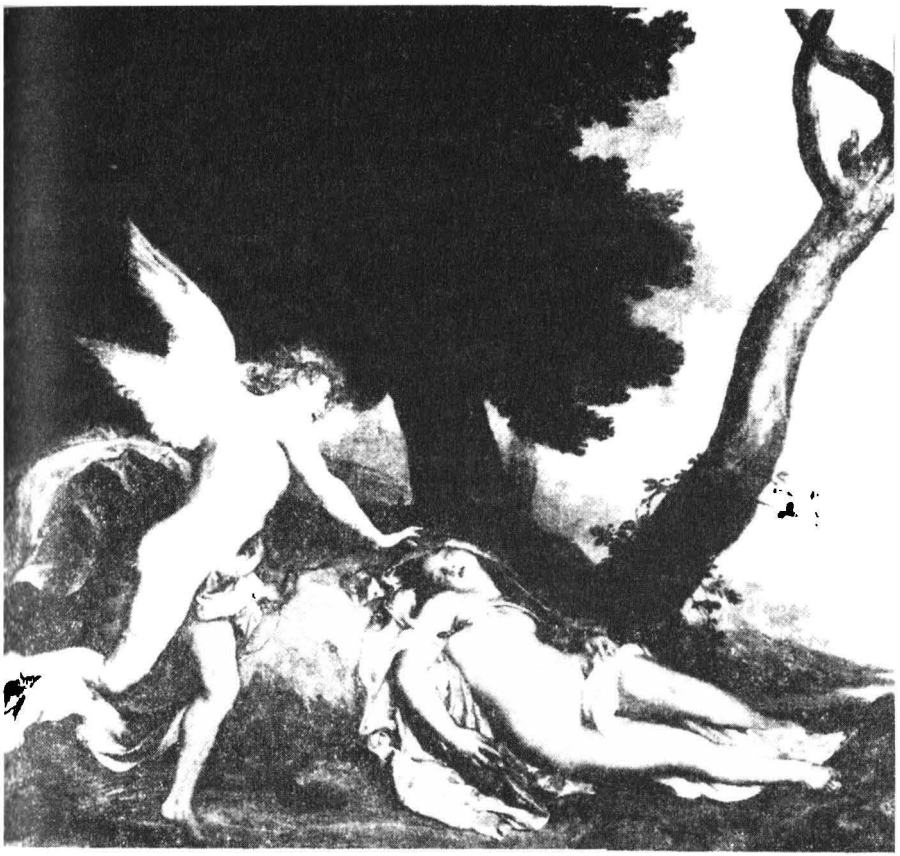
Öte yandan, Psykhe'yi görüp de hayran olmayan tek bir kişi yokmuş, ama krallardan, prenslerden, beylerden hiç isteyen çıkmıyormuş onu. Hepsi gelip güzel, kusursuz bir heykele hayran hayran bakar gibi baktıktan sonra çekip gidiyorlarmış. Oysa güzellikte ondan kat kat aşağı olan ablaları çoktan evlenip gitmişlermiş bile. Kızın kral babası sonuçta Miletos'taki Apollon tapınağına gelip kurbanlar kesmiş, saçılar saçmış ve hayırlı bir kısmet dilemiş Psykhe için. Apollon tanrı sözcüsünün ağzından dile gelerek şöyle konuşmuş krala:

"Kızını giydir, kuşat, çıkar bir dağın doruğuna. Oraya bir ejderha gelip götürecektir Psykhe'yi. Kızının kısmeti o ejderhadır işte."

Bu haber üzerine kral da kraliçe de yas tutup dövünmeye başlamışlar ama ne çare! Yazgı gerçekleşecekmiş ne yapsalar. Çaresiz olacağa boyun eğmişler. Giydirmişler kıza gelinliğini, takmışlar takılarını, götürmüşler yüce bir dağın doruğuna, sonra da ağlaya ağlaya dönüp gitmişler saraylarına. Psykhe'cik ağlıyormuş korkusundan, bir yandan da başına gelecekleri beklerken.

Birden nasıl olmuşsa olmuş, yumuşacık bir yel esip kızı havalandırmış ve götürüp bir çayırlıktaki yemyeşil çimenlerin üzerine bırakıvermiş. Çayırlığın yanı başındaki ormanın göbeğinde suları berrak berrak akan bir pınar varmış. Kız yürüye yürüye bir saraya varmış, ama ne saray! Her tür pahalı eşya, mücevher ve yiyeceklerle doluymuş her yan. O öyle hayran hayran sağına soluna bakarken, kimden çıktığı bilinmeyen bir ses gelmiş kulağına:

"Tüm bu bolluklar, zenginlikler senindir hanımım. Bizler hepimiz senin hizmetçilerinizi. Hangi odayı beğenirsen beğen de, sana orasını hazırlayalım."

Eros ile Psykhe

Psykhe kendisini bir tanrının kolladığını anlamış. Seçtiği odada biraz uyumuş. Sonra hamama girip bir güzel yıkanmış, geçmiş odasına, bir de bakmış ki orada bilmediği yiyeceklerle dolu bir sofra var. Yemeklerin biri gidiyor, biri geliyormuş. Ama kimsecikler görünmüyormuş ortalarda. Birileri çalgılar çalıyor, şarkılar söylüyormuş ama Psykhe hiç kimseyi göremiyormuş.

Neyse, vakit ilerlemiş, gece olmuş. Psykhe'cik de ürke titreye girmiş yatağına "bakalım bundan sonra neler olacak" diye düşünerek. Derken birinin geldiğini hissetmiş yatağa. Ama o da görünmüyormuş. Sabaha değin kalmış kızın yanında bu kim olduğu bilinmez güvey. Gün doğarken de çıkıp gitmiş.

Daha nice geceler sürüp gitmiş bu, ama kardeşlerini bir ejderhanın alıp götürdüğü ablaların kulağına erişmiş. O zaman onlar da başlamışlar 'ah vah' edip ağlamaya.

İşte o zaman, Psykhe'nin görünmez kocası uyarmış karısını ablalarından sakınsın diye. Kız üzülünce de Psykhe'nin onları saraya konuk etmesine razı olmuş bir koşulla: Psykhe, ne olursa olsun kocasının yüzünü görmeyi denemeyecekmiş.

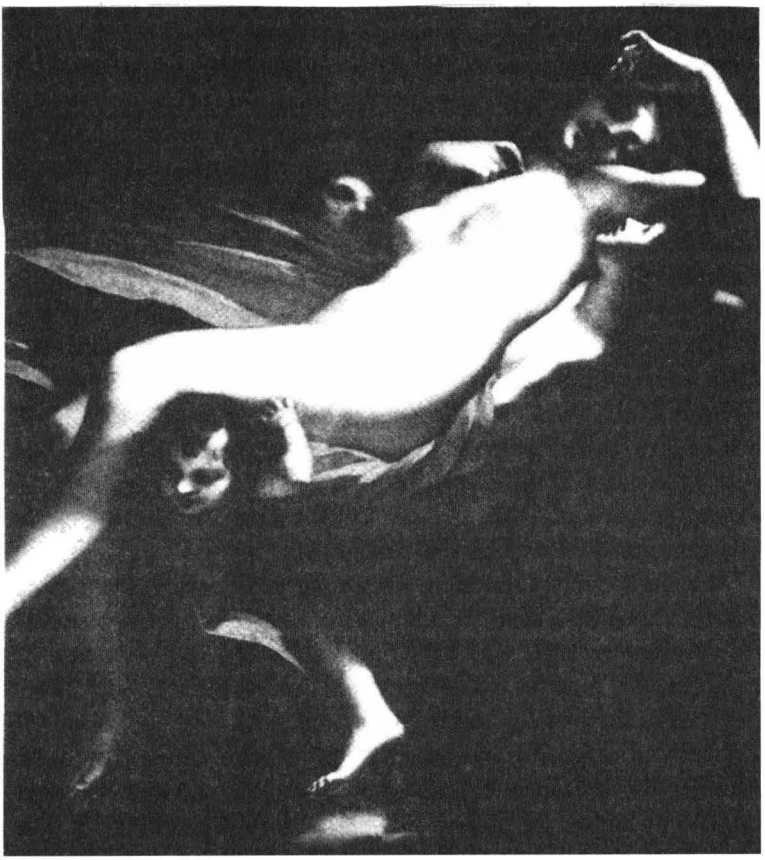
Ablalar, kardeşlerinin sarayına gitmek için o uçurumun tepesinde bekleyeceklermiş. Pskyhe'yi yumuşacık uçurup indiren Zephyros yeli ablalarını da öylece almış götürmüş saraya. Kızlar, küçük kardeşlerini sağ buldukları için önce çok sevinmişler gerçi, ama Psykhe'nin içinde yaşadığı o görkemi görünce de yüreklerini yaman bir kıskançlık kaplamış. Kocasının kimliğini öğrenmek amacıyla kardeşlerinin ağzından lâf kapmaya çalışıyorlarmış. Ne var ki Psykhe gelmemiş onların oyununa. Çabucak bir yalan uyduruvermiş. "Kocam tüyleri daha yeni bitmiş, hep av peşinde koşan yakışıklı bir delikanlıdır" demiş ablalarına.

O böyle söyleyince ablalarının kıskançlığı da iyiden iyiye artmış. Kendi kocaları yaşlı, çirkin, dazlak, hastalıklı kişilermiş çünkü. Duygularını belli etmemişler, ama dönüşlerinde bu işin aslını astarını iyice kurcalamaya da karar vermişler.

Aradan zaman geçmiş, Psykhe'ciğin yüreği ablalarının özlemiyle kabarmış yine. Kocası, büyük kızların kötü niyetini anladığı içiin karısını uyarmaya çalışmışsa da boşuna. Sonunda Psykhe'nin üstelemelerine dayanamayarak buyurmuş Zephyros'a kıskanç ablaları alıp getirsin diye.

Hoş beş derken söz yine dönüp dolaşıp Psykhe'nin kocasının kim olduğuna gelmiş. Kız geçen defaki sözlerini unutup da "orta yaşlı, kır saçlı, para işleriyle uğraşan bir adam" diye tanımlamaz mı kocasını! O böyle tutarsızca konuşunca ablaları da iyiden iyiye işkillenmişler.

Büyük kızlar evlerine dönerlerken, "daha geçenlerde tüyleri yeni bitmiş, av peşinde koşan biriydi bunun kocası.

Psykhe'nin kaçırılması

Ne zaman yaşlandı da bir de üstelik saçlarına kır bile düştü bu adamın?" diyerek kardeşlerini bir güzel kışkırtmaya karar vermişler. Görünmez kocanın karşı çıkmasına rağmen üçüncü buluşma gerçekleşince şöyle demişler Psykhe'ye:

"Cümle âlem biliyor ki sen bir yılanla evlendin. Apollon tanrının sözcüsü de öyle söylememiş miydi zaten? Biz ablalık görevimizi yapıp seni uyaralım da, sen bildiğin gibi davran yine istersen."

Psykhe açıklamış o zaman ablalarına kocasının yüzü-nü hiç görmediğini. Kocası karanlıkta gelip karanlıkta gidiyormuş çünkü. Ablaları o zaman:

"Gördün mü bak!" demişler. "Demek saklayacak bir şeyi var ki görünmek istemiyor sana. Ama o ejderhadan kurtulmanın kolayı var. İki yanı keskin bir hançerle bir yağ kandili alıp sakla önceden. Kocan olacak o yılan uykuya daldı mı, kandili yakar, boynuna çalarsın hançeri."

Kız o gece heyecanla beklemiş kocasının gelmesini. Kocası aşk oyunlarından yorgun düşüp de uykuya dalınca, Psykhe elleri ayakları titreye titreye yakmış yağ kandilini, hançeri de almış eline kocasını kesmek için. Ama kandilin ışığı odayı aydınlatınca bir de ne görsün! Yanıbaşında yatan kişi güzellikte ne ölümlü, ne de ölümsüz kimsenin boy ölçüşemeyeceği sevgi tanrısı Eros değil miymiş?

Kız bu güzelliği görünce ona vuracağı hançeri kendisine vurmak istemiş, ama hançer bu cinayeti işlemeyi kendisine yedirememiş olacak ki, fırlayıp düşmüş kızın elinden. O öyle hayran hayran bakarken, tanrının omuzuna kandilden bir damla sıcak yağ akıp uyandırmış onu.

Tanrı uçup gitmiş o zaman Psykhe'nin sarılışlarına aldırmadan. Kız da onun bacaklarına yapışmış, birlikte bulutlara yükselmişler. Ama gücü tükenince Psykhe düşmüş aşağıya. Eros da inmiş onunla birlikte yine de bir zarar gelmesin sevdiği kıza diye. Bir güzel sitemlerde bulunmuş

Psykhe'ye sözlerini dinlemediği için. "Ben annem Aphrodite'nin sözlerini dinlemedim de, kendi oklarımla kendimi vurdum. Seni en olmayacak birisine âşık etmektense kendimi âşık ettim sana. Bir de senin yaptığına bak! Demek beni kesmeyi kuruyordun öyle mi?"

Böyle dedikten sonra da uçup gitmiş.

Masal bir hayli uzundur. Bundan sonra Aphrodite'nin düzenleri girer araya. Geri kalanını özetlemeye çalışırsak, Aphrodite tam bir kıskanç kaynana görünümüyle, iki genç birbirlerine kavuşmasınlar diye kızdan olmadık dileklerde bulunur. Psykhe, Persephone'nin güzellik kutusunu Aphrodite'ye getirmek için Hades'e bile iner. Bütün bu zor görevlerinde tanrısal güçler yardım eder kıza. Sonunda Zeus bu sarsılmaz sevgiyi görüp arabuluculuk eder de masalımız da mutlu sona bağlanır.

KARİA EFSANELERİ

Antik Karia bölgesi, İonia, Phrygia, Lykia ve Ege Denizi ile sınırlanmaktaydı. Günümüz Aydın, Muğla ve Denizli illerimizin büyük bölümleri Karia toprakları içinde bulunuyordu. Tarihçi ve gezgin Heredotos güneydeki üç İon şehri Miletos, Myos ve Priene'nin de Karia bölgesinde yer aldığını söylüyor.

Karia, çok zengin bir tarihe sahip olmasının yanı sıra çok ilginç efsanelere de sahne olmuş. Bunlardan bir kaçını aktarmaya çalışalım.

MAİANDROS (BÜYÜK MENDERES) NEHRİ İLE İLGİLİ EFSANELER

Para Cezasına Çarptırılan Nehir

Büyük Menderes Nehri büyük bölümü ve kollarıyla antik Karia bölgesini sulamaktaydı. Hesiodos'a göre bu nehir de öteki büyük akarsular gibi titan çift Okeanos ve Tethys'in çocuğuydu. Çevresinde önemli şehirlerin ve uygarlıkların kurulmuş olduğu Büyük Menderes efsanelere de konu olmuştu. Getirdiği alüvyonlarla bir yandan toprağın verimini arttıran ama öte yandan da liman şehirlerini denizden uzaklaştıran ve bataklıklar meydana getiren Maiandros sürekli yaptığı kıvrımlarla kıyısındaki ülkelerin sınırlarını da değiştiriyordu üstelik. Halk, tanrı olarak heykellerle somutlaştırdığı ve adına tapınak kurduğu Maiandros'un bu hak-

sızlığına dayanamamış ve dava etmişti onu. Nehir yargılama sonucunda para cezasına çarptırılmış, bunu da karşıdan karşıya geçen nehir taşıtlarından aldığı ücretlerle ödemişmiş.

Kalamos (Kamış) ile Karpon'un (Meyve) Efsanesi

Maiandros'un oğluymuş Kalamos. Karpos adındaki çok güzel bir delikanlıya tutkunmuş. İki genç bir gün Büyük Menderes (Maiandros) Irmağı'nda bir yüzme yarışı yapmak istemişler. Ama Karpos boğulmuş nehirde. Kalamos sevgili arkadaşını kaybetmekten dolayı öylesine çok üzülmüş ki, üzüntüsünden kuruya kuruya nehir kıyısında bir kamışa dönüşmüş. Karpos da ölüp her yıl yeniden doğan meyve olmuş. Dilimizdeki "karpuz" sözcüğü "Karpos"dan türemedir.

Beşparmak Dağları'nın Uykuya Doymaz Çobanı

Söke'den Milas'a giderken pek de büyük olmayan bir gölün batı kıyısından geçilir önce. Yol sonra kıvrılarak gölün güney kıyısını izler. Karşı kıyıda ise bir dağ silsilesi uzanır yüce doruklarıyla. Parmaklarını göle doğru uzatmış dev bir ele benzeyen bir dağ sırasıdır bu. Bir yekinip silkinse beri yakaya geçecek gibidir sanki.

Kıyısı çam ve zeytin ağaçlarıyla bezeli, rengi kimi zaman mavi, kimi zaman da laciverde çalan bu gölün adı Bafa Gölü'dür. Görünüşünden dolayı olacak, dağa da 'Beşparmak Dağları' denir. Eskiden 'Latmos' diye bilinirmiş dağın adı. Derler ki çok eski zamanlarda tanrısal bir aşk öyküsünün kaynağı olmuş bu dağlar. Tanrısal aşklar çoktur gerçi mitologyada, ama bir başkaymış burada geçeni. Seven bir tanrıçaymış, sevilense Latmos dağlarının ölümlü, bir garip çobanı. Gelgelelim "gönül ferman dinlemez" misali ay tanrıça

Selene'nin gönlü de dağ yamaçlarında sürüsünü yayıp sonra da bir ağaç gölgesinde dinlenmeye çekilen çoban Endymion'a akıvermiş.

Endymion geceyi mi yeğlerdi sürüsünü otlatmak için? Öyle olmalı. Yoksa ancak geceleri ortaya çıkan Ay tanrıça başka nasıl görecekti de umarsız bir aşkla sevecekti Latmos Dağları'nın güzel çobanını?

Peki ya Endymion niye geceyi seçiyordu dersiniz? Yanıtı zor olmamalı bu sorunun. Bir tanrısal varlık nasıl sevebiliyorsa ölümlüyü, ölümlü yaratık da kimi zaman delicesine âşık olabilirmiş o zamanlar bir tanrı ya da tanrıçaya. Boşuna dememişler "aşkın gözü kördür" diye. Eros'un gözü kapalı savurduğu oklardan biri gelip Endymion'u yüreğinden vurmuşsa suçu niye Latmos'un masum çobanına yüklemeli? Diyelim ki Endymion nice uzun geceler Ay'a baktı da, onun binbir titreşimle göle yansıyan gümüş renkli ışıklarının ardında sezerek güzelliğini, âşık oldu tanrıçaya. Yine diyelim ki, işte o yüzden geceleyin yayarmış sürüsünü ay yüzlü tanrıçayı dileğince görsün diye.

Anlatanlar kendilerince anlatmışlar, çeşitli biçimlerde yorumlamışlar bir tanrıçayla ölümlü çoban arasındaki aşk öyküsünü. Kimileri der ki, tanrıça her gece buluşurmuş Endymion'la Latmos'un koyaklarında. Bu kaçamaklardan elli çocukları olmuş çiftin. Ama doğrusu aranırsa bu öykü uygun düşmüyor sevdalı tanrıçayla Beşparmak Dağları'nın güzel çobanına. Can ile cananın kavuşması yetmiyor mu sanki? Çocukların yeri olmamalı onların aşkında.

Bu öykünün yakışmadığını fark edenler de olmuş ki, biraz daha yumuşatılmış efsane sonraları. Güya Selene her gece, önce ışıklarıyla okşarmış Endymion'u el ayak çekilinceye değin. Sonra gümüşten bir iz bırakan arabasıyla inermiş yeryüzüne güzel çobanını tanrısal bedeniyle sarmak için. Ve onun yanında kalırmış öylece, ta Güneş Tanrı Helios altından arabasıyla günün ilk ışıklarıyla yeryüzünü aydın-

latmaya başlayıncaya değin gül parmaklı Şafak Tanrıça Eos'un ardından.

Anlaşılan bu öykü de pek sinmemiş içlerine kimi yorumcuların. Öyle ya efendim! Tanrısal bir aşkı ille de bedensel bir duygu düzeyine indirmek de ne oluyor? Bırakalım da romantik olsun onların aşkları, hatta platonik. Varsın bedensel hazzın yeri olmayıversin Tanrıça'nın sevdasında. Diyeceksiniz ki "peki ya Endymion'un?"

O zaman işi bir adım daha ileri götürüp ben de şöyle diyeyim: Endymion'cuğun hiç haberi olmamış ki Tanrıça'nın sevdasından! O hep uyurmuş çünkü Beşparmak Dağları'ndaki mağarasında. Selene'yi düşünde görürmüş ancak. Ne var ki Ay Tanrıça geceleri aydınlatma görevine başlamadan önce mutlaka Karia diyarından geçer, Beşparmak Dağları'na uğrarmış. Güzel çobanın bebekler gibi masumane mışıl mışıl uyurken arada bir gülücükler fırlatmasına hayran hayran bakar, sonra da yanağına yumuşacık bir öpücük kondurup öyle çıkarmış kutsal görevine. Bu her gece böyle sürer gidermiş. Tanrılar Endymion'a sonsuz bir uyku bağışladıklarına göre -onun dünyanın kötülük ve çirkinliklerini değil, düşler âleminin iyilik ve güzelliklerini görmesini istiyorlarmış çünkü- Selene'nin bu tek taraflı, ama saf ve lekesiz, karşılığını beklemeden bir öpücük vermekle yetinen aşkı da sonsuza değin sürüp gidecekmiş böylece.

Üvey Annesine Âşık Olan Prens

Muğla'nın yatağan ilçesinde Eskihisar diye bir köy vardır. Bu köyün hemen yanıbaşında tarihi Hellenistik döneme uzanan bir eski şehrin kalıntıları yer almaktadır. Şehrin adına "Stratonikeia" derlermiş o zamanlar. Şehri Suriye'deki Seleusokslar hanedanının kurucusu olan I. Seleukos Nikator'un oğlu kurmuş karısı adına. Bu prensin adı Anthiokhos. "Kurtarıcı" anlamına gelen "Soter" diye bir de lakabı varmış prensin.

Şehrin kuruluşu bir aşk öyküsüyle ilgili. Aslında bir yasak aşkmış bu, ama "alan razı, satan razı" kavlince mutlulukla sonuçlanmış ve de bir şehir doğmuş bu aşktan.

Kral Seleukos çok düşkünmüş oğlu Antiokhos'a ve onun bir dediğini iki etmezmiş. Baba oğul böyle mutluluk içinde yaşarlarken, kral tutmuş güzelliği dillere destan Stratonike ile evlenmiş ve de almış getirmiş kraliçeyi sarayına.

Ne var ki bu evlilik kralın pek de hayrına olmamış. Çünkü o sıra artık bir delikanlı yaşına ulaşan Antiokhos yüreğini kaptırıvermesin mi güzeller güzeli üvey annesine! Bu sevda yer bitirir genç prensi için için. Ama öyle bir dert ki kimseye açılacak gibi değil. Kime kalkıp diyebilir ki "Ben üvey anneme âşığım" sözünü? Diyemediği için günden güne sararıp solar da kurumuş sonbahar yapraklarına döner.

Kralı bir telaş alır bunu görünce. Oğlunun gözle görülür bir hastalığı yok gibi, ama niye eriyor günden güne yanan bir mum misali? O hekim senin, bu hekim benim derken biri çözüverir delikanlının yüreğindeki gizi allem edip kallem edip lâfı sökerek.

Ama işi bu gizi çözmekle kalmıyor, bu derdin çaresini de bulmak gerek. Neyse ki hekim işinin ehli ve de bilge bir kişiymiş de "sen gönlünü ferah tut, gerisini bana bırak" demiş oğlana. Genç prens öyle umutla bekleye dursun, hekim kralın huzurunda da şöyle demiş:

"Oğlunuzun hastalığına karasevda derler efendimiz. Hem çok kolaydır şifası, hem de çok zordur. Sevdiğine kavuşursa ne âlâ. Yoksa iflâh etmez, alır götürür bu dert onu."

"Peki kimmiş ki oğlumun sevdiği? Kimse o kız, alalım oğluma olsun bitsin. Zorluk neresinde ki bunun hekimbaşı?"

"Zorluk şuradadır ki efendimiz," demiş hekim, "oğlunuz benim karıma sevdalanmıştır. Ancak onu almalıdır ki nikâhına, şifa olsun. Ama olacak iş değildir bu."

"Öyleyse eline ayağına düştüm hekimbaşı! Yap bir iyilik de boşa karını. Dağ gibi evlâdın ardından gözyaşı döktürme bana."

"Buyruğunuz böyleyse bir şey gelmez efendimiz, gönlüm nice 'hayır' dese de. Ama bağışlayın cüretimi. Diyelim oğlunuz analığı saygıdeğer kraliçemize sevdalandı, siz ne yapardınız o zaman?"

"Oğlum bir yana, bütün dünya bir yana" diye bağırmış kral. "Oğlum tek şifasına kavuşsun da, yalnız kraliçeyi değil tacımı, tahtımı da bırakırım ben ona."

"Öyleyse sözünüzü unutmayın efendimiz. Oğlunuz kraliçeye kavuşmadıkça şifa bulmayacaktır" demiş hekim.

Hükümdar tükürdüğünü yalamamış. Toplamış halkını, ülke ulularını. Hepsinin huzurunda, yalnızca karısı Stratonike'yi değil, taç ve tahtını da oğluna devrettiğini açıklamış. Genç Antiokhos yönetimi üstlenince gelip Karia bölgesinde bir şehir kurmuş ve oraya sevgili karısı Stratonike'nin adını vermiş. Stratonikeia, "Stratonike'nin şehri" demektir.

İki Candan Arkadaş
Hermias ile Yunusbalığı

Antik Stratonikeia'dan çıkıp batıya doğru yolumuzu sürdürürsek Karia bölgesinin önemli şehirlerinden Mylasa'ya varırız önce. Günümüz Milas ilçesi. Karia'yı bütün görkem ve kültür zenginliğiyle temsil edebilen bir şehirdi o dönemlerin Mylasası. Yunan pantheonun baştanrısı Zeus burada da büyük saygı görürdü ama bir başkaydı Mylasa'nın Zeus'u. Değişik değişik adlar altında tapınılırdı tanrılar başbuğuna burada. Bir "Karialı Zeus" tapımı vardı örneğin "Zeus Karios" adıyla, sonra "Zeus Labrayndos" ya da "Zeus Strations" diye bilinen Zeus vardı. Bir de Mylasa'nın kendine özgü tanrısı Zeus Osogos.

Neyse, hangi adlarla tapınılırsa tapınılsın, biz bırakalım orada Zeus'u da, Mylasa'dan önce güneye doğru inelim,

sonra da batıya sapalım denize ulaşmak için. Güllük Körfezi'dir geldiğimiz yer. Bu körfezin ağzında İasos diye bir şehir varmış eski zamanlarda. İşte bir masal anlatılır bu yöreyle ilgili olarak. Masal dostluğun yalnızca insanla insan arasında değil, insanla bir başka canlı arasında da kurulabileceğini gösteren çok güzel bir örnektir ve de duygu doludur.

Derler ki, Hermias adında bir çocuk varmış o yörede bir zamanlar. Bu çocuğun anasından başka hiç kimseciği yokmuş. Ana oğul kendilerine göre mutlu bir yaşam sürerler ve geçinip giderlermiş.

Günün birinde çocuğun arkadaşları denize gitmek istemişler, Hermias'ı da çağırmışlar birlikte. Çocuk can atıyormuş ama anası olmazlanmış önce. Çünkü oğlu gitti mi bir kez, geri dönemeyeceği içine doğmuşmuş kadının. Ama arkadaşları Hermias da gelsin diye öylesine üsteliyorlar, o da öylesine melül mahzun bakıyormuş ki dayanamamış kadının ana yüreği oğlunun üzülmesine. "Peki, madem bu kadar çok istiyorsun git oğlum" demiş. "Ama fazla uzaklara açılayım deme, Ege'dir bu hiç belli olmaz."

Çocuklar sevine sevine bırakmışlar kendilerini Ege'nin ılık sularına, güle oynaya akşamı etmişler. Güneş yavaş yavaş çekilmeye yüz tutarken çıkmışlar denizden. Çıkmış-lar ama Hermias yokmuş aralarında. Zavallı anacığın korktuğu başına gelmiş de bir ağıt tutturmuş "gitti yavrum, Hermias'ım" diyerek.

Balıkçılar ağlarını atmışlar günlerce, dalgıçlar en derinlere dalmışlar hiç değilse çocuğun ölüsünü bulmak umuduyla ama ne dirisi ne ölüsü. Hiçbir haber yokmuş çocuktan.

Günün birinde balıkçının biri koşa koşa gelmiş de soluk soluğa konuşmuş "ne oldu buna böyle acaba?" diye kendisine merakla bakanlara?

"Bugün hep birlikte denize açılmıştık da, ben sizden biraz ayrılmıştım ya hani!"

"Ee, ne oldu açıldıysan?"

"İşte Hermias'ı gördüm o sırada. Bir yunusbalığının sırtındaydı. Öylesine mutlu, öylesine keyifli görünüyorlardı ki anlatamam size. Ama ben biraz daha yaklaşayım da çocuğu sandala alayım diye düşünürken ikisi birden daldılar denize kayboldular gözden."

İnanan olur, inanmayan olur, yine de ararlar çocuğu yeni baştan. Ama boşuna. Çocuğun en küçük bir izine bile rastlayamazlar.

Derken, hiç akıllarına getirmedikleri bir gün kumsalda karşılaşıvermişler Hermias'la. Ama ne yazık ki karşılaştıkları çocuğun cansız bedeniymiş. Kumsalda serilip yatıyormuş öylece. Yanıbaşında da dostu yunusbalığı. O da arkadaşı gibi cansızmış. Ama her ikisi de gülümsüyormuş sanki. Öylesine mutlu görünüyorlarmış ölümde de birbirlerinden ayrılmadıkları için. Dünyanın en sevimli yaratıklarından biri olan yunusbalığı her zaman güler gibidir zaten.

Derler ki, bu olaydan sonra İasos'taki erkek çocukların gymnasionda çalıştıktan sonra denize girip yıkanmaları gelenek haline gelmiş. O sırada kıyıya yanaşan bir yunus çocuklardan birini sırtına alıp götürür, biraz gezdirdikten sonra yeniden getirirmiş çocuğu aldığı yere. Anlatıldığına göre, bu öyküden çok etkilenen Büyük İskender o çocuklardan birini alıp Babil'e götürmüş ve oradaki Poseidon tapınağının rahibi yapmış. İasosluların İ. Ö. 3. yüzyılda çıkarılan paralarının üzerinde kolunu yunusbalığının sırtına atmış biçimde yüzen bir çocuğun resmi varmış.

Halikarnassoslu (Bodrum) Güzel Peri Salmakis'in Öyküsü ya da Çift Cinsiyetli Hermaphroditos

En güzel tanrıça Aphrodite ile kurnaz tanrı Hermes'in bir oğulları varmış. Hermaphroditos'muş çocuğun adı. Hem anasının hem de babasının adını taşıyormuş çocuk.

On beş yaşına vardığında görmediği, tanımadığı ülkeleri gezip dolaşma hevesine kapılmış Hermaphroditos. Sonunda Karia'ya gelmiş. Oradaki Halikarnassos (Bodrum) denen şehirde küçük bir göl varmış. Öyle berrak, öyle berrakmış ki suyu, baktı mı dibi görünürmüş. Bu gölcüğün çevresi her zaman canlı, yemyeşil otlarla kaplıymış. Bir peri kızı yaşarmış orada, ama ötekiler gibi av peşinde koşan perilerden biri değilmiş bu. Ayağına tez Artemis'in tanımadığı tek su perisiymiş bu kız.

Salmakis adındaki bu su perisi kendi adını taşıyan -çünkü burası kendi gölüymüş onun- küçük göle girip uzun uzun yıkanmaktan büyük zevk alırmış. Kimi zaman üzerine saydam bir örtü atıp yeşil çayırlara uzanır, kimi zaman da renk renk çiçeklerden toplarmış.

Kız işte o günlerden birinde yabancı delikanlıyı görmüş. Görür görmez de gönlü akıvermiş bu güzel gence. Üstüne başına iyice bir çeki düzen verdikten sonra delikanlının yanına gitmiş ve demiş ki:

"Eğer bir tanrıya inanmak gerekirse buna en layık olan sensin ey güzel çocuk. Eğer bir tanrıysan Eros olmalısın mutlaka. Yok ama bir ölümlüysen de seni dünyaya getirenlere ne mutlu. Erkek kardeşin, kız kardeşin, sana süt veren dadın ne denli övünseler azdır seninle. Ama eğer nişanlıysan kuşku yok ki en mutlu kişi nişanlın, evliysen karındır. Ben kaçamak bir zevke de razıyım eğer evliysen. Ama değilsen gel de birlikte aynı yatağı paylaşalım seninle"

Peri kızı bunları söyledikten sonra susmuş. Delikanlının yüzünüyse bir kırmızılık kaplamış. Çünkü aşktır, sevişmektir öğrenmemişmiş o henüz. Ama yüzünün kırmızılığı da yakışıyormuş güzel delikanlıya hani. Peri kızı üsteleyerek hiç değilse bir kız kardeşiymiş gibi öpmek istemiş genci. Ama o, "ben gidiyorum buralardan, seni de bırakıyorum gönlünü de" demiş.

Güzel çocuk elinden kaçacak diye kız korkmuş o zaman. "Peki yabancı," demiş. "Göl sana kalsın işte, ben gidiyorum buradan var gönlünce eğlen. "Uzaklaşır gibi yapmış, ama fazla gitmeden çalıların arkasına sinmiş. Çocuk ne bilsin gözetlendiğini, soyunup çırılçıplak göle dalmış. Peri kızı ise oğlanın fildişi duruluğundaki çıplak vücudunu görünce artık gem vuramaz olmuş arzularına da "ben kazandım" diye bağırarak o da kendisini atmış gölün berrak sularına. Dört bir yandan sarılıp güzel çocuğu öpüp okşamaya başlamış. Bir yılan kendisini alıp götüren kartala nasıl kıvrım kıvrım dolanırsa, bir sarmaşık nasıl sararsa ağacın gövdesini, ya da bir ahtapot sayısız kollarıyla avını kıskıvrak nasıl bağlarsa Salmakis de öylece yek vücut olmuşmuş delikanlıyla adeta.

Genç adam boyun eğmek, peri kızının şehvetine kendini bırakmak istemiyormuş, ama kız "çırpın çırpınabildiğin kadar edepsiz, kaçamayacaksın benden" demiş ve yalvarmış tanrılara:

"Ey tanrılar, lütfedin, ne şu çocuk ayrılabilsin benden, ne de ben ondan ayrılayım!"

Tanrılar iki gövdeyi tek gövde yaparak peri kızının bu dileğini hemen o anda yerine getirmişler. O zaman Hermaphroditos da, adlarını taşıdığı tanrısal anne ve babasına yalvarmış:

"Ey her ikiniz de adlarını bana veren annem ve babam, sizler de bir lütufta bulunun bana! Bu gölde yıkanan her erkek yarı erkek olarak çıksın oradan."

Oğullarının bu yakarışı üzerine Hermes ve Aphrodite, erkeği kadınlaştıran bir özellik vermişler o göle.

Antik dönemin Halikarnassos'u, günümüzün Bodrumu'nda geçen bu efsane çift cinsiyetli kişileri nitelemek için kullanılan "Hermaphrodit" sözcüğünün kaynağını açıklıyor bize. O küçük Salmakis gölcüğünün hemen yakınında

Hermes ve Aphrodite adlarına yapılmış iki tapınak varmış. O su kaynağına da "Bardakçı" deniyor bugün.

Deniz Kızlarının Ülkesi

Bodrum'un güneyinde Reşadiye Yarımadası yer alır. Bodrum'un tam karşısındadır yarımada. Bodrum ve Reşadiye Yarımadası önce kırk beş dereceyle başlayıp sonra gitgide yayılarak genişleyen bir açı biçimindeki Gökova Körfezi içindedir. Körfeze adını onun hemen başlangıcında bulunan Gökova kasabası vermektedir. "Kerme Körfezi" diye de bilinir bura. Bodrum ile Gökova arasında bir eski Karia şehrinin kalıntıları bulunmaktadır. "Keramos"un dilimizdeki söyleniş biçimi olan 'Kerme' adıyla da anılır körfez bu nedenle.

Şehir, Dionysos tanrı ile Ariadne'nin oğlu olan Keramos tarafından kurulmuşmuş efsaneye göre. Boğa başlı, insan gövdeli canavar Minotauros'u öldüren yiğit Theseus, Girit'ten ülkesine doğru yola çıkarken Ariadne'yi de almıştı yanına. Ariadne Girit kralı Minos'un kızıydı. Thesesus'a bir yumak vererek onun iç içe geçmiş dolambaçlı koridorlarda kaybolmamasını sağlamıştı. Ama Theseus, kızın bu yardımlarını göz ardı ederek, onu yolda uğradıkları Naksos Adası'nda bir başına bırakıp gitmiş. Sonra Dionysos kurtarmış kızı ve evlenmiş onunla. Keramos bu çiftin oğluymuş işte.

Reşadiye Yarımadası'nın en batıdaki ucunda, antik çağların Anadolu'daki en önemli şehirlerinden biri olan Knidos kuruluydu eskiden. Dor birliğine bağlı altı şehirden biri olan Knidos'un kuruluşu Argoslu yiğit Triopas'a bağlanıyor. Şehir ününü bir heykelle yaymıştı dünyaya. Roma döneminde birçok kopyası yapılan ve "Knidos Aphroditesi" diye bilinen heykel ilk çağların en büyük sanatçılarından olan Praksiteles'in elinden çıkmıştı.

Deniz İhtiyarı diye bilinen deniz tanrılarından Nereus, Okeanos'un kızı Doris ile evlenmişti. Bu evlilik bizim "De-

niz Kızları" diye bildiğimiz elli Nereid'in babası yapmıştı Nereus'u. Denizler Hakanı Poseidon'un karısı Amphitrite ve ünlü kahraman Akhilleus'un annesi Thetis birer Nereus kızı idiler. Bu tanrısal kızlar babaları Nereus'la birlikte Knidos önlerindeki bir deniz mağarasının içindeki saraylarında yaşarlarmış. Nereus zaman zaman yarı beline değin denizden çıkıp kendini gösterdiği zaman Deniz Kızları da sevinçle şarkılar söylemeye başlarmış.

Reşadiye Yarımadası'yla ilgili olarak anlatılan bir öykü hekim Podaleiros'un buraya gelip yerleşmesi konusundadır. Makhaon ve Podaleiros hekim-tanrı Asklepios'un oğullarıymışlar. Her ikisi de Troia önünde çarpışmışlar. Troia yakılıp yıkılınca kâhin Kalkhas'la Podaleiros birlikte Kolophon'a gelmişler. Ama Kalkhas orada ölmüş, Podaleiros da Delphoi'ya giderek oradaki tanrı sözcüsüne nereye yerleşmesi gerektiğini sormuş. O da şöyle söylemiş Podaleiros'a: "Öyle bir ülke seçmelisin ki, gök yıkılsa bile sen altında kalmamalısın." Bu ülke de çevresi yüksek dağlarla kuşatılmış olan Karia Khersonnesos'u yani Reşadiye Yarımadası imiş. Herodotos "Bybassos Yarımadası" diyor buraya.

Podaleiros'un Karia'ya gelişiyle ilgili olarak bir de şöyle bir efsane anlatılıyor: Podaleiros'un gemisi yolda fırtınaya yakalanmış ve yarımadaya sürüklenmiş. Podaleiros'u kıyıda bir keçi çobanı bularak kurtarmış ve alıp ülkenin kralına götürmüş onu. Bu kralın kızı Syrna damdan düşmüş ve kemiklerini kırmışmış. Podaleiros usta hekim ya, kızı çabucak iyileştirivermiş, karşılığında da hem kızı hem de yarımadayı almış ve karısının adına da Syrna diye bir şehir kurmuş. Ama Karia kralının Podaleiros'a ödül olarak verdiği yarımada "Datça Yarımadası" da denen Reşadiye Yarımadası değil de, hemen onun yanıbaşındaki Bozburun Yarımadası imiş. Orası bir "Khersonnessos" yani "Yarımada". Podaleiros'un karısı onuruna kurduğu Syrna şehri de bu yarımadada.

Kardeşine Âşık Olan Kızın Öyküsü

Karia'nın kıyı kesimi bir körfezler, irili ufaklı koylar, yarımadalar bölgesidir. Karia'nın güney -ya da Bodrum'dan Akdeniz boyunca doğu yönüne doğru ilerlediğimizde doğusınırı Köyceğiz Gölü. Bundan sonra da Lykialıların ülkesi başlıyor. Buradan geçen Dalaman Çayı Ege ile Akdeniz arasında sınır oluşturuyor.

Dalaman Çayı'nın Akdeniz'e döküldüğü yerin çok yakınında, göl ile deniz arasında Dalyan diye bir köy vardır. Bu köyün önünde her yanı sazlıklarla kaplı bir su yolu sayısız kıvrımlar yaparak kamışlar, sazlar arasında bir geçit arar kendisine. Dalyan'dan bineceğiniz bir tekne bir o kıvrıma, bir bu kıvrıma sapa sapa gerçeğin değil, bir gizem dünyasının büyülü ortamında dolaştıracaktır sizi. Pan'ın kavalını, su perilerinin şarkısını, dahası Apollon'un lirini dinleyebilirsiniz burada, kendilerini göremezseniz de. Ama Apollon tanrı en azından parlak ışıklarıyla belli edecektir kendisini size. Eh, bu da doğal. Apollon'un ülkesi Lykia, kolunuzu uzatsanız erişebileceğiniz denli yakın size.

Bu düşler dünyasındaki gezintiniz sırasında birbirinden ilginç kaya mezarlarını da göre göre bir eski Karia şehrinin kalıntılarının bulunduğu yere varırsınız. 'Kaunos' derlermiş eskiler bu şehre.

Olağanüstü doğa güzelliğine karşın sağlıksız bir şehirmiş Kaunos İ. Ö. 4. yüzyılda yaşamış bulunan kitaracı Stratonikos, Kaunosluların acınacak derecede solgun olduklarını görerek, Homeros'un "insanların ömrü de yapraklarınkine denkti" dizeleriyle görüşlerini dile getirmiş. Ama halk alınmış onun bu sözlerinden. Şehirlerinden ve kendilerinden sağlıksız diye söz etmesini yadırgamışlar. Bu Stratonikos anlaşılan bizim Nasrettin Hoca ve Aziz Nesin örneği mizah duygusuyla yüklü bir insanmış ki, sözüm ona şöyle düzeltmiş sözlerini Kaunosluların gönüllerini almak için:

"Ne, ölülerin bile sokakta dolaştıkları bir şehir için ben nasıl olur da sağlıksız demek küstahlığını kendimde bulabilirim?"

Şehrin adı onun efsanevi kurucusu Kaunos'tan geliyor. Bu efsane çarpık, aykırı bir aşk öyküsüyle ilgilidir. Aslında mitologyada pek çoktur böyle öyküler. Erkeğin erkekle, babanın kızıyla, annenin oğluyla erkek kardeşin kızkardeşiyle –kimi zaman bilmeden, kimi zamansa bilerek– yatmalarının öyküsü pek yaygındır. İşte şehrin kurucusu Kaunos'ta bu tür aykırı bir aşk öyküsünün kahramanıymış.

Maiandros (Menderes) Irmağı'nın kızı Kynane'nin Miletos'tan iki çocuğu olmuş. Bu olağanüstü güzellikte ikizlerden kız olanının adı Byblis, oğlanınki ise Kaunos'muş. Çocuklar büyüyüp de ergin yaşa geldikleri zaman Byblis erkek kardeşi Kaunos'a karşı derin bir sevgi duymaya başlamış içinde. Ama bu, bir kızın erkek kardeşine pek doğal olarak duyacağı türden bir sevgi değilmiş. Aslına bakılırsa Byblis de pek anlayamamış başlangıçta Kaunos'a karşı nasıl bir eğilim duyduğunu. Kollarını kardeşinin boynuna doluyor, dudaklarını onun dudaklarına dokunduruyormuş, ama bunun yine de doğal bir sevgi gösterisi olduğunu düşünüyormuş önceleri. Derken duyguları başka bir renk almaya başlamış. Kardeşiyle buluşacağı zaman bir güzel süslenir püslenir, takar takıştırır öyle gidermiş yanına. Hep güzel görünmek istermiş ona. Yalnız kardeşinin yanında bir başka kadına rastlamaya görsün! O zaman kıskançlık denen duygu sipsivri, keskin bir burgu olurmuş da delermiş yüreğini kızın, her burkuluşunda oradan bir parça koparark. İstermiş ki Kaunos onu "kardeşim" değil de "Byblis" diye çağırsın. Düşlerinde kardeşiyle kucaklaştığını görürmüş de sık sık, uyanınca utancından kızarırmış. Ama yine de uykusunda gördüğü hayali gözlerinin önüne getirmekten kendisini alamazmış. O zaman "ah, nedir bu başıma gelenler?" dermiş kendi kendine. "Kaunos öylesine güzel ki, hayali düş-

lerimde bile yalnız bırakmıyor beni. Öylesine büyüleyici ki! Tam da bana göreydi o, ama şu kardeşlik olmasaydı aramızda. Ben senin babanın gelini olmalıydım, ya da sen benim babamın damadı. Ama ah, şu aynı anne ve babadan doğma çocuklar olmamız yok mu? Keşke o bana âşık olup içini dökseydi de ben onun arzularına boyun eğseydim. Duyduğum utançtan dolayı doğrudan yüzüne söyleyemiyorum duygularımı. Ama bir mektup da olsa yazamaz mıyım ona gizlice vermek için."

Latin ozanı Ovidius'un bu anlattığı öykü uzar gider daha. Biz gerisini özetleyerek verelim:

Byblis mektubu yazar ve onu bir hizmetçiyle kardeşine yollar. Kaunos mektubu okuyunca renkten renge girer öfkesinden ve hizmetçiyi kovar. Mektubu de fırlatır atar. Hizmetçi gelip olanları hanımına anlatır, ama kız inanmak istemez bir türlü. Kendince bahaneler yaratır aklında. "Belki de hizmetçinin hatasıydı bu" diye düşünür. "Belki mektubu nasıl vereceğini bilemedi, kim bilir, belki de yalnış bir an seçti. Şöyle sakin bir anını kollamalıydı Kaunos'un. Sonuçta ne bir kaplandan doğdu o, ne bir dişi aslanının sütünü içti. Eh, göğsünde taştan ya da demirden bir yürek taşımadığına göre sonuçta boyun eğecektir bana."

Ama hiç de düşündüğü gibi çıkmaz. Delikanlı kendi öz kardeşinin yasak aşkından kurtulmak için çareyi kaçmakta bulur ve gelir Lykia sınırında kendi adını taşıyan şehrin temellerini atar.

Peki Byblis ne yapar yasak aşkına kavuşmanın umudunu sonuna değin yitirince?

O da bir çılgın gibi düşer yollara, çöllere Mecnun'u arayan Leyla misali Karia, Lykia ve Leleg ülkelerini dolaşır boydan boya. Daha birçok şehirlere uğrar. Sonunda kaldırır atar kendini bir yardan aşağı. Ama gözyaşları akıp durmaktadır hâlâ. Su perileri Naiad'lar acırlar bu bahtsız kıza da, gözyaşlarını hiç bir zaman kurumayacak olan bir pınara dönüştürürler.

Kral Kızının Öyküsü

Kaunos şehri ile ilgili olarak anlatılan bir öykü daha vardır: Kral kızının öyküsü.

Tanrılar başbuğu Zeus, ırmak-tanrı İnakkhos'un kızı İo'yu kaçırmıştı. Karısı Hera'nın amansız kıskançlığından korumak için de bir ineğe dönüştürmüştü kızı. Ama akıllı Hera durumu kavradı ve kızın başına bir at sineği saldı. Kızcağız sinekten kurtulabilmek için bütün dünyayı dolaşıp durdu.

Öte yandan İo'nun babası İnakkhos kızını bulması için onun taliplerinden Lyrkos'u görevlendirmiş. Lyrkos adım atmadık yer bırakmamış yeryüzünde, ama yine de bulamamış İo'yu. Boş elle dönmeyi de kendine yediremediği için Kaunos'a yerleşmiş. Kaunos kralının Heilebie adında bir kızı varmış. Lyrkos o kızla evlenmiş. Gelgelelim çiftin çocukları olmamış. Lyrkos da bunun nedenini öğrenmek için tanrı sözcüsüne danışmak amacıyla Kaunos'tan ayrılmış. Ama yolculuğu sırasında Şeytan'a uyarak karısını aldatmış.

Kral nasıl olmuşsa olmuş, öğrenmiş damadının kaçamağını ve dönüşünde onu ülkeden kovmak istemiş. Ama Heilebie ne denli çok seviyor olmalı ki kocasını, babasından yana değil de Lyrkos'tan yana olmuş ve birlikte tahttan alaşağı etmişler kralı.

Korsanların Kaçırdığı Kız: Theonoe

Karia bölgesindeki tarihsel yolculuğumuzu bu yöreyle ilgili bir öyküyle bitirelim.

Anadolulu bilici Mopsos karşısında yenik düşüşünü daha önceki bir efsanede gördüğümüz Kalkhas'ın, Theonoe adında bir kız kardeşi varmış. Deniz kıyısında oynadığı bir sırada korsanlar Theonoe'yi kaçırmışlar ve Anadolu kıyılarına getirip Karia kralına satmışlar. Kızına çok düşkün olan babası Thestor hemen bir gemi hazırlatmış ve Theonoe'nin ardı sıra yollara düşmüş. Ama gemisi Karia kıyılarına gel-

dikleri sırada şiddetli bir fırtınaya tutularak batmış. Thestor güç bela canını kurtararak karaya çıkmış. Ne var ki kralın adamları korsanlardan biri sandıkları Thestor'u tutuklayıp zindana atmışlar.

Thestor'un Leukippe adında bir kızı daha varmış. Bu kız bakmış ki önce kardeşi, sonra da babası kaybolmuş birbiri ardı sıra "bari ben bir deneyeyim şansımı" diyerek yola çıkmış. Az önce Apollon tanrının bilicisine danışmış ne yapması gerektiği konusunda. Onun verdiği öğüt uyarınca da bir rahip kılığına bürünmüş ve doğruca Karia ülkesine gelmiş, kralın sarayında rahip olmuş.

O sırada, kralın gözdesi olan Theonoe çok yakışıklı bir rahip görünümündeki kızkardeşi Leukippe'yi tanımadığı gibi bir de gönlünü kaptırmamış mı ona! Leukippe de Theonoe'yi tanımamış, ama kendisi de kadın olduğu için Theonoe'nin aşkını karşılıksız bırakmış. Vay sen misin böyle yapan! Gururu incinen Theonoe, zindandaki Thestor'a yani babasına Leukippe'yi öldürmesini buyurmuş.

Zavallı Thestor ne yapsın, emir büyük yerden. Theonoe'nin gönderdiği kılıcı alıp girmiş zindana, tanıyamadığı kızını öldürmek için. Kara talihinden uzun uzun yakınmış da, suçsuz bir insanı öldürmektense kendini öldürmeyi yeğ tuttuğunu söylemiş ve yaşam öyküsünden de söz etmiş biraz Leukippe o zaman babasını tanınmış ve Thestor kılıcını tam kendi göğsüne saplamak üzereyken kılıcı almış elinden. Baba kız kucaklaşmışlar, sonra da, başlarına bu uğursuz işi saran Theonoe'yi öldürmeye karar vermişler birlikte. Baba kız birlikte Theonoe'nin odasına girmişler. Leukippe, Theonoe'yi öldüreceği sırada babasına seslenmiş adıyla. Theonoe de babasının adını duyunca ağlamaya başlamış. O zaman hepsi birbirini tanımış. Karia kralı bütün bu olup bitenleri öğrenince hepsine değerli armağanlar vermiş ve ülkelerine geri yollamış.

LYKİA VE EFSANELERİ

Lykia bölgesi kuzeybatıda Karia, kuzeyde Pisidia, doğu ve kuzeydoğuda Pamphylia ile çevrilidir. Bölge Muğla ve Antalya illerimizin sınırları içinde bulunuyordu. Kıyı kesimi olarak ele alındığında Fethiye dahil olmak üzere Antalya'ya kadar olan bölge Lykia'yı oluşturmaktaydı. Lykia halkı Yunancadan tamamen ayrı, Anadolu kökenli bir dil konuşmaktaydılar. Leto ve Apollon'a ulusal tanrıça ve tanrılar olarak büyük saygı gösterilirdi. Homeros İlyada adlı yapıtında Apollon tanrıyı "Apollon Lykegenes" yani "Lykia soylu Apollon" diye över. Tanrısal ikizler Apollon ve Artemis'in anneleri Leto, yörede en çok saygı gören tanrıçaydı. Lykia'nın en önemli şehirlerinden Ksanthos'un hemen yakınında "Letoon" diye bir tapım merkezi vardı tanrıçanın. Bu merkezde hem Leto'nun hem de çocukları Apollon ve Artemis'in tapınakları bulunmaktaydı. Apollon, Ovidius'un ağzından Patara'daki kral sarayının efendisi olarak tanıtır kendisini*. Patara da Ksanthos gibi Letoon'un çok yakınındadır ve bir kıyı şeridir.

Ağzından Alevler Saçan Canavarın Öyküsü

Lykia bölgesinin en önemli ve en çok bilinen efsanesi canavar Khimaira'nın öyküsüdür kuşkusuz. Homeros'un tanımınca "önü arslan, arkası yılan, ortası keçi" bu yaratık,

* OVIDE, *Les métamorphoses* I/516-518 GARNIER-FLAMMARION

Lykia dağlarında yaşıyormuş ve tanrı soyundan gelmesi de – Hesiodos'un iki değişik anlatımına göre– büyükanne ve babasının Titan çift Okeanos ile Tethys olmasından ya da doğrudan doğruya Gaia'dan (Toprak) doğmasından kaynaklanıyor. Her neyse, Khimaira, Lykia'da yaşıyormuş, ama hangi dağda yaşadığı biraz tartışmalı. Coğrafyacı Strabon bu canavarın Telmessos (Fethiye) ile Ksanthos arasındaki dağlık bölgede yaşadığını söylüyor. Bu bölgedeki Kragos ve Antikragos dağları dolaylarında yaşanmışmış Khimaira efsanesi. Yaygın kanı canavarın Lykia'da ama daha doğudaki Olympos Dağı'nda yaşamış olduğudur.

Khimaira'nın öyküsü efsanevi kahraman Bellerophontes'in öyküsüdür aslında, bir de başarılarını borçlu olduğu kanatlı at Pegasos'un. 'Keçi' anlamına gelen Khimaira'ya karşı Yiğit Bellerophontes'in kanatlı at Pegasos sırtında giriştiği savaş, başta Homeros olmak üzere birçok klasik ozan tarafından dile getirilmiştir. Bu ilginç efsaneye Bellerophontes'in öyküsüyle başlamak gerekir.

Bellerophontes, Yunan mitologya kahramanlarının en düzenbaz ve kurnaz iki kişisinden biri olan Sisyphos'un torunuymuş. İkincisi de Odysseus bilindiği gibi. Zaten onun Sisyphos'un oğlu olduğu da söylenir. Kurnazlığı da ondan geliyormuş.

Bellerophontes'in babası Glaukos'muş. Ama ünlü kahramanların ölümlü babalarının yanı sıra bir de tanrısal babaları olur genellikle. Bellerophontes'in tanrı babası denizler hakanı Poseidon imiş. Atina'nın ulusal kahramanı Theseus'un babası Poseidon.

"Bellerophontes" adı, "Belleros'u öldüren" anlamına geliyor. Belleros'un kahramanımızın kardeşi Korynthos kralı olduğu söylenir. Bellerophontes bir av sırasında kaza ile öldürmüşmüş kardeşini.

Bu suçtan arınması gerekiyormuş ve bunu da bir ölümlüye hizmet ederek yapabilirmiş ancak. O da gitmiş Tryns kralı Proitos'a kapılanmış.

Bellerophontes. Khimaira'yı öldürüyor.

Proitos'ın Stheneboia (Homeros'un deyişince Anteia) adında bir karısı varmış. Lykia kralı İobates'ın kızıymış bu kadın. Yakışıklı bir genç olan Bellerophontes'e gönül vermiş Stheneboia, ama ondan karşılık bulamamış. Bunun üzerine kocasına, Bellerophontes'in kendisine tecavüze yeltendiğini söyleyerek çamuş atmış suçsuz delikanlıya. Ne var ki kral yine de kıyamamış Bellerophontes'e de, eline bir mektup vererek Lykia'ya, kayınbabası İobates'in sarayına yollamış onu. Mektupta onu getiren kişinin işlediği suçtan dolayı öldürülmesi gerektiği yazılıymış.

Kral İobates damadının gönderdiği ulağı gereğince ağırlamış. Dokuz gün şenlikler ve şölenlerle geçmiş. Kral onuncu gün mektubu görmek istemiş. Bellerophontes ne bilsin mektupta neler yazılı olduğunu! Vermiş krala mektubu.

İobates mektubu okuduktan sonra şöyle bir süzmüş konuğunu tepeden tırnağa da, bu heykel yapılı delikanlıyı kendi elleriyle öldürmeyi gözü kesmemiş hiç. Ama başarılması neredeyse olanaksız bir görev yüklemiş ona: kahramanımız gidip Khimaira'yı öldürecekmiş. Kral İobates "nasıl olsa geri dönemez gittiği yerden, ağzından saçtığı alevlerle Lykia dağlarını kasıp kavuran canavar yakar kül eder bu tüysüz delikanlıyı" diye düşünüyormuş.

Bellerophontes "görev görevdir" diyerek hiç duraksamadan kanatlı atı Pegasos'a atladığı gibi doğru yola düşmüş. Pegasos'u nasıl elde ettiği de bir başka öyküdür:

Bellerophontes, daha önce Perseus'un sahip bulunduğu kanatlı atı eline geçirebilmeyi çok istiyormuş, ama bunu nasıl yapacağını bilemiyormuş. Ele avuca sığmaz, vahşi bir at çünkü Pegasos. Günün birinde Athena tapınağına gitmiş ve basamaklarda uyuyakalmış. Düşünde Athena tanrıça görünmüş yiğide ve altın bir taçı andıran bir gem vermiş. Bellerophontes uyandığı zaman yanıbaşında görmesin mi altın gemi! Sevinçle gemi almış ve yine tanrıçanın düşünde buyurduğu üzere bir beyaz boğa kurban etmiş "Atları Ehlileştiren" babası Poseidon'un yardımlarıyla at kendiliğinden Bellerophontes'in karşısına çıkmış. Kahramanımız da gemi hayvana takınca Pegasos uysal bir kuzuya dönüvermiş.

Bellerophontes'in kanatlı atının yardımıyla Khimaira'yı bulması hiç de zor olmamış. Khimaira, gökten tepesine bir alıcı kuş gibi inen kanatlı belanın ne olduğunu anlayamamış önce. Aklı başına gelince de bir yanardağ kraterine benzeyen ağzından alevler püskürterek hem Pegasos'u hem de binicisini kavurup kül etmek istemiş ama bir türlü

eriştiremiyormuş ki ateşini onlara! Tam "şimdi yakaladım işte" derken Pegasos bir kanat çırpmasıyla yükseliveriyormuş göğe doğru. Derken hamle sırası Bellerophontes'e gelmiş. Kahramanımız birbiri ardınca yağmur gibi yağdırmaya başlamış oklarını canavarın ateş kuyusuna benzeyen ağzından içeri. Ucu kurşunlu bu oklar Zeus'un yıldırımları gibiymiş sanki. Kurşunlar ateş dolu gövdesinde eriyerek yakıp kavurmuşlar Khimaira'yı. Korkunç yaratık öteki Ekhidna dölleri gibi silinip gitmiş yeryüzünden, ama alevleri hiç sönmeden kayaların üzerinde kalakalmış. İşte o gün bu gündür hâlâ yanar dururmuş Antalya'nın Çıralı köyündeki "Yanartaş" denen yerde.

Kurbağaya Dönüşen Köylüler

Tannsal ikizler Apollon ve Artemis'in annesi Leto, çocuklarını dünyaya getirdikten sonra Hera'nın kıskançlığından kurtulmak için Lykia'ya gelmiş. Hava çok sıcakmış. Tanrıça çok uzun bir yol katettiği için yorulmuş. Tanrısal kadının boğazı yanıyormuş susuzluktan. Birden bir su birikintisi ilişmiş gözüne. Köylüler orada saz topluyorlarmış. Titan Koios'un kızı göle yaklaşmış ve biraz su içmek için eğilmiş. Ama köylüler tanrıçayı engellemişler o da onlara:

"Niye benim buradan biraz su almamı engelliyorsunuz? Suyun kullanımı herkes içindir" demiş. "Doğa güneşin, havanın ve berrak suların sahipliğini hiç kimseye vermemiştir tek başına. Ben de kendime düşen payı almak istiyorum buradan. Ama yine de ricada bulunuyorum sizden. Bedenimi ve yorgun uzuvlarımı burada yıkamaya hiç niyetim yok. Dudaklarım kurudu, boğazım yanıyor, sesim kendine güçlükle bir yol bulup çıkabiliyor ancak. Bir damlacık su bana cennet şarabı gibi gelecek ve ben de bu iyiliğinizi hiç unutmayacağım. Evet, birazcık su vermekle hayat da vermiş olacaksınız bana. Kucağımda taşıdığım ve size küçücük kollarını uzatan şu yavrulara acıyın hiç değilse."

Tanrıça köylülerin yüreklerini yumuşatabilmek için böylece konuşmuş durmuş, ama boşuna soluk tüketmiş. Adamlar onun yalvarmalarına "hayır" diye karşılık veriyorlarmış hep. Sonra da "eğer hemen çekip gitmezsen buradan şöyle yaparız, böyle yaparız" gibilerinden bir de gözdağı vermeye başlamışlar. Bununla da yetinmemişler de, ellerini ayaklarını göle daldırmışlar, dipte ne kadar çamur, balçık varsa karıştıra karıştıra birikintiyi yüzeye çıkarıp suyu bulandırmışlar.

Leto o zaman susuzluğunu unutmuş da, öfkesi ağır basarak aşağıdan almayı bir yana bırakmış ve ellerini göğe doğru kaldırarak şöyle demiş:

"Madem böyle istediniz, sonsuza değin yaşayın birikintinizin içinde!" Böyle der demez de adamlar kurbağalara dönüşüvermişler. Suyun altını üstüne getirmeleri, durup dinlenmeden boyunlarını şişirterek bağırmaları hep tanrıçaya yaptıkları yüzündenmiş.

Kız Kardeşine Âşık Olan Genç: Leukippos

İşte bir aykırı sevda öyküsü de Lykia'dan.

Bellerophontes soyundan Ksanthios oğlu Leukippos yiğit bir savaşçıymış. Ama nasıl olmuşsa olmuş, günün birinde aşk tanrıçası Aphrodite'nin hışmına uğramış da, Eros'un okları kendi kız kardeşine sevdalandırmış Leukippos'u. Öyle bir dertmiş ki bu, yemeden içmeden kestiği gibi uykuyu da haram etmişmiş ona. Oğlan ne yapmış ne etmişse üstesinden gelememiş bu çarpık sevgisinin. Bakmış olacak gibi değil, bir gün açmış derdini anasına, yalvarmış yakarmış "ne olursa senden olur ana, bir çare bulursan derdime ancak sen bulursun, yoksa oğlun ölüp gidecek gözlerinin önünde" demiş de acındırmış kendisine. Ana yüreği bu. Oğlunun tutkusunu onaylamasa da onun her gün biraz daha tükenip gitmesine gönlü razı olmamış, kız kardeşiyle

buluşmasını sağlamış oğlanın. Anlaşılan kızı da yatkınmış bu işe ki "olmaz" dememiş.

İki kardeş analarının da suç ortaklığıyla çarpık ilişkilerinin batağında yüzerlerken nereden haber almışsa almış, biri bildirmiş olan biteni Ksanthios'a "kızın geceleri bir yabancıyı koynuna alıyor" diyerek. Ksanthios da "kimmiş bakalım bu yabancı, görelim!" diye gece dalmış kızın odasına. Kız saklanacak olmuş, ama Ksanthios gecenin karanlığında kim olduğunu bilmeden "yabancıyı öldürüyorum" diye kendi öz kızına saplamasın mı kılıcını! Kız bir çığlık koparak yere düşmüş. Bu kez de, sevgilisinin öcünü alma niyetiyle bilmeden Leukippos öldürmüş babasını. Aile içi yasak aşk yine aile içi bir faciaya dönüşmüş bu sefer. Bu olaydan sonra Leukippos Lykia'dan kovulmuş ve Girit'e giderek bir şehir kurmuş. Ne var ki orada da tutunamamış, yine dönmüş Anadolu'ya, Mileos yöresinde Kretinaion diye bir şehrin kurucusu olmuş.

... ve Geldik Sözün Sonuna

Aslında diyecek söz çok daha. Dünyanın bilinen en eski uygarlıklarına beşiklik etmiş olan Anadolu'da efsane bitse masal başlar, o da bitse destanlar, halk hikâyeleri... ve böyle uzar gider daha. Bu gürül gürül akan verimli kaynağın suyu içmekle biter mi hiç?

Biz bu küçük kitabımızda konumuzu da sınırladık, bölgemizi de. Konumuz klasik mitologyanın yurdumuzla ilgili efsaneleri. Bölgemiz ise Anadolu Yarımadası'nın batı ke-simi. Yurdumuzun Trakya bölümünü de bu kesimden ayrı tutmuyoruz doğal olarak.

Unutmayalım ki asıl kaynak Anadolu'muzdadır ve biz de bunun bilincini vermeye çalıştık bu kitapta dilimiz döndüğünce. Anadolu efsaneleri olmasaydı Yunan mitolojisi diye ne kalırdı geriye, bunu hesaplamak da son derece basit; açın herhangi bir mitoloji kitabını, çıkartın bu kitabımızda

anlatılan efsaneleri oradan, görün bakalım ne kalmış dişe dokunur! Hele bir Mısır'dan, Suriye'den, Mezopotamya'dan vb. gelen doğu efsanelerini de çıkardınız mı hiç bir şey kalmaz ortada neredeyse.

Bu zengin Anadolu kaynağıyla ilgili değişik çalışmaların yapılmasını bekleyerek noktalayalım sözümüzü burada.

KÜÇÜK MİTOLOJİ SÖZLÜĞÜ

A

ABAS: Mitolojide bu adı taşıyan iki kahraman vardır. Birincisi Argos soyunun atalarından sayılan Abas'tır.

Mısır kralı Aigyptos'un elli oğlu, amcaları Danaos'un elli kızını kendilerine eş olarak almışlardı. Ne var ki bu evlenme gönül hoşluğuyla değil de silah zoruyla olmuştu. Yeğenlerinin tehdidine boyun eğmek zorunda kalan amca Danaos, kızlarının her birine birer hançer verdi ve onlara gerdek gecesi kocalarını öldürmelerini buyurdu. Kızlardan Hypermnestra'nın dışında hepsi bu buyruğa uydular, bu yüzden de Hades'te ağır bir cezaya çarptırıldılar. Hypermnestra ise kocası Lynkeus'a duyduğu sevgi nedeniyle kıyamamıştı ona. Danaos'un ölümünden sonra Argos tahtına Lynkeus çıktı. Abas bu Lynkeus'un oğludur. Mitolojinin ünlü adlan Akrisios ve Proitos, Abas'ın oğullarıydılar ve daha analarının karnındalarken birbirleriyle dövüşmeye başlamışlardı. Doğduktan sonra bu kez Argos tahtına sahip olmak için dövüşlerini sürdürdüler. Mitolojinin en güçlü kahramanlarından ikisi, Perseus ve Herakles de Abas soyundandır.

İkinci Abas ise İlyada'da geçen Abantlar boyuna adını veren yiğittir ve önemli bir rolü yoktur.

ABSYRTOS: Kolkhis kralı Aietes'in oğlu ve büyücü Medeia'nın kardeşi. Medeia, Argonautlar seferinin baş kahramanı İason'a âşık olup onun Argo adlı gemisiyle kaçarken kral Aites de onları yakalamak için arkalarından başka bir gemi gönderdi. Medeia, yakalanacaklarını anlayınca öz kardeşi Absyrtos'u parça parça doğrayıp denize attı. Aietes'in adamları bahtsız prensin parçalarını toplamakla uğraşırken Argo gemisi de kaçıp kurtuldu.

ABYDOS: Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında kurulu eski bir kent. Musaios'un ünlü aşk öyküsünün erkek kahramanı Leandros her gece Boğaz'ın karşı kıyısına yüze yüze geçer ve oradaki Sestos kentinde yaşayan sevgilisi Hero ile buluşurdu.

ADMETE: Argos kralı Eurystheus'un kızı. Kral Eurystheus da, Herakles gibi Perseus soyundan gelmeydi. Hera'nın hilesi nedeniyle Herakles'ten önce doğmuş olduğu için hem Argos tahtını ele geçirmiş, hem de yiğitler yiğidi Herakles'i –Zeus'un sözü uyarınca– buyruğu altına almıştı. Admete, babası Eurystheus'tan Amazonlar kraliçesi Hippolite'nin kemerini istemişti. Kral da bu güç görevi Herakles'e vermişti doğallıkla.

Bir Sisam efsanesi Admete'yi Argos'ta Hera tapınağının rahibesi olarak gösterir. Eurystheus, Argos tahtını Hera'ya borçlu olduğuna göre kızını da tanrıçanın tapınağına rahibe olarak ataması doğaldır. Ne var ki Eurystheus'un ölümünden sonra işler karışır. Admete de, tanrıçanın heykeliyle birlikte Sisam'a kaçar. Argoslular parayla korsan tutarak heykeli geri almaya çalışırlar, ama heykel gemiye bindirilince yelkenler açılmaz. Bu da tanrıçanın Sisam'da kalmak istediği biçiminde yorumlanır.

Samos (Sisam) Hera'sı diye anılan bu heykel İlkçağ sanatının önemli eserlerinden biri sayılırdı. Bu adadaki Hera tapınağı (Heraion) akaik Yunan sanatının önemli anıtları arasında yer almaktaydı. Ephesos'daki arkaik dönem Artemis Tapınağı'nı kuran üç mimardan biri olan Theodoros, Sisam'daki Hera tapınağının da mimarıdır.

ADMETOS: Tesalya'daki Pherai kentinin kralı. Kalydon avına ve Argonautlar seferine katılmıştı. Tanrı Apollon, oğlu Asklepios'un

öcünü almak için Kyklopları öldürünce, Admetos'un yanında bir yıl boyunca çobanlık yapma cezasına çarptırılmıştı tanrılar başbuğu Zeus tarafından. Ama ölümlü beyle tanrısal hizmetçi çok iyi anlaşmışlar ve çok yakın birer dost olmuşlardı.

Bekâr olan Admetos, Pelias'ın güzel kızı Alkestis'e deli divane âşıktı. Ne var ki hiç de kolay bir iş değildi Alkestis'le evlenmek. Çünkü Pelias'ın bir koşulu vardı: Bir yaban domuzuyla bir aslanın çektiği arabayı kim sürebilirse ancak o alabilecekti güzel prensesi eş olarak.

Admetos'un yanıp tutuştuğunu gören Apollon tanrı, efendisinin yardımına koşar ve bu yırtıcı hayvanları güzelce eğitip yumuşatarak Admetos'un buyruğuna sunar.

Admetos, tanrısal hizmetçisinin yardımıyla Alkestis'i alır almasına, ama sevincinden Artemis tanrıçaya sunması gereken kurbanı unutur. Bu yüzdendir ki, yeni evliler gerdek odasına girdiklerinde orasının yılan dolu olduğunu görürler. Neyse, tanrısal hizmetçi Apollon bu dertten de kurtarır ölümlü efendisini. Bununla da yetinmez, düğünde yazgı tanrıçaları Moiraları bir güzel sarhoş ederek ağızlarından söz alır. Ölüm günü geldiğinde Admetos, eğer kendi yerine can bulabilirse yaşamını kurtarabilecektir.

Bundan sonrası ise bir Deli Dumrul öyküsü. Admetos'un ölüm günü gelip çattığında ne anası, ne de babası canlarını vermeye razı olurlar oğullarını kurtarmak için. Ama karısı Alkestis seve seve verecektir canını kocası için. Ne var ki bu fedakârlığı da boşuna yapmış olmayacaktır. Yiğitler yiğidi Herakles Hades'e inip Alkestis'i cehennemler ecesi Persephone'den zorla alarak sevgili kocasına getirecektir.

Yunanlı büyük tragedya yazarı Euripides, "Alkestis" adlı yapıtında bu ünlü öyküyü ölümsüzleştirmiştir.

ADONİS: Aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'nin sayısız sevgililerinden en önde geleni. Güzeller güzeli tanrıça uğursuz bir aşkın ürünü olan bu yakışıklı delikanlıya delicesine vurgundu Ama Adonis günün birinde bir yaban domuzu tarafından öldürülür. Çılgına dönen Aphrodite, babası tanrılar başbuğu Zeus'a

yalvarır sevgilisini geri versin diye. Ne var ki ölüler dünyasının ecesi Persephone de âşık olmuştur güzel delikanlıya. Zeus'un iki kızı arasında bir 'verirdin, vermezdim' çekişmesi başlar. Neyse, araya tanrılar başbuğu girer de bir çözüm sunar: Adonis yılın dört ayını Persephone, dört ayını da yeryüzünde Aphrodite ile geçirecek, kalan dört ayını ise istediği gibi kullanacaktır.

Adonis'in yeryüzüne dönüşü ilkbaharın simgesi olarak törenlerle kutlanırdı.

ADRASTOS: Talaos'un oğlu. Argos kralı. Oidipus sonrası "Thebai'ye Karşı Yediler" öyküsünde önemli bir rolü vardır.

AEDON: Thebai kentinin kurucusu Kadmos'un, Amphion ve Zethos adında iki oğlu vardı. Aedon, Zethos'un karısıydı. Eltisi Niobe'nin on iki çocuğuna karşılık kendisinin yalnızca bir oğlu olduğu için büyük kıskançlık duymaktaydı Niobe'ye. Kıskançlığı onu Niobe'nin en büyük oğlunu öldürme düşüncesine kadar götürür. Ne var ki, gece karanlığında öldürdüğü kişi kendi öz oğlu Itlyos'tan başkası değildir. Bu yüzden duyduğu büyük acıyla her gece "Itlyos, Itlyos" diye sayıklamaya başlar. Tanrılar da acıyıp onu bir bülbüle dönüştürürler.

AEROPE: Girit kralı Katreus'un kızıdır. Önce Pleisthenes, sonra da Atreus ile evlenir. Agamemnon ve Menelaos'un anneleri olarak gösterilir.

AGAMEMNON: Troia savaşına katılan kahramanların en önde gelenlerinden biri. Birleşik Yunan ordularının komutanı ve başbuğu. Lanetli bir soydan geldiği için özel yaşamı da olumsuzluklar ve bahtsızlıklarla doludur. Bu olumsuzluklar Troia savaşı sonrasında da onun yakasını bırakmaz, ölümü de karısı ve kuzeninin elleriyle trajik bir biçimde olur.

Agamemnon'un Troia önlerinde çaba ve etkinlikleriyle daha sonraki yaşamını öğrenmek için Homeros'un "Ilyada" ve Aiskhylos'un "Agamemnon" adlı yapıtlarına başvurulabilir.

AGAUE: Şarap tanrısı Dionysos'un teyzesi, Thebai kralı Pentheus'un annesi, Thebai soyunun kurucusu Kadmos'un kızı.

Agaue ve kızları birer Bakkha, yani Dionysos'un rahibeleriydi. Ama Agaue'nin oğlu Pentheus Dionysos'a inanmıyordu ve de bu inançsızlığının cezasını çok feci bir biçimde gördü. Bir dinsel tören sırasında Dionysos, Agaue ve kızlarının akıllarını başlarından aldı. Çıldıran kadınlar yırtıcı bir hayvan öldürdükleri sanısıyla Pentheus'u parça parça ettiler.

AGENOR: Denizler hakanı Poseidon ile Libya'nın oğlu, Thebai kenti ve soyunun kurucusu Kadmos ile Zeus'un sevgililerinden Europa'nın babası. Mitolojide fazlaca önemli bir serüveni olmayan Agenor, Fenike kralı idi.

AGLAİA: Üç Kharit (Üç Güzeller) kız kardeşlerden olan Aglaia onların en küçükleriydi. Adı 'parıldayan' anlamına gelir. Tanrıça Aphrodite'nin hizmetinde bulunan bu üç güzel, Zeus ile Okeanos kızı Eurynome'den doğmuşlardır.

AİAS (Telamonoğlu): "Büyük Aias' diye de bilinen Telamanoğlu Aias, Troia önlerindeki Yunan ordusunun Akhilleus'tan sonraki en güçlü ve en yiğit kişisiydi. Troialı prens Hektor'u savaşta alt edip saf dışı bırakmasının yanı sıra, daha nicelerini de Hades'e göndermişti.

Üstelik tam bir yurtseverdir Aias. Sırf kişisel nedenlerle küsüp bir kenara çekilerek (Akhilleus'un yaptığı gibi) kendisine en fazla gereksinim duydukları anda yoldaşlarını yüz üstü bırakmaz.

Bu korkusuz yiğidin yaşamı çok acı bir biçimde sona erer. Akhilleus'un ölümünden sonra onun silahları en yiğit savaşçıya kalacaktı. Bu kişi de doğal olarak Aias'tı. Ne var ki, Agamemnon ile Menelaos allem kallem Odysseus'a verdiler silahları. Böyle bir davranışı hiç beklemeyen Aias, geçirdiği bir bunalım sonucu Akha ordusunu yok ettiği sanısıyla bir koyun sürüsünü kılıçtan geçirdi. Aklı başına gelince de duyduğu utançtan dolayı kılıcının üzerine atlayarak kendisini öldürdü.

AİAS (Oileus oğlu): Lokrislilerin komutanıdır. Ufak tefek bir adamdır. Bu yüzden 'Küçük Aias' diye de bilinir. Kaba, kavgacı ve ahlâk kurallarını hiçe sayan Küçük Aias, Troia, Yunanlıların eline geçtikten sonra aşağılık bir davranışla Priamos'un kızı Kas-

sandra'nın ırzına geçmişti. Athena Tapınağı'na sığınmış bulunan genç kızı zorla dışarı sürükleyerek gerçekleştirmişti bu ahlâksızca eylemini. Ama bizzat kendi yurttaşlarınca taşlanınca bu kez de kendisi sığınmıştı Athena Tapınağı'na. Athena tanrıça kendisine karşı işlenen bu dinsizlik ve saygısızlığı cezalandırmak için dönüş yolunda Aias'ın bindiği gemiyi parçalattı. Aias, Poseidon'un yardımıyla canını kurtararak bir kayaya sığındı. Ama akılsız ve küstah kahramanımız dilini tutup tanrıya teşekkür edeceği yerde, "Tanrılara inat işte, nasıl kurtuldum!" diye bir de kasım kasım kasılmasın mı! Haddini bilmezliğin bu derecesine çok içerleyen denizler hakanı, Aias'ın üzerine çıktığı kayayı üç dişli yabasıyla ikiye böldü. Aias da dalgalara yuvarlanarak, Homeros'un deyişiyle 'acı suları yuta yuta" öldü.

AİETES: Güneş tanrı Helios ile Okeanos kızı Perseis'in oğlu, önce Korinthos, sonra da Kolkhis ülkesinin kralı. Büyücü Kirke ile Pasiphae'nin kardeşi, güneş soylu bütün kadınlar gibi bir büyücü olan Medeia'nın babası.

Nephele'nin (Bulut) oğlu Phriksos, kız kardeşi Helle ile annelerinin gönderdiği altın postlu koça binerek kaçarlarken Helle, Çanakkale Boğazı üzerinde denize düşerek boğulmuştu. Tek başına yolculuğunu sürdüren Phriksos koç üzerinde uça uça Kolkhis'e (Gürcistan) vardı. Orada altın postlu koçu Zeus'a kurban olarak sundu, altın postu da Aietes'e armağan etti. Bu altın post "Argonautlar Seferi" diye bilinen ve birçok ünlü yiğidin katıldığı uzun, serüvenli yolculuğun nedeni olmuştur.

AİGEUS: Atina kentinin ulusal kahramanı Theseus'un babası, Pandion'un oğlu. Theseus, boğa başlı, insan gövdeli canavar Minotauros'u öldürüp ülkesine dönerken gemisine beyaz yelken çekmeyi unutmuş, siyah yelkenle yolculuğunu sürdürmüştü. Gemi Atina'ya yaklaşırken siyah yelkeni gören kral Aigeus, bunu oğlunun öldüğü biçiminde yorumlamış ve üzüntüsünden kendisini denize atarak canına kıymıştı. İçinde boğulduğu denize de o günden sonra 'Aigais Pontos' (Ege Denizi) adı verildi.

AİGİNA: Irmak-tanrı Asopos'un kızı. Tanrılar başbuğu Zeus bu güzel kıza âşık olarak onu Oinone Adası'na kaçırmıştı. Korinthos

kralı Sisyphos bu olaya tanık olarak Zeus'u ele verdi. Aigina bu adada ölüler dünyasının üç yargıcından biri olacak Aiakos'u doğurdu.

AİGİSTHOS: Agamemnon ve Menelaos kardeşlerin amca oğulları. Agamemnon Troia seferine gidince, Aigisthos onun karısı Klytaimnestra'yı baştan çıkardı. Troia dönüşünde Agamemnon iki sevgili tarafından kalleşçe öldürüldü. Agamemnon'un oğlu Orestes de ablası Elektra'nın kışkırtmalarıyla hem Aigisthos'u, hem de öz annesi Klytaimnestra'yı öldürerek babasının öcünü aldı.

AİKOS: Zeus ile peri Aigina'nın oğlu. Yunanlıların en dindarı diye bilinir. Ruhlar dünyasının üç yargıcından biriydi.

AİNEİAS: Troialı prens Ankhises ile tanrıça Aphrodite'nin oğlu. Birleşik Yunan ordusuna karşı koyan yiğitlerdendir ve büyük yararlılıklar gösterir. Ama onun asıl ünü Troia'nın ele geçirilmesinden sonradır. Kentin yakılıp yıkılmasından sonra yaşlı babası Ankhises, karısı Kreusa ve oğlu Askanias'la oradan kaçar. Aineias'ın kişiliğini ve serüvenini Latin ozanı Vergilius destanlaştırmıştır.

Romalılar kendilerini Aineias yoluyla Aphrodite'ye ve Anadolu'ya bağlarlardı. Roma imparatorları bu nedenle Anadolu'ya çok önem vermişlerdir.

AİOLOS: Rüzgâr tanrısı Aiolos, on iki çocuğu ile birlikte bir adada egemenlik sürmekteydi. Denizler hakanı Poseidon'un oğludur. Troia'dan dönüşünde Odysseus ile arkadaşlarını ağırlamış ve tam bir ay yedirip içirmişti onları. Ayrıldıkları zaman da rüzgârları bir tulum içine doldurarak Odysseus'a verdi. Ama Odysseus uyuyunca arkadaşları içinde para var sanısıyla tulumu açtılar. Tulumdan çıkan rüzgârlar gemiyi gerisin geriye aynı adaya sürükledi. O zaman Aiolos da sert sözlerle onları kovdu.

AİSON: Tesalya'daki İolkos kentinin kurucusu Kretheus'un oğlu. Kretheus'un ölümünden sonra Aison ve üvey kardeşi Pelias arasında taht kavgası başlamıştı. Sonunda Pelias tahtı ele geçirdi, Aison'u zindana attı, onun oğlu İason'u da altın postu getirmesi için İolkos'a gönderdi.

AİTHRA: Troizen kralı Pittheus'un kızı. Atina'nın ulusal kahramanı Theseus'un annesi. Aigeus, çocuksuzluğuna bir çare aramak üzere Delphoi Tapınağı'na gitmiş, dönüşte de Pittheus'un sarayında konuk kalmıştı. Pittheus'un kızı Aithra o geceyi babasının isteği üzerine Aigeus ile geçirdi ve bu birliktelikten de Theseus doğdu.

Ne var ki aynı gün denizler hakanı da bu güzel kızla karşılaşıp onu koynuna almıştı. Bu yüzden Aigeus'un yanı sıra Poseidon'un da oğlu sayılıyordu.

AKAMAS: Theseus'la Phaidra'nın oğlu. Troia'nın tahta at hilesiyle ele geçmesinde rol oynayan Akha yiğitlerinden biriydi.

AKASTOS: İolkos kralı Pelias'ın oğlu. Pelias'ın kızları, büyücü kadın Medeia'nın öğütlerine kanarak yaşlı babalarını kesip kazanda kaynatmışlardı. Babalarının gençleşeceğini sanıyorlardı böyle yapmakla. Ama kral haşlandığıyla kalmış, taht da Akastos'a geçmişti böylece. Akastos kral olunca tahtın gerçek mirasçısı İason'u ve onun sevgilisi Medeia'yı İolkos'tan kovmuştu.

AKHELOOS: Titan çift Okeanos'la Tethys'in oğlu, ırmak tanrıların başı.

Akheloos, Kalydon kralının kızı Deianeira'ya âşıktı. Ama Herakles de seviyordu güzel kızı. İki rakip Deianeira'yı elde etmek için dövüştüler. Herakles'in sonsuz gücüne karşılık Akheloos da biçimden biçime girme yetisine sahipti. Herakles onu tam yeneceği sırada hemen bir başka biçime dönüşüveriyordu. Koca bir yılan, sonra da azgın bir boğa oldu. Herakles boğanın boynuzunu kırdı. Akheloos da kahramanımızın sonsuz gücü karşısında çareyi pes etmekte buldu en sonunda. Deianeira'yı da Herakles'e bıraktı.

AKHERON: Ölüler ülkesinin ırmağı, Gaia ile Güneş tanrı Helios'un oğludur.

AKHİLLEUS: Troia önündeki birleşik Akha ordusunun en güçlü yiğidi. Peleus ile deniz tanrıçalarından Thetis'in oğlu. Serüvenleri Troia savaşındaki kahramanlıkları ve bu savaş öncesindeki

yağma ve çapullarıyla ilgilidir. Homeros'un "İlyada" adlı destanının baş kişilerinden biridir. Arkadaş canlısıdır, ama öte yandan da kişisel kaprisi uğruna yoldaşlarının kendi gözleri önünde yok olmalarından hoşnutluk duyacak denli de bencildir. (Bu ilginç kahramanın yaşamını ve kişiliğini daha iyi anlayabilmek için onunla ilgili bölümün okunması gerekir.)

AKRİSİOS: Argos kralı Abas'ın Akrisios ve Proitos adında iki oğlu olmuştu. İkiz olan bu çocuklar daha anne karnındayken bile Argos tahtı için dövüşmeye başlamışlardı. Doğup büyüdükten sonra kavgaları sürüp gitti. Sonunda tahta Akrisios el koydu ve kardeşi Proitos'u Argos'tan kovdu.

Akrisios'a biliciler, kızı Danae'den doğacak torununun, onun hem canını, hem tahtını alacağını söylemişlerdi. Akrisios da kızını yer altında yaptırttığı tunçtan bir odaya kapadı. Ama tanrılar başbuğu Zeus bir altın damlası biçiminde odaya girerek Danae'yle birleşti ve bu birleşmeden Yunan kahramanlarının en büyüklerinden biri olan Perseus doğdu.

Büyük baba Akrisios önlemlerinin işe yaramadığını görünce kızıyla torununu bir kayığa koydurup denize bıraktırdı. Ama Perseus büyüyüp birçok yiğitçe iş başardıktan sonra yazgı yerine gelecek ve kahramanımız katıldığı bir disk yarışmasında tanımadığı büyük babasını kaza sonucu öldürecektir. Bilmeden işlediği bu cinayetten çok üzüldüğü için Argos'ta kalmak istemez ve gidip Mykene kentini kurar.

AKTAİON: Thebaili bir avcı. Tanrıça Artemis'i gölde çırılçıplak yıkanırken görmüştü. Ama bu saygısızlığının cezasını çok ağır bir biçimde ödedi. Tanrıça, Aktaion'u bir geyiğe dönüştürerek onu kendi köpeklerine parçalattırdı.

ALEKSANDROS: Troialı prens Paris'in bir başka adı.

ALEKTO: Öç tanrıçası Erinsylerden biri.

ALKAİOS: Perseus ile Andromeda'nın oğlu, Ampitryon'un babası. Ampitryon Herakles'in ölümlü babası sayıldığı için Alkaios da onun büyük babası oluyordu ve bu nedenle kahramanımıza 'Alkaios oğlu" da deniyordu.

ALKESTİS: İolkos kralı Pelias'ın kızı, Pherai kralı Admetos'un karısı. Kocasının canını kurtarmak için kendi canını feda etmiş, ama yiğit Herakles onu ölüm tanrı Thanatos'un kollarından zorla söküp alarak yeryüzüne geri getirmişti.

ALKMENE: Perseus'un oğlu Elektryon'un kızı. Alkmene, amcası Alkaios'un oğlu Amphitryon ile evlenecekti. Ama Amphitryon bir kaza sonucu amcası ve Alkmene'nin babası Elektryon'u öldürmüştü. Bu yüzden Alkmene müstakbel kocasına karşı önce biraz olmazlandı, sonra da bir koşul ileri sürdü: Amphitryon ile evlenecekti, ama o da Tapnoslularca öldürülen kardeşlerinin öcünü alırsa.

Güvey bu görevi yerine getirmek için yola koyuladursun, Alkmene'ye nicedir göz koyan Zeus, hemen Amphitryon'un görüntüsüne bürünerek genç kızın yatağına girdi. Alkmene, "Sen hani sefere gitmemiş miydin? Nereden çıktın böyle?" diye sorma gereğini duymadan bırakıverdi kendisini Amphitryon sandığı tanrılar başbuğunun kollarına. Tam üç gün üç gece sevişiler ve Alkmene Herakles'e gebe kaldı.

Zeus, Alkmene'nin yanından ayrılır ayrılmaz görevini tamamlayıp dönen gerçek Amphitryon geldi bu kez güzel gelinin yanına, ama iş de ortaya çıktı. Amphitryon, aldatılmışlığının öcünü almak için Alkmene'yi bir odun yığınının üzerinde yakmak isteyince, Zeus yağmur yağdırarak ateşi söndürdü. ('Zeus hüei' eski Yunancada 'yağmur yağmak' demektir.) Amphitryon bu tanrısal belirti üzerine hem Herakles'i, hem de ondan bir gün sonra doğan kendi öz oğlu İphikles'i sahiplendi.

Herakles ölümünden sonra Olymposlu tanrılar arasına karışınca onu buyruğu altında tutan Eurystheus bu kez de öfkesini onun soyundan çıkarmak istemiş ve yakınlarını Mykene'den kovmuştu. Atina'ya karşı açtığı bir savaşta öldürülünce, kesik kafası Alkmene'ye gönderildi. Alkmene de oğluna ve onun soyundan gelenlere bunca eziyet eden zalim kralın gözlerini oydu. Zeus çok yaşlı olarak ölen Alkmene'yi Mutlular Adası yargıcı Rhadamanthys'le evlendirdi.

Son yıllarını Thebai'de geçiren Alkmene orada bir tanrıça gibi saygı görmekteydi.

ALTHAİA: Kalydon kralı Oineus'un karısı, Deineira ile Meleagros'un annesi. Althaia henüz loğusa yatağındayken Moiralar gelmişler ve ocağa bir odun atarak Althaia'ya:

"Oğlunun ömrü şu odunun yanıp bitme süresi kadar olacak," demişlerdi. Bunu duyan anne, hemen odunu ocaktan alarak söndürmüş ve bir sandığa saklamıştı. Yıllar sonra oğlu Kalydon domuzunun avlanması sırasında çıkan bir kavga sonucu kendi öz dayılarını öldürdü. Kardeşlerinin öcünü almak isteyen Althaia da sakladığı yerden yarısı yanmış odunu alarak kendi eliyle yaktığı ocağa attı. Meleagros kıvrana kıvrana öldü ama yaptığından pişmanlık duyan Althaia da kendini öldürdü.

AMALTHEİA: Bebek Zeus'u İda Dağı'ndaki mağarada sütüyle besleyen keçinin adı. Zeus bir gün keçiyle oynarken boynuzlarından birini kırmış, Nympheler de onun içini her türlü yemiş ve meyvelerle doldurmuşlardı. Kimi anlatımlarda Amaltheia, bebek Zeus'a dadılık eden bir Nymphenin adı olarak geçer.

AMAZONLAR: Yalnızca kadınlardan oluşan bir topluluğun adı. Yurtları Karadeniz'e akan Thermodon (Terme) çayı kıyısındaki Themiskyra kentiymiş. Savaşmayı çok seven bu vahşi yaratılışlı kadınlar yağmaladıkları kentlerden aldıkları ganimetlerle geçinirlermiş. Erkekleri, köleleri ya da uşakları olarak kullanırlar, onlarla ancak çocuk doğurmak üzere bir araya gelirlermiş. Doğan çocuk kız olursa savaşçı olmak üzere o da topluma katılır, erkek çocuk ise ya öldürülür ya da sakat bırakılırmış. Ege Denizi kıyılarında başta Ephesos ve Smyrna (İzmir) olmak üzere birçok kentin kuruluşu Amazonlara bağlanır. Hippolyte ve Penthesilea gibi Amazon kraliçelerinin ünlü Yunan kahramanları Herakles, Theseus ve Akhilleus ile olan serüvenleri mitolojinin ilginç sayfaları içinde yer almaktadır.

AMPHİARAOS: Melampus soyundan Argoslu ünlü bir bilici. Kalydon avına ve Argonautlar seferine katılmıştı. Hiç istemediği halde Thebai'ye Karşı Yediler Savaşı'nda da yer almak zorunda kaldı. Zeus'un yıldırımlarıyla açtığı bir yarığın içine atları ve arabasıyla birlikte gömüldü.

AMPHİON: Zeus'un bir Satry biçimine girerek yanaştığı Antiope'den olma iki oğlundan biri. Öteki oğlu Zethos'tur.

İki kardeş, tanrılar başbuğu Zeus'un buyruğuyla Thebai kentinin yöneticileri oldular. Kentin kurucusu Kadmos Thebai'nin çevresine sur yaptırmamıştı. Bu iş ikiz kardeşlere düştü. İki kardeş çok zıt yaratılışlıydılar birbirlerinden. Olağanüstü bir güce sahip olan Zethos ava ve savaşa çok düşkündü. Amphion ise sanatçı ruhuna sahipti, müzik ve şiiri çok seviyordu.

Zethos, surları oluşturmak için koca koca kayaları sırtında taşıyor ve sonra da üst üste yerleştirip duvarı yükseltmeye çalışıyordu.

Amphion ise sakin sakin bir köşeye oturup lirini çalıyordu. Bu büyülü sesi duyan kayalar da kendiliklerinden harekete geçiyor ve üst üste gelerek duvarı oluşturuyorlardı.

Amphion, Lydia kralı Tantalos'un kızı Niobe ile evlenmişti.

AMPHİTRİTE: Okeanos kızı Doris'in, deniz ihtiyarı Nereus'la evliliğinden doğan elli deniz tanrıçasından biri. Denizler Hakanı Poseidon'un karısı. Mitolojide önemli bir serüveni yoktur.

AMPHİTRYON: Perseus soyundan Alkaios'un oğlu, Herakles'in annesi Alkmene'nin kocası. (Serüveni için bkz. "Alkmene" ve "Herakles".)

AMYKOS: Poseidon'un oğlu, Bithynia bölgesindeki Bebrykeslerin kralı. Bu dev yapılı kral çok usta bir yumruk dövüşçüsüydü. Ülkesine ayak basan yabancıları kendisiyle dövüşmeye zorlar, her zaman da kendisi kazanır ve rakiplerini öldürürdü. Argonautlar seferi sırasında Dioskurlardan ünlü boksör Polydeukes'le de karşılaştı, ama bu kez başarılı olamadı ve bir daha da kimseye meydan okumadı.

ANDROGEOS: Girit kralı Minos'un oğlu. Panathenaia şenliklerine katılmak üzere kral Aigeus'un sarayına konuk olarak gelmişti. O sırada Herakles'in Girit'ten getirerek Marathon ovasında serbest bıraktığı boğa oraları alt üst ediyordu. Aigeus genç prensi boğayı öldürmeye gönderdi, ama Androgeos kendi canından oldu boğayı öldürmeye kalkarken. Minos da konukluk haklarını hiçe sayan Aigeus'u cezalandırmak için Attika'ya yürüdü. Önce Aigeus'un kardeşi Nisos'un yönetimindeki Magara kentini aldı, sonra da Aigeus'u yenerek Atina'yı... Atinalılar her

dokuz yılda bir yedi genç kız ve yedi delikanlıyı Minotauros canavarına yem olarak göndereceklerdi. Atina'yı bu beladan daha sonra Aigeus'un yiğit oğlu Theseus kurtardı.

ANDROMAKHE: Mysia bölgesindeki Thebe kentinin kralı Eetion'un kızı, Troialı prens Hektor'un karısı. Yaşamı büyük acılar içinde geçer. Troia savaşı öncesinde Akhilleus Thebe'yi basarak babasını ve yedi erkek kardeşini öldürmüştü. Andromakhe daha sonra yiğit kocası Hektor'u ve sevgili oğlu Astyanaks'ı da kaybetti. Bütün bu acılar yetmiyormuş gibi bir de kocasını öldüren Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un eline tutsak düşerek onun cariyesi oldu.

ANDROMEDA: Habeşistan kralı Kepheus'un kızı. Bu kralın karısı Kassiepeia güzellikte Nereus kızlarına meydan okumuştu. Denizler hakanı Poseidon da ceza olarak ülkeye bir ejderha getirmişti. Bu ejderha insanları yutuyor, her yerin altını üstüne getiriyordu. Zeus-Ammon Tapınağı bilicisi krala, eğer kızı Andromeda'yı bu ejderhaya verirse ülkenin kurtulabileceğini söyledi. Başka çare kalmadığını gören Kepheus kızını deniz kıyısındaki bir kayaya bağlattırdı. Tam ejderha kızı yutacaktı ki, oradan geçmekte olan Perseus korkunç canavarı öldürerek Andromeda'yı kurtardı.

ANKHİSES: Troialı prens. Güzeller güzeli tanrıça Aphrodite bu yakışıklı prensi İda Dağı'nda sürülerini otlatırken görmüş ve Phyrgialı bir genç kız görünümüne bürünerek onunla birleşmişti. Bu birleşmeden Aineias doğdu. Aineias, Troia'nın yakılıp yıkılması sırasında sakat babasını omuzlarına alarak oradan kaçırmıştı.

ANTAİOS: Gaia (Toprak) ile Poseidon'un oğlu olan dev. Yoluna kim çıkarsa kendisiyle güreşmeye zorluyor, korkunç gücüyle rakibini sıka sıka kemiklerini kırıyordu. Herakles ile de karşılaştı ve yiğidi güreşmeye zorladı. Herakles kollarının sınırsız gücüyle dev Antaios'u kaldırıp kaldırıp yere çarpıyordu, ama dev adam gövdesinin toprağa her dokunuşunda anası Toprak'tan güç alarak yeniden dikiliyordu Herakles'in karşısına. Bunu fark eden Herakles, son göğüs göğüse gelişlerinde onu yere atmadı, kolları arasında sıkarak boğdu Antaios'u.

ANTEİA: Stheneboia da denir. Lykia kralı İobates'in kızı, Proitos'un karısı. Serüveni Bellerophontes öyküsünde geçer. (Bkz. Bellerophontes.)

ANTEROS: 'Karşı sevgi' ya da daha yaygın anlamıyla 'sevgi için sevgi' anlamına gelen 'Anteros', tanrıça Aphrodite'nin oğlu sayılır.

Aphrodite, tanrıça Themis'e oğlu Eros'un hep çocuk kaldığından yakınınca Themis de ona, bir oğlu daha olmadıkça Eros'un hiç büyümeyeceğini söylemiş. Aphrodite de Anteros'u dünyaya getirmiş, iki çocuk birlikte büyümeye başlamışlar böylece. Eros, Anteros ile birlikte olduğu zaman çok mutlu olurmuş, o yanından uzaklaştığı zaman da hüzünlenirmiş.

ANTİGONE: Oidipus'un bilmeden kendi öz annesi İokaste ile yaptığı evlilikten doğan kızı. Öteki kızı da İsmene'dir. Thebai tahtının üzerine kuruluşundan beri çöken uğursuzluk Antigone'nin kişiliğinde de sürer. (Geniş bilgi için "Antigone" bölümüne bakınız.)

ANTİKLEİA: Yunan kahramanlarının en kurnazı ve akıllısı olan Odysseus'un annesi. Laertes'le düğününden bir gün önce bir başka kurnaz Sisyphos'un yatağına girmiş ve Odysseus'a gebe kalmış. 'Laertes oğlu' diye bilinen Odysseus'un kurnazlığı asıl babası Sisyphos'tan gelmeymiş.

ANTİOPE: Thebai kralı Nykteus'un kızı. Zeus bir Satry görünümünde Antiope'ye yaklaşmış, bu birleşmeden Amphion ve Zethos doğmuştu.

APHRODİTE: Aşk ve güzellik tanrıçası. Zeus ile Dione'nin kızı. Hesiodos'a göre ise Uranos'un denize atılan kanlı parçalarından doğmuş. Birçok serüveni vardır. (Bkz. kitapta kendisiyle ilgili bölümler.)

APOLLON: İkiz kız kardeşi Artemis ile birlikte tanrılar başbuğu Zeus'un Leto'dan olma oğlu. Aslında bir Anadolu tanrısıdır. Güzel sanatların koruyucusu ve temsilcisi, ışık ve güneş tanrısı (Bkz. "Apollon").

ARAKHNE: Kolophonlu güzel dokumacı kız. Dokumacılıkta tanrıça Athena'ya meydan okumuş, bu yüzden de onun tarafından bir örümceğe dönüştürülmüştü (bkz. "Athena").

AREOPAGOS: (Areios pagos da denir) Ares tepesi anlamına gelen bu sözcük savaş tanrısı Ares'in kurucusu olduğu varsayılan mahkemeyi simgelerdi. Bu mahkeme Atina Akropolisinde yer almaktaydı.

ARES: Savaş tanrısı. Romalılarca Mars adıyla bilinirdi. Savaşın simgesiydi, ama İlyada destanında bu işi de pek kıvıramadığı görülüyor. Başta babası Zeus olmak üzere öteki tanrı ve tanrıçalarca da aşağılanır durur. Yakışıklılığı nedeniyle Aphrodite'nin sevgililerinden biri olmuş, ne var ki bu işi de yüzüne gözüne bulaştırarak Aphrodite ile birlikte öteki tanrılar karşısında gülünç duruma düşmüştü.

ARETHUSA: Artemis'in çevresinde bulunan peri kızlarından biri. Bir gün çıplak bir durumda gölde yıkanırkan ırmak tanrı Alpheios kızı görmüş ve elde etmek için kovalamaya başlamış. Kızcağız kurtulmak için Artemis'e yalvarmış, tanrıça da onu bir su kaynağına dönüştürmüş.

ARGONAUTLAR: Altın postu ele geçirmek için Argo gemisiyle Kolkhis'e (Gürcistan) sefere çıkan elli seçme yiğide verilen ad. Başkanları İason'du.

ARGOS: Yüz gözlü dev. Hera onu Zeus'un bir inek biçimine soktuğu İo adındaki sevgilisinin başına gözcü olarak dikmişti. Argos uyuduğu zaman gözlerinden sırayla yalnızca ikisi dinlenir, ötekilerse açık kalırdı. Hermes, güzel masallar anlatarak onun yüz gözünü de kapattırmış, sonra da başını kesmişti.

ARİADNE: Girit kralı Minos'la Pasiphae'nin kızı. Theseus boğa başlı, insan gövdeli canavar Minotauros'u onun yardımıyla bulup öldürdü. Kahramanımız Girit'ten dönerken kızı da birlikte götürmüş, ama sonra da Naksos Adası'nda bir başına bırakıp gitmişti Ariadne'yi. Kızı sonra Dionysos buldu ve onunla evlendi.

ARKAS: Zeus'la Artemis'in perilerinden Kallisto'nun oğlu. Arkadia bölgesinin atası sayılır. Zeus, Artemis'in bir ayıya dönüştürdüğü Kallisto ile oğlu Arkas'ı gökyüzünde birer yıldız yapmıştı.

ARTEMİS: Zeus'la tanrıça Leto'nun kızı, Apollon'un ikiz kardeşi. (Serüvenleri için ilgili bölüme bakınız.)

ASKHALAPHOS: Yeraltı ırmağı Akheron'un oğlu. Hades tarafından kaçırılan Persephone yerin altında hiçbir şey yememe koşuluyla yeniden Olympos'a, annesi Demeter'in yanına dönebilecekti. Ama Persephone dayanamayarak yedi nar tanesi yemişti. Askhalapos da bunu görüp Hades'e haber verince Persephone'nin yeryüzüne çıkması yasaklandı.

ASKLEPİOS: Hekimlik tanrısı. Annesi Thessalia kralı Phlegias'ın kızı Koronis, babası da Apollon'dur. Epidauros, Kos ve Bergama'daki aynı zamanda birer sağlık merkezi olan tapınakları ünlüdür. (Geniş bilgi için bkz. "Asklepios" bölümü.)

ATALANTE: Kalydon avına katılan avcı kız. Babası İasos hep bir erkek çocuğu olsun istermiş. Bu yüzden Atalante doğunca babası onu bir dağ başına bırakmış. Bebeği bir dişi ayı emzirmiş, sonra da onu avcılar bulup büyütmüşler, kız yaman bir avcı olmuş böylece. Atalante'yi almak isteyen gençler onunla koşuda yarışmak zorundaymışlar. Ama hiç kimse geçemezmiş kızı. O da arkasından yetiştiği kişileri kargısıyla vurup öldürürmüş. Meilanion adındaki isteklisi yarışa başlamadan önce yanına üç altın elma almış. Kız kendisine yetiştikçe yere bir elma atıyor, Atalante de elmayı almak üzere duraklayınca zaman kaybediyormuş. Delikanlı böylece üç elmayı da atmış ve kızın bunları toplamak için zaman kaybetmesinden yararlanarak hem yarışı, hem Atalante'yi kazanmış.

ATHAMAS: Rüzgâr tanrı Aiolos'un oğlu, Minylerin kralı, Nephele'nin (Bulut) kocası. Çanakkale Boğazı'na 'Hellespontos' adını veren Helle ve altın yapağılı koçu Kolkhis'e götüren Phriksos onun çocuklarıdır.

ATHENA: Atina kentinin koruyucu tanrıçası, Zeus ile Metis'in kızı. Zekâ, kültür ve savaşı temsil ederdi. Adı doğrudan ya da dolaylı olarak mitolojinin birçok öyküsüne karışır (bkz. "Athena).

ATLAS: Titan İapetos ile Okeanos kızı Klymene'nin oğlu. Ünlü Prometheus'un da kardeşi olan bu dev yaratık gök kubbeyi Hesiodos'un anlatımıyla "ayakta dimdik durup başı ve yorulmaz kolları üstünde" tutmaktadır.

ATREUS: Peloponnesos (Mora) Yarımadası'na adını veren Pelops ile Hippodameia'nın oğlu. Homeros destanlarında adları 'Atre-

us oğulları' diye geçen Mykene kralı ve Troia önlerindeki birleşik Yunan ordularının başkomutanı Agamemnon ile Sparta kralı Menelaos'un babaları. Soyun kurucusu Tantalos'la başlayan uğursuzluk zinciri Pelops ve Atreus yoluyla Agamemnon'a kadar ulaşmıştı (ayrıntı için ilgili bölümlere bakınız).

ATROPOS: Yazgı tanrıçaları olan üç Moira'dan biri. Ötekiler de Kletho ve Lakhesis'tir. 'Bildiğinden şaşmaz', 'geri dönülmez' anlamlarına gelen Atropos ömür ipliğini kesermiş.

ATTİS: 'Attes' adıyla da bilinen bu Phrygialı delikanlı Rhea'nın (Anadolu'da bilinen adıyla 'Kybele') sevgilisiydi. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bu kitapta ilgili bölüme ve Efsaneler Dünyasında Anadolu adlı kitabımıza başvurulabilir.)

AUGİAS: Helios'un oğlu, Elis kralı. Argonautlar seferine de katılmıştı. Herakles'in efendisi kral Eurystheus, Augias'ın ağıllarının temizlenmesi işini kahramanımıza görev olarak vermiş. Augias'ın üç bin sığırı vardı. Ağıllar otuz yıldır hiç temizlenmediği için ülkeyi kötü kokular kaplamıştı. Augias, bu hizmet karşılığı sürülerinin onda birini verecekti Herakles'e. Kahramanımız Alpheios ve Peneios ırmaklarının yataklarını değiştirerek onları ağılların içinden geçirdi ve bir gün içinde temizledi oraları. Ama Augias ödül işinde yan çizince Herakles dönek kralı öldürdü, yerine oğlu Phyleus'u tahta geçirdi.

B

BAKKHALAR: Tanrı Dionysos'un bayramlarına katılan rahibeler.

BAUKİS: "Philemon ile Baukis" öyküsünün kadın kahramanı. Yaşlı çift Zeus ile oğlu Hermes'i yoksulluklarına karşın en iyi biçimde ağırlamışlar ve ölecekleri zaman da aynı kökten yükselen ayrı birer ağaca dönüşmüşlerdi ödül olarak.

BEBRYKLER: Anadolu'nun Bithynia bölgesinde yaşayan bir kavim. Kralları dev Amykos, Argonautlar seferine katılan Polydeukes'le yumruk dövüşü yapmış ve yenilerek bir daha kimseye meydan okumama sözü vermişti.

BELLEROPHONTES: Kurnazlık ve düzenbazlığıyla ünlü Sisyphos'un torunu, Glaukos'un oğlu. Ama asıl babası denizler hakanı Poseidon'muş.

Bir av sırasında kaza ile kardeşi Belleros'u öldürdüğü için bu suçtan arınması gerekiyordu. O da gidip Tryns kralı Proitos'a kapılandı Proitos'un karısı Stheneboia (Anteia da denir) bu yakışıklı gence gönül verdi, ama ondan yüz bulamadığı için iftirada bulundu. Sözde Bellerophontes ona tecavüze kalkışmışmış. Proitos kayın babası olan Lykia kralı İobates'e bir mektup yazarak onu Bellerophontes'le gönderdi. Mektupta Bellerophontes'in Stheneboia'ya sarkıntılık ettiği, bu nedenle de cezalandırılması gerektiği yazılıydı.

Öykünün bundan sonrası Bellerophontes'in ağzından ateşler saçan, kafası aslan, gövdesi keçi, kuyruğu yılan canavar Khimaira'yı kanatlı at Pegasos'un yardımıyla nasıl öldürdüğünü konu eder (bkz. "Bellerophontes" bölümü).

BOREAS: Türkçede 'poyraz' adıyla bildiğimiz kuzey rüzgârını simgeler. Şafak tanrıça Eos'un Astraios (Yıldızlı Gök) ile birleşmesinden doğan üç oğlundan biri. Ötekiler Zephyros (Güney Rüzgârı) ve Notos'dur (Lodos). Boreas, Atina kralı Erekhteus'un kızı Oreithyia'yı kaçırmış ve ondan Kalais ve Utes'i dünyaya getirtmişti.

BRİAREUS: Uranus ile Gaia'dan doğma yüz kollu, elli başlı devlerden biri.

BRİTOMARTİS: Bir Girit tanrıçası. 'Tatlı Bakire' anlamına gelen Britomartis de, Artemis gibi erkeklerden kaçarmış. Girit kralı Minos bir şenlik sırasında genç kızı görüp sevdalanmış ona ve tam dokuz ay kovalamış. Yakalanacağını anlayınca sonunda kendisini denize atmakta bulmuş kurtuluşu. Denizden ağlar içinde balıkçılar tarafından çıkarılmış, bu nedenle de 'ağdan çıkan' anlamına 'Diktynna' adı verilmiş ona.

BUSİRİS: Zalimliğiyle ünlü Mısır kralı. Poseidon'un oğlu olduğu söylenir. Mısır'a gelen yabancıları Zeus'a kurban ediyordu. Aynı şeyi oradan geçmekte olan Herakles'e de yapmak istedi, ama kendisi kahramanımız tarafından tüm oğullarıyla birlikte kurban edildi.

D

DAİDALOS: İçinde Minotauros'un barındığı Labyrinthos'u inşa eden mimar ve heykeltraş. Pasiphae'nin, içine girerek Minos'un boğasıyla birleşme sağladığı inek heykelini de o yapmış. Theseus'a yolunu bulması için Ariadne'ye yumağı verdiren de oymuş. Bu yüzden de Minos zindana atmış Daidalos'u, oğlu İkaros'la birlikte. Baba oğul oradan kurtulmak için birer kanat yapmışlar ve tüyleri balmumuyla tutturmuşlar. Ama kaçarken İkaros güneşe fazla yaklaştığı için mumlar erimiş ve kanatlar da dağılıp gitmiş. İkaros denize düşmüş, baba Daidalos ise uçup kurtulmayı başarmış.

DANAE: Argos kralı Akrisios'un kızı. Zeus, Akrisios'un yerin altında tunçtan bir odaya kapattığı Danae'yle bir altın damla biçimine girerek birleşmiş ve bu birleşmeden Perseus doğmuştu.

DANAOS: İo'nun soyundan gelen Danaos, Belos'un oğlu Aigyptos'un da ikiz kardeşiydi. Adını daha sonraki bütün Yunan soyuna vermekle ünlüdür (bkz. Aigyptos).

DANAOS KIZLARI: Danaos'un elli kızına birden verilen ad. Amcaları Aigyptos'un elli oğluyla evlenmeye zorlanmışlardı (bkz. Aigyptos).

DAPHNE: Thessalia Irmağı Peneus'un kızı. Bu güzeller güzeli peri kızı hep bakire olarak kalmak istiyormuş, ama bir gün Apollon tanrı onu görmüş, görür görmez de vuruluvermiş. Kızı yakalayıp sahip olmak için ardına düşmüş. Daphne yakalanacağını anlayınca tanrılara yakarmış, tanrılar da onu bir 'defne' ağacına dönüştürmüşler.

DEİANEİRA: Kalydon kralı Oineus'la Althaia'nın kızı, Meleagros'un kız kardeşi. Asıl babası Dionysos'muş. Herakles, Deianeira ile evlenmiş ve ölümü de onun kıskançlığı yüzünden olmuştu.

DEİMOS: 'Dehşet' anlamına gelen Deimos, 'Phoibos' (Korku) ile birlikte savaş tanrısı Ares'in alayını oluştururlardı.

DEİONEUS: Thessalia'daki Lapithler kralı. İksion, bu kralın kızı Dia (Klia) ile evlenmiş, kayın pederi damadından vermesi gereken armağanları isteyince de onu ateşe atmıştı.

DEMETER: Titan çifti Kranos ve Rhea'nın kızı, Zeus'un kardeşi. Tarımı, özellikle de buğdayı temsil ederdi. Kızı Hades tarafından kaçırılan ve sonra da ölüler dünyasına ece olan Persephone'dir (bkz. Demeter).

DEMOPHON: Eleusis kralı Keleus ile Metaneira'nın oğlu. Demeter kaçırılan kızı Persephone'yi ararken yolu Eleusis'e uğramıştı. Demeter kralın sarayında ağırlandı. Tanrıçayı tanımayan Metaneira onu oğluna bakıcı olarak tuttu. Demeter çocuğu nektar ve ambrosia ile besliyor ve bir tanrı gibi büyütüyordu. Demeter bir gece çocuğu arındırmak için ateşe tutuyordu ki, Metaneira geldi. O zaman tanrıça kendisini tanıttı, ama çocuğu tanrısal bir varlık yapacak olan büyü de bozulmuştu.

DEUKALİON: Prometheus'un oğlu, Yunan mitolojisindeki Tufan'ın kahramanı, Pyrrha'nın kocası. Yunanlıların Nuh'u sayılır.

DİKE: Zeus ile Themis'in 'Horalar' diye bilinen üç kızından biri. Dike adaletin temsilcisidir. Öteki kız kardeşleri 'Eirene' (Barış) ve 'Eunomia'dır (Düzen).

DİOMEDES: Ares'in oğlu, Thrakia kralı. Ülkesine gelen yabancıları atlarına yedirirdi. Herakles bu zalim kralı kendi atlarına yedirdi.

DİOMEDES: Tydeus oğlu. Troia önündeki Yunan ordusunun Akhilleus'tan sonraki en güçlü yiğitlerinden.

DİONE: Okeanos kızlarından biri. Zeus onunla evlenmiş, bu evlilikten Aphrodite doğmuştu.

DİONYSOS: Zeus'un Semele'den olan oğlu, şarap tanrısı. Bakkhos da denir.

DİOSKURLAR: Zeus'un Leda'dan doğma ikizleri. 'Zeus'un delikanlıları' demektir. Bu iki kardeşten Kastor ölümlü, Polydeukes (ya da Pollux) ölümsüzdü. Birçok serüvende adları geçer. Argonautlar seferine de katılmışlardı.

DİRKE: Thebai kralı Lykos'un karısı. Antiope'ye kötü davrandığı için onun oğulları Amphion ve Zethos tarafından korkunç bir biçimde cezalandırılmıştı.

DORİS: Okeanos'un kızı, deniz tanrılarından Nereus'un karısı. Bu evlilikten 'Nereidler' (Nereus Kızları) doğmuştu.

DRYASLAR: Ağaç perilerine verilen ad.

E

EETİON: Mysia bölgesindeki Thebe kentinin kralı, Andromakhe'nin babası.

EİLEİTHİA: Zeus'la Hera'nın kızı. Doğum tanrıçası.

EKHİDNA: Khryasor'la Kallirhoe'den doğma, yarı bedeni güzel bir genç kız, yarı bedeni ise her yanı benek benek koca bir yılan olan bir canavar.

EKHO: Oreiaslardan (dağ perileri) biri. 'Yankı' anlamına gelir (bkz. "Narkissos" öyküsü).

ELEKTRA: Agamemnon'la Klytaimnestra'nın kızı, Orestes'in ablası (bkz. "Agamemnon'un Ölümü").

ELEKTRA: Bir deniz tanrıçası, Okeanus'la Tethys'in kızı.

ELEKTRA: Zeus'un sevgililerinden bir Pleiad. Tanrılar başbuğuna Dardanos, İason ve Harmonia'yı doğurdu.

ELEKTRYON: Perseus'la Andromeda'nın oğlu, Herakles'in annesi Alkmene'nin babası.

ENDYMİON: Karialı bir çoban, Ay tanrıça Selene'nin sevgilisi. Latmos (Beşparmak) Dağları'nda sonsuz bir uykuya dalmıştı. Selene her gece gümüş ışıklar saçan arabasıyla yeryüzüne indiği zaman Beşparmak Dağları'na da uğrar, Endymion'un yüzüne bir öpücük kondurduktan sonra gidermiş.

EOS: Titan çifti Hyperion ve Theia'nın kızları, Şafak tanrıça. Homeros onu 'Gül Parmaklı' diye tanımlar. Helios (Güneş) ve Selene'nin (Ay) kız kardeşleridir.

EPAPHOS: Tanrılar başbuğu Zeus'un İo'dan doğma oğlu, Mısır kralı. Mısır, Danaos, Thebai, Argos soyları bu kraldan türemiştir (bkz. Abas).

EPHESOS ARTEMİSİ: Bkz. Artemis.

EPHİALTES: Denizler hakanı Poseidon'un İphimedeia ile birleşmesinden doğan bir dev, Otos'un kardeşi. Ölümlü babaları Aloeus olduğu için Aloeusoğulları denirdi bu devlere. Boyları durmadan uzardı. Savaş tanrısı Ares'i tunç bir küpün içine hapsetmişlerdi. Pelion, Ossa ve Olympos dağlarını üst üste koyarak tanrılara savaş açacaklarını söylüyorlardı. Sonunda Zeus ya da Apollon tarafından öldürülerek Tartaros'a gönderildiler.

EPİMETHEUS: Titan İapetos'un Klymene'den (ya da Asia) doğma oğlu, Prometheus'un kardeşi, Pandora'nın kocası. "İş işten geçtikten sonra düşünen, aklı başına sonradan gelen' anlamlarını içeren 'Epimetheus' sözcüğü kahramanımızın kişiliğini ve niteliğini de ortaya koyuyor zaten. Zeus'a karşı savaş halinde olan Prometheus, kardeşine, tanrılar başbuğundan gelecek olan hiçbir armağanı almamasını söylemiş, ama bu öğüt akılsız Epimetheus'un bir kulağından girip ötekinden çıkmıştı. Epimetheus —her tanrı ayrı bir güzellik kattığı için— güzelliğine güzel, ama akılsızlıkta kendisinden geri kalmayan Pandora ile evlenir, bu evlilik insanların başına uğursuzluktan başka bir şey getirmez (bkz. Pandora).

EPOPEUS: Sikyon kralı, Antiope'nin kocası. Thebai kralı Nykteus, kızı Antiope'nin Zeus'tan gebe kalmasını içine sindirememişti. Babasının öfkesinden korkan Antiope kaçıp Sikyon kralı Epopeus'un yanına sığındı. Kral da Antiope'yi kendisine eş olarak aldı. Nykteus da Epopeus'a savaş açtı, ama bu savaşta yaralanınca Antiope'yi geri alma görevini kardeşi Lykos'a verdi. Lykos, Epopeus'u yendi ve Antiope'yi Thebai'ye geri getirirken kız yolda Amphion ve Zethos'u doğurdu (bkz. Dirke).

EREBOS: Yeraltı karanlığının simgesi, Khaos'un oğlu, Nyks'in (Gece) kardeşi.

EREKTHEOS: Atina kralı Pandion'un oğlu, Erikhtonios'un torunu, Kekrops'un babası. Kimi kaynaklarda Kekrops'un oğlu olarak da gösterilir.

ERİKHTONİOS: Topal tanrı Hephaistos'la Gaia'nın (Yer) oğlu (bkz. Athena ile ilgili bölüm).

ERİNYSLER: Öç alma tanrıçaları. Uranos'un kesilen hayalarından akan kanlar Gaia'yı döller ve Erinysler doğar. Çoğunlukla üç kişi oldukları kabul edilen Erinysler 'Alekto', 'Tisiphone' ve 'Megaira' adındaki kız kardeşlerdir.

ERİS: Nyks'in (Gece) kızı, fesat ve nifakın tanrıçası. Troia savaşı da onun kışkırtması yüzünden çıkmıştı (kitapta bkz. "Paris").

EROS: Hermes ve Aphrodite'nin oğlu. 'Tutku, sevgi, güçlü arzu' anlamlarına gelir. Elinde ok taşıyan sevimli, küçük bir çocuk olarak betimlenir.

ETEOKLES: Oidipus'un bilmeden kendi öz annesi İokaste ile evlenmesinden doğan oğlu (bkz. "Antigone").

EUROPA: Fenike kralı Agenor'un kızı, Thebai'nin kurucusu Kadmos'un kardeşi. Zeus bir boğa biçimine girip bu kızı kaçırmıştı. 'Avrupa' diye bildiğimiz kıta onun adından gelir.

EURYDİKE: Bir 'Dryas' (Ağaç Perisi) olan Eurydike ünlü efsanevi ozan Orpheus'un karısıydı (bkz. "Orpheus ve Eurydike").

EURYDİKE: Thebai kralı Kreon'un karısı, Haimon'un annesi.

G

GAİA: 'Toprak' anlamına gelen Gaia, mitolojideki bütün tanrısal yaratıkların, devlerin, ejderhaların ilk anasıdır (kitapta bkz. "Tanrıların Doğuşu").

GANYMEDES: Troia kralı Tros'un üç oğlundan biri. Zeus onu İda Dağı'nda görüp güzelliğine hayran olmuş, bir kartal biçimine

girerek Ganymedes'i Olympos'a kaçırmıştı. Güzel delikanlı orada tanrıların içki sunucusu oldu.

GERYONEUS: Poseidon oğlu Khrysaor'la Okeanos kızı Kallirhoe'den doğma üç başlı bir dev. Herakles bu devi öldürdü ve onun öküz sürülerini alıp buyruğunda bulunduğu kral Euystheus'a getirdi.

GİGANTLAR (Devler): Gaia (Yer, Toprak) ve Uranos'un (Gök) birleşmesinden Titanlar ve onlarla birlikte Yüzkollular (Hekatonheiros) denilen Kottos, Briareus ve Gyes adındaki devler doğmuştu. Tek gözlü birer dev olan Brontes, Storepes ve Arges de (Kykloplar) Uranos ve Gaia'nın çocuklarıdırlar.

Bir başka devler soyu da Titan Kronos'un, babası Uranos'un hayalarını kesip onları toprağa atmasından türer. Hesiodos'un deyişiyle 'parlak zırhlı, uzun kargılı devler'dir bunlar. İşte Zeus evrenin egemenliğini eline geçirmek için Titanlara karşı başta 'Yüzkollular' olmak üzere bütün bu devlerden yararlanmıştı. (Geniş bilgi için bkz. "Tanrıların Doğuşu" adlı bölüm).

GLAUKOS: Bellerophontes soyundan gelen Lykialı yiğit. Yurttaşları Troialılara destek vermek için Anadolu'nun güney ucu Lykia'dan kuzey ucu Troia'ya koşmuştu. Savaş alanında en yiğit Troialılardan Diomedes'le karşılaştı, ama iki yiğit çarpışmadan birbirleriyle dost oldular ve silahlarını değiş tokuş ettiler. Glaukos, Aias'la karşılaşmak istemiyor diye Hektor'u kınamıştı.

GLAUKOS: Önceleri ölümlü bir balıkçıyken yediği bir otla ölümsüzlüğe kavuşan bir deniz tanrısı.

GORGOLAR: Pontos ve Gaia'dan doğma Phorkys ile Keto çiftinin çocukları, Graiların kız kardeşleri. Bu üç kız kardeşten Sthenno ve Euryale ölümsüz, Medusa ise ölümlüydü. Perseus tanrıça Athena'nın da yardımıyla, baktığını taşa çeviren bu canavar kadının başını kesmişti.

GRACE'LAR: Bkz. "Kharitler".

GRAİLAR: Gorgoların kız kardeşleri. Sözcük 'Kocakarılar' anlamına geliyor. Bunlar da üç ihtiyar kadınmış, tek bir dişleri ve tek

bir gözleri varmış. Onları nöbetleşe kullanırlarmış. İkisi uykuya daldığı zaman, üçüncüsü bu tek diş ve gözü alarak nöbet beklermiş. Perseus bu nöbet değişimi sırasında bu gözü ve dişi kaparak Grailara Nymphelerin yerini söyletmişti.

H

HADES: Titan çift Kronos'la oğlu, tanrılar başbuğu Zeus'un iki erkek kardeşinden biri (öteki denizler hakanı Poseidon'dur).

Evrenin paylaşılması sırasında yeraltı ülkesi, bir başka deyişle 'Ölüler Dünyası' Hades'in payına düşmüştü. Bu dünya gitgide tanrının adıyla özdeşleşti ve Hades adıyla anılmaya başlandı. Konuksever (!) bir tanrıdır Hades. Ülkesinin kapısı gelenlere ardına değin açıktır, ama oradan geri dönmek neredeyse olanaksızdır. Onun en büyük korkusu, yerleri sarsan Poseidon tanrının toprağı patlatması ve tanrıların bile tiksindiği çirkef dolu ülkesini gözler önüne sermesiydi.

HAİMON: Thebai kralı Kreon'un oğlu, Antigone'nin nişanlısı. Antigone'nin kendini astığını öğrenince o da canına kıydı (bkz. "Antigone").

HAMADRYASLAR: Ağaç perileri. Sözcük 'ağaçla birlikte' anlamına geliyor. Bunlar genellikle içinde yaşadıkları ağaçla birlikte ölürlerdi. Ağaçları, ormanları, yeşili simgeleyen Nymphelerdi bu kızlar.

HARMONİA: Aphrodite ile Ares'in, kimi anlatımlara göre de Zeus ile Elektra'nın kızı, Kadmos'un karısı. Karı koca ölümlerinden sonra birer ejderhaya dönüşmüşlerdi.

HARPYALAR: Okeanos kızı Elektra ile deniz tanrılarından Thaumas'ın kızları olan tuhaf yaratıklar. Sözcük, 'kapıp kaçanlar' anlamına geliyor. Kocakarı suratlı, akbaba gövdeli, sivri pençeli, sarkık memeli bu yaratıklar gerçekten de ne bulurlarsa kapıp kaçarlarmış. Özellikle de çocukları kaçırırlarmış (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason").

HEBE: 'Gençlik, gençliğin diriliği' gibi anlamlara gelen Hebe Zeus'la Hera'nın kızlarıdır. Görevi tanrılara içki sunmaktı. Herakles Olymposlu tanrılar arasına karışınca Hebe'yi eş olarak aldı.

HEKABE: Troia kralı Priamos'un karısı. Mitologyanın en bahtsız, en katlanılmaz acılara uğrayan kadınıydı (Efsanesi için bkz. Efsaneler Dünyasında Anadolu, s.67-69, Say Yayınları).

HEKATE: Her ikisi de Titan soyundan gelme Perses ve Asterie'nin kızları. Zeus onu herkesten üstün tutar (ilgili bölüme bakınız).

HEKTOR: Troia kralı Priamos'la Hekabe'nin oğlu (ilgili bölüme bakınız).

HELENA: Zeus'la Leda'nın kızı, Klytaimnestra ile Dioskurların kız kardeşleri, Sparta kralı Menelaos'un karısı. Bu güzeller güzeli kadın, Troia savaşının başlamasına neden olduğu için olumsuz bir kişilik görünümündedir. (Kitapta "Dioskurlar", "Theseus", "Paris", "Hektor" bölümlerine bakınız.)

HELİOS: Titan çifti Hiporion ve Theia'nın oğulları, Selene ve Eos'un erkek kardeşi. 'Güneş' anlamına gelen Helios doğrudan doğruya güneşi temsil ediyordu.

HELLE: Kral Athamas ve Nephele'nin (Bulut) kızı, Phriksos'un kardeşi. İki kardeş altın koç üzerinde kaçarlarken Helle denize düşüp boğuldu. Boğulduğu yer olan Çanakkale Boğazı'na onun adı (Hellespontes) verildi.

HEPHAİSTOS: Ateşin ve demircilerin tanrısı, Zeus ile Hera'nın oğulları. Hesiodos'a göre Hera, kocasına duyduğu hınçtan dolayı onu kendi kendine doğurmuştu. Tanrıların en çirkini olup üstelik hem kamburdur, hem de topaldır. Ama öte yandan da Uranos oğullarının en ustasıdır. Birçok serüvende adı geçer bu çok çirkin, ama becerikli tanrının (ilgili bölüme bakınız).

HERA: Kronos ile Rhea'nın kızı, tanrılar başbuğu Zeus'un karısı ve kız kardeşi. Adının karışmadığı tanrılar arası efsane yok gibidir. Güzelliğine güzel, ama bir o kadar da huysuz, kavgacı ve kışkırtıcı bir tanrıçadır. Öfkesi ve kini amansızdır. Zeus bile yaka silkmektedir onun bu huylarından.

HERAKLES: Zeus ile Alkmene'nin oğlu. Mitolojinin bu gücü sınırsız yiğidi kahramanlık, güç gerektiren her serüvende karşımıza çıkar. Eurystheus'un buyruğu altında başardığı on iki görevin yanı sıra daha birçok zorlu işin altından da yüz akıyla çıkmıştır (serüvenleri için ilgili bölümlere bakınız).

HERMAPHRODİTOS: Hermes ile Aphrodite'nin oğlu (öyküsü için bkz. "Nympheler").

HERMES: Zeus ile Pleiad Maia'nın oğlu. Tanrıların habercisi, tüccarların ve hırsızların koruyucusu, kurnazın kurnazı bir tanrı. Serüvenleri pek çoktur (ilgili bölümlere bakınız).

HERO: Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasındaki Sestos kentinde Aphrodite rahibesi bir genç kız (bkz. "Hero ile Leandros").

HERSE: Atina kralı Kekrops'un üç kızından biri. Ötekiler 'Aglauros' ve 'Pandrosos'tur. Athena, içine bakmamaları uyarısıyla üç kız kardeşe bir sepet vermişti. Ama onlar meraklarını yenemeyerek sepetin kapağını açınca içinde bir bebeğe sarılmış yılan gördüler ve çıldırarak kendilerini Atina akropolünden aşağı attılar.

HESİONE: Troia kralı Laomedon'un kızı. Herakles onu bir deniz canavarına yem olmaktan kurtarmıştı (Bkz. "Herakles").

HESPERİDLER (Akşam Kızları): Bkz. Herakles.

HESTİA: Ocağın kutsallığını simgeleyen tanrıça, Kronos ve Rhea'nın kızı. Poseidon ve Apollon bu tanrıçayı çok istemişlerdi, ama o hep kız oğlan kız kalmayı dilemişti. Hem tanrılar, hem de insanlar arasında en saygı gören tanrıçaydı. Adı hiçbir serüvene karışmamıştır. Roma'da bu tanrıçaya 'Vesta' adıyla tapınılırdı.

HİPPODAMEİA: Pisa kralı Oinomaos'un kızı, Pelops'un karısı. Oinomaos kızını vermek için, taliplerinin araba yarışında kendisini geçmelerini şart koşuyordu. Pelops kralın arabacısı Myrtilos'u rüşvetle elde ederek yarışı kazandı ve kızı aldı. Ne var ki bu evlilik onun soyundan gelen kuşaklara hiç de uğur getirmedi (bkz. "Pelops").

HİPPODAMEİA: Lapithler kralı Peirithoos'un karısı.

HİPPOLYTE: Amazonların kraliçesi. Herakles dokuzuncu görevinde bu kraliçenin kemerini almak için Amazonların ülkesine gelmişti. Önce iyi karşılanan kahramanımız Hera'nın kışkırtması nedeniyle çıkan çatışmada Hippolyte'yi öldürdü. Kimi kaynaklarda da Herakles Hippolyte'yi kaçırmış ve onu Theseus'a eş olarak vermiş diye gösterilir (bkz. Herakles, Theseus).

HİPPOLYTOS: Theseus ile Amazonlar kraliçesinin oğlu. Üvey annesi Phaidra bu yakışıklı delikanlıya göz koymuştu. Ama dürüst bir genç olan Hippolytos bu yasak aşkı reddedince, Phaidra da ona iftirada bulundu. Babasının lanetine uğrayan delikanlı hiç hak etmediği halde Poseidon tarafından cezalandırıldı (bkz. "Poseidon").

HORALAR: Doğa düzenini simgeleyen tanrıçalar (bkz. "Dike").

HYAKİNTHOS: Apollon'un çok sevdiği güzel bir delikanlı. Bir disk atma yarışında Apollon'un fırlattığı disk, rüzgârın yön değiştirmesiyle geri dönüp Hyakinthos'un başına çarpmış. Güzel delikanlı orada cansız yere yığılırken başından akarak toprağa dökülen kanlardan sümbül çiçekleri bitmiş.

HYDRA: Yüz başlı ejderha Typhon'la Ekhidna'dan doğma bir bataklık canavarı. Dokuz başı vardı ve kesilen her bir başın yerine iki yeni baş çıkardı. Bu canavarın hakkından da yiğit Herakles geldi.

HYLAS: Herakles'in gönül verdiği güzel bir delikanlı. Herakles ile birlikte Argonautlar seferine katılmıştı. Gemi Mysia bölgesinde mola verdi. Hylas su aramak üzere ormana gitti ve orada Nympheler tarafından kaçırıldı. Herakles güzel Hylas'ı aramak için uzaklaşınca, gemi de daha fazla beklemeyerek yelken açtı. Herakles de bu nedenle Argonautlar seferinin geri kalan bölümüne katılamadı.

HYLLOS: Herakles'in Deianeira'dan doğma oğlu.

HYPERİON: Uranos (Gök) ve Gaia'dan (Yer) türeme on iki Titandan biri. Bir başka Titan olan kız kardeşi Theia ile evlendi, bu evlilikten Helios, Selene ve Eos doğdu.

HYPNOS (Uyku): Nyks'ün (Gece) oğlu, Thanatos'un (Ölüm) kardeşi. İki kardeş Tartaros'u yurt edinmişlerdi kendilerine. Hypnos, Latmos (Beşparmak) Dağları'nın güzel çobanı Endymion'a tutulmuş da, onu her zaman doya doya seyredebilmek için gözleri açık uyumasını sağlamış.

I

IAPETOS: Uranos ile Gaia'nın oğlu, altı erkek Titandan biri. Prometheus ve Epimetheus'un babası.

İASON: Argonautlar seferinin önderi, Kretheus'la Aison'un oğlu (bkz. "Argonautlar").

İDA: 'Melissai' (Melisler) diye bilinen iki Nympheden biri. Sözcük 'arı' ve 'bal' anlamlarına geliyor. Girit kralı Melisseus'un kızlarıymışlar. İda, kız kardeşi Adrasteia ile Girit'te kendi adını taşıyan dağda bebek Zeus'u büyütmüş.

İDA: Çanakkale bölgesindeki Kazdağı'nın eski adı. Zeus bu dağın Gargaron adı verilen doruğundan Troia savaşlarını seyrediyordu.

İDAS: Aphareus'un oğlu, Lynkeus'un kardeşi. Dioskurlar bu iki kardeşin nişanlılarını kaçırmışlardı. Bu yüzden çıkan kavga sonucu Kastor öldürüldü (bkz. "Dioskurlar").

İKAROS: Girit'teki 'Labyrinthos'un mimarı Daidalos'un oğlu. Babasının uyarılarına karşın güneşe fazla yaklaştığı için kanadındaki tüyleri tutan balmumunun erimesi sonucu kanat dağılmış, İkaros da denize düşerek boğulmuştu (bkz. Daidalos).

İKSİON: Hades'te sonsuz azaba çarptırılan ünlü cehennemliklerden biri. Tanrılar başbuğu Zeus'un sofrasına konuk edilmişti, ama o bu konukseverliğe Hera'yı baştan çıkarmaya kalkışmakla yanıt verdi. Bu yüzden Hades'te alevler saçan bir tekerleğin üzerine bağlandı (bkz. "Karanlıklar Dünyasının Büyük Suçluları").

İNAKHOS: Argos bölgesindeki en büyük ırmağın tanrısı. Okeanos ve Tethys'un oğlu, İo'nun babası.

İNO: Kadmos'la Harmonia'nın kızı, Semele ve Agaue'nin kız kardeşleri, şarap tanrısı Dionysos'un teyzesi, Phriksos ve Helle'nin üvey annesi. Sonradan 'Leukothea' (Ak Tanrıça) adıyla deniz tanrıları arasına karıştı. Denizde fırtınaya tutulan gemicilere yardım ederdi (bkz. kitapta "Poseidon", "Argonautlar Seferi ve İason").

İO: Irmak tanrı İnakhos'un kızı. Hera tapınağında bir rahibeyken Zeus güzel kıza vuruldu ve onu elde etmek istedi. Ama Hera bu durumu öğrenince, İo'yu karısının kıskançlığından korumak için onu bir ineğe dönüştürdü. Mısır, Argos, Thebai kral soyları İo'dan gelmedir (bkz. "Hermes", "İo", "Epaphos").

İobates: Lykia kralı, Stheneboia'nın (Anteia da denir) babası. Bellerophontes'i Khimaira canavarını öldürmeye o göndermişti (bkz. "Bellerophontes").

İOKASTE: Menoikeus'un kızı, Kreon'un kız kardeşi, Thebai kralı Laios'un karısı, Oidipus'un annesi ve daha sonra da karısı. Thebai tahtı üzerindeki uğursuzluk onu da kapsamıştı (bkz. "Oidipus").

İOLAOS: Herakles'in ölümlü babası Amphitryon'dan olma kardeşi, İphikles'in oğlu. Herakles bu çok sevdiği kardeşini sadık bir dövüş arkadaşı olarak yanında götürürdü hep. Dahası, ilk karısı Megara'yı ona eş olarak vermişti. İolaos, Herakles'in ölümünden sonra onun Deianeira'dan doğan oğlu Hyllos'a kral Eurystheus'u yenmesinde yardımcı olmuştu.

İOLE: Oikhalia kenti kralı Eurystos'un kızı. Eurystos bir ok atma yarışması düzenlemiş, bu yarışmada birinci gelecek olana kızı İole'yi vereceğini söylemişti. Herakles bu yarışmaya katılarak birinci oldu, ama onun bir köle olduğunu öğrenen kral sözünden caydı. Bunun üzerine bir çılgınlık bunalımına düşen yiğit, kralın oğlu İphitos'u öldürdü, oysa İphitos Herakles'in tarafını tutuyordu. Herakles bu yüzden Lydia kralı Omphale'nin hizmetine verilerek cezalandırıldı. Özgürlüğüne kavuşunca da Eurystos'un sarayına yeniden giderek kralı öldürdü, kızı İole'yi de tutsak olarak aldı (bkz. "Herakles'in öteki maceraları").

İON: Deukalion soyundan Ksuthos'un Kreus'la evliliğinden doğan oğlu, İon boyunun soybaşı. İon, Apollon'un oğlu olarak da gösterilirdi.

İPHİKLES: Herakles'in Alkmene'den doğma ikiz kardeşi. Babası Amphitryon'du. Hera, henüz bebek olan ikizlerin beşiklerine iki yılan göndermişti. Bir anlatıma göre yılanları gönderen Hera değil de, hangi bebeğin kendi oğlu olduğunu öğrenmek isteyen Amphitryon'muş. Herakles yılanlarla oynayıp onları boğa boğa öldürürken, İphikles korkudan feryadı basınca Amphitryon onun kendi oğlu olduğunu anlamış.

İPHİGENEİA: Miken kralı Agamemnon'la Klytaimnestra'nın kızı (bkz. "Artemis").

İRİS: Deniz tanrı ve tanrıçalarından Thaumas ile Elektra'nın kızı. 'Gökkuşağı' anlamına geliyor İris sözcüğü. Yerle gök arasında bir köprü görünümünde olduğu için tanrısal bir haberci olarak algılanırdı. Özellikle de Hera'nın ulağıydı.

İSMENE: Oidipus'un, öz annesi İokaste ile yaptığı evlilikten doğan kızı, Antigone'nin kardeşi.

İTYLOS: Zethos'la Aedon'un oğlu, Niobe'nin eltisi. Aedon, Niobe'nin doğurganlığını kıskandığı için onun en büyük oğlunu öldürmeye kalktı, ama karanlıkta kendi öz oğlu ve tek çocuğu İtylos'u öldürdü (bkz. "Niobe", "Aedon").

İTYS: Thrakia kralı Tereus ile Prokne'nin oğlu. Atina kralı Pandion'un kızı olan Prokne, kız kardeşi Philomela'nın yardımıyla kendi öz oğlu İtys'u kesip Tereus'un önüne yemek olarak çıkarmıştı (bkz. "Prokne, Philomela, Tereus").

K

KADMOS: Fenike kralı Agenor'la Telephassa'nın oğlu, Europe'nin kızkardeşi, Thebai kentinin kurucusu (bkz. "Europe", "Kadmos").

KAKOS: Herakles'in serüvenlerinin birinde adı geçen yarı satir, yarı insan bir dev. Hephaistos'un oğlu. Herakles onu soluğunu keserek öldürmüştü.

KALAİS: Rüzgâr tanrı Boreas'ın iki oğlundan biri. Ötekisi Zetes'tir. "Argonautlar efsanesinde rolleri vardır.

KALKHAS: Özellikle Troia savaşı, bu savaşın öncesi ve sonrasında önemli roller oynayan Yunanlı bilici. Tahta atın yapılmasını o önermişti ve atın içine saklanan askerlerden biri olmuştu.

Yazgıya göre Kalkhas kendisinden daha üstün bir biliciyle karşılaşacak ve yaşamı o gün sona erecekti. Gerçekten de öyle oldu: Kalkhas, Klaros Tapınağı bilicisiyle karşılaşır, birbirlerine sorular sorarlar. Anadolulu bilici Mopsos soruların hepsini doğru yanıtlar, Kalkhas ise hiçbirini bilemez, bu yüzden de kahrından ölür. Bu konuda değişik öyküler de anlatılır, ama hepsinde ortak nokta Yunanlı bilici Kalkhas'ın Anadolulu Mopsos karşısında yenik düşerek üzüntüsünden ölmesidir (bkz. Efsaneler Dünyasında Anadolu, s.160-162).

KALLİOPE: Dokuz Musadan biri. 'Güzel sesli' anlamına gelir.

KALLİRHOE: Okeanos'la Tethys'ün kızı. Khrysaor'la birleşmesinden Geryoneus ve Ekhidna adındaki canavarlar doğmuştu.

KALLİRHOE: Skamandros Irmağı'nın tanrısının kızı. Tros'la evlenerek İlos, Assarakos ve Ganymedes'i doğurmuştu.

KALYPSO: Homeros'un "Odysseia" destanının önemli kadın kahramanlarından. Hesiodos'a göre Titan çift Okeanos'la Tethys'ün kızı. Atlas'la Pleino'nin kızlarından bir pleiad olduğu da söylenir. Homeros'a göre Ogygie adasında yaşayan bir Nymphe imiş. Odysseus, gemisinin parçalanması üzerine Ogygie Adası'na sığınır, orada Kalypso ölümlü yiğide gönül verir ve onu yedi yıl alıkoyar. Sonunda Zeus'un buyruğu üzerine Odysseus'u salıvermek zorunda kalır

KASSANDRA: Troia'nın son kralı Priamos ile Hekabe'nin kızı. İkiz kardeşi Helenos gibi bilicilik yetisine sahipti. Kimi efsanelere göre, ikiz kardeşler henüz bebekken iki yılan beşiklerine gelerek gözlerini ve kulaklarını yalamış. Çocukların bilicilik yetileri oradan kaynaklanmaktaymış.

Bir başka anlatıma göreyse, Kassandra'ya bilicilik yetisini Apollon tanrı vermişmiş. Karşılığında da Kassandra Apollon'un olacakmış, ama kız sözünde durmamış. Apollon da onu cezalandırmış. Şöyle ki, Kassandra olacak her şeyi önceden görüp bilecek, ama kehanetlerine hiç kimseyi inandıramayacakmış.

Kassandra, İda Dağı'ndan dönen Paris'in Troia'ya felaket getireceğini, hemen öldürülmesi gerektiğini söyler, ama dinleyen kim! Tahta At'ın Troia surlarından içeri alınmaması için uyaran da odur, ama boşuna! Agamemnon'un ölümünü de önceden görür ve pek doğaldır ki yine dinletemez sözünü. En son kendi ölümünü de görür ve ölürken de Apollon'a lanetler yağdırır, onu böyle hiçbir işe yaramayan bir güçle donattığı için.

KASSİEPEİA: Habeş kralı Kepheus'un karısı, Andromeda'nın annesi. Güzellikte Nereidlere meydan okumuştu, bu yüzden Poseidon onun ülkesine bir deniz ejderhası gönderdi. Ejderha tam Andromeda'yı yiyecekti ki, oradan geçmekte olan Perseus onu öldürerek kızı kurtardı (bkz. "Perseus", "Andromeda").

KASTOR: Dioskur kardeşlerin ölümlü olanı (bkz. "Dioskurlar").

KEKROPS: Atina'nın ilk kralı. Yarı insan, yarı yılan bir yaratıkmış. Athena ile Poseidon'un Atina'nın koruyuculuğunu almak için yaptıkları yarışmanın hakemi Kekrops'muş. Athena'nın verdiği kutuyu açtıkları için deliren ve kendilerini Atina Akropolisi'nden aşağı atan Herse, Agiauros ve Pandrosos onun kızlarıydılar.

KELEOS: Eleusis kentinin kralı. Demeter onun sarayında konuk kalmıştı (bkz. "Demeter").

KENTAUROSLAR: Yarı insan, yarı at yaratıklar. İksion ile Nephele'nin çocukları (ilgili bölüme bakınız).

KEPHALOS: Şafak tanrıça Eos'un sevgilisi. Eos, onu Suriye'ye kaçırdı. Bir anlatıma göre bu birleşmeden Phaeton doğdu. Kephalos daha sonra Erektheus'un kızı Proksis ile evlendi. Karısının sadakatini sınamak için kılık değiştirip onun karşısına çıktı ve ayartmaya çalıştı. Kadın bocalamaya başlamıştı ki Kephalos kendisini tanıttı, Proksis utançla ve kurduğu düzenden do-

layı kocasına duyduğu hınçla dağa kaçtı, Kephalos da ardına düştü, sonunda barıştılar.

Ne var ki, kıskançlık sırası Proksis'e gelir bu kez de. Kephalos, bir av sırasında sıcaktan bunalır ve "ah meltem gelseydin de vücudumu okşasaydın, o hoş soluğunu dudaklarımda duysaydım..." gibilerinden sözler e-der. Bu sözleri kim duyduysa duyar, Kephalos'un bir Nympheye hitap ettiğini sanarak yemez içmez, işin aslını astarını da araştırmaz, gidip duyduklarını Proksis'e anlatır. Proksis de kendi gözleriyle görmek üzere kocasının ardına düşer gizlice. Kephalos avlanırken çalılıklarda bir hışırtı duyunca "bir av geldi" sanısıyla kargısını fırlatır ve bilmeden kendisini gizlice izlemeye gelmiş bulunan karısını vurur. Kadın can çekişirken hatasını kabullenir.

KEPHEUS: Habe kralı, Kassiepeia'nın kocası, Andromeda'nın babası.

KER: Bir ölüm tanrıçası. Ölüm tanrısı Thanatos'un kız kardeşi. Nyks'ün (Gece) kızı. Kimi zaman tek, kimi zaman da birden fazla kişi olarak gösterilirdi. Daha sonraları Moiralarla bir tutulmaya başlamışlardı.

KERBEROS: Hades'i bekleyen üç başlı köpek. Typhon'la Ekhidna'dan doğmadır. Yeraltı ülkesine gelenleri kuyruğunu sallayarak, okşayarak içeri alırdı, ama çıkmak isteyeni üç kocaman ağzını açıp sivri dişlerini göstererek korkuturdu. Yenilmez yiğit Herakles bu korkunç köpeği sürükleye sürükleye yeryüzüne çıkartmıştı da onu gören Eurystheus'un korkudan ödü patlayacak gibi olmuştu. Ünlü ozan Orpheus da karısı Eurydike'yi aramak için Hades'e indiğinde lirinin büyüleyici ezgileriyle uyutmuştu bu azgın canavarı.

KERKOPSLAR: Bkz. "Herakles'in Öteki Maceraları".

KERKYON: Poseidon'un oğullarından bir dev. Yoluna çıkan herkesi kendisiyle güreşmeye zorlardı. Aynı şeyi Theseus'a da yaptı, ama kahramanımız onun hakkından geldi.

KETO: Pontos (Deniz) ve Gaia'nın (Yer) kızları. Yine aynı ana babadan olma kardeşi Phorkys'le birleşerek Grailar ve Gorgoları doğurdu (bkz. "Grailar, Gorgolar").

KHARİTLER: Zeus ile Eurynome'nin kızları. Aglaia, Thalia, Euphrosyne adında üç genç ve güzel kız. Bu tanrısal kızlar insanlara sevinç, bolluk, iyilik dağıtırlardı. Aphrodite ile birlikte gezerlerdi.

KHARON: Yeraltı ırmağı Akheron (ya da Styks'in) kayıkçısı. Ölülerin ruhlarını Hades'e geçirirdi.

KHARYBDİS: Bir deniz canavarı, Poseidon'la Gaia'nın kızı. Adı Odysseus'un serüvenlerinde geçer. Messina Boğazı'nın bir başındaki deniz dibi mağarasında yaşarmış. Günde üç kez dalgaları yutar, sonra üç kez de büyük bir gürültüyle geri kusarmış onları.

KHERİON (Khiron): Bir Kentauros (at-adam). Efsaneye göre Kentauroslar İksion ile Nephele'den doğmuşlardı. Ancak Kheiron, Kronos'la Philyra'nın oğluymuş. Efsaneye göre Kronos karısı Rhea'nın (Rheia) kıskançlığından korunmak için bir at biçimine girerek Philyra ile birleşmiş ve Kheiron doğmuş.

Kheiron 'el' anlamına geliyor. Bu at-adamın da eli her işe yatkındır zaten. Bilgedir. Birçok ünlü yiğidin, dahası tanrıların hocasıdır. Hekimlik tanrısı Asklepios'u o yetiştirmişti. Akhilleus da Kheiron'un öğrencisiydi.

Kheiron'un ölümü bir kaza sonucu Herakles'in eliyle oldu. Herakles, dostu olan bir başka at-adam Pholos'u ziyarete gitmişti. Pholos bir mağarada yaşamaktaydı. Kahramanımızı kızarmış etlerle güzelce ağırladı. Bu arada Herakles'in canı şarap istedi. Mağarada bir fıçı şarap vardı, ama bu bütün at-adamların ortak malı olduğu için Pholos açmakta biraz nazlandıysa da, Herakles'in üstelemesine dayanamadı. Şarabın kokusunu duyan öteki at-adamlar Herakles'e saldırdılarsa da birçok ölü vererek geri çekildiler. Herakles onları Kheiron'un mağarasına kadar kovaladı. Bu sırada attığı oklardan biri yanlışlıkla Kheiron'a saplandı. Gerçi Kheiron ölümsüzdü, ama Herakles'in zehirli oklarının açtığı yara da iyileşmez türdendi. Bu yüzden Kheiron acı çekmektense Prometheus lehine ölümsüzlükten vaçgeçmeyi yeğledi. Zeus da onu gökyüzüne alarak bir yıldız yaptı.

KHİMAİRA: Typhon'la Ekhidna'dan doğma bir canavar (bkz. "Bellerophontes").

KHRYSAOR: Sözcük 'altın kılıçlı' anlamına gelir. Perseus, Medusa'nın başını kestiği zaman 'Pegasos' ile birlikte çıkmıştı. Elinde altın kılıç tuttuğu için bu ad verilmişti ona.

KİNYRAS: Kıbrıs kralı. Bilmeden kendi öz kızı Myrrha ile birleşti. Adonis bu lanetli birleşmenin ürünüdür.

KİRKE: Helios ile Okeanos kızı Perseis'ten doğma büyücü kadın. 'Aiaie' Adası'nda yaşardı. Adı Argonautlar yolculuğunda ve Odysseus'un serüvenlerinde geçer (bkz. "Argonautlar Seferi ve Iason", "Odysseus").

KLOTHO: Yazgı tanrıçaları üç Moira'dan biri. Yaşam ipliğini eğirirdi.

KLYMENE: Titan çift Okeanos ile Tethys'ün kızı. Klymene yine bir titan olan amcası Iapetos ile evlenmiş; Atlas, Prometheus, Epimetheus ve Menoithios'u doğurmuştu.

KLYTAİMNESTRA: Sparta kralı Tyndareos ile Leda'nın kızı. Leda'ya tutkun olan Zeus bir kuğu biçiminde ona yaklaşmıştı. Anlatıldığına göre Leda bu birleşmeden iki yumurta doğurmuş, yumurtaların birinden Helena ile Polydeukes, ötekinden de Kastor ile Klytaimnestra çıkmış. Helena ile Polydeukes Zeus'un, ötekilerse Tyndareos'un çocukları sayılır.

Klytaimnestra, Agamemnon'un karısıydı, ama kocası Troia seferine çıkınca Agamemnon'la aynı soydan gelen Aigisthos'un metresi oldu. Agamemnon savaştan dönünce de âşığıyla birlikte kocasını öldürdü.

Klytaimnestra kendi öz çocukları Elektra ve Orestes'e karşı büyük bir kin duyuyordu. Sonunda ölümü de oğlu Orestes'in elinden oldu (bkz. "Agamemnon'un Ölümü").

KOKYTOS: Ölüler ülkesi Hades'te akan ırmaklardan biri (bkz. "Hades").

KOLKHİS: Bugünkü Gürcistan'ın eski dönemlerdeki adı.

KOLOPHON: Ege denizi kıyısındaki İon kentlerinden biri.

KORE: Yeraltının ecesi Persephone'nin bir başka adı. 'Genç kız' anlamına gelir.

KORONİS: Lapithler kralı Phlegias'ın kızı, hekimlik tanrısı (bkz. "Asklepios").

KORYBANTLAR: Phrygia'nın ulusal ana tanrıçası Kybele'nin rahiplerine verilen ad.

KREON: Korynthos kralı, Kreusa'nın babası. Argonautlar seferinin önderi İason, karısı Medeia'yı boşayarak Kreusa ile evlenmek istemişti. Ama Medeia'nın öcü kor-kunç oldu: Sözde düğün armağanı diye yeni geline büyülü bir giysi gönderdi. Düğün günü bu büyülü gelinliği sırtına geçiren Kreusa birden cayır cayır yanmaya başladı. Kızının yardımına koşan Kreon onu kurtarmaya çalışırken kendisi de alevler içinde kaldı.

KREON: Thebai kralı, Oidipus'un dayısı, İokaste'nin kardeşi (bkz. "Oidipus", "Antigone").

KREUSA: Atina kralı Erekthaus'un kızı. Kusthos'la evlenerek İon'u dünyaya getirmişti.

KRONOS: Uranos ile Gaia'nın oğlu. Gaia'nın verdiği bir orakla babası Uranos'un hayalarını kesmiş ve gökler tahtına çıkmıştı, ama sonra kendisi de oğlu Zeus tarafından o tahttan indirildi.

KSUTHOS: Helle'nin dağ perilerinden Orseis'in oğlu, Aiolos ve Doros'un kardeşleri, İon'un babası. Bu efsane Aiol, Dor, İon gibi Yunan boylarının kökenini açıklamak için uydurulmuştur.

KURETLER: Adları "Meleagros" efsanesinde geçen bir topluluk.

KURETLER: Rhea'nın (Kybele) rahipleri. Bebek Zeus, İda Dağı'ndaki mağarasında ağladığı zaman babası Kronos duymasın diye kalkanlarıyla gürültü yaparak onun sesini bastırmaya çalışıyorlardı. Silahlı dans, bronz işçiliği, sığır ve arı yetiştiriciliği gibi buluşların yaratıcıları olarak geçerler.

KYBELE: Anadolu'nun bin yıllar ötesinden uzanıp gelen Ana Tanrıçası. Kökeni 'Neolithik' yani 'Cilalı Taş Devri'ne değin giden

bu tanrıça, çağlar ve toplumlara göre değişik adlar alır. Yunanistan'da 'Rhea' adıyla Zeus'un da anası olan tanrıça, Anadolu'da Phrygyler döneminde 'Kybele' adını alır ve ulusal bir tanrıça niteliğini kazanır. Etkisi öylesine güçlüdür ki, Romalılar bile onu kendilerinden sayarak tapınını Anadolu'dan kendi ülkelerine götürürler. (Bu konuda daha geniş bilgi edinmek için bu kitabın yanı sıra aynı yayınevince çıkarılan Uygarlıklar Kavşağı Anadolu ve Efsaneler Dünyasında Anadolu adlı yapıtlara da bakınız.)

KYKLOPLAR: Uranos ile Gaia'nın oğulları tek gözlü devler. Uranos, görünüşlerinden iğrendiği bu oğullarını, öteki oğulları yüz kollu devlerle birlikte yerin altına hapsetmişti. Sonra Zeus, Titanlara karşı giriştiği savaşta kendisine yardım etmeleri için onları yeryüzüne çıkardı.

Bir de Sicilyalı Kykloplar vardır ki, bunların en ünlüsü denizler hakanı Poseidon'un "Polyphemus' adındaki oğludur. Bir üçüncü Kyklop türü de 'Duvarcı Kykloplar'dır. Bunlar koca koca taşlarla örülü surların ve duvarların yapıcıları olarak görülürler (bkz. Uygarlıklar Kavşağı Anadolu).

KYKNOS: Bu adla bilinen dört ünlü efsane kişisi vardır. 'Kyknos' sözcüğü 'kuğu' anlamına gelir.

Birinci Kyknos Poseidon'un oğluydu. Derisine silah işlemediği için Akhilleus tarafından az daha ezilerek öldürülecekti ki, Poseidon onu bir kuğuya dönüştürerek kurtardı.

İkinci Kynkos yine Poseidon'un oğluydu. Pausanias tarafından anlatılan bir öyküye göre bu Kyknos'u bir kuğu kuşu büyütmüş. Kyknos, Laomedon'un bir kızıyla evlenmiş ve ondan Tenes adında bir oğlu olmuş. Karısı ölünce Kyknos ikinci kez evlenmiş, ama kadın üvey oğluna gönlünü kaptırmış, ondan yüz bulamayınca da çamur atmış Tenes'e. Delikanlı sözüm ona göz dikmişmiş babasının karısına. Kyknos da doğru mu, değil mi diye hiç araştırmaya gerek duymadan inanmış karısının sözüne ve oğlunu bir sandığa koyarak denize atmış. Sandık dalgalar tarafından sürüklene sürüklene o zamanlar 'Le-

ukophrys' adıyla bilinen Bozcaada'ya gelmiş. Tenes daha sonra oranın kralı olmuş ve adaya da 'Tenedos' diye kendi adını vermiş.

Aradan zaman geçmiş, Kyknos yaptığı hatayı anlamış, oğluyla barışmak üzere Tenedos'a gelmiş. Ne var ki genç kral, üvey ana sözüne uyarak kendisine karşı acımasızca davranan babasını bir türlü bağışlayamamışmış. Kyknos, gemisini bir halatla bağlayıp kıyıya çıkmak üzereyken Tenes de elinde bir baltayla gelmiş ve halatı kesmiş.

Savaş tanrısı Ares'in de Kyknos adında bir oğlu vardı. Eşkıyalık yapan bu Kyknos Delphoi'a gelen yolcuları öldürürmüş. Derken bir gün Herakles'le karşılaşmış, ama giden kendi kellesi olmuş. Ares baba Olympos'tan inip oğlunun öcünü almak istemiş, ama Herakles onu da kalçasından bir güzel yaralayarak yeryüzüne inip ineceğine pişman etmiş.

Bir başka Kyknos, Ligurlar kralı Sthenelos'un oğluymuş. Phaeton Zeus'un yıldırımlarıyla vurulup ölünce, Kyknos arkadaşının arkasından öyle yanık yanık ağıtlar yakmış ki, çok duygulanan tanrı Apollon onu bir kuğuya dönüştürmüş. Kuğu kuşlarının ölürken yanık yanık ötmesi o yüzdenmiş.

KYPARİSSOS: Apollon tanrının çok sevdiği bir delikanlı, Telephos'un oğlu. Bir gün av sırasında çok sevdiği geyiğini öldürmüş. Çok üzüldüğü için tanrılardan kendisine sonsuza değin ağlayabilme yeteneği vermelerini dilemiş. Tanrılar da bu dileği kabul ederek onu bir selviye dönüştürmüşler.

L

LAERTES: Odysseus'un babası. Oğlu Troia savaşından dönmeyince dünyaya küsmüş ve oğlunun egemenlik sürdüğü İthake sarayını bırakarak kırlara çekilmişti. Oğlunun dönüşüyle birlikte yeniden güç kazanıp gençleşti. Odysseus ve torunu Telemakhos ile birlikte silaha sarılarak Eupeithes'i öldürdü.

LAİOS: Thebai kralı, Labdakos'un oğlu, Oidipus'un babası (bkz. "Oidipus").

LAKHESİS: Yazgı tanrıçaları olan üç moiradan biri (bkz. "Moiralar").

LAMİA: Çocukları yiyen bir canavar. Anneler çocuklarını onunla korkuturlarmış. Aslında güzel bir kızmış Lamia. Zeus ona gönül vermiş ve birçok çocuk sahibi yapmış, ama Hera her doğan çocuğunu öldürürmüş. Lamia sonunda umutsuzluktan bir mağaraya çekilip orada saklanmış. Kendisi her zaman çok mutsuz olduğu için çocuk sahibi mutlu anaları kıskanır ve çocuklarını kaçırıp yermiş.

LAMPETİE: Helios'un (Güneş) kızlarından biri (bkz. "Helios").

LAOKOON: Troialı rahip. Tahta atı içeri almamaları için yurttaşlarını uyarmış, ama dinletememişti. O sırada denizden gelen iki koca yılan Laokoon ve oğullarını öldürdü. Troialılar da bunu Poseidon'dan gelen bir uyarı olarak saydılar ve atı da içeri aldılar.

LAOMEDON: İlos'la Eurydike'nin oğlu, Hesione ile Troia'nın son kralı Priamos'un babası (bkz. "Herakles'in On İki İşi").

LAPİTHLER: Thessalia'da yaşamış olan savaşçı bir boy. Soylarının kurucusu ırmak tanrı Peneus'muş. Ünlü cehennemliklerden İksion bir Lapith idi. Tanınmış Lapithlerden biri de Peirithoos idi. İksion'un (ya da Zeus) oğluymuş. Argonautlar seferine katıldı, Theseus'un yakın arkadaşı oldu (bkz. "Kentauroslar", "Theseus").

LEANDROS: "Hero ile Leandros" öyküsünün erkek kahramanı (bkz. "Hero ile Leandros").

LEDA: Aitolia kralı Thestios'un kızı, Tyndareos'un karısı, Dioskurlar, Helene ve Klytaimnestra'nın annesi (bkz. "Leda", "Dioskurlar").

LETHE: Eris'in (Kavga, Nifak) kızı, ölüler ülkesinde bir nehir.

LETO: Titan çift Koios ile Phoibe'nin kızı, Asterie'nin kız kardeşi, tanrısal ikizler Apollon ve Artemis'in annesi.

Leto, ışıkla ya da ışık saçan varlıklarla ilgili bir tanrısal aileyi simgeler. Annesinin adı olan Phoibe 'ışıldayan' anlamını içerir. Kız kardeşinin adı olan 'Asterie', 'yıldız' sözcüğüyle ilintilidir. Oğlu Apollon'a verilen 'Phoibos' sıfatı 'ışıldayan, parıldayan' anlamında. Apollon daha sonra Helios'un yerine Güneş'in de simgesi olmuştu. Homeros'un ona yakıştırdığı 'Lykegenes' ise 'Lykia soylu' ve 'ışık soylu' gibi anlamlara gelir. 'Lykia' ise bir ışık ülkesidir bilindiği gibi.

Apollon'un ikiz kardeşi Artemis ise Ay'ı simgelerdi. Leto, Apollon ve Artemis'ten oluşan bu tanrısal aileye özellikle Lykia'da çok büyük saygı gösterilirdi. Buradaki 'Letoon' kutsal kentinde her üçünün yan yana tapınakları yer almaktaydı. (Geniş bilgi için bkz. "Rhea ya da Kybele", "Apollon", "Artemis".)

LEUKOTHEA: 'Ak Tanrıça' anlamına gelen bu bileşik sözcük, sonradan bir deniz tanrıçasına dönüşmüş olan İno'nun sıfatıdır (bkz. "İno).

LİBYA: Epaphos'la Memphis'in kızı, Agenor'la Belos'un annesi. Thebai, Mısır ve Argos soyları onun çocuklarından türemiştir. Libya'nın bir 'Okeanos kızı' olduğu da söylenir.

LİNOS: Herakles'in müzik öğretmeni. Bir gün yanlış ses bastığı için öğrencisini azarlayınca, o da elindeki çalgıyla Linos'un başına vurmuş ve öğretmenini öldürmüştü.

LOTOPHAGOİ (Lotos yiyenler): Odysseia destanında sözü edilen bir boy. Odysseus'un gemileri korkunç bir fırtınaya tutularak Lotos yiyenlerin ülkesine atılırlar. Oranın halkı kahramanlarımıza konukseverlik gösterirler ve onlara kendi yedikleri 'Lotos' bitkisinden sunarlar. Bu bitkiyi yiyen bir daha oradan ayrılmak istemediği için Odysseus, lotos yiyen arkadaşlarını zorla gemilere bindirerek zincire vurur ve ancak öyle ayrılabilirler bu ülkeden.

LYNKEUS: Aigyptos'un elli oğlundan biri, Hypermestra'nın kocası. Hypermestra Aigyptos'un kardeşi olan Danaos'un elli kızından biriydi. Aigyptos oğullarıyla evlenen öteki Danaos kızlarının hepsi kocalarını öldürdükleri halde Hypermestra kocasına kıyamamıştı (bkz. "Epaphos").

M

MAİA: Atlas'la Pleione'nin kızı, Pleiad yıldızlarından biri. Zeus ile birleşerek Hermes'i dünyaya getirmişti. Mayıs adının adı bu yıldızdan gelir.

MARS: Savaş tanrısı Ares'in Latincedeki adı (bkz. "Ares").

MARSYAS: Apollon'la müzik yarışması yapan bir satyr (bkz. "Apollon").

MEDEİA: Kolkhis kralı Aietes'in kızı, Argonautlar seferinin önderi İason'un sevgilisi büyücü kadın (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason").

MEDUSA: Üç Gorgo kız kardeşten ölümlü olanı. Baktığı her şeyi taşa çevirirdi (bkz. "Perseus").

MEGAİRA: Öç tanrıçaları "Erinysler'den biri.

MEGARA: Thebai kralı Kreon'un kızı, Herakles'in karısı (bkz. "Herakles").

MELAMPUS: Adı 'kara ayaklı' anlamına gelen ünlü bir büyücü (bkz. "Epaphos").

MELEAGROS: Kalydon kralı Oineus'la Althaia'nın oğlu, Kalydon avının önde gelen kahramanı (bkz. "Meleagros").

MEMNON: Şafak tanrıça Eos'la Troialı prens Tithonos'un oğlu. Akhilleus Troia savaşı sırasında Memnon'u öldürmüştü. Eos oğlunun ölümüne o kadar çok ağladı ki, gözyaşları otları ıslatan birer çiğ tanesine dönüştü.

MENELAOS: Mykene kralı Atreus ile Aerope'nin oğlu, Agamemnon'un kardeşi. Troia savaşı onun karısı Helene'nin Troialı prens Paris tarafından kaçırılması yüzünden çıkmıştı. Menelaos Sparta kralıydı. Homeros, İlyada destanında onu parlak sıfatlarla över. Tahta atın içine girerek Troia'yı zapteden yiğitlerden biri de Menelaous'tu. Troia dönüşü başından birçok serüven geçti. Tantalos soyu üzerindeki lanet Atreus yoluyla Agamemnon'a ulaşırken, yurda dönüşünde Menelaos olumsuz-

luklarla karşılaşmadı ve yeniden Sparta tahtına çıkarak mutlu bir yaşam sürdü.

MERCURİUS: Tanrı Hermes'in Latincedeki adı (bkz. "Hermes").

MEROPE: Bir Pleiad. Korinthos kralı Sisyphos'un karısı, Glaukos'un annesi.

METANEİRA: Eleusis kralı Keleos'un karısı. Demeter'i oğlu Demophon'a baksın diye sütnine olarak tutmuştu (bkz. "Demeter").

METİS: Okeanos'la Tethys'ün kızı, Zeus'un birinci eşi. Zeus gebe karısı Yetis'i yutmuş, biraz sonra da başında korkunç sancılar hissetmeye başlamıştı. Yardımına demirciler tanrısı topal Hephaistos'u çağırdı. Hephaistos ağır topuzuyla babasının başına vurunca yarılan başın içinden silahlarıyla birlikte Athena çıktı (bkz. "Athena").

MİDAS: Girit kralı. Zeus ile Europe'nin oğlu, Sarpedon ile Rhadamanthys'in kardeşi. Adaletiyle tanındığı için yeraltı ülkesine yargıç olmuştu. Minos'un birçok efsanesinde adı geçer (bkz. "Poseidon", "Hades", "Artemis", "Herakles", "Theseus", "Daidalos ve İkaros").

MİNOTAUROS: 'Minos'un boğası' anlamına gelen bu sözcük için Minos'un adının geçtiği yukarıda sayılı maddelere bakınız.

MNEMOSYNE: Uranos ile Gaia'nın kızı. Pieria'da Zeus ile birleşmiş ve esin perileri Musaları dünyaya getirmiş.

MOİRALAR: Yazgı tanrıçaları üç kız kardeş. Adları Klotho, Lakhesis ve Atropos'dur. Yaşam ipliğini bükerler, yaşam süresinin bitiminde de keserlermiş (bkz. "Moiralar", "Meleagros").

MUSALAR: Tanrılar başbuğu Zeus ile Mnemesyne'nin (Hafıza) dokuz kızı, esin perileri. 'Klio' (tarih perisi), 'Euterpe' (müzik perisi,) 'Thalia' (komedya perisi), 'Melpomene' (tragedya perisi), 'Terpsikhore' (oyun ve dans perisi), 'Erato' (sevgi şiirlerinin ve coşkunun perisi), 'Polhymnia' (güzel konuşmanın ve şarkının perisi), 'Urania' (yıldızlardan haber veren peri), 'Kalliope' (kahramanlık şiirleri perisi) imiş bu tanrısal kızlar. Hesiodos, "The-

ogonia" (Tanrıların Doğuşu) ve "Erga kai Hemerai" (İşler ve Günler) adlı yapıtlarına Musalara seslenerek başlar.

MYRMİDONLAR: Yeraltı dünyasının yargıçlarından olan Aiakos annesinin adını taşıyan Aigina adasında kraldı. Ama bir veba salgını bütün ülke halkını yok etti. Aiakos bunun üzerine babası tanrılar başbuğu Zeus'tan adadaki karıncaları insana dönüştürmesini istedi. Böylece oluşan halka da 'Myrmidonlar' adı verildi. ('Myrmeks' sözcüğü 'karınca' anlamına gelir.)

MYRRHA: Kıbrıs kralı Kinyras'ın kızı (bkz. "Aphrodite").

MYRTİLOS: Elis kralı Oinomaos'un arabacısı. Pelops, Myrtilos'a rüşvet vererek kralla yaptığı araba yarışını kazanmış ve onun kızı Hippodameia'yı almıştı (bkz. "Pelops").

N

NAİASLAR: bkz. "Nympheler".

NARKİSSOS: Adı 'Nergis' anlamına gelen güzel bir delikanlı. Öyküsü Ekho (Yankı) adlı Nymphe ile birlikte geçer (bkz. "Nympheler").

NEME (NEMEİA) ASLANI: Pontos'la Gaia soyundan gelen Ekhidna, Orthos köpeğiyle birleşerek bu canavarı dünyaya getirmişti. Nemeia'ya dehşet salan bu aslanın hakkından Herakles geldi (bkz. "Herakles'in On İki İşi).

NEMESİS: 'Nyks'in (Gece) kızı, Moiraların ve daha birçok olumsuz tanrısal yaratığın kız kardeşi. Sözcük 'Kutsal Öc' anlamını içerir. Kendini bilmezliği, aşırı gururu, taşkınlığı cezalandırırmış Nemesis.

Bir öyküye göre tanrılar başbuğu Zeus Nemesis'e tutkunmuş. Nemesis ondan kaçmak için bir kaz biçimine girmiş, ama Zeus da bir kuğuya dönüşerek yine birleşmiş onunla. Nemesis'in yumurtladığı yumurtayı Leda alıp saklamış. Bu yumurtadan da Helene çıkmış. Leda da onu kendi öz çocuğu gibi yetiştirmiş.

NEPHELE: Athamas'ın karısı, Phriksos ve Helle'nin annesi. İksion efsanesinde de adı geçer (bkz. "Karanlıklar Dünyasının Büyük Suçluları", "Kentaroslar", "Argonautlar Seferi ve İason").

NEREİDLER (Nereus Kızları: Bkz. "Nereus").

NEREUS: 'Deniz İhtiyarı' da denir. Gaia ile Pontos'un oğlu. Okeanos kızlarından Doris'le evlendi ve elli deniz kızının (Nereidler) babası oldu.

NESSOS: Bir Kentauros (at-adam). Herakles'in ölümüne neden olmuştu. Deianeira onun kanına batırılmış gömleği Herakles'e vermiş, kahraman da bu gömleği sırtına geçirince cayır cayır yanmıştı (bkz. "Herakles'in Öteki Maceraları").

NESTOR: Pylos kralı, Neleus'la Khloris'in en küçük oğlu. Herakles, Neleus'a karşı bir savaş açmış ve onun on bir oğlunu öldürmüş, henüz çok genç olduğu için en küçükleri Nestor'u ise bağışlamıştı. Gençliğinde Argonautlar seferine de katılan Nestor, Akha ordularıyla birlikte Troia önlerine gelmişti. Gür sesli, güzel konuşan ve bilge bir kişiydi. Bu niteliğiyle de bir tür akıl hocalığı yapmaktaydı. Bütün Yunanlılar ona saygı gösterirlerdi.

NİOBE: Tantalos'un kızı, Pelops'un kız kardeşi, Thebai kralı Amphion'un karısı. Altısı erkek, altısı kız olmak üzere on iki (kimi kaynaklarda on dört olduğu söylenir) çocuğu vardı. Yalnızca iki çocuğa sahip olan Leto'yu küçümsemişti. Bunun cezasını ağır ödedi. Leto'nun çocukları tanrısal ikizler Apollon ve Artemis, Niobe'nin bütün çocuklarını oklarıyla vurarak öldürdüler (bkz. kitapta "Niobe").

NİSOS: Kral Aigeus'un kardeşi, Megara kralı. Girit kralı Minos, Megara'yı kuşatmıştı. Nisos'un kızı Skylla Minos'u uzaktan görüp âşık oldu. Nisos'un başında yaşamının bağlı olduğu tek bir saç vardı. Skylla babasının uyuduğu bir sırada bu saçı kesti, Nisos da o anda öldü. Skylla kestiği bu saçı sevgisinin belirtisi olarak Minos'a sundu, ama kızın bu alçakça davranışı Minos'u bile tiksindirdi. Minos hakaret ederek kızı kovdu. Bunu hiç beklemeyen Skylla da kendisini denize attı ve hemen bir kuşa dönüşüverdi. O anda da tepesinde bir atmaca beliriverdi. Kuş korkuyla kaçarken atmaca da hep kovaladı onu. Bu atmaca, kızından öç almak isteyen Nisos'tan başkası değildi.

NOTOS: Astraios'la Eos'un oğlu. 'Lodos' anlamına gelir (bkz. "Boreas", "Eos").

NYKS: 'Gece' anlamına gelir. O da Gaia (Toprak, Yer) gibi Khaos'tan çıkmadır.

NYKTEUS: Thebai kralı. Zeus'un bir Satyr biçimine girerek birleştiği Antiope'nin babası (bkz. kitapta "Zeus'un Aşkları").

NYMPHELER: Doğayı, kırları, ormanları, suları simgeleyen periler (bkz. "Nympheler").

O

ODYSSEUS: Laertes'le Antikleia'nın oğlu, İthake kralı. Yunan kahramanlarının en kurnazı, en akıllısı. Onun başından geçenler Homeros'un "Odysseia" adlı destanına doğrudan konu olmuştur. "İlyada" destanının da önemli kişilerinden biridir (bkz. kitapta "Odysseus").

OİDİPUS: Thebai kralı, Laios ile İokaste'nin oğlu. Thebai soyunun kurucusu Kadmos ve karısı Harmonia ile başlayan uğursuzluklar yumağı en olumsuz ve trajik biçimiyle Oidipus'ta düğümlenir. Oidipus bilmeden babasını öldürür ve kendi öz annesiyle evlenerek Thebai tahtına çıkar. Lanet zinciri daha sonra onun kızı Antigone'ye de uzanır (bkz. kitapta "Oidipus", "Antigone").

OİNEUS: Kalydon kralı, Meleagros ve Deianeira'nın babası.

OİNONE: Anadolu'daki İda (Kazdağı) Dağı'nın perilerinden. Troialı prens Paris'in karısı (bkz. "Paris").

OKEANOS: Uranos ile Gaia'nın oğlu, on iki Titanın birincisi.

OLYMPİAS: Makedonya kralı Büyük İskender'in annesi. Efsaneye göre Zeus bir yılan biçimine girip Olympias'la birleşmiş ve Büyük İskender doğmuş. Bu nedenle Büyük İskender'i tanrı sayıyorlarmış.

OMPHALE: Herakles'in, işlediği bir suçtan dolayı cezasını çekmek üzere yanına tutsak olarak verildiği Lydia kraliçesi (bkz. "Herakles'in Öteki Maceraları").

OREİASLAR: Bkz. "Nympheler".

ORESTES: Bkz. "Agamemnon'un Ölümü".

ORİON: Poseidon'un oğlu bir dev. Artemis tarafından bir okla vurulup öldü. Topuğunu bir akrebin sokması yüzünden öldüğü de söylenir. Şafak tanrıça Eos onun sevgilisiymiş (bkz. "Artemis", "Eos").

ORPHEUS: Eski Yunan dünyasının efsanevi müzisyeni. Apollon'un —ya da daha yaygın bir kanıya göre Oiagros'un— Musalardan Kalliope ile birleşmesinden doğmuşmuş. Argonautlar seferine katılmıştı (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason", "Orpheus ile Eurydike").

OTOS: Aloeus oğlu diye bilinen bir dev. Asıl babası Poseidon'muş. Kardeşi Ephialtes ile birlikte savaş tanrısı Ares'i on üç ay bir fıçıda tutsak etmişti.

P

PAİAN: Olymposlu tanrıların hekimi. Hades'i ve Ares'i iyileştirmişti.

PAKTOLOS: Lydia'daki Sart Çayı'nın eski dönemlerdeki adı.

PALAİMON: İno, kocası Athamas'tan kurtulmak için oğlu Melikertes'le birlikte kendisini denize atmıştı. İno, 'Leukothea' (Ak Tanrıça) adıyla bir deniz tanrıçasına dönüşmüş, Melikertes ise 'Palaimon' adıyla bir deniz tanrısı olmuştu.

PALAMEDES: Nauplios ile Klymene'nin oğlu. Troia savaşına katılmamak için delilik numarasına başvuran kurnaz Odysseus'un foyasını ortaya çıkaran Yunanlı. Ama Odysseus'un öcü korkunç oldu. Hazırladığı bir düzenle Palamedes'i rüşvet karşılığında Troialılar hesabına casusluk yapıyormuş gibi gösterdi. Bu iftiraya kanan Akhalar, Palamedes'i feci şekilde öldürdüler (bkz. "Odysseus").

PALLAS: Tanrıça Athena'nın adlarından biri. Bu adla bilinen birçok efsanevi kişi vardı. Birincisi Titanlardan Krios ile Eurybie'nin oğluymuş.

Bir başka Pallas, ay tanrıça Selene'nin babasıymış. Athena'nın yenerek derisini yüzdüğü ve kanatlarını da ayaklarına bağladığı bir devin adı da Pallas'mış. Arkadia kralı Lykaon'un da Pallas adında bir oğlu varmış. Atina kralı Pandion'un en küçük oğlunun adı da Pallas'mış. Bu Pallas elli oğluyla birlikte Theseus tarafından öldürülmüş. Sonuncu Pallas ise Triton'un kızıymış, bu kız kazayla Athena tarafından yaralanmış (bkz. "Athena").

PAN: Hermes ile Nymphelerden Penelope'nin oğlu (kitapta ilgili bölüme bakınız).

PANDAROS: Troas bölgesine yerleşmiş bulunan Lykialıların önderi. Troia savaşında Diomedes tarafından öldürüldü.

PANDİON: Bu adla bilinen iki Atina kralı vardır. Birincisi Erikhtonios'un oğlu, iki kız kardeş Prokne ile Philomela'nın babasıdır. İkinci Pandion ise Ege denizine adını veren kral Aigeus'un babası, Theseus'un dedesidir.

PANDORA: Tanrıların özene bezene yaratarak Epimetheus'a armağan olarak gönderdikleri güzel kız (bkz. "Pandora").

PANDROSOS: Atina kralı Kekrops'un üç kızından biri (bkz. "Athena").

PARİS: Troia'nın son kralı Priamos ile Hekae'nin oğlu (bkz. "Troia Savaşının Önde Gelen Dört Adı).

PARTHENOPAİOS: Thebai'ye karşı Yediler Seferi'ne katılan prenslerden biri (bkz. "Antigone).

PARTHENOS: Tanrıça Athena'nın sıfatlarından biri 'Kız oğlan kız' anlamına gelir.

PASİPHAE: Girit kralı Minos'un karısı, Güneş tanrı Helios ile Perseis'in kızı. Daidalos'a bir inek yaptırmış ve içine girerek Minos'un boğasıyla birleşmişti (bkz. "Theseus", "Daidalos").

PATROKLOS: Menoitios'un oğlu, Akhilleus'un can yoldaşı. Soyu, Titan çift Okeanos ve Tethys'e değin uzanır. Hektor tarafından öldürüldü. Akhilleus da Hektor'u öldürerek arkadaşının öcünü aldı.

PEGASOS: Medusa'nın kesilen kafasından çıkan kanatlı at (bkz. "Perseus", "Bellerophontes").

PEİRİTHOOS: Dia'nın Zeus'tan (kimi kaynaklara göre) İksion'dan olan oğlu. Lapithler kralı (bkz. "Kentauroslar", "Theseus").

PELEUS: Aiakos'la Nereus kızlarından Psamathe'nin oğlu, Myrmidonların kralı. Nereus kızlarından Thatis ile evlenmiş, bu evlilikten ünlü kahraman Akhilleus doğmuştu.

PELİAS: Poseidon'la Tyro'nun oğlu, Neleus'un ikiz kardeşi, Alkestis'in babası (bkz. "Admetos", "Alkestis", "Argonautlar Seferi ve İason").

PELOPEİA: Thyestes'in kızı. Kendi öz babası onu iğfal etmiş, bu birleşmeden Aigisthos doğmuştu.

PELOPONNESOS: Mora Yarımadası'nın Yunancadaki adı. Sözcük 'Pelops'un Adası' anlamına geliyor ve yarımadanın Anadolu ile ilgisini açıklıyor.

PELOPS: Lydia kralı Tantalos'un oğlu, Niobe'nin kardeşi. Peloponnesos (Mora) Yarımadası'na adını veren kişi (bkz. "Pelops" bölümü).

PENELOPE: Bir Nymphe. Hermes'in karısı, keçi ayaklı tanrı Pan'ın annesi.

PENELOPEİA (Penelope de denir): Odysseus'un karısı, Telemakhos'un annesi. Kocasının yirmi yıllık yokluğunda kendisiyle evlenmek isteyenleri oyalamak için gündüz ördüğü yünü gece söküyordu. Kocasına bağlı kadınlara örnek gösterilir.

PENEUS: Bir ırmak-tanrı, Daphne'nin babası (bkz. "Apollon", "Daphne").

PENTHEUS: Thebai kentinin kurucusu Kadmos'un torunu, Agaue'nin oğlu. Tanrı Dionysos'a karşı çıktığı için aralarında anne-

sinin de bulunduğu bir Bakkha grubu tarafından parça parça edilmişti.

PENTHESİLEİA: Amazonlar kraliçesi. Troialılara yardıma gelmişti. Yiğitçe savaştı, ama sonunda Akhilleus tarafından öldürüldü. Akhilleus onun silahlarını almak için üzerine doğru eğilince güzelliği karşısında kendisinden geçmiş ve ölü kraliçeye âşık olmuştu. Onun bu duygusuyla alay eden ordu soytarısı Thersites'i de öldürmüştü.

PERSEİS: Hyperion ile Theia'nın kızı. Güneş tanrı Helios'la birleşerek Kirke, Aites Pasiphae ve Perses'i doğurdu.

PERSEPHONE: Zeus ile Demeter'in kızı. Hades tarafından yeraltı ülkesine kaçırılmıştı (bkz. "Demeter").

PERSES: Perseis ile Helios'un dört çocuğundan biri. Titanlardan Krios ile Eurybie'nin oğlu olarak da geçer.

PERSEUS: Zeus ile Danae'nin oğlu, Argos kralı Proitos'un torunu. Yunanlıların en büyük kahramanlarından biri. Gorgo kız kardeşlerden Medusa'nın başını kesti, Habeş kralı Kepneus'un kızını Poseidon'un gönderdiği deniz canavarından kurtardı. Yunanlıların en güçlü yiğidi Herakles onun soyundan gelmedir (bkz. kitapta "Perseus").

PHAETHUSA: Helios'un kızı, Phaeton'un kız kardeşi. Öteki kız kardeşleri Aigle ve Lampetie ile ölen erkek kardeşleri Phaeton için o kadar çok ağladılar ki, döktükleri gözyaşlarından amber taneleri oluştu, kendileri de birer kavak ağacına dönüştüler. 'Phaethusa' sözcüğü de 'Phaeton' gibi 'parlak', 'ışıltılı' anlamlarına gelir. Homeros'un "Odysseia" adlı destanına göre Phaethusa, kız kardeşlerinden Lampetie ile birlikte Helios'un sığırlarını beklermiş.

PHAETON: Helios'la Okeanos kızı Klymene'nin oğlu. Bir günlüğüne babasının arabasını sürmek istedi, ama bu onun yaşamına mal oldu (bkz. kitapta "Helios").

PHAİAKLAR: Odysseus yıllarca süren serüvenlerle dolu deniz yolculuğu sırasında Skherie diye bir adaya da varmıştı. Burası 'Phaiaklar' diye bilinen bir halkın ülkesiydi. Phaiaklar "Odysse-

ia" destanında 'Zeus'tan doğma, usta kürekçiler' olarak tanımlanır. Ülkenin kralı Alkinoos, Odysseus'a konukseverlik gösterdi ve ona değerli armağanlarla birlikte bir de gemi vererek ülkesi İthake'ye gönderdi.

PHAİDRA: Girit kralı Minos'un kızı, Ariadne'nin kız kardeşi. Theseus'la evlenmiş, üvey oğlu Hippolytos'a âşık olmuştu. Ama delikanlı ona yüz vermeyince Phaidra da ona iftira etti (bkz. kitapta "Poseidon").

PHİLEMON: Bkz. "Philemon ile Baukis".

PHİLOKTETES: Troia üzerine sefere çıkan Yunan ordusunun en usta okçusu. Herakles alevler içinde yanarak can verirken ok ve yayını Philoktetes'e vermişti. Savaşmak üzere Troia'ya giderken Philoktetes'i yolda bir yılan soktu. Yarası dayanılmaz bir koku saçtığından Yunanlılar onu Lemnos (Limni) Adası'nda bıraktılar. O adada oklarıyla kuş avlayarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktaydı Philoktetes, ama bakıcılar onun okları olmadıkça Troia'nın alınamayacağını söylemişlerdi. Bunun üzerine Odysseus'la Neoptolemos adaya onu bulmaya geldiler. Herakles'in de görünmesiyle Philoktetes'in yaraları iyileşti. Odysseus ve Neoptolemos'la Troia'ya geldi. Attığı okla Paris'i öldürdü.

PHİLOMELA: Atina kralı Pandion'un kızı, Prokne'nin kız kardeşi. Trajik bir öykünün kahramanıdır (bkz. "Prokne, Philomela, Tereus").

PHİLYRA: Kentauros (At-adamı) Kheiron'un annesi. Efsaneye göre Titan Kronos bir at biçimine girerek onunla birleşmiş, bu birleşmeden yarı at, yarı insan Kheiron doğmuştu.

PHİNEUS: Adı Argonautlar seferinde geçen kör Thrakia kralı (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason).

PHLEGYAS: Thessalia kralı, Koronis'in babası. Kızını kirlettiği için Apollon tanrının tapınağını yakarak öcünü almış, ama cehennemde de çok ağır bir cezaya çarptırılmış. Kafasının üzerinde koca bir taş asılıymış. Phlegyas taş ha düştü, ha düşecek korkusuyla yerinden kıpırdayamıyormuş.

PHOLOS: Herakles'in dostu bir at-adam (bkz. "Kentauroslar").

PHORKYS: Sabah yıldızı. 'Işık taşıyan' anlamına gelir.

PHRİKSOS: Kral Athamas'la Nephele'nin (Bulut) oğlu. Helle'nin kardeşi (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason).

PİTYOKAMPTES: Yiğit Theseus'un yendiği haydutlardan biri (bkz "Theseus").

PLEİADLAR: Ülker burcunu oluşturan yedi yıldız. Atlas'la Pleione'nin kızları. Bu kız kardeşler 'Alkyone, Merope, Kelaino, Elektra, Sterope, Taygete ve Maia' adlarıyla bilinirlerdi.

PLEİSTHENES: Mikene kralı Atreus'un oğlu, Thyestes'in yeğeni. Atreus bilmeden kendi öz oğlunu öldürmüştü, ama bunun öcünü kardeşi Thyestes'den çok korkunç biçimde aldı (bkz. kitapta "Pelops").

PLUTON: Yeraltı tanrısı Hades'in öteki adı.

PODARKES: Troia'nın son kralı Priamos'un asıl adı (bkz. "Herakles'in Öteki Maceraları").

POLLUX ('Polydeukes' de denir): Dioskur kardeşlerden ölümsüz olanı (bkz. "Dioskurlar").

POLYBOS: Korinthos kralı. Dağa bırakılan Oidipus'u yanına almış ve kendi öz oğlu gibi büyütmüştü (bkz. "Oidipus).

POLYNEİKES: Kral Oidipus'un oğullarından biri. 'Thebai'ye Karşı Yediler' seferinin en önemli kişilerinden (bkz. "Antigone").

POLYPHEMOS: Denizler hakanı Poseidon'un oğlu bir dev. Alnının ortasında tek bir gözü vardı (bkz. "Kykloplar", "Odysseus").

PONTOS: Gaia'nın tek başına doğurduğu tanrısal varlıklardan biri. 'Deniz' anlamına gelir. Gaia, Pontos'un yanı sıra Uranos'u da (Gök) doğurmuştu.

POSEİDON: Denizler hakanı, Zeus'un kardeşi. Birçok serüvende adı geçer (bkz. "Poseidon").

PRİAMOS: Troia'nın son kralı, Laomedon'un oğlu, Hekabe'nin kocası, başlıca Hektor, Paris, Kassandra olmak üzere daha bir-

çok kız ve oğulun babası. Troia düşünce Akhilleus'un oğlu Neoptolemos tarafından öldürüldü.

PRİAPOS: Doğayı ve bereketi simgeleyen bir tanrı (bkz. "Priapos).

PROİTOS: Argos kralı Akrisios'un kardeşi (bkz. "Epaphos").

PROKNE: Atina kralı Pandion'un kızı, Philomela'nın ablası, Tereus'un karısı (bkz."Prokne, Philomela, Tereus").

PROKRUSTES: Theseus'un yoluna çıkan haydutlardan biri (bkz. "Theseus").

PROMETHEUS: Titan çift İapetos'la Klymene'nin oğlu; Atlas, Menoitios ve Epimetheus'un kardeşi (bkz. "İnsanın Yaratılışı").

PROTEUS: Biçimden biçime giren bir deniz tanrısı (bkz. "Poseidon").

PSYKHE: Sözcük 'ruh' anlamına gelir. Apuleius'un anlattığı "Eros ile Psykhe" adlı masalın kadın kahramanıdır (bkz. "Eros").

PYGMALİON: Kıbrıslı bir yontucu. Kadınlardan nefret ederdi, ama sonra kendi yaptığı heykele âşık oldu (bkz. "Pygmalion").

PYRRHA: Epimetheus ile Pandora'nın kızı, Deukalion'un karısı (bkz. "Deukalion").

PYTHON: Tanrı Apollon tarafından öldürülen bir ejderha.

R

RADAMANTHYS: Zeus ile Europe'nin üç oğlundan biri (Öteki ikisi Minas ve Sarpedon'dur). Radamanthys, Minos ve Aiakos ile ruhlar dünyasının üç yargıcından biri olmuştu.

RHEA (RHEİA): Uranos ve Gaia'dan doğma bir kadın titan. Kendisi gibi bir titan olan Kronos'un karısı ve kız kardeşi, tanrılar başbuğu Zeus'un annesi (bkz. "Tanrıların Doğuşu, "Rhea ya da Kybele").

RHODOS: Bir Nymphe. Helios ile evlenmişti. 'Rodos Adası'nın adı bu Nympheden gelir.

S

SALMAKİS: Bir su perisi. "Salmakis ve Hermaphroditos" adlı öykünün kadın kahramanı (adı geçen öykü için bkz. "Nympheler").

SALMONEUS: Aiolos ile Enarete'nin oğlu, kurnazlığıyla ünlü Sisyphos'un kardeşi (bkz. "Karanlıklar Dünyasının Büyük Suçluları").

SARPEDON: Bellerophontes'in kızı Laodameia ile Zeus'un birleşmesinden doğan Lykialı yiğit. Anadolu topraklarını istilacı Yunanlılara karşı savunmak için Troialı yurttaşlarına yardıma gelmişti. Büyük bir yiğitlik ve özveriyle çarpıştı, zaman zaman da gevşek davranıyor gerekçesiyle Hektor'u bile eleştirdi. Ama yazgı tanrıçalarının çizdikleri alınyazısına göre Lykia'ya sağ dönemeyecektir Sarpedon ve öyle de olur nitekim. Bu yazgıyı babası tanrılar başbuğu Zeus bile engelleyememiştir. Sarpedon, Patroklos'un eliyle can verir. Zeus, bir başka Lykialı oğlu tanrı Apollon'a, onu yurduna, Lykia toprağına götürmesini buyurur.

Bir başka Sarpedon da, Zeus ile Europe'den doğmuştur. Minos ile Radamanthys'in kardeşidir.

SATYRLER: Keçi ailesinden yarı insan, yarı hayvan yaratıklar (bkz. kitapta "Satyrler").

SEİRENLER (SİRENLER): Yarı kuş, yarı kadın efsanevi yaratıklar. Çok güzel şarkılar söylerlerdi. Gemiciler de bu şarkıları duyunca her şeyi unutup seslerin geldiği yöne doğru giderlermiş. Seirenler de onları götürüp parçalarmış (bkz. "Seirenler").

SELENE: Titan çift Hyperion ile Theia'nın kızı, Helios'un (Güneş) ve Eos'un (Şafak) kız kardeşi. Ay'ı temsil ederdi (bkz. "Selene").

SEMELE: Kadmos ile Harmonia'nın kızı, Dionysos'un annesi (bkz. "Dionysos").

SESTOS: Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasında bir kent "Hero ile Leandros" öyküsünde geçer.

SİLENOS: Şarap tanrısı Dionysos'un çok sevdiği bir Satyr (bkz. "Dionysos").

SİSYPHOS: Aiolos ile Enarete'nin oğlu. Deukalion soyundan gelir. Kurnazlığı ve düzenbazlığıyla ünlüdür. Bu nedenle onun Odysseus'un babası olduğu da söylenir. Odysseus'un o denli akıllı ve kurnaz oluşu bu yüzdenmiş.

Sisyphos, ölümünden sonra Hades'te çok ağır bir cezaya çarptırılmıştı: Koca bir kayayı binbir güçlükle yuvarlaya yuvarlaya bir dağın tepesine çıkarmak zorundaydı. Ama tam doruğa ulaştığı zaman kaya aşağı yuvarlanıyor, Sisyphos yine aynı çabanın içine giriyordu. Sonsuza değin sürecekti bu azap.

Peki, Sisyphos niye bu akıl almaz cezaya layık görülmüştü acaba? Bunun yine Sisyphos'un düzenbazlığından kaynaklandığı söylenir. Zeus, bir kartal biçimine girerek ırmak-tanrı Asopos'un kızı peri Aigina'yı kaçırmıştı. O sırada Korinthos kralı olan Sisyphos kızını her yerde aramakta olan Asopos'a Aigina'ya ne olduğunu söyleyeceğini bildirdi. Ama bir de koşul ileri sürdü: Asopos da buna karşılık Korinthos'a yeterince su verecekti.

Vay senmisin tanrılar başbuğunu ele veren! Zeus da bunun üzerine Ölüm Tanrı Thanatos'u gönderdi, Sisyphos'un canını alsın diye. Ama kurnazlar kurnazı Sisyphos postu kolayca kaptırır mı? Allem etti, kallem etti, Thanatos'u bağlayıp bir yere kapadı, kapadı ama bu kez de hiç kimse ölmez oldu. O zaman da ölüler ülkesinin hakanı Hades başlamasın mı, "Krallığım bu gidişle ıssız, çorak bir çöle dönecek," diye yakınmaya! Thanatos tanrının beceriksiz çıktığını gören Zeus, Ares'i göndermiş onu kurtarıp getirsin diye. Ölümün yardımına savaş tanrısının koşması anlamlı. Savaşla ölüm bir arada bulunmaz mı? Ölüm olmadıktan sonra savaşın ne anlamı kalır ki!

Uzatmayalım, Ares bu işi başarmış, ölüler dünyası da o zaman yeniden dolmaya başlamış. Üstelik oraya ilk gidenlerden biri de Sisyphos olmuş. Ama kurnaz Sisyphos bu konuda da önlemini almışmış. Hades'e inmeden önce karısına ölüler için yapılması gereken hiçbir dinsel töreni yapmamasını söylemiş.

Sonra da ölüler dünyasının hakanı ve ecesi önünde başlamış karısından acı acı yakınmaya dinsizce davranışı için. Öyle çok söylenmiş, öyle sızlanmış ki, Hades ve Persephone artık bıkmışlar da, "haydi git, ne hesabın varsa gör karınla da öyle gel, ama fazla oyalanayım deme sakın!" diyerek Sisyphos'u serbest bırakmışlar. Sisyphos bir kez çıktı ya yeryüzüne, bir daha kolay kolay geri döner mi! Adamakıllı ihtiyarlayıncaya değin Hades'e gitmemenin yolunu bulmuş binbir düzen ve dolapla. Ama kaçınılmaz olarak gittiği zaman da işte o ağır cezaya çarptırılmış.

SKYLLA: Çok korkunç bir deniz ejderi. Adı 'Kharybdis' ile birlikte Odysseia destanında geçer (bkz. kitapta "Skylla ve Kharybdis").

SKYLLA: Megara kralı Nisos'un kızı. Girit kralı Minos'a olan aşkı uğruna babasını öldürdü, kenti Minos'a teslim etmek istedi. Ama Minos bile bu alçaklıktan tiksindi ve kızı kovdu (bkz. "Theseus", "Nisos").

SOTEİRA: Tanrıça Athena'nın sıfatlarından biri. 'Esenlik Dağıtan' anlamına gelir.

SOYLAR EFSANESİ: Bkz. "İnsanın Yaratılışı".

SPARTOİ: Kadmos'un yere ektiği ejderha dişlerinden çıkan savaşçılar. Bunlar daha topraktan biter bitmez birbirleriyle dövüşmeye başlamışlardı (bkz. "Kadmos").

SPHİNKS: Pontos ve Gaia soyundan Ekhidna ile Orthos'un çocukları, kadın yüzlü ve göğüslü, aslan ayaklı ve kuyruklu bir canavar (bkz. "Oidipus").

STHENEBOİA: 'Anteia' da denir. Tryns kralı Proitos'un karısı, Lykia kralı İobates'in kızı. Bellerophontes'e âşık olmuştu, ama genç adam ona yüz vermeyince iftirada bulundu (bkz. "Bellerophontes").

STYKS: Titan çift Okeanos'la Tethys'ün kızı, yeraltı ırmaklarından biri. Zeus, titanları cezalandırmak için bütün ölümsüzleri yardıma çağırdığı zaman bütün çocuklarını toplayarak ilk önce o gitmişti tanrılar başbuğunun yanına.

Tanrılar bu ırmağın üzerine yemin ederlerdi (bkz. "Hades").

SYMLEGADLAR: İstanbul Boğazı'ndan Karadeniz'e doğru çıkarken Boğaz'ın iki yanında bulunan kayalar. Argonautlar yolculuğunda adları geçer (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason).

SYRİNKS: Keçi ayaklı tanrı Pan'ın âşık olduğu bir peri kızı. Aynı zamanda onun kavalının da adıdır (bkz. "Pan").

T

TALOS: Tunç çağından kalma bir dev. Girit Adası'nın bekçisiymiş. Yöreden geçen gemilerin üzerine taşlar atarak batırır, daha olmazsa geminin içine atlar, kor haline getirdiği bedeniyle gemiyi yakarmış. Argonautlar yolculuğu sırasında büyücü Medeia onun zayıf yanını bularak üstesinden gelebilmiş.

TANTALOS: Efsanevi Lydia kralı, Pelops ve Niobe'nin babası (bkz. "Pelops").

TARTAROS: Yeraltındaki ölüler ülkesinin en derin yeri.

TEİRESİAS: Thebaili ünlü bilici. Spartoiler soyundanmış. Hem erkekliği, hem de kadınlığı yaşamış. Athena'yı yıkanırken çıplak gördüğü ya da Hera ile Zeus arasındaki bir tartışmada kadınlık sırlarını açığa vurduğu için bu tanrıçalar tarafından kör edildiği söylenir. Odysseia destanında Odysseus'un sorularını yanıtlar Hades'te. Ama onun en önemli rolü Oidipus'la ilgili olanıdır (bkz. "Oidipus").

TELEMAKHOS: Odysseus'la Penelopeia'nın oğlu.

TELEPHOS: Herakles ile Auge'nin oğlu. Bergama kentinin efsanevi kurucusu.

Apollon tanrının Delphoi'deki tapınağının bilicisi, Aleos'a, kızı Auge'den doğacak bir çocuğun dayılarını öldüreceğini söylemişti. Arkadia kralı Aleos bunun üzeri-ne kızını tanrıça Athena'nın tapınağına adadı. Ama günün birinde nasıl olduysa yiğit Herakles, Age ile karşılaşmış ve bir bakışta âşık oluvermişti kıza. Onların bir araya gelmesinden Telephos doğdu.

Aleos, bunca önleme karşın kızının yine de bir çocuk doğurduğunu öğrenince çok kızdı. Kehanetin gerçekleşmesini önlemek amacıyla hem kızını, hem de torunu Telephos'u bir sandığa koyarak denize attırdı. Sandık yüze yüze Mysia kıyılarına geldi. Oranın kralı Teuthras, Auge ve oğlunu kurtardı. Anneyle evlendi, çocuğu da kendine evlat edindi. Teuthras'ın ölümünden sonra Telephos, Mysia bölgesine kral oldu.

Bir başka anlatıma göre ise Telephos gerçekten de bilmeden dayılarını öldürmüştü. Yine bilmeden kendi öz annesi Auge ile evlenecekti ki, gerdek gecesi aralarından bir yılan geçerek onları ayırdı.

(Telephos konusunda daha geniş bilgi için bu kitapta bkz. "Akhilleus" bölümü ve Efsaneler Dünyasında Anadolu adlı kitabımızın ilgili bölümü.)

TETHYS: Uranos ile Gaia'nın kızı bir dişi titan. Yeryüzündeki bütün ırmakların anası sayılır. Okeanos'la olan evliliğinden binlerce tanrısal dişi varlık doğmuştu.

THALİA: Üç Kharitten biri (bkz. "Aphrodite").

THANATOS: Ölüm tanrısı. Nyks'in (Gece) oğlu, Hypnos'un (Uyku) kardeşi.

THAUMAS: Gaia ile Pontos'un oğlu, denizdeki şaşılacak şeylerin tanrısı. Elektra ile evliliğinden İris ve Harpyalar doğmuştu.

THEMİS: Uranos ile Gaia'nın kızı bir kadın titan. Evrenin yasa ve düzenini temsil eder. Zeus'un ikinci olarak evlendiği eşidir. Bu evlilikten 'Moiralar' ve 'Horalar' doğmuştur.

THEOGONİA: Yunanlı ozan Hesiodos'un yapıtı. 'Tanrıların Doğuşu' anlamına gelir. Ozan bu yapıtında evrenin oluşumunu, toprak, gök, yer, deniz gibi doğa öğelerine tanrısal kimlikler vererek anlatır. Bu öğeler daha sonraki tanrı, dev, canavar, ejder, kahraman ve kral soylarının ilk kaynakları, ataları, büyük anneleri olurlar. Theogonia, doğa güçlerinin tanrısal kavramlara dayanılarak yapılan ilk açıklamasıdır da aynı zamanda (bkz. "Tanrıların Doğuşu", "İnsanın Yaratılışı").

THERMODON ÇAYI: Orta Karadeniz bölgesindeki günümüz Terme Çayı. Amazonlar bu yörede bir devlet kurmuşlardı. Başkentleri 'Themiskyra' kenti idi (bkz. "Amazonlar").

THERSİTES: Troia önlerindeki Akha ordusunda bir asker. Homeros onu "İyon'a gelen en çirkin kişi, çarpık bacaklı, bir ayağı aksak, sırtı kambur, göğsü içeri çökük, kafası omuzlarının üstünde sipsivri, başında saçı tek tek biri," diye tanıtır. Kralları kızdıracak, Argosluları güldürecek saçma sapan sözler söylermiş. Agamemnon'a da dil uzatacak olmuş, ama Odysseus'tan adamakıllı bir dayak yiyerek susup oturmuş köşesinde. Daha sonraları 'huylu huyundan vazgeçmez' sözünü doğrularcasına, Amazonlar Kraliçesi Penthesileia'nın ölüsüne sevdalanan Akhilleus'la alay etmiş, bu yüzden de canından olmuş.

William Shakespeare'in Troilos ile Kressida adlı yapıtında bir soytarı olarak görürüz Thersites'i. Homeros'un her birinin yiğitliğini öve öve göklere çıkardığı en önde gelen Yunan kahramanlarını en ağır sözlerle niteleyip yererek bir güzel dalgasını geçer onlarla (bkz. kitapta "Akhilleus").

THESEUS: Atina kralı Aigeus ile Aithra'nın oğlu. Ama asıl babası Poseidon'muş. Atina'nın ulusal kahramanı sayılır. Eski Yunan dünyasının adları birçok olayda geçen en büyük üç kahramanından biridir (ötekiler "Perseus" ve "Herakles"). (Kitapta bkz. "Theseus".)

THESTİOS: Leda'nın babası olduğu ileri sürülen Aitolia kralı. Öteki kızı da Meleagros'un annesi Althaia imiş.

THETİS: Nereidler denilen elli Nereus kızından biri. Peleus'un karısı, Akhilleus'un annesi. Peleus'la tanrıların mekânı Olympos'ta dillere destan, görkemli bir düğünle evlendi (bkz. kitapta "Akhilleus").

Thetis'in adı özellikle İlyada destanında sıkça geçer. Bu güzel kıza hem tanrılar başbuğu Zeus, hem de denizler hakanı Poseidon âşık olmuşlardı, ama ondan doğacak çocuğun babasından daha güçlü olacağını öğrenince bu sevdalarından vazgeçmişlerdi. Bu yüzden de onu Aiakos'un oğlu Peleus'la evlendirdiler.

THYESTES: Pelops'un oğlu, Atreus'un kardeşi. Soybaşı olan Lydia kralı Tantalos'la başlayan lanet zinciri onun oğlu Pelops yoluyla Atreus ve Thyestes'e de uzanır ve Agamemnon'da sürer gider (bkz. "Pelops", "Agamemnon'un Ölümü").

TİSİPHONE: Öç tanrıçaları erinyslerden biri.

TİTANLAR: Gaia ile Uranos'un çocukları olan titanların sayısı altısı erkek, altısı kız olmak üzere on ikidir. Adları şöyledir:

Erkekler: Okeanos, Koios, Hyperion, Krios, İapetos, Kronos.

Kızlar: Tethys, Phoibe, Theia, Eurybie, Klymene, Rhea.

TİTANOMAKHİA: Titanlar ve devlerin arasındaki savaş (bkz. "Tanrıların Doğuşu").

TİTHONOS: Şafak tanrıça Eos'un sevgililerinden biri. Troia kralı Laomedon'un oğlu. Sevgililerini kaçırmayı alışkanlık edinen Eos, yakışıklılığına hayran olup vurulduğu bu prensi de kaçırarak sarayına götürdü ve onunla evlendi. Eos, sevgilisi için Zeus'tan ölümsüzlük dilemişti, ama gençlik dilemeyi de unuttuğu için Tithonos yaşlana yaşlana küçülüp büzüldü, sonunda da bir cırcır böceği ya da çekirgeye dönüştü.

TİSİPHONE: Öç tanrıçaları erinyslerden biri.

TİTYOS: Ünlü cehennemliklerden biri. Leto'ya tecavüz etmek istemişti. Bu yüzden Hades'te ağır bir cezaya çarptırıldı. Her gün iki akbaba gelip iki yandan ciğerini didikliyordu, ama hiçbir şey yapamıyordu.

TRİTOGENEİA: Tanrıça Athena'nın sıfatlarından biri. 'Triton soylu' demektir.

TRİTON: Poseidon'la Nereus kızlarından Amphitrite'nin oğlu. Belden aşağısı balık, yukarısı insan olarak tasarlanırdı.

TROİLOS: Troia kralı Priamos ile karısı Hekabe'nin en küçük oğlu. İlyada'da adı bir kez geçer. Homeros'a göre arabayla savaşırken öldürülmüştür. Daha sonraki efsanelere göreyse kız kardeşi Poyksene ile birlikte kurban edilmiş ya da çeşme başında atına su verirken Akhilleus tarafından kurban edilmiş.

TROS: Troia kentine adını veren kral. Zeus'un bir kartal biçimine girerek Olympos'a kaçırdığı Ganymedes'in babası. Efsanelerde rol oynamaz.

TUFAN: Bkz. "Deukalion".

TYKHE: Yazgı tanrıçası. Okeanos ile Tethys'ün kızlarından biri (bkz. "Moiralar").

TYNDAREOS: Sparta kralı. Zeus bir kuğu biçiminde Leda'ya yanaştığında Leda, Tyndareos ile evliydi. Bu nedenle Tyndareos Helena, Klytaimnestra ve Dioskurların ölümlü babası sayılır. Tyndareos gençliğinde kardeşi tarafından Sparta'dan kovulmuş ve gelip Aitolia kralı Thestios'un sarayına sığınmıştı. Thestios ona kızı Leda'yı eş olarak verdi.

TYPHON: Gaia'nın Tartaros'la birleşerek dünyaya getirdiği yüz yılan başlı bir ejderha. Zorlu bir kavgadan sonra Zeus onu yıldırımlarıyla vurarak Etna Dağı'nın dibine gönderdi.

U

URANOS: 'Gök' demektir. Gaia başlangıçta onu tek başına doğurmuştu. Sonra da onunla birleşerek Titanları, Devleri vb. dünyaya getirdi (bkz. "Tanrıların Doğuşu").

V

VESTA: Aile ocağının tanrıçası Hestia'ya Latincede verilen ad (bkz. "Hestia").

VESTALİS: Tanrıça Hestia'nın rahibeleri (bkz. "Hestia").

Z

ZAGREUS: İlk Dionysos olarak bilinir. Zeus bir yılan biçimine girerek ölüler ülkesinin ecesi Persephone ile birleşmiş ve Zagre-

us'a hayat vermişti. Ama Hera o amansız kıskançlığıyla Titanları kışkırtmış, Titanlar da Zagreus'u parça parça ederek yemişler. Athena'nın çabalarıyla yalnızca yüreği kurtulabilmiş bu ilk Dionysos ya da Zagreus'un. Zeus bu yüreği kendi gövdesine almış ya da Semele'ye yutturmuş. Dionysos ikinci kez dünyaya gelmiş böylece. Sonra da Zeus Titanları yıldırımlarıyla vurmuş. küllerinden de insanları yaratmış. Bu yüzden insanların yapısında da tanrısal bir cevher bulunmaktaymış.

Zagreus inancı Orpheus gizemlerinin temel taşlarından biri sayılırdı.

ZEPHYROS: Astraios'la şafak tanrıça Eos'un oğlu. Batı rüzgârının simgesi.

ZETES: Rüzgâr tanrı Boreas'ın iki oğlundan biri. Öteki Kalais'tir. Serüvenleri Argonautlar yolculuğuyla ilgilidir (bkz. "Argonautlar Seferi ve İason").

ZETHOS: Zeus ile Antiope'nin oğlu, Amphion'un ikiz kardeşi (bkz. "Antiope", "Amphion ile Zethos").

ZEUS: Kronos ile Rheia'nın oğlu. Bütün tanrıların ve insanların hakanı. Mitolojide adının geçmediği öykü yok gibidir (bkz. "Tanrıların Doğuşu", "Zeus" bölümleri başta olmak üzere daha birçok serüven).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A - Klasik Kaynaklar

1. Homeros
   İlyada (Çev. A. Erhat - A. Kadir Sander Yay.)
   Odysseia (Çev. A. Erhat - A. Kadir Sander Yay.)
2- Hesiodos
   Theogonia (Çev. Azra Erhat "Hesiodos, Eseri ve Kaynakları" Türk Tarih Kurumu)
   İşler ve Günler (Çev. Azra Erhat "Hesiodos, Eseri ve Kaynakları" Türk Tarih Kurumu)
3- Pindaros
   Olympionikon II (Texte etabli et traduit par Aime Puech - Collecdes Universites de France)
4- Ksenophon
   Anabasis (Onbinlerin Dönüşü, Çev. Hayrullah Örs- Remzi Ki-tabevi)
5- Euripides
   Helene (Theatre Complet 2. Garnier Flammarion)
   Les Troyennes (Theatre Complet 2. Garnier Flammarion)
6- Sophokles
   Aias (Çev. Suat Sinanoğlu M. E. B.)
   Philoktetes (Çev. Suat Sinanoğlu M. E. B.)
7- Aristophanes *Akharnes* (Aristophane, Tome I Les Acharniens Les Cavaliers-*Hippos* Les Nuees. Tekte etabli par Victor

Coulon et traduit par *Nephelai* Hilaire Van Daele Collection des Universites de France)

8- Heredotos
Heredot Tarihi (Çev. Müntekim Ökmen - Remzi Kitabevi)

9- Platon (Eflatun)
Devlet (Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz Remzi Kitabevi)
Şölen (Çev. Azra Erhat Remzi Kitabevi)

10- Theokritos
Yunan Çoban Şiirleri I (Çev. Suat Sinanoğlu M. E. B.)

11- Lukianos
Seçme Yazılar (Çev. Nurullah Ataç M. E. B.)

12- Pausanias
Voyage Historique de la Gréce (Traduit par GEDONY avec des remarques, notes, etc. chez Jean François BASTIEN)

13- Strabon
Coğrafya (çev. Adnan Pekman Arkeoloji ve Sanat Yay.)

14- Mousaios
Hero ile Leandros (Çev. Bilge Umar Arkeoloji ve Sanat yay.)

B. Latin Ozan ve Yazarlan

1- Ovidius
Metamorphoses (Les Metamorphoses Traduction, introduction
et notes par Joseph Chamonard GARNIER- FLAMMARION

2- Vergilius
Aeneis (The Aeneid of Virgil Houghton Mifflin Company (The Riverside Press Cambridge)

3- Lucretius
Evrenin Yapısı (Çev. Tomris Uyar - Turgut Uyar Hürriyet Yay.)

4- Seneca
Medeia (Çev Samim Sinanoğlu M. E. B.)

5- Apuleius
Altın Eşek (Çev. Nurullah Ataç M. E. B.)
6- Plautus
Amhitryon (Çev. Nurullah Ataç M. E. B.)
7- Titus Livius
Roma Tarihi (Çev. Sabahat Şenbark Arkeoloji ve Sanat Yay)

C - Diğer Kaynaklar

a- Türkçe Kaynaklar ve çeviriler:

1- Halikarnas Balıkçısı
Altıncı Kıt'a Akdeniz (Bilgi Yayınevi)
Merhaba Anadolu (Bilgi Yayınevi)
Düşün Yazıları (Bilgi Yayınevi)
Sonsuzluk Sensiz Büyür (Bilgi Yayınevi)
Anadolu Efsaneleri (Yeditepe Yay.)
Anadolu Tanrıları (Yeditepe Yay.)
Anadolu'nun Sesi (Yeditepe Yay.)
Hey Koca Kurt (Hürriyet Yay.)
2- Behçet Necatigil
100 Soruda Mitologya (Gerçek Yay.)
3- Reşit Ergener
Ana Tanrıçalar Diyarı Anadolu (Yalçın Yay.)
4- İzmet Zeki Eyüboğlu
Tanrı Yaratan Toprak Anadolu (Sinan Yay.)
5- George F. Bean
Karia (Çev. Burak Akgüç Cem Yayınevi)
6- Mehmet Tevfik
Esatir-i Yunaniyan (Eski yazı ile)
7- E. F. Bucley
Eski Yunan Masalları (Çev. Şükrü Kaya Tan Yay.)
8- Mehmet Önder
Şehirden Şehire (Efsaneler, Destanlar, Hikâyeler-Yapı Kredi Bankası Kültür Yayınlarından)

9- Niyazi Ahmet Banoğlu
Tarih Efsaneleri ile İstanbul (Ak Kitabevi)
10- Orhan Hançerlioğlu
İnanç Sözlüğü (Remzi Kitabevi)
11- Şefik Can
Klasik Yunan Mitolojisi (Inkılap ve Aka Kitabevi)
12- Eckart Peterich
Küçük Yunan Mitolojiisi (Çev. Yakup Baydur - Maarif Basımevi)
13- Azra Erhat
Mavi Anadolu (Bilgi Yayınevi)
Mavi Yolculuk (Bilgi Yayınevi)
Mitoloji sözlüğü (Remzi Kitabevi)
14- Edith Hamilton
Mitologya (Çev. Ülkü Tamer - Varlık Yay.)
15- Taşlıklıoğlu
Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (İst. Ün. Ed. Fak.)
16- Metin And
Diensos ve Anadolu Köylüsü
17- Hebbel
Gyges ve Yüzüğü
18- Ali Püsküllüoğlu
Efsaneler (Türk Dil Kurumu Yayınları)
19- Güngör Dilmen
Midas'ın Kulakları (Bilgi Yayınevi)
20- Bilgi Umar
Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi (Sergi Yay.)
Bithynia (Ak Bank Yay.)
Mysia (Ak Bank Yay.)
21- George Thompson
Tarih Öncesi Ege I II (Çev. Celal Üstel- Payel Yay.)

b- Yabancı Dillerde Kaynaklar

Jacques Lacarriére

1- *En Suivvan Les Diex* (Philippe Lebaud)

2- P. Commelin
Mytologic Grecque et Romaine (Edition-Garnier- Frete)

3- John Pinset
Greek Mythologic (Hamlyn)

4- David Talbot Rice
Constantinople (Traduit de l'anglais par Robert Latuor Edition
Albin Michel Paris)

5- George F. Bean
Aegan Turkey (Ernes Benn Limited London)

6- Hilary Summer-*Boyd and John Frelly* (Strolling Through İstanbul)

7- Jean Defrasne
Recits Tires de l'Hıstoire de Byzance (Fernand Nathan)

8- Bernard Sergent
l'Homosexualite dans la Mythologie Grecque (Payot)

ANSİKLOPEDİLER

İstanbul (İslam Ansiklopedisi Ayrı Basım)
Yurt Ansiklopedisi
Meydan Larousse
Larousse Mythologie Classique

"Mitoloji: Tanrıları Öyküsü" adlı kitabı görüp yazarının da Derman Bayladı olduğunu öğrenince hemen aldım. Bayladı'nın insanlığın uygarlık serüvenini coşkulu yorumlarla yazacağını ve mitolojiye duyduğum sevgiyi çoğaltacağını düşündüm. Okuyup bitirince de yanılmadığımı anladım.

Bayladı'nın "Uygarlıklar Kavşağı Anadolu" ve "Efsaneler Dünyasında Anadolu" adlı kitapları da Anadolu'nun en eski tarihsel ve tarih öncesi öyküsünü anlatan ve bir düşsel zenginliği, bugünlere gelebilen ipuçlarının somutluğunda aktaran yapıtlar.

Özenle hazırlanmış bu üç yapıtın, mitolojiye ilgi duyanlar, Anadolu'nun doğurduğu söylenceleri öğrenmek isteyenler için vazgeçilmez kaynaklar olduğunu düşünüyorum.

Öner Yağcı, Dünya Gazetesi 1997

Bu türün meraklıları olduğunu bilmekte, kitapların rahat okunur olması, adeta bir masal okuması keyfi vermesi bakımından, Derman Bayladı'nın bu yapıtlarının çok daha geniş bir ilgiye açık olduğunu belirtmemiz gerek. Eğitimciliğinden, bilgilendirici özelliklerinden taviz vermeksizin popüler olabilecek kitaplar.

Adnan Özer, Radikal Gazetesi 1997

ISBN 975-468-149-X

9 789754 681499

SAY YAYINLARI